

HARAM ALIŞ VERİŞLER

NECİS ŞEYLERİN ALIM SATIMI

Soru 1: Avlanma dairesinin ve bölgedeki çiftçilerin, otlak ve tarlaları korumak için avladıkları yabani domuzları, etlerini konserve yaparak Müslüman olmayan ülkelere ihraç etmek amacıyla satın almak caiz midir?

Cevap: Müşteri Müslüman olmasa da domuz etinin insanların gıda olarak yararlanması amacıyla alım satımı haramdır. Fakat bunun hayvan yemi veya yağının sabun yapımında kullanılması gibi insanlarca makul görülen helâl ve ciddî bir menfaati varsa, bu durumda alım satımının sakıncası yoktur.

Soru 2: Domuz eti konservesi hazırlanan iş yerlerinde, gece eğlence kulüplerinde veya fesat ve fuhuş yuvalarında çalışmak caiz midir? Bu yolla elde edilen gelirin hükmü nedir?

Cevap: Domuz eti ve içki satmak, gece kulüpleri, fesat ve fuhuş yuvaları, kumarhane ve meyhane açmak ve çalıştırmak ve bunun gibi haram işlerle iştigal etmek caiz değildir. Bu işlerden kazanç elde etmek haramdır ve şer'an insan bu işlerde çalışarak aldığı ücretin sahibi değildir.

Soru 3: Domuz etini, içkiyi veya yenilmesi ve içilmesi haram olan herhangi bir şeyi, bunları helâl bilen birine satmak veya hediye etmek sahih midir?

Cevap: İnsanın müşteri helâl bilse dahi, yenilmesi ve içilmesi haram olan bir şeyi, yenmesi veya içilmesi amacıyla veya müşterinin bunları yeme ve içmede kullanacağını bildiği hâlde satması veya hediye etmesi caiz değildir.

Soru 4: Gıda ve tüketim maddeleri satan bir kooperatif şirketimiz var; bu gıda maddelerinden bazılarının murdardan¹ veya yenilmesi haram olan şeylerden olduğunu göz önünde bulundurarak, bu mallardan elde edilen ve kooperatif üyelerine dağıtılan yıllık gelirin hükmü nedir?

Cevap: Yenilmesi haram olan gıda maddelerinin alım satımı haramdır ve yapılan muamele batıldır; bundan elde edilen para ve gelirler de haramdır ve bu gelirleri kooperatif üyelerine dağıtmak caiz değildir. Kooperatif malları eğer bu haram mala karışmış ise bunların durumu, kısımları, ayrıntıları ilmihâl kitaplarında kaydedilen, haram mala karışmış mal hükmündedir.

Soru 5: Müslüman biri, Müslüman olmayan bir ülkede bir otel işletmeye açar ve bazı içki türlerini ve haram yiyecekleri satmak zorunda kalırsa, -çünkü bunları satmayacak olursa büyük çoğunluğu Hıristiyan olan o ülke insanları yemeğin yanında içki içtiklerinden içki sunmayan otele gitmeyeceklerdir- otel sahibinin bu haram şeylerden elde ettiği bütün gelirleri şer'î hâkime vermek niyetinde olduğu göz önünde bulundurularak bu işin onun için caiz olduğu söylenebilir mi?

Cevap: Müslüman olmayan ülkelerde otel ve lokanta açmanın bir sakıncası yoktur. Fakat içki ve haram yemekler satmak, müşteri bunları helâl bilse bile ha-

1- [Şer'î ölçülere riayet edilmeden kesilen veya kendiliğinden ölen hayvan ya da eti yenilmeyen hayvanın ölüsü.]

ramdır. Şer'î hâkime¹ vermek kastıyla olsa bile, içki ve haram yemek karşılığında para almak caiz değildir.

Soru 6: Yenilmesi haram olan su hayvanları sudan canlı olarak dışarı çıkarılırsa murdar hükmünde midirler ve bunların alım satımları haram mıdır? Acaba bunların insan yiyeceği dışında -kuş ve hayvan yemi olarak veya sanayi alanlarında kullanılması amacıyla- alım satımı caiz midir?

Cevap: Sudan diri olarak dışarı çıkarılan ve karada can veren deniz hayvanları, balık türünden iseler murdar sayılmaz. Genel olarak, yenilmesi haram olan bir şeyi, müşteri, yenilmesini helâl bilse bile, yenilmesi için satmak caiz değildir. Fakat yemenin dışında bunlardan tıp, sanayi, kuşları ve diğer hayvanları beslemek vb. işlerde yararlanması gibi insanlarca makul görülen helâl menfaatleri olursa, bu amaçla alım satımlarının sakıncası yoktur.

Soru 7: Aralarında şer'î usullere göre kesilmeyen hayvanın eti de bulunan gıda maddelerini taşımak caiz midir? Bu yiyecekleri, yenilmesini helâl bilen bir kimseye taşımakla helâl bilmeyen bir kimseye taşımak arasında herhangi bir fark var mıdır?

Cevap: Şer'î usullere göre kesilmeyen hayvanın etini yemekte kullanmak isteyen birine taşımak caiz değildir; bu konuda müşterinin onun yenmesini helâl bilmesiyle helâl bilmemesi arasında herhangi bir fark yoktur.

Soru 8: Kandan kazanç elde eden kimseye kan satmak caiz midir?

Cevap: İnsanlarca makul görülen meşru bir yarar için kan satmanın sakıncası yoktur.

Soru 9: Müslüman birinin, küfür beldelerinde, gay-

1 - [Ehlibeyt mektebine bağlı, gerekli şartları taşıyan müçtehit.]

rimüslimlere domuz eti veya murdar et gibi yenilmesi haram olan şeyler ihtiva eden yiyecekler veya alkollü içkiler sunması caiz midir? Bunun aşağıdaki durumlarda hükmü nedir?

a) Bu gıda maddeleri ve alkollü içkiler kendisine ait değilse ve bunların satımından da kendine herhangi bir kâr sağlamıyorsa ve bu adamın işi sadece onları helâl yiyecek maddeleriyle birlikte müşteriye sunmak olursa.

b) Müslüman olmayan biriyle o iş yerine ortak ise, Müslüman ortak helâl şeylere ve gayrimüslim ortak da alkollü içkilere ve haram yiyeceklere sahip ise ve her biri ayrı ayrı kendi malının kârını alıyorsa.

c) Sahibi Müslüman veya gayrimüslim olan, haram yiyecekler ve alkollü içkiler satılan yerde sadece sabit bir ücretle çalışırsa.

d) Haram yiyecek ve alkollü içkiler satılan yerde işçi veya ortak olarak çalışıyor, fakat şahsen bunların alım satımıyla uğraşmıyorsa ve mallar da kendisine ait değilse ve orada sadece gıda maddelerinin hazırlanıp satılmasına katkıda bulunuyorsa; müşteriler de alkollü içkileri satış yerinde içmiyorlarsa, bu durumda onun işinin hükmü nedir?

Cevap: Sarhoş edici alkollü içkileri ve haram yiyecekleri sunmak ve satmak, bunların satıldığı yerlerde çalışmak, bunların yapımına, alım satımına katkıda bulunmak ve bu konuda başkasının emrini yerine getirmek şer'an haramdır. Bunda o kimse ister günlük işçi olarak çalışsın, ister sermayeye ortak olsun, haram gıda maddeleri ve alkollü içecekler ister tek başına sunulsun veya satılsın, ister helâl olan yiyeceklerle birlikte satılsın ve yine o kimsenin işi ister kâr payı veya ücret almak suretiyle olsun, ister bedava çalışsın, aralarında fark yoktur ve şer'an haramdır. Bu durumda iş sahibi veya ortağının Müslüman veya gayrimüslim olması, Müslüman veya

gayrimüslim müşteriye sunulması veya satılması arasında hiçbir fark yoktur. Genel olarak her Müslüman'a, yenilmesi haram olan yiyeceklerin yenilmesi amacıyla ve sarhoş edici alkollü içkilerin içilmesi amacıyla yapımından, alım satımından ve bunlardan gelir sağlamaktan sakınması farzdır.

Soru 10: İçki taşıyan kamyonları tamir etmek suretiyle gelir elde etmek caiz midir?

Cevap: Kamyonlar sadece içki taşımak için kullanılıyorsa, onların tamiriyle uğraşmak caiz değildir.

Soru 11: Bir ticaret şirketinin gıda maddesi satan şubeleri var; fakat gıda maddelerinden bazılarının yenilmesi şer'an haramdır (ithal edilen murdar etleri gibi); dolayısıyla şirketin mallarından bir bölümü şer'i açıdan haram mal sayılır. Sorum şudur: İhtiyaçlarımızı, malının bir kısmı helâl, diğer bir kısmı haram olan bu şirketin şubelerinden almamız caiz midir? Eğer caizse, meçhul'ül-malik olması nedeniyle bu satıcıya verdiğimiz paranın bakiyesini alabilmek için şer'i hâkimden izin almaya gerek var mı? Eğer izin almaya gerek varsa, acaba ihtiyaçlarını bu gibi yerlerden satın alan kimselere, paralarının bakiyesini almalarına müsaade ediyor musunuz?

Cevap: Şirketin malları arasında haram mal olduğu genel olarak biliniyorsa, bir kimse şirketin bütün mallarını satın almadığı sürece, ihtiyacı kadarını o şirketten karşılamaşının bir sakıncası yoktur. Buna göre bütün halkın ihtiyaç duyduğu malları bu şirketten satın almasında bir sakınca yoktur. Bunun gibi müşteri, şirketin malının tamamını satın almadığı ve satın aldığı eşyanın içerisinde haram mal olduğunu bilmediği durumda, şirkete verdiği paranın bakiyesini almasının sakıncası yoktur. Şirketten aldığı malı ve para bakiyesini kullanmada şer'i hâkimden izin almasına gerek yoktur.

Soru 12: Gayrimüslim ölülerin cesetlerini yakmakla uğraşmak ve bunun karşılığında ücret almak caiz midir?

Cevap: Gayrimüslimlerin cesetlerini yakmak haram değildir; dolayısıyla bu işle uğraşmanın ve bunun karşılığında ücret almanın sakıncası yoktur.

Soru 13: Çalışacak gücü ve imkânı olan birisinin, insanlardan dilenmesi ve onların verdikleriyle geçinmesi caiz midir?

Cevap: Dilencilikle iştigal etmesi uygun değildir.

BAZI KAZANÇLARLA İLGİLİ HÜKÜMLER

Soru 14: Kadınların kuyumcular çarşısı ve başka yerlerde mücevher satarak gelir elde etmesi caiz midir?

Cevap: Şer'î sınırları gözetirse, sakıncası yoktur.

Soru 15: Haram işlerde kullanılacak olan evleri, özellikle putlara tapmak için kullanılan bazı odaları süslemenin (dekorasyonunu yapmanın) hükmü nedir? Acaba dans etmede vb. şeylerde kullanılma ihtimali olan salonlar inşa etmek caiz midir?

Cevap: Şer'an haram olan işlerde kullanılmamak şartıyla evlerin süslenmesinin, kendi başına bir sakıncası yoktur. Ama puta tapılan odanın dekorasyonunu yapmak; örneğin eşyalarını dizmek, putun bırakılması için yer hazırlamak vb. işler şer'an caiz değildir. Şer'an haram olan işlerde kullanılan bir yer inşa etmek caiz değildir; fakat haram işlerde kullanılacağına sadece ihtimal vermek o salonu inşa etmeye engel oluşturmaz.

Soru 16: Hapis ve polis karakolu içeren belediye binası inşa edip zalim devlete teslim etmek caiz midir? Acaba bu inşaatlarda çalışmak caiz midir?

Cevap: Belediye için özellikleri sıralanan bina inşa

etmenin sakıncası yoktur. Yeter ki, orada zulüm mahkemelerinin düzenlenmesi ve suçsuz insanların hapsedilmesi için bir ceza evi kurulması amacını taşımasın. Orayı inşa edene göre de orasının normalde bu işler için kullanılma ihtimali söz konusu değilse, bu durumda binanın inşası için ücret almanın da sakıncası yoktur.

Soru 17: Ben seyircilerin karşısında boğa güreşi yapıyorum. Güreşi seyreden müşteriler de bana hediye olarak bir miktar para veriyorlar; acaba bu iş caiz midir?

Cevap: Bu iş, şer'an yerilen ve kınanan bir fiildir; fakat seyircilerin verdikleri hediyeleri, herhangi bir şart koşulmadan onların istek ve rızalarıyla verilmişse, almanın sakıncası yoktur.

Soru 18: Bazıları orduya ait olan askerî elbiseler satıyorlar, onlardan bu elbiseleri satın almak ve bu elbiselerden yararlanmak caiz midir?

Cevap: Onların bu elbiseleri yasal bir yoldan elde ettiklerine veya bu elbiseleri satmaya izinli olduklarına ihtimal verilirse, bu elbiseleri satın almanın ve kanunlara aykırı olmayan yerlerde kullanmanın sakıncası yoktur.

Soru 19: Halkın asayişini bozsun veya bozmasın patlayıcı maddeler kullanmanın, üretmenin ve alış verişini yapmanın hükmü nedir?

Cevap: Başkalarına rahatsızlık ve zarar verirse veya malı boşuna harcamak (israf) sayılırsa ya da İslâm Cumhuriyeti nizamının kanunlarına aykırı olursa, caiz değildir.

Soru 20: İran İslâm Cumhuriyeti'nde polis, trafik polisi, gümrük memuru ve maliye memuru olmanın hükmü nedir? Acaba bazı rivayetlerde geçen, "İnsanların işlerini devlete rapor eden (istihbaratçı) ve vergi tahsil

eden maliye ve gümrük memurlarının duası kabul olmaz." rivayeti bunları da kapsar mı?

Cevap: Kanunlara, kurallara uygun olduğu takdirde onların yaptığı işin herhangi bir sakıncası yoktur. Zahirin rivayette geçen "memur ve vergi tahsil edenler" sözünden zalim ve tağutî rejimlerin hizmetinde görev yapanlar kastedilmiştir.

Soru 21: Bazı kadınlar ailelerinin geçimlerini sağlamak için kuaförlerde çalışıyorlar; acaba bu iffetsizliğin yayılmasına bir sebep veya İslâm toplumunun iffetini tehdit eden bir iş değil mi?

Cevap: Kuaförlük yapmanın, kadınları süslemenin ve bunun için ücret almanın herhangi bir sakıncası yoktur. Ancak süslenen kadınlar süslerini namahrem erkeklerle göstermek amacı gütmemelidirler.

Soru 22: Şirketlerin aracılık yapmak, iş sahipleriyle işçileri ve ustaları uzlaştırmak karşılığında ücret almalarının hükmü nedir?

Cevap: Mubah bir iş karşılığında ücret almanın sakıncası yoktur.

Soru 23: Tellallın aldığı ücret helâl midir?

Cevap: Tellallık mubah bir iş karşılığında ve birinin isteği üzere yapılırsa, ücret almanın sakıncası yoktur.

FARZ AMELLER KARŞISINDA ÜCRET ALMAK

Soru 24: İlahiyat fakültesinde fıkıh ve usul dersi veren hocaların aldıkları maaşın hükmü nedir?

Cevap: -Özellikle fakültede bulunmak ve sınıfı idare etmek- karşılığında maaş almanın sakıncası yoktur. Çünkü bunları öğretmek farz-ı kifayedir ve farz-ı kifaye de maaş almaya engel oluşturmaz.

Soru 25: Şer'î hükümleri öğretmenin hükmü nedir? İnsanlara şer'î hükümleri öğreten din adamlarının bu iş karşısında ücret almaları caiz midir?

Cevap: Helâl ve haram hükümleri öğretmek özü itibariyle farz olduğu için buna karşılık ücret almak caiz değilse de, (öğretim için) belli bir yere gitmek gibi öğretimin aslından sayılmayan ve şer'an insana farz olmayan ön hazırlıklar için ücret almanın sakıncası yoktur.

Soru 26: Devlet dairelerinde ve müesseselerde cemaat namazı kaldırmak, dinî irşad ve tebliğde bulunmak karşısında aylık maaş almak caiz midir?

Cevap: Gidiş geliş masrafları veya mükellefe şer'an farz olmayan hizmetler karşısında ücret almasının şer'an sakıncası yoktur.

Soru 27: Cenazeyi yıkamak karşılığında ücret almak caiz midir?

Cevap: Müslümanın cenazesini yıkamak ibadettir ve farz-ı kifayedir. Yıkamanın kendisi karşılığında ücret almak caiz değildir.

Soru 28: Nikâh akdini okumak karşılığında ücret almak caiz midir?

Cevap: Sakıncası yoktur.

SATRANÇ VE KUMAR ALETLERİ

Satranç

Soru 29: Çoğu okullarda yaygın bir şekilde satranç oynandığı dikkate alındığında acaba satranç oynamak veya satranç oynamayı öğretmek için kurs vermek caiz midir?

Cevap: Satranç eğer mükellefe göre günümüzde ku-

mar aletlerinden sayılmıyorsa, ortada bir bahis yoksa, oynanmasında sakınca yoktur.

Soru 30: İnsanı eğlendiren şeylerle oynamanın ve bu cümleden iskambil oynamanın hükmü nedir? Acaba ortada bahis olmadan eğlenmek için iskambil kağıdıyla oynamak caiz midir?

Cevap: Örfen (halk arasında) kumar aleti sayılan şeylerle oynamak, ortada bahis olmasa ve sırf eğlenmek için bile olsa mutlak suretle haramdır.

Soru 31: Aşağıdaki hususlar baz alınarak satrancın hükmü nedir?

- a) Satranç taşlarının yapımı ve alım satımı.
- b) Bahisli ve bahissiz olarak satranç oynamak.
- c) Satranç öğretmek için merkezler açmak, umumî yerlerde veya özel yerlerde oynamak ve insanları satranç oynamaya teşvik etmek.

Cevap: Mükellefe göre satranç taşları günümüzde kumar aleti olarak kabul edilmiyorsa, bu durumda şer'-an satranç malzemeleri yapmanın, alım ve satımının, bahis olmadan oynamanın sakıncası yoktur; bu durumda satranç öğretmenin de sakıncası yoktur.

Soru 32: Matematik Öğretim Müdürlüğü tarafından satranç yarışmalarının onaylanması, satrancın kumar aletlerinden olmadığını gösterir mi? Ve acaba mükellef buna güvenebilir mi?

Cevap: Ahkâm mevzularını belirlemede ölçü, mükellefin kendisinin teşhisi veya o konuda kendisi için şer'î bir delilin bulunmasıdır.

Soru 33: Dış ülkelerde, gayrimüslimlerle satranç ve bilardo gibi aletlerle oyunlar oynamanın hükmü nedir? Ve ortada bahis olmaksızın bu aletleri kullanma ücreti olarak para vermenin hükmü nedir?

Cevap: Önceki hükümlerde satranç ve kumar aletleriyle oynamanın hükmü açıklandı. Bu aletlerle İslâmî ve gayri İslâmî ülkelerde oynamak ve yine bu aletlerle Müslüman veya kâfir biriyle oynamak arasında hiçbir fark yoktur. Kumar aletlerinin alım satımı ve bunlar için para harcamak da caiz değildir.

Kumar Aletleri

Soru 34: Bazıları, bir gelir elde etmek, kazanmak, kaybetmek, kumar kastı ve ortada hiçbir bahis olmaksızın sırf vakit geçirmek ve eğlence için kağıt (iskambil) oynuyorlar; acaba bu kişiler haram işlemiş sayılırlar mı? Eğlenmek için kağıt oynanan yerlere gitmenin hükmü nedir?

Cevap: Örfen kumar aleti sayılan iskambil kağıdı oyunu mutlak olarak haramdır. İnsanın kendi iradesiyle kumar veya kumar aletleri ile oynanan toplantılara katılması caiz değildir.

Soru 35: İskambil kağıtlarını ortada bahis olmadan, sırf ilmî ve dinî anlamlar içeren düşünce oyunlarında kullanmak caiz midir? Yarışma ve bahislerde de kullanılacak ve özel bir şekilde dizildiğinde motosiklet, araba vb. bazı şekiller oluşturulan kağıtlarla oynamanın hükmü nedir?

Cevap: Halk arasında kumar aletlerinden sayılan kartlarla oynamak hiçbir durumda caiz değildir. Ama ortada bahis olmadan örfen kumar aletlerinden sayılmayan kartlarla oynamanın sakıncası yoktur.

Genel olarak, mükellefin kumar aletlerinden olduğunu teşhis ettiği veya içinde bahis olan herhangi bir şeyle oynamak hiçbir durumda caiz değildir. Kumar aletlerinden sayılmayan herhangi bir şeyle ortada bahis olmaksızın oynamanın sakıncası yoktur.

Soru 36: Ceviz, yumurta ve şer'an malî bir değeri olan diğer şeylerle oynamanın hükmü nedir? Acaba çocukların bu gibi şeylerle oynaması caiz midir?

Cevap: Kumar olarak oynanırsa ve ortada bahis olursa şer'an haramdır. Bu durumda kazanan, kazandığı ve karşı taraftan aldığı şeye sahip olamaz. Fakat oynayanlar bulûğ çağına erişmemişlerse, şer'an mükellef değildirler ve kazandıkları şeyi karşı taraftan almaya hakları olmamakla birlikte onlar için hiçbir mükellefiyet yoktur.

Soru 37: Kumar aleti olmayan şeylerle oynarken nakit para ve diğer şeyler üzerine bahse girmek caiz midir?

Cevap: Kumar aletleriyle olmasa bile, oyunda bahse girmek caiz değildir.

Soru 38: Bilgisayarda iskambil kâğıdı vb. kumar aletleriyle oynamanın hükmü nedir?

Cevap: Kumar aletleriyle oynamak hükmündedir.

Soru 39: Bazı bölgelerde kumar aleti sayılan ve bazı bölgelerde ise kumar aleti sayılmayan şeylerle oynamak caiz midir?

Cevap: Her iki bölgede de örfün görüşünü gözetmek gerekir; yani eğer bir şey daha önce her iki bölgede kumar aleti sayılıyor idiyse ve günümüzde sadece bir bölgede kumar aleti sayılıyorsa, o şeyle oynamak şimdi de haramdır.

MÜZİK VE TEGANNİ

Soru 40: Helâl müziği haram müzikten ayıran şey nedir? Acaba klasik müzik helâl midir? Bu konuda bize bir ölçü verebilir misiniz?

Cevap: Örf'e göre günah ve eğlence meclislerine uygun olan eğlendirici ve coşturucu müzik haramdır. Bu alanda klasik müzikle diğer müzikler arasında hiçbir fark yoktur. Mevzunun teşhisi mükellefin örfi görüşüne bırakılmıştır. Böyle olmayan müziğin bir sakıncası yoktur.

Soru 41: Dinî kurum ve müesseselerce sakıncasız olduğu söylenen kasetleri dinlemenin hükmü nedir? Ke-man, viyola ve ney gibi müzik aletlerini kullanmanın hükmü nedir?

Cevap: Söz konusu kasetleri dinlemenin caiz olması, mükellefin kendi teşhisine bağlıdır; mükellef eğer kasetin, eğlence meclislerine uygun neşelendirici müziği içermediği ve içinde batıl sözler de olmadığı sonucuna varırsa, onu dinlemesinin sakıncası yoktur. Dolayısıyla, sırf bir dinî kurum ve müessese tarafından sakıncasız olduğunun söylenmesi, onun mubah olması için şer'î bir delil teşkil etmez. Müzik aletlerini, eğlence ve günah meclislerine uygun olan coşturucu ve eğlendirici müziklerde kullanmak caiz değildir; ama bu aletlerden makul amaçlar için helâl olarak yararlanmanın sakıncası yoktur. Örneklerin teşhisinde ölçü, mükellefin kendi görüşüdür.

Soru 42: Neşelendirici ve eğlendirici müzikten maksat nedir? Neşelendirici ve eğlendirici müziklerle diğer müzikleri ayırt etmenin yolu nedir?

Cevap: Neşelendirici ve eğlendirici müzik, sahip olduğu özellikleri nedeniyle insanı Allah Tealâ'dan ve ahlâkî erdemlerden uzaklaştıran, lâubalîliğe ve günaha sürükleyen müziktir. Mevzunun teşhisinde örf'e baş vurulması gerekir.

Soru 43: Müzik hakkında hüküm verirken çalgıcın kişiliğinin, çalgı yerinin ve amacının etkisi var mıdır?

Cevap: Haram müzik, eğlence ve günah meclislerine uygun olan, olumsuz yönde insanı etkileyen, coşturan ve neşelendiren müziktir; bazen çalgıcın kişiliği veya çalgıyla söylenen söz, çalgı yeri ve diğer şartlar, müziğin, haram olan eğlendirici ve coşturucu müziğin veya bir başka haramın kapsamına girmesinde etkili olabilir; örneğin bu özellikler, fesadın bunu izlemesi sonucunu doğurabilir.

Soru 44: Müziğin haram oluşundaki ölçü, onun sadece coşturucu ve neşelendirici oluşu mudur, yoksa bunun yanında tahrik edici ve heyecanlandırıcı oluşunun da etkisi var mıdır? Eğer müzik, dinleyenleri kederlendirir veya ağlatırsa hüküm nedir? Müzik ve çalgı aletlerinin eşliğinde gazel okumanın ve dinlemenin hükmü nedir?

Cevap: Bunda ölçü, müziğin çalınmasının niteliği ile birlikte onun bütün özelliklerinin dikkate alınması; eğlence ve günah meclislerine uygun olan coşturucu ve eğlendirici müziklerden olup olmadığıdır. Bu durumda, tabiatı gereğince eğlendirici ve neşelendirici türden müzik, ister heyecanlandırıcı olsun, ister olmasın, ister dinleyiciyi kederlendirsin ve ister ağlatsın böyle bir müzik haramdır. Müzik aletleri eşliğinde okunan gazeller, günah ve fesat meclislerine uygun olan müzik hâlini alırlarsa, onları söylemek ve dinlemek haramdır.

Soru 45: İslâm fihhına göre haram olan teganni nedir? Acaba sadece insan sesiyle sınırlı mıdır, yoksa müzik aletlerinden çıkan sesleri de içerir mi?

Cevap: Teganni, insanın, dalgalandırarak gırtlaktan çıkardığı, günah ve fesat meclislerine uygun coşturucu sesidir. Sesi bu şekilde gırtlakta dalgalandırarak çıkarmak ve onu dinlemek haramdır.

Soru 46: Düğün törenlerinde kadınların müzik aletle-

rinden olmayan kaplara ve diğer araçlara ritimle vurmaları caiz midir? Ses, meclisten dışarı çıkar ve erkekler de duyarsa hüküm nedir?

Cevap: Bunların caiz olması nasıl kullanıldıklarına bağlıdır. Eğer geleneksel düğün törenlerinde yaygın olduğu şekilde kullanılır, tahrik edici-coşturucu olmaz ve herhangi bir fesada ve günaha yol açmazsa sakıncası yoktur.

**Soru 47: Kadınların, düğün törenlerinde tef çalması-
nın hükmü nedir?**

Cevap: Eğlendirici ve neşelendirici makamlar çalmak amacıyla müzik aletlerini kullanmak caiz değildir. Fakat düğün törenlerinde kadınların kendi aralarında şarkı-türkü söylemelerinin caiz olması uzak bir ihtimal değildir.

Soru 48: Haram nitelikli teganni ile okunan müziği evde dinlemek caiz midir? Eğer insan bundan etkilenmezse hüküm nedir?

Cevap: İster evde yalnız başına olsun, ister başkalarının yanında olsun ve ister etkilensin, ister etkilenmesin, bu tür müzikleri dinlemek her hâlükârda haramdır.

Soru 49: Daha mükellefiyet yaşına yeni erişen bazı gençler, İran İslâm Cumhuriyeti'nin resmî radyo ve televizyon kanallarından yayınlansa bile, mutlak suretle müziğin haram olduğuna fetva veren bir müçtehid-i taklit etmektedirler; bu konuda hüküm nedir? Acaba ve-liyy-i fakih, dinlenilmesi helâl olan bir müziğin dinlenmesine müsaade etmiş olursa, hükümet hükümlerine istinaden verilen bu müsaade [hükümet yetkisini kullanarak müsaade etmesi] müziklerin caiz olması için yeterli midir, yoksa onların kendi müçtehitlerinin fetvalarına uygun olarak mı hareket etmeleri gerekir?

Cevap: Müzik dinlemenin caiz oluşu veya olmayışına fetva vermek hükümete ait verilen bir hüküm değildir; bu, fikhî bir hükümdür. Bu konuda her mükellefin kendi taklit merciinin fetvasına uyması farzdır. Fakat müzik eğer eğlence, günah ve fesat meclislerine uygun olan coşturucu türden değilse ve herhangi bir günaha da yol açmıyorsa, haram olması için bir neden yoktur.

Soru 50: İlmihâl kitaplarında kullanılan "müzik ve teganni"den maksat nedir?

Cevap: Teganni, sesi eğlence meclislerine uygun olarak boğazda titretmektir. Bu, hem söyleyene, hem de dinleyene haram olan bir günahdır. Müzik ise, müzik aletleri çalmaktır; bu da eğer günah meclislerinde yaygın olduğu şekilde olursa, hem çalana ve hem de dinleyene haramdır. Ama bu şekilde değilse, özü itibariyle caizdir ve hiçbir sakıncası yoktur.

Soru 51: Sahibi sürekli müzik kaseti dinleyen bir yerde çalışıyorum ve dolayısıyla istemeden bunları dinlemek zorunda kalıyorum; acaba benim için bu caiz midir?

Cevap: Eğer kasetler eğlence ve günah meclislerine uygun olan eğlendirici teganni ve müzik parçaları içeriyorsa, onları dinlemek caiz değildir. Fakat o iş yerinde bulunmak zorunda iseniz, oraya gidip çalışmanızın sakıncası yoktur; bununla beraber istemeyerek duymak zorunda olsanız bile, bu tür müzikleri dinlememeniz gerekir.

Soru 52: İnan İslâm Cumhuriyeti radyo ve televizyon kanallarından yayınlanan müziklerin hükmü nedir? İmam Humeyni'nin (r.a) mutlak surette müziğin helâl olduğunu açıkladığı söylenmektedir; acaba bu doğru mudur?

Cevap: İmam Humeyni'nin (r.a) müziğin mutlak surette helâl olduğunu söylediği yalan ve iftiradır. İmam

Humeyni (r.a) eğlence ve günah meclislerine uygun olan eğlendirici ve neşelendirici müzikleri haram bilmekteydi; nitekim bu hususta bizim de görüşümüz aynıdır. Fakat görüş farklılıkları, mevzunun teşhisinden kaynaklanmaktadır; çünkü mevzunun teşhisi mükellefin kendisine bırakılmıştır; dolayısıyla bazen çalgıyla dinleyicinin teşhisi farklı olabilir. Bu durumda mükellefe göre günah meclislerine uygun olan eğlendirici müziği dinlemesi haramdır. Fakat şüpheli müziklerin helâlligine hükmedilir. Ve bir müziğin sırf radyo ve televizyondan yayınlanması, onun helâl ve mubah oluşuna dair şer'î delil teşkil etmez.

Soru 53: Bazen radyo ve televizyondan, bence eğlence ve günah meclislerine uygun olan müzikler yayınlanmaktadır; acaba bunları dinlemekten kaçınmam ve diğerlerini de engellemem gerekir mi?

Cevap: Sizce o müzikler, eğlence ve günah meclislerine uygun olan eğlendirici ve neşelendirici türdense, onları dinlemeniz caiz değildir. Fakat münkerden nehyetme açısından diğerlerini sakındırmanız, onların da söz konusu müziğin, haram müzik türünden olduğu hususunda sizinle aynı görüşü paylaştıklarını bilmenize bağlıdır.

Soru 54: Batı ülkelerinde üretilen eğlendirici müzikleri ve tegannileri dinlemenin ve dağıtmanın hükmü nedir?

Cevap: Eğlence ve günah meclislerine uygun olan eğlendirici ve neşelendirici müziğin çalınması ve dinlenmesinin haram oluşunda, diller ve üretilen ülkeler arasında hiçbir fark yoktur; dolayısıyla günah nitelikli teganni veya haram müzikleri içeriyorlarsa, bu tür kasetlerin dağıtımı, alım satımı ve dinlenmesi caiz değildir.

Soru 55: Kadın ve erkeğin ister enstrüman eşliğinde

olsun, ister olmasın radyo veya kasetten şarkı-türkü söylemelerinin hükmü nedir?

Cevap: Eğlence meclislerine uygun olarak söylenen şarkı-türkü şer'an haramdır. İster erkek söylesin, ister kadın, ister canlı olsun, ister kasetten, ister müzik aletleri eşliğinde olsun, ister olmasın, şarkı-türkü söylemek ve dinlemek caiz değildir.

Soru 56: Cami gibi mukaddes mekânlarda makul ve helâl hedef ve amaçlarla müzik çalmanın hükmü nedir?

Cevap: Eğlence ve günah meclislerine uygun eğlendirici ve neşelendirici müzik çalmak caminin dışında da olsa ve yine makul helâl amaçlar taşısa bile mutlak olarak caiz değildir. Fakat mukaddes yerlerde bazı münasebetler gereği müzik nağmeleri eşliğinde inkılap marşları vb. okumak ve söylemek, o yerin saygınlığıyla çelişmezse ve örneğin cami gibi yerlerde namaz kılanları rahatsız etmezse, sakıncası yoktur.

Soru 57: Enstrüman ve özellikle "santur" (kanuna benzer bir müzik aleti) çalmayı öğrenmenin bir sakıncası var mı? Diğerlerini buna teşvik etmenin hükmü nedir?

Cevap: Fesat ve günaha yol açmadığı takdirde haram olmayan müzik aletlerini makul ve mubah amaçla inkılap marşlarında, dinî marşlarda, yararlı kültürel vb. programlar uygulamada kullanmanın sakıncası yoktur. Bu amaçla bir enstrümanı çalmayı öğrenmenin ve öğretmenin özü itibariyle bir sakıncası yoktur.

Soru 58: Kadının, teganni ile okuduğu şiiri veya başka sözleri dinlemenin hükmü nedir? Bu konuda dinleyenin genç veya yaşlı, erkek veya kadın olması hükmü değiştirir mi? Dinleyen kişi kadının mahremi olursa hükmü nedir?

Cevap: Kadının sesi, eğlence meclislerinde yapıldığı gibi teganniyle çıkmazsa, dinleyen de lezzet alma kasıyla dinlemezse ve herhangi bir fesada ve olumsuzluğa da yol açmazsa onu dinlemenin sakıncası yoktur; yukarıdaki durumlar arasında da hiçbir fark yoktur.

Soru 59: Ülkelerin millî mirası olan geleneksel ve yerel müzikler haram mıdır?

Cevap: Örfte, halk arasında günah meclislerine uygun haram müziklerden sayılan her şey mutlak suretle haramdır; bu hususta ülkeler arasında ve geleneksel müziklerle diğerleri arasında hiçbir fark yoktur.

Soru 60: Bazen Arapça yayın yapan radyolardan bazı müzikler yayınlanmaktadır; Arapça'yı dinleme şevkiyle bunlara kulak vermek caiz midir?

Cevap: Günah ve eğlence meclislerine uygun müzikleri dinlemek mutlak suretle haramdır; sırf Arapça dinleme şevki, bunları dinlemeyi şer'an helâl kılmaz.

Soru 61: Müzik aletleri eşliğinde olmadan nağmeli şiir okumak ve okununca eşlik etmek caiz midir?

Cevap: Müzik aletleri eşliğinde olmasa bile teganni ile söylenen müzik parçaları haramdır. Müzik parçaları derken fiskufücur meclislerine uygun olacak şekilde teganniyle söylenen sözleri kastediyoruz. Fakat şiir okumanın ve tekrarlanmanın özü itibariyle hiçbir sakıncası yoktur.

Soru 62: Müzik aletlerinin alım satımının hükmü nedir? Bunları kullanmanın sınırı nedir?

Cevap: Eğlendirici olmayan müzikler çalmak amacıyla ortak amaçlı (hem helâl müzikler ve hem de haram müzikler için) kullanılan müzik aletlerinin alım satımının sakıncası yoktur.

Soru 63: Duayı, Kur'ân'ı ve ezanı müzik parçası gibi teganniyle okumak caiz midir?

Cevap: Sesi günah ve eğlence meclislerine uygun şekilde teganniyle çıkarmak, mutlak olarak hatta dua, Kur'ân, ezan, mersiye vs. okurken bile haramdır.

Soru 64: Günümüzde müzik, üzüntü, ıstırap, cinsel sorunlar ve kadınlardaki cinsel isteksizlik gibi bazı psikolojik hastalıkların tedavisinde kullanılmaktadır; bunun hükmü nedir?

Cevap: Güvenilir ve uzman bir doktorun, hastanın tedavisinin müzikten yararlanmaya bağlı olduğuna dair kesin görüş belirtmesi durumunda hastanın tedavisinin gerektirdiği miktarda müzikten yararlanmasının sakıncası yoktur.

Soru 65: Eğlence meclislerine uygun olan müziği dinlemek insanın eşine eğilimini artırırorsa, hüküm nedir?

Cevap: Sırf eşine eğiliminin artması amacını gütmesi, bu nitelikteki müziği dinlemek için şer'î bir ruhsat olamaz.

Soru 66: Kadının, çalgıçların kadınlardan oluştuğu bir grup eşliğinde, kadınlar için konser vermesinin hükmü nedir?

Cevap: Konser vermek, teganniyle ve coşturucu nitelikte olmazsa ve ona eşlik eden müzik de haram olan eğlendirici türden olmazsa, özü itibariyle sakıncalı değildir.

Soru 67: Eğer müziğin haram oluşunda ölçü, neşlendirici ve günah meclislerine uygun oluşu ise, bu durumda bazı insanları ve hatta mümeyyiz olmayan yani iyiyle kötüyü ayırt edemeyen çocukları coşturan marş ve müziklerin hükmü nedir? Acaba kadınların teganni ile okudukları müptezel, bayağı kasetler, coşturucu olmaz-

sa yine haram mıdır? Sürücülerinin genellikle bu gibi kasetler kullandığı umumî taşıtlara binen yolcuların ne yapması gerekir?

Cevap: Teganniyle çıkarılan neşelenendirici ses ve okunan müzik, nitelik veya içerik ya da çalgıcın çalgı aletlerini kullanırken veya şarkıcının okurken sergilediği özel durum itibariyle eğlence ve günah meclislerine uygun müzik türünden olursa, bu, bunu dinlediğinde coşmayan kimse için bile haramdır. Haram olan coşturucu müzik okunduğunda ve çalındığında, taşıtlardaki bütün yolcuların bunları dinlemekten sakınmaları ve diğerlerini bu münkerden sakındırmaları gerekir.

Soru 68: Erkeğin kendi helâlinden lezzet almak amacıyla yabancı bir kadının teganniyle söylediği haram müziği dinlemesi caiz midir? Acaba eşlerin birbirleri için haram nitelikli müzik söylemeleri caiz midir? Allah Teala'nın müziği, günah ve eğlence meclisleriyle iç içe olduğu ve bunların birbirlerinden ayrı tutulamayacağından dolayı haram kıldığı ve dolayısıyla tapılmaktan başka bir amaca yönelik olabileceği düşünülemeyen heykel yapıp satmanın haram oluşu gibi, müziğin de haram oluşu, günah ve eğlence meclislerinin haram olmasından kaynaklandığı söylenmektedir; bu görüş doğru mudur? Buna binaen, acaba günümüzde bu şart ve sebebin olmayışı haramın kalkmasını gerektirmez mi?

Cevap: Eğlence ve günah meclislerine uygun olarak teganniyle söylenen müzik, mutlak olarak, hatta kadının kocası için ve erkeğin eşi için olsa bile haramdır. İnsanın eşinden lezzet almak istemesi, günah nitelikli müziği dinlemesini mubah kılmaz. Dinimizde teganni ile müzik söylemenin, heykel yapmanın vb. şeylerin haram oluşu şeriata taabbütle ispatlanmıştır ve Ehlibeyt fıkhındaki sabit hükümlerdendir. Bu gibi hükümler, varsa-

yımlara dayanan ölçülere, psikolojik ve toplumsal etkilere bağlı değildir. Bu gibi şeyler, haram niteliğini korudukça haramdırlar ve her hâlükârda onlardan kaçınmak gerekir.

Soru: Terbiye ilimleriyle ilgili fakültelerde okuyan öğrenciler, belli bir dönemde bölümlerinin gereği olarak inkılapla ilgili bir takım marşları müzik eşliğinde öğreniyorlar. Bu derste kullanılan asıl müzik aleti orgtur. Mecburi olan bu dersi okumanın hükmü nedir?

Cevap: Müzik aletlerini; inkılap marşları, faydalı dini ve kültürel faaliyetlerde kullanmanın sakıncası yoktur. Adı geçen müzik aletlerini satın alıp, adı geçen konularda kullanmanın sakıncası yoktur. Bayan öğrenciler İslami örtü ve ölçülere uyarak bu derslere katılabilirler.

Soru 69: Görünüşte milî marşlar niteliğinde olan ve örfte de milî marşlar olarak bilinen bazı müzikler var; fakat bunları söyleyen kişinin marş kastıyla mı, yoksa eğlence ve coşturucu müzik kastıyla mı söylediğini bilmiyoruz. Bu tür müzikleri dinlemenin hükmü nedir? Bunları söyleyen kişinin Müslüman olmadığı, fakat söylediği sözlerin vatan sevgisini aştığını ve insanı vatanın işgali karşısında direnmeye sevk ettiği dikkate alındığında bunları dinlemenin hükmünü açıklar mısınız?

Cevap: Dinleyiciye göre örf açısından eğlendirici ve neşelendirici bir nitelik taşımazsa, bunları dinlemenin hiçbir sakıncası yoktur; söyleyenin niyetinin ve söylediği sözlerin içeriğinin bu konuda hiçbir etkisi yoktur.

Soru 70: Bazı spor dallarında antrenör ve uluslararası hakem vasfını taşıyan bir genç, meslek gereği haram müzik çalınan klüplere girmek zorunda kalıyor; geçi-

minin bir bölümünü bu yolla temin ettiği ve bulunduğu bölgede iş sahalalarının az olduğu göz önünde bulundurulursa acaba bu kişinin buralara girmesi caiz midir?

Cevap: Söz konusu müziği dinlemesi haram olmasına rağmen bu meslekte çalışmasının sakıncası yoktur. Dinlemekten sakınma kaydıyla, çaresizlik durumlarında haram müzik meclislerine girmesi caizdir; bu durumda elinde olmaksızın bu müzikleri duymasının sakıncası yoktur.

Soru 71: Acaba sadece müziği dinlemek mi haramdır, yoksa onu elinde olmayarak duymak da mı haramdır?

Cevap: Eğlendirici ve neşelendirici haram müziği duymak, dinlemek hükmünde değildir. Fakat bazı yerlerde örfe göre duymak da dinlemek sayılmaktadır.

Soru 72: Günah ve eğlence meclislerinde yaygın olmayan aletlerle, bir müzik enstrümanı eşliğinde Kur'ân okumak caiz midir?

Cevap: Kur'ân-ı Kerim'in ayetlerini güzel bir şekilde ve Kur'ân'ın şanına yakışır nağmelerle okumanın sakıncası yoktur; hatta haram olan teganni haddine ulaşması kaydıyla tercih edilir bir şeydir; fakat müzik enstrümanı eşliğinde Kur'ân okumak şer'an doğru değildir.

Soru 73: Milat (doğum) günleri vb. törenlerde darbuka çalmanın hükmü nedir?

Cevap: Müzik ve çalgı aletlerini eğlence ve günah meclislerine uygun olan coşturucu ve neşelendirici nitelikte kullanmak mutlak suretle haramdır.

Soru 74: Öğrencilerin, Eğitim Bakanlığı'nın marş ekipleri ve bando takımlarında kullandıkları müzik aletlerinin hükmü nedir?

Cevap: Örf açısından hem helâl, hem de haramda kullanılacak müzik aletlerini eğlendirici olmamak

kaydıyla helâl amaçlarla kullanmak caizdir; fakat örfen sadece haramda kullanılan ve eğlenceye has aletlerden sayılan müzik aletlerini kullanmak caiz değildir.

Soru 75: Müzik aletlerinden sayılan "santur" aleti imal etmek ve bir meslek olarak ondan kazanç elde etmek caiz midir? Acaba bu sanayiye geliştirmek ve çalgıçıları bu aleti çalmaya teşvik etmek için yatırım yapmak ve yardım etmek caiz midir? Geleneksel müziği yaymak ve ihya etmek amacıyla ülkenin geleneksel müziklerini öğretmek caiz midir?

Cevap: Millî veya inkılâp marşları icra etmek ve herhangi yararlı ve helâl bir işte müzik çalmak için çalgı aletlerinin kullanımı, günah ve fesat meclislerine uygun olan coşturucu sınıra ulaşmadığı sürece sakıncası yoktur. Bunun gibi aynı amaçla çalgı aletlerinin yapımı, öğretim ve öğreniminin kendi başına bir sakıncası yoktur.

Soru 76: Hangi aletler eğlendirici sayılır ve kullanılması hiçbir durumda caiz değildir?

Cevap: Helâl menfaati olmayan ve genelde eğlendirici, coşturucu ve fesada sevk edici alanlarda kullanılan aletler.

Soru 77: Haram içeren ses kasetlerini kopyalayarak çoğaltma karşılığında ücret almak caiz midir?

Cevap: Dinlenmesi haram olan kasetlerin kopyalanması ve bunun karşılığında ücret alınması caiz değildir.

DANS

Soru 78: Düğün törenlerinde oynanan halk oyunları caiz midir? Bu törenlere katılmanın hükmü nedir?

Cevap: Dans etmek, eğer şehveti tahrik eder veya haram bir işi gerektirir veya fesada yol açarsa caiz değildir. Dans toplantılarına katılmaya gelince, eğer diğerlerinin haram işini onaylamak anlamına gelir veya haram bir işi gerektirirse, bu da caiz değildir; bunların dışındaki durumlarda sakıncası yoktur.

Soru 79: Müzik çalınmaksızın kadınlar toplantısında dans etmenin hükmü nedir? Eğer haramsa iştirak edenlerin toplantıyı terk etmeleri farz mıdır?

Cevap: Genel olarak dans etmek, eğer şehveti tahrik eder veya haram bir işi ya da bir fesadın ortaya çıkmasını gerektirecek nitelikte olursa haramdır. Bu durumda, haram bir işe itiraz olarak dans edilen yeri terk etmek, münkerden, kötülüklerden alıkoymak doğrultusunda farzdır.

Soru 80: Erkeğin erkek için, kadının kadın için veya erkeğin kadınlar arasında veya kadının erkekler arasında halk oyunları sergilemesinin hükmü nedir?

Cevap: Şehveti uyandıracak, haram bir işe veya fesada, günaha yol açacak nitelikte olursa veya kadın yabancı erkekler arasında dans ederse haramdır.

Soru 81: Erkeklerin toplu olarak dans etmelerinin hükmü nedir? Televizyondan veya diğer yerlerde küçük kızların dansını seyretmenin hükmü nedir?

Cevap: Dans etmek şehveti uyandıracak nitelikte olur veya haram bir fiili gerektirirse haramdır; dans seyretmek ise, eğer günahı işleyeni onaylamak anlamına gelmez, onu günah işleme hususunda cesaretlendirmez ve başka bir fesada ve olumsuzluğa da yol açmazsa, sakıncası yoktur.

Soru 82: Kadının kadın için ve erkeğin de erkek için dans etmesinin hükmü nedir? Toplumsal adetlere say-

gıdan dolayı düğün törenine gidiliyorsa, bu durumda dans edilme ihtimali bulunduğu sebebiyle, gitmenin şer'an bir sakıncası var mıdır?

Cevap: Genel olarak dans etmek, eğer şehveti uyardırarak nitelikte olur veya haram bir işi ya da bir fesadı gerektirirse haramdır. Fakat dans edileceği muhtemel olan düğün törenlerine katılmak, haram işleyen kimseyi onaylamak anlamına gelmez ve harama düşmeye de sebep olmazsa sakıncası yoktur.

Soru 83: Kadının kocası için ve erkeğin de karısı için dans etmesi haram mıdır?

Cevap: Herhangi bir harama düşmeden kadının kocası için ve erkeğin karısı için dans etmesinin sakıncası yoktur.

Soru 84: Anne ve babaların, çocuklarının düğün törenlerinde dans etmeleri caiz midir?

Cevap: Haram dans türünden olursa, babaların veya annelerin evlâtlarının düğün töreninde de olsa dans etmeleri haramdır.

Soru 85: Evli bir kadın, kocasının haberi ve izni olmadan düğün törenlerinde yabancı erkeklerin karşısında dans ediyor. Bu hareketi birkaç defa tekrarlamıştır. Kocasının bu hususta marufu emretmesi ve münkerden sakındırması etkili olmamıştır; bu konuda ne yapmak gerekir?

Cevap: Bir kadının yabancı erkeklerin karşısında dans etmesi mutlak olarak haramdır. Kadının, kocasının izni olmadan evden dışarı çıkması da yine özü itibariyle haram olup bu iş kadının kocasına karşı serkeşlik etmesi

(naşize¹) anlamına gelir ve onun nafaka hakkından mahrum bırakılmasına yol açar.

Soru 86: Kadınların, müzik çalınan köy düğünlerinde erkeklerin önünde oynamalarının, dans etmelerinin hükmü nedir? Bu konuda ne yapmak gerekir?

Cevap: Kadınların yabancı erkeklerin önünde dans etmeleri ve bir fesada sebep olan ve şehveti uyandıran her türlü dans haramdır. Müzik aletleri kullanmak ve dinlemek eğlendirici ve neşelendirici nitelikte olursa haramdır. Bu durumlarda mükelleflerin vazifesi münkerden alıkoymaktır.

Soru 87: Mümeyyiz (iyiyle kötüyü ayırt edebilen) erkek veya kız çocuğunun kadınların veya erkeklerin toplantısında dans etmesinin hükmü nedir?

Cevap: Bulûğ çağına ermemiş çocuk, ister erkek olsun, ister kız olsun mükellef değildir; fakat bulûğ çağına ermiş olanların onları dans etmeye teşvik etmeleri genel ahlâka uygun değildir.

Soru 88: Dans öğretim merkezleri açmanın hükmü nedir?

Cevap: Dans öğretmek için merkezler açmak ve dans etmeyi yaymak İslâmî düzenin hedefleriyle çelişmektedir.

Soru 89: Erkeklerin, kendilerine mahrem olan kadınların ve kadınların da kendilerine mahrem olan erkeklerin önünde dans etmelerinin hükmü nedir? Bu mahremliğin, soy yakınlığından dolayı nesebî veya evlenme yoluyla sıhrî mahremlik olması bir şeyi değiştirir mi?

1- [Kocasının şer'an belirlenen hakkını yerine getirmeyen ve kocasına karşı gelen kadın.]

Cevap: Haram olan dans ister erkek için olsun, ister kadın için olsun ve ister mahremlerin önünde olsun, ister mahrem olmayanların, her halükârda haramdır; bunların arasında hiçbir fark yoktur.

Soru 90: Dügün törenlerinde bastonla yapılan ve kavgayı temsil eden gösteri caiz midir? Eğer bu oyun müzik aletleri eşliğinde yapılırsa hüküm nedir?

Cevap: Eğlendirici spor oyunu niteliğinde olursa ve bu kavga gösterisinin insan hayatına bir zarar vermesinden korkulmazsa özü itibariyle sakıncası yoktur. Fakat eğlendirici ve neşelendirici nitelikle müzik aletlerini kullanmak hiçbir durumda caiz değildir.

Soru 91: Kol kola girip ritimle dans etmenin (elleri birbirine kenetleyip ayakları yere vurarak belli bedensel hareketler ve sıçramayla birlikte gerçekleşen, ritimli ve güçlü bir ses oluşturan folklor oyununun) hükmü nedir?

Cevap: Bu hareket dans hükmündedir. Dolayısıyla eğer şehveti uyandırır veya insanı coşturacak ve tahrik edecek şekilde müzik aletlerinin eşliğinde yapılırsa ya da bir fesada yol açarsa haramdır; bu niteliklere sahip değilse sakıncası yoktur.

ALKIŞ

Soru 92: Doğum günleri ve düğün törenleri gibi kadınlar arası toplantılarda kadınların alkış tutturmaları caiz midir? Eğer caiz ise, toplantıdaki alkış seslerini yabancı erkekler duyarsa hüküm nedir?

Cevap: Normal şekilde alkışlamanın, yabancı erkekler duysalar bile herhangi bir fesada yol açmadığı takdirde sakıncası yoktur.

Soru 93: Ehlibeyt İmamlarının doğum günleri, vahdet haftası¹ ve bi'set günü münasebetiyle düzenlenen programlarda Hz. Peygamber ve Ehlibeyt'ine salavatlara birlikte sevinçle alkış çalmanın hükmü nedir? Bu gibi programların cami, devlet daireleri ve kurumlarındaki mescitlerde ve hüseyniye gibi ibadet yerlerinde düzenlenmesinin hükmü nedir?

Cevap: Genel olarak normal hâlde böyle mübarek veladet programlarında veya birini teşvik etmek veya onaylamak için alkışlamanın haddizatında bir sakıncası yoktur. Fakat dinî merasimlerin, özellikle cami, hüseyniye ve mescitlerde düzenlenen programların salavat ve tekbirlerle süslenmesi ve böylece salavat ve tekbirlerin sevabına kavuşulması daha uygundur.

FOTOĞRAF VE FİLMER

Soru 94: Tesettürsüz namahrem kadının resmine bakmanın hükmü nedir? Televizyonda kadının tasvirine bakmanın hükmü nedir? Acaba bu konuda Müslüman kadınla Müslüman olmayan ve yine canlı yayında paket program arasında bir fark var mıdır?

Cevap: Namahrem kadının fotoğrafına bakmak, namahrem kadının kendisine bakmak hükmünde değildir; dolayısıyla eğer şehvetle bakılmaz ve bir fitneye düşmekten korkulmazsa ya da bakan kişinin tanıdığı Müslüman bir kadının resmi olmazsa sakıncası yoktur. Farz İhtiyat (zorunlu olan kaçınma), televizyondan yapılan canlı yayında namahrem kadının tasvirine bakmamayı gerektirir. Fakat televizyondan yayınlanan paket

1- [İslâm ümmetinin birliğini ortaya koyma amacıyla Hz. Peygamber'in (s.a.a) kutlu doğumları münasebetiyle rebiyülevvel ayının 12'sinden 17'sine kadar olan süre.]

programlarda, şehvet kastı ve günaha düşmek korkusu olmamak kaydıyla namahrem kadının tasvirine bakmanın sakıncası yoktur.

Soru 95: Uydudan izlenebilen televizyon programlarını seyretmenin hükmü nedir? Fars Körfezi sahilinde yer alan ülkelere yakın olan vilayetlerde yaşayanların bu ülkelerin televizyonlarını izlemelerinin hükmü nedir?

Cevap: Batı uyduları aracılığıyla yayınlanan programlar ve komşu ülkelerin çoğunun televizyon programları sapık düşünceleri öğrettiği, gerçekleri saptırıp gizlediği, fesat ve günah programlarını içerdiğinden ve bunları seyretmek genellikle sapıklığa, fesada ve haram işlere sevk ettiğinden dolayı onları seyretmek caiz değildir.

Soru 96: Radyo ve televizyondan yayınlanan komedi programları dinlemenin veya seyretmenin sakıncası var mıdır?

Cevap: Komedi piyes ve gösteri programlarını dinlemenin ve seyretmenin sakıncası yoktur. Ancak bu programlarda bir mümine hakaret düzeyinde alay edilirse caiz olmaz.

Soru 97: Düğünde hicabımı tamamen koruyamadığım bir durumdayken birkaç tane fotoğrafım çekildi. Bu fotoğraflar şimdi arkadaşlarımın ve akrabalarımın yanındadır. Bu fotoğrafları onlardan toplamam farz mıdır?

Cevap: Fotoğrafınızın başkalarının yanında bulunması bir fesada yol açmıyorsa veya bir fesada sebep olabilir, ama fotoğrafların onların eline geçmesinde sizin bir rolünüz olmamışsa ya da fotoğrafları diğerlerinden toplamanız çok zor olursa, bu konuda herhangi bir yükümlülüğünüz yoktur.

Soru 98: Kadınların namahrem olan dinî liderlerin ve şehitlerin fotoğraflarını öpmesinin bir sakıncası var mıdır?

Cevap: Genel olarak bir şahsın fotoğrafı, onun kendisi gibi değildir; dolayısıyla, şehvet kastı ve günaha düşme korkusu yoksa saygı, teberrük veya sevgiyi belirtmek için namahrem erkeğin fotoğrafını öpmenin sakıncası yoktur.

Soru 99: Sinema filmlerinde ve diğer yerlerde tanımadığımız çıplak veya yarı çıplak kadınların fotoğraflarına bakmak caiz midir?

Cevap: Fotoğraf ve filmlere bakmak, namahremnin kendisine bakmak hükmünde değildir. Dolayısıyla şehvetle olmayıp bir günaha bulaşma ve fesada yol açma durumu söz konusu olmadığı takdirde şer'an sakıncası yoktur. Fakat şehveti uyandıran çıplak fotoğraflara genellikle şehvet kastıyla bakıldığından ve bu açıdan günahın ön hazırlığı olduğundan dolayı bunlara bakmak haramdır.

Soru 100: Düğün törenlerinde kadınların kocalarının izni olmadan fotoğraf çektirmeleri caiz midir? Eğer caiz ise fotoğraf çektirirken hicaplarını tamamen korumaları farz mıdır?

Cevap: Sırf fotoğraf çektirmek için kocanın iznini almak zorunlu değildir. Fakat fotoğrafı yabancı bir erkeğin görmesi muhtemelse ve hicabını tamamen koruması bir fesada sebep olabilecekse, bu durumda tamamen hicabını koruması farzdır.

Soru 101: Kadınların erkeklerin güreşini seyretmeleri caiz midir?

Cevap: Güreş, bizzat güreş meydanına gidilerek veya televizyon ve benzeri şeylerden canlı olarak seyredi-

lirse veya lezzet ve zevk almak için olursa ya da fesattan ve günaha düşülmekten korkulursa caiz değildir; aksi durumda sakıncası yoktur.

Soru 102: Düğün töreninde gelin, başına ince ve açık renkli bir örtü örterse, yabancı bir erkeğin onun fotoğrafını çekmesi caiz midir?

Cevap: Fotoğraf çekerken yabancı bir kadına bakmaktan dolayı ortaya çıkan haram durum söz konusuysa caiz olmaz. Aksi takdirde bir sakıncası yoktur.

Soru 103: Hicapsız kadının, mahremleri arasında fotoğrafını çekmenin hükmü nedir? Filmin banyo ve baskısı esnasında yabancı erkeğin bu fotoğraflara bakma ihtimali varsa hüküm nedir?

Cevap: Kadına bakıp fotoğrafını çeken erkek onun mahremlerindense, fotoğrafını çekmesinde herhangi bir sakınca yoktur ve yine onu tanımayan fotoğrafçı tarafından o filmlerin banyosu ve baskısının yapılmasının da sakıncası yoktur.

Soru 104: Bazı gençler, bazı geçersiz mazeret ve delillerle müstehcen resimlere bakmaktalar; bunun hükmü nedir? Bu gibi resimlere bakmak şehvetin biraz yatışmasına sebep olur ve neticede haramdan korunmalarında etkili olursa; bunun hükmü nedir?

Cevap: Fotoğrafa şehvetle bakılırsa ve fotoğrafa bakıldığında şehvetin uyanacağı bilinirse veya fesattan ve günaha düşmekten korkulursa, bu iş haramdır. Başka bir harama düşmekten kaçınmak gerekçesi, şer'an haram olan bir işi yapmak için geçerli bir mazeret teşkil etmez.

Soru 105: Film çekimi için müzik çalınan ve dans edilen törenlerde bulunmanın hükmü nedir? Erkeğin erkekler ve kadının da kadınlar arası eğlencelerde film

çekmesinin hükmü nedir? Düğün törenlerinde çekilen filmlerin o aileyi tanıyan veya tanımayan bir erkek tarafından montajının hükmü nedir? Bu filmlerin bir kadın tarafından montaj edilmesinin hükmü nedir? Bunlara film müziği monte etmek caiz midir?

Cevap: Günah nitelikli şarkı-türkü, haram müziği dinlemeyi veya haram olan diğer bir işi yapmayı gerektirmezse, törenlerde bulunmanın, erkeğin erkekler toplantısında ve kadının da kadınlar toplantısında film çekmesinin sakıncası yoktur. Fakat erkeğin kadınlar toplantısında veya kadının erkekler toplantısında çekim yapması, onlara lezzetle bakmayı gerektirir veya başka fesatlara yol açarsa caiz değildir. Düğün törenlerine ait filmlerde, günah meclislerine özgü coşturucu müziklerden haz almak da haramdır.

Soru 106: İran İslâm Cumhuriyeti televizyonundan yayınlanan (yerli ve yabancı) filmleri izlemenin ve müzikleri dinlemenin hükmü nedir?

Cevap: Dinleyici ve seyirciye göre radyo veya televizyondan yayınlanan bu müzik, eğlence ve günah meclislerine özgü eğlendirici ve neşelendirici müziklerden seveya televizyondan yayınlanan filmi izleme insanı fesada sevk ediyorsa, şer'an bu müzik ve filmleri dinlemek ve izlemek caiz değildir. Bunların sırf İslâm Cumhuriyeti radyo ve televizyon kanallarından yayınlanması, caiz olduklarına dair şer'î bir delil teşkil etmez.

Soru 107: Resul-i Ekrem'e (s.a.a), Emir'ül-Müminin Ali'ye (a.s) ve İmam Hüseyin'e (a.s) nispet edilen resimleri hazırlama ve satmanın ve bunların resmî dairelere asılmasının hükmü nedir?

Cevap: Bunun özü itibariyle şer'an bir sakıncası yoktur. Fakat örfen onları küçük düşürmek sayılabilecek, onların saygınlığını zedeleyecek ve onlara saygısızlık

etmeye sebep olacak nitelikleri içermemeleri ve onların şanlarıyla çelişmemeleri şarttır.

Soru 108: Şehveti uyandıracak müptezel, bayağı kitap ve şiirler okumanın hükmü nedir?

Cevap: Bunlardan kaçınmak gerekir.

Soru 109: Televizyonlar veya canlı yayın yapan uydu kanalları, Batı toplumlarındaki toplumsal konuları anlatan birtakım programlar yayınlıyorlar; bu filmler kadın ve erkeklerin sınırsızca bir arada bulunmaları ve gayrimuşru ilişkiler gibi fasit, sapık düşünceleri yaymaktadır ve bazı müminleri etkilemektedir; bu durumda bu filmlerden etkilenme ihtimali olan kimselerin bunları seyretmesinin hükmü nedir? Acaba bu filmler, tenkit etmek, olumsuzluklarını ortaya koymak ve insanlara bunları seyretmekten sakınmayı nasihat etmek amacıyla seyredilirse hüküm değişir mi?

Cevap: Bunların lezzet alma kastıyla seyredilmesi caiz değildir. Yine etkilenme ve fesada düşme endişesi olursa, caiz değildir. Fakat ehil olan, bunlardan etkilenmeyeceğinden ve fesada düşmeyeceğinden emin olan kimsenin bunları tenkit etmek, tehlikelerini ve olumsuzluklarını insanlara anlatmak için seyretmesinin sakıncası yoktur.

Soru 110: Baş ve boynu açık, makyajlı bayan televizyon sunucusunun saçlarına bakmak caiz midir?

Cevap: Lezzet almak kastı olmaz, günaha ve fesada düşmekten endişe duyulmaz ve yaygın da canlı değilse, ona bakmanın sakıncası yoktur.

Soru 111: Evli bir erkeğin şehveti uyandıran filmlere bakması caiz midir?

Cevap: Şehveti uyandırmak amacıyla bakarsa veya bakması şehvetin uyanmasına sebep olursa caiz değildir.

Soru 112: Harama düşürmeyeceği göz önünde bulundurularak evli erkeklerin kendi hamile karısıyla doğru ilişkide bulunmalarını öğreten filmleri seyretmelerinin hükmü nedir?

Cevap: Bakıldığında genellikle şehveti uyandıran bu gibi filmleri seyretmek caiz değildir.

Soru: Kültür bakanlığı yetkililerinin; film, dergi, gazete ve kasetlerin muhtevasının meşru olup olmadığını kontrol edebilmeleri için, onları bire bir takip etmelerinin hükmü nedir?

Cevap: Vazifeleri gereği görevlilerin bu tip film ve kasetleri zaruret miktarında görüp dinlemelerinde sakınca yoktur. Ancak onlara lezzet kastıyla bakmamalıdır. Ayrıca bu tip görevlere alınan kişilerin fikri ve manevi açıdan yönlendirilmeleri vaciptir.

Soru 113: Yer yer çirkin sahneleri olan video filmlerini kontrol ederken müstehcen sahnelerini sansür edip geri kalan kısmını sunmak amacıyla seyretmenin hükmü nedir?

Cevap: Islâh etmek, kötü ve saptırıcı sahnelerini sansür etmek amacıyla filme bakılacaksa, bu işi üstlenen kimsenin harama düşmeyeceğinden emin olması kaydıyla sakıncası yoktur.

Soru 114: Eşlerin evde video kasetlerinden seks filmlerini seyretmeleri caiz midir? Omurilik sinir sistemi kopmuş biri eşiyile ilişkide bulunabilmek için şehvetini tahrik etmek amacıyla bu filmleri seyredebilir mi?

Cevap: Video kasetinden seks filmlerini izleyerek şehveti uyandırmak caiz değildir.

Soru: İslam devletince yasaklanmış olan film ve resimlerin eğer fesat icat edici yönü olmazsa, onlara gizlice bakmanın hükmü nedir? Genç çiftler için meselenin hükmü nedir?

Cevap: Eğer yasaksa sakıncalıdır.

Soru: İslam inkılabına ve İnkılap rehberine hakaret edici sahneleri olan filmlere bakmanın hükmü nedir?

Cevap: Onlardan sakınmak vaciptir.

Soru 115: İnkılabın zafere kavuşmasından sonra üretilen, kadınların eksik hicapla rol oynadığı ve bazı durumlarda kötü eğitsel örnekler içeren İran filmlerini izlemenin hükmü nedir?

Cevap: Şehvet ve zevk almak kastı olmazsa ve ahlâkî fesada düşmeye de sebep olmazsa bu filmleri izlemenin haddizatında sakıncası yoktur. Fakat film yapımcılarının İslâm'ın yüce öğretileriyle çelişen filmleri üretmek ve hazırlamaktan kaçınmaları gerekir.

Soru 116: Kültür bakanlığının onayladığı filmleri dağıtmanın ve başkalarına sunmanın hükmü nedir? Ve yine bu bakanlık tarafından onaylanan müzik kasetlerini üniversitelerde dağıtmanın hükmü nedir?

Cevap: Mükellefin kanaatine göre film ve kasetler örfen günah nitelikli şarkı-türkü veya eğlence ve günah meclislerine özgü eğlendirici ve neşelendirici müzikler içeriyorsa, bunları dağıtmak, diğerlerine sunmak, seyretmek ve dinlemek caiz değildir. Bunların sırf bazı ilgili dairelerce onaylanmış olması, mükellefin mevzunun teşhisindeki görüşü, onları onaylayanların görüşüyle çeliştiği sürece mükellefe şer'i bir hüccet teşkil etmez.

Soru 117: Yabancı kadınların resimleri bulunan ve elbise modelleri seçmek için kullanılan kadın elbiseleri model dergilerini alıp-satmanın ve yanında bulundurmaının hükmü nedir?

Cevap: Bu dergilerde sırf yabancı kadınların resimlerinin bulunması onların alımını, satımını ve elbise modelleri seçiminde kullanımını engellemez; ancak bu resimler ahlâkî fesat çıkaracak bir nitelikte olursa caiz olmaz.

Soru 118: Film kameralarının alım satımı caiz midir?

Cevap: Haram işlerde kullanmak amacı ve niyeti taşımadığı takdirde film kameralarının alım satımının sakıncası yoktur.

Soru 119: Müptezel, bayağı video filmlerini ve yine video cihazını alıp-satmanın ve kiralamanın hükmü nedir?

Cevap: Filmler eğer şehveti uyandıracak, sapıklık ve ahlâkî fesada sebep olacak müstehcen görüntüleri veya günah nitelikli şarkı-türkü ya da eğlence ve günah meclislerine özgü eğlendirici ve neşelendirici müzikleri içerirse bunların üretimi, alım satımı, kiralanması ve bu amaçla yararlanmak için video kiralanması caiz değildir.

Soru 120: Yabancı radyoların yayınladığı haberleri, ilmî ve kültürel programları dinlemek caiz midir?

Cevap: Ahlâkî fesat ve fikrî sapmalara sebep olmazsa, sakıncası yoktur.

UYDU ANTENLERİ

Soru 121: Uydudan yayınlanan televizyon programlarını izlemek için uydu anteni satın almak, bulundurmak

ve kullanmak caiz midir? Eğer bu cihaz bedava olarak elde edilirse hüküm nedir?

Cevap: Uydu anteninin sadece televizyon programlarını izlemek için kullanılan bir alet olduğunu ve televizyon programlarının bir bölümünün haram bir bölümünün de helâl olduğunu dikkate alırsak uydu, hem helâlde ve hem de haramda kullanılan müşterek aletler hükmünde olur. Dolayısıyla, haram amaçlarda kullanılacak olursa alım satımı ve bulundurulması haramdır; ancak helâl amaçlarda kullanılacak olursa caizdir. Fakat bu alet kullanıcılarına haram programları çok kolay bir şekilde izlemeleri için zemin hazırladığından ve bazen onu buldurmak başka fesatlara yol açtığından alım satımı ve evde bulundurulması haramdır; ancak biri, onu haramda kullanmayacağından emin olursa, onu elde etmesinin ve evde bulundurmasının fesat ve olumsuz yönleri de yoksa bu durumda sakıncası yoktur.

Soru 122: Ülke dışında yaşayan bir kimsenin İslâm Cumhuriyeti kanallarını izleyebilmek için uydu cihazı satın alması ve satması caiz midir?

Cevap: Bu cihaz her ne kadar helâl amaçlarda kullanılma özelliğine sahip olan müşterek aletlerdense de çoğunlukla haram amaçlarda kullanıldığından ve ayrıca evde kullanılmasının diğer fesat ve olumsuz yönleri olduğundan dolayı, bu cihazı haramda kullanmayacağından ve onu evde kurmasının hiçbir fesat çıkarmayacağından emin olan kimse dışında hiç kimsenin satın alması ve onu evde kullanması caiz değildir.

Soru 123: Eğer uydu anteni İran İslâm Cumhuriyeti'nin kanallarıyla birlikte, Körfez ülkeleri veya Arap ülkelerinin haber kanalları ve bazı yararlı programları ve bütün Batılı müstehcen kanalları da çekerse hükmü nedir?

Cevap: Televizyon programlarını izlemek için bu gibi cihazları kullanmanın caiz olmasının ölçüsünü önceki meselede açıkladık. Bu alanda Batı kanallarıyla diğer kanallar arasında hiçbir fark yoktur.

Soru 124: Batı ülkeleri veya Fars körfezinde yer alan ve öteki komşu ülkeler tarafından uydu aracılığıyla yayınlanan ilmî, Kur'ân'la ilgili vb. programlardan haberdar olmak için uydu anteni kullanmanın hükmü nedir?

Cevap: İlmî ve Kur'ân programları vb.lerini dinlemek ve izlemek için mezkur cihazı kullanmanın her ne kadar kendiliğinden sakıncası yoksa da Batılı ülkelerin ve komşu ülkelerin çoğunun uydu kanalıyla yayınladıkları programların içeriği genellikle insanlara sapık düşünceleri aşıladığından, hakikatleri tahrif ettiğinden, ayrıca fesat ve günah programları içerdiğinden -kaldı ki ilmî ve Kur'ân programlarını izlemek bile çoğu zaman fesada ve harama düşmeye sebep olmaktadır- bu programları izlemek için uydu cihazı kullanmak şer'an haramdır. Ancak sadece yararlı ilmî programlar veya Kur'ân programları vb. olur ve hiçbir fesada ve harama düşmeyi gerektirmezse bunun sakıncası yoktur.

Soru 125: Mesleğimiz radyo ve televizyon anteni tamirciliğidir. Son zamanlarda uydu anteni kurmam ve tamir etmem için bize bir çok müracaatlar oldu, bu hususta ne yapmamız gerekiyor? Bu cihazın parçalarının alım satımının hükmü nedir?

Cevap: Bu gibi cihazlar haramda kullanılıyorsa -ki genellikle böyledir- veya bunu elde etmek isteyen kişinin onu haramda kullanacağını biliyorsanız, bu durumda onu alıp satmak, parçalarını dizmek, kurmak, onu tamir etmek ve parçalarını satmak caiz değildir.

TİYATRO VE SİNEMA

Soru 126: Sinema filmlerinde gerektiğinde, din âlimlerinin ve hâkimlerin elbise ve üniformalarını kullanmak caiz midir? Geçmiş ve günümüzdeki ulemanın şanını ve saygınlıklarını koruyarak ve İslâm dininin saygınlığını gözetererek, onlar hakkında onları kötölemeyen ve onlara hiçbir şekilde noksanlık getirmeyen irfanî ve dinî senaryolar yazmak ve bu nitelikte filmler üretmek caiz midir? Özellikle hedefimizin, İslâm dininin yüce değerlerini sunmak veya İslâm ümmetinin imtiyazı sayılan irfan mefhumunu ve asil kültürü beyan etmek, düşmanların müptezel ve bayağı kültürüne karşı mücadele etmek; tüm bunları, özellikle genç nesil için çekici ve etkili sinema diliyle anlatmak olduğunu göz önünde bulundurarak hükmü açıklar mısınız?

Cevap: Sinemanın bir aydınlatma ve bilinçlendirme aracı olduğunu göz önünde bulundurarak, gençlerin ve diğer kesimlerin fikrî seviyesini yükseltmek, İslâm kültürünü yaymak ve halkı şuurlandırmak doğrultusunda kullanılacak her şeyin çekiminin yapılmasının ve sunulmasının sakıncası yoktur. Bu yöntemlerden biri din âlimlerinin kişiliğini ve özel hayatlarını tanıtmak, bunun gibi diğer bilginlerin, manevî makam sahiplerinin ve onların özel hayatlarının tanıtılmasının sakıncası yoktur; ancak onların şanını, saygınlığını ve özel hayatlarının saygınlığını gözetmek farzdır ve bunlardan, İslâm'la çelişen mefhumları yaymak için yararlanmak gerekir.

Soru 127: Ölümsüz Aşura faciasını canlandıracak ve İmam Hüseyin'in (a.s), uğruna şehit olduğu büyük hedefleri ortaya koyacak bir öykü ve hamasî filmi yapmak istiyoruz; ancak bu filmde İmam Hüseyin (a.s) sıradan bir insan olarak gözle görünmeyecek; film çekiminde, üretim ve ışıklandırmada imam nurani bir kişi olarak

görüntülenecek; acaba böyle bir filmin yapımı ve İmam Hüseyin aleyhi's-selâm'ın kişiliğinin bu şekilde ortaya konması caiz midir?

Cevap: Film eğer güvenilir kaynaklara dayanarak, mevzunun kutsallığını korumak, İmam Hüseyin'in (a.s), ashabının ve ehlibeytinin (hepsine selâm olsun) yüce makam ve mevkisini gözetmek şartıyla yapılırsa sakıncası yoktur; fakat mevzunun kutsallığını, İmam Hüseyin'in (a.s) ve ashabının (hepsine selâm olsun) saygınlığını onlara yakışır bir şekilde korumak oldukça zordur; dolayısıyla bu konuda ihtiyat edilmesi gerekir.

Soru 128: Sinema ve tiyatrodaki rol icabı erkeklerin kadın elbisesi ve kadının da erkek elbisesi giymesinin hükmü nedir? Ve yine kadının erkek sesini ve erkeğin de kadın sesini taklit etmesinin hükmü nedir?

Cevap: Fesada yol açmadığı takdirde, rol icabı ve özel kişilerin özelliklerini anlatabilmek için karşı cinsin elbisesini giymenin ve sesini taklit etmenin caiz olması, uzak ihtimal değildir.

Soru 129: Erkeklerin de seyrettikleri tiyatro ve gösterilerde kadınların krem ve makyaj malzemeleri kullanmalarının hükmü nedir?

Cevap: Eğer makyajı mükellefin kendisi veya bir kadın tarafından ya da mahremlerinden biri tarafından yapılırsa ve herhangi bir fesada da yol açmazsa sakıncası yoktur; aksi durumda caiz olmaz. Ancak makyaj yapılan yüzün mahrem olmayan erkekler karşısında örtülmesi gerekir.

RESSAMLIK VE HEYKELTIRAŞLIK

Soru 130: Canlı varlıkların (hayvanların, insanların) ve bitkilerin resmini çizmenin, portresini yapmanın, be-

bek ve heykel yapmanın hükmü nedir? Bunların alım satımının, muhafazasının ve fuarda sergilenmesinin hükmü nedir?

Cevap: Cansız varlıkların resmini çizmenin, portresini ve heykelini yapmanın sakıncası yoktur. Yine canlı varlıkların resmini ve portresini kabartmadan çizmenin ve heykelini kamil olmamak kaydıyla yapmanın sakıncası yoktur. Fakat insanların ve hayvanların heykelini tam olarak yapmak sakıncalıdır. Ancak resim ve heykellerin alım satımının, muhafazasının ve fuarda sunulmasının sakıncası yoktur.

Soru 131: Yeni ders metotlarında, öz güven adında bir ders var. Bu dersin bir bölümü heykeltıraşlıktır. Bazı hocalar, el işleri adı altında öğrencilere bez parçaları veya başka şeylerle bebek veya köpek, tavşan ve benzerlerinin heykelini yaptırıyorlar; bu eşyaları yapmanın hükmü nedir? Hocaların öğrencilere bu işi yapmayı emretmelerinin hükmü nedir? Acaba bu heykellerin azalarının tam olarak yapılıp yapılmamasının hükümde bir etkisi var mıdır?

Cevap: Örfen azası tam olan hayvanın heykeli sayılmazsa veya öğrenciler mükellefiyet yaşına girmemişlerse, sakıncası yoktur.

Soru 132: Çocukların ve gençlerin Kur'ân'daki kıssaları resimle anlatmalarının hükmü nedir? Örneğin çocuklardan Ashab-ı Fil veya Hz. Musa (a.s) için denizin yarılması vb. kıssaları resimle anlatmalarını istemenin hükmü nedir?

Cevap: Bu işin kendiliğinden bir sakıncası yoktur. Fakat hakikatler ve olaylara uygunluk arz etmeli ve tam olarak anlatılmalıdır. Gerçekleri olduğundan farklı açıklamaktan veya olayları anlatırken saygınlığını çiğneyecek şeylerden kaçınılması gerekir.

Soru 133: Özel makinelerle bebek yapmak veya insan ve diğer canlıların heykelini yapmak caiz midir?

Cevap: Bunların makineyle yapımı insanın doğrudan eylemine dayanmazsa sakıncası yoktur; aksi durumda sakıncalıdır.

Soru 134: Ziyet eşyalarını heykel şeklinde yapmanın hükmü nedir? Heykelin yapımında kullanılan maddenin, hükmün haram oluşunda etkisi var mı?

Cevap: Bir kişinin tek başına canlı varlıkların heykelini tam olarak yapması caiz değildir; bu hususta heykellerin yapıldığı maddelerin birbirlerinden farkı yoktur. Bu maddelerin ziyet için ya da başka şeylerde kullanılması arasında bir fark yoktur.

Soru 135: Oyuncak bebeklerin el, ayak ve baş gibi azalarını yerlerine yerleştirmek haram olan heykel yapımı kapsamına girer mi? Bu işe heykel yapmak denir mi?

Cevap: Sırf azaları yapmak veya yerlerine yerleştirmek, canlı varlıkların heykelini yapmak sayılmaz; dolayısıyla sakıncasızdır. Ama bu azaları insan veya başka bir canlının şeklini tam olarak gösterecek biçimde birleştirmek, şer'an haram olan heykeltıraşlık kapsamına girer.

Soru 136: Bazılarının, uzuvlarına resimler çekerek yaptırdıkları ve yıkamakla çıkmayan, kalıcı dövmenin hükmü nedir? Acaba bu dövme gusül ve abdestin sıhhatini engelleyen bir mani sayılır mı?

Cevap: Dövme yaptırmak haram değildir; dövme sonucu derinin altında kalan izler suyun deriye ulaşmasını engellemez. Dolayısıyla uzuvlarda dövme olsa da gusül ve abdest sahihtir.

Soru 137: Meşhur ressamıardan olan bir karı-kocanın mesleği sanat eseri tabloları onarmaktır. Bu tablolardan bir çoğu Hıristiyan topluluğunu göstermekte, bazısında haç resmi, Hz. Meryem (aleyhe's-selâm) ve Hz. İsa'nın (aleyhi's-selâm) resimleri var. Çeşitli kurumlar, şirketler ve bazı kişiler kilise tarafından, eskime veya başka sebeple bir bölümü yok olan bu tabloları onarmaları için bu resamlara getiriyorlar; acaba bu karı-kocanın bu tabloları onarmaları ve bunun karşılığında para almaları caiz midir? Çoğu tabloların bu türden olduğunu, bu tabloları onarmak bu çiftin tek geçim kaynağı olduğunu ve bunların İslâm öğretilerine bağlı olduklarını göz önünde bulundurarak hükmü açıklar mısınız?

Cevap: Sanat eseri olan tabloları onarmanın bir sakıncası yoktur. Hatta Hıristiyan topluluğunu tavsif etse veya Hz. İsa (aleyhi's-selâm) ve Hz. Meryem'in (aleyhe's-selâm) timsallerini içerse bile sakıncası yoktur. Ve yine bu iş karşısında ücret almanın, bu işi geçim kaynağı edinmenin de sakıncası yoktur. Ancak bu iş, batılı ve sapık düşünceleri yaymak amacıyla olursa veya peşi sıra başka fesatları gerektirirse caiz olmaz.

SİHİRBAZLIK, GÖZ BAĞCILIK, MEDYUMLUK VE CİNCİLİK

Soru 138: Göz bağcılığı [illüzyonizmi] öğrenmek, öğretmek ve seyretmenin ve el çabukluğuna dayanan oyunlarla uğraşmanın hükmü nedir?

Cevap: Göz bağcılığı öğrenmek ve öğretmek haramdır. Ama göz bağcılık [illüzyonizm] türünden olmayan ve el çabukluğuna dayanan oyunlar sakıncasızdır.

Soru 139: Gayıptan haber veren cifir, remil, nücum vb. ilimleri öğrenmek caiz midir?

Cevap: Bu ilimlerin günümüzde halk arasındaki kalıntıları genellikle gaybı bilmek ve gayiptan haber vermek konusunda itminan ve güvence verecek nitelikte değildirler. Ancak bir fesadı olmazsa cifir ve remil ilimlerini doğru bir şekilde öğrenmenin sakıncası yoktur.

Soru 140: Büyücülüğü öğrenmek ve büyü yapmak caiz midir? Ve yine ruhları, melekleri ve cinleri çağırmanın hükmü nedir?

Cevap: Sihirbazlık ilmi ve bu ilmi öğrenmek şer'an haramdır. Ancak meşru ve makul amaçla olursa sakıncası yoktur. Ama ruhları, melekleri ve cinleri çağırma ya gelince hüküm, yerine göre, araç ve amaçlara göre değişir.

Soru 141: Ruh ve cinleri teshir etmek, emrine almak suretiyle hastaları tedavi eden kişilere müminlerin müracaat etmelerinin, onların ancak hayır işler yaptıklarına kesin inandıkları takdirde hükmü nedir?

Cevap: Şer'an helâl olan yollarla yapılması durumunda bunun özünde bir sakıncası yoktur.

Soru 142: Küçük taşlarla fala bakmak ve bu yolla para kazanmak şer'an caiz midir?

Cevap: Yalan haber vermek caiz değildir.

HİPNOTİZMA

Soru 143: Hipnotizma yapmak caiz midir?

Cevap: Makul bir amaçla ve hipnotize olan kimse- nin rızasıyla olursa ve yine haram bir işi de gerektirmezse sakıncası yoktur.

Soru 144: Bazıları tedavi amacıyla değil, sadece insanın ruhsal gücünü göstermek amacıyla hipnotizmaya

başvururlar; acaba bu caiz midir? Ve acaba bu alanda tecrübeli, ama uzman olmayan kişilerin bu işi yapmaları caiz olur mu?

Cevap: Genel olarak hipnotizmayı öğrenmek ve ondan yararlanmak, normalde insanlarca makul görülen helâl ve kayda değer bir amaçla olursa, hipnotizma da yapay uykuya dalacak kişinin rızasıyla ve ona kayda değer bir zararı olmaması kaydıyla sakıncası yoktur.

TALİH OYUNLARI

Soru 145: Piyango biletlerinin alım satımının ve mükellefin bu yolla kazandığı ikramiyenin hükmü nedir?

Cevap: Piyango biletlerinin alım satımı caiz değildir. Bu yolla ikramiye kazanan kişi, kazandığı ikramiyenin şer'an sahibi olamaz ve onu almaya hakkı yoktur.

Soru 146: "Armağan-ı behzistî" adında halk arasında dağıtılan yardım kampanyası biletleri almak, onlar için para ödemek ve onların çekimlerine katılmanın hükmü nedir?

Cevap: Halktan bağış toplayarak hayır işlerde harcamak amacıyla bilet dağıtmanın ve bağışta bulunanları kur'a çekimiyle teşvik etmenin ve bu işe yönlendirmenin yasak olduğuna dair şer'î bir delil yoktur ve yine hayır işlere iştirak etmek amacıyla bu biletleri elde etmek için para ödemenin de bir sakıncası yoktur.

Soru 147: Biri sahip olduğu bir arabayı talih deneme yoluyla çekilişe sunuyor. Şöyle ki, müsabakaya katılan kişi, belli bir tarihte belli bir fiyat üzerine çekiliş yapılacak olan bileti satın alıyor. Halktan bir grubun katılması ve katılma süresinin dolmasıyla çekiliş yapılıyor. Çekilişi kazanan ve adına ikramiye çıkan kişi oldukça pahalı

olan arabayı teslim alıyor. Acaba çekiliş yoluyla bu şekilde araba satmak şer'an caiz midir?

Cevap: Çekilişe katılıp kur'ada adı çıkan kişiye arabayı satmak ve alma-satma muamelesi eğer çekilişten sonra gerçekleşirse sakıncası yoktur. Ancak satıcının, kur'aya katılmak için kendisine ödemedede bulunan kişilerin parasını kullanması, malı batıl yolla yemek sayılır; dolayısıyla onların paralarını geri vermesi farzdır.

Soru 148: Halkın geneline yönelik hayır işlere yardım toplamak amacıyla bağış senedi satmak caiz midir? Şöyle ki, bu işin sonunda kur'a çekilecek, toplanan paralardan bir miktarı hediye olarak kur'ada kazananlara verilecek ve geri kalan para ise, umuma ait hayır işler için kullanılacaktır.

Cevap: Bu işi "satış" olarak nitelendirmek yanlıştır. Ancak hayır işler için bağış senetleri yayınlamanın ve halkı bu işe teşvik etmek için ismi kur'adan çıkanlara hediye vermeyi vadetmenin sakıncası yoktur. Ancak insanların bu senetleri hayır işlere katkıda bulunma niyetiyle almaları gerekir.

Soru 149: Piyango (loto) biletleri satın almak caiz midir? Bunun özel bir şirkete ait olduğu ve kârının %20'sinin kadınlara ait hayır kurumlarına ödendiği göz önünde bulundurulduğunda hükmü nedir?

Cevap: Piyango biletlerinin şer'an malî bir değeri yoktur ve bu biletler kumar aletleri hükmündedirler. Dolayısıyla bunların alım satımı caiz değildir. Bu biletleri alanların kazandıkları ikramiyeler de helâl değildir.

RÜŞVET

Soru 150: Banka müşterilerinden bazıları, işlerinin çabuk yapılması ve kendilerine daha iyi hizmet verilme-

si için banka çalışanlarına bahşış adı altında bir miktar para veriyorlar. Banka çalışanları eğer onların beklentilerini yerine getirmeyecek olurlarsa müşterilerin onlara hiçbir şey vermeyecekleri göz önünde bulundurularak onların verdiği bu malı almanın hükmü nedir?

Cevap: Memurların müşterilerin işlerini yapmak için istihdam edildiği ve hizmeti karşılığında maaş aldığı işi yapmak için müşterilerden bir şey alması caiz değildir. Nitekim müşterilerin de, isteklerini yerine getirmeleri için memurlara nakit para vb. şeyler vererek onları tamaha sevk etmeleri caiz değildir; çünkü bu iş fesada yol açacaktır.

Soru 151: Banka müşterilerinden bazıları yaygın adet üzere kendi istekleriyle memurlara bayramlık hediye vermekteler ve görevlilere bayramlık hediye vermediği takdirde kendisine iyi bir hizmet verilmeyeceğine inanmaktalar; bu hususta hüküm nedir?

Cevap: Bu gibi hediyeler, banka hizmetlerinde müşteriler arasında ayrıcalığa yol açar ve sonuçta fesada ve diğerlerinin haklarının zayi olmasına sebep olursa, müşteriler memurlara böyle hediyeler vermemelidirler ve memurlar da bu hediyeleri kabul hakkına sahip değildirler.

Soru 152: Memurun, her ne kadar yapmış olduğu iş karşılığında herhangi bir beklentisi yoksa da, teşekkür ve takdir etmek amacıyla kendisine verilen bir hediyeyi almasının hükmü nedir?

Cevap: İş ortamında ve müracaat edenler tarafından verilen hediye en tehlikeli şeylerden biridir ve bundan mümkün olduğu kadar sakınmanız dünya ve ahiretiniz için daha uygundur. Bu hediyeleri almak, ancak hediyeyi verenin, memurun kabul etmekten sakınmasına rağmen ısrar etmesi ve sonunda bir şekilde hediye etmesi

durumunda caizdir; o da işi yaptıktan sonra, ön görüşme ve beklentisi olmadan olursa.

Soru 153: Müracaat edenlerin kendi rıza ve istekleriyle devlet memurlarına verdikleri nakit para, yiyecek vb. hediyelerin hükmü nedir? Veren kişinin bir iş beklentisi olsun veya olmasın rüşvet olarak memurlara verdiği malların hükmü nedir? Memur rüşvete tamah ederek kanuna aykırı bir iş yaparsa hükmü nedir?

Cevap: Hangi adla olursa olsun müracaat edenlerden herhangi bir şekilde hediye kabul etmeleri caiz değildir. Çünkü bu iş, kendilerine karşı kötü zanda bulunulmasına ve fesada sebep olur ve tamahkâr insanları kanunları çiğnemeye ve diğerlerinin haklarını zayi etmeye teşvik ve tahrik eder. Rüşvete gelince; rüşvetin hem alana ve hem verene haram olduğu açıktır. Rüşvet alan kişinin aldığı şeyi sahibine iade etmesi farzdır ve rüşvet aldığı şeyi asla kullanamaz.

Soru 154: Bazı çalışanların bazen müracaat edenlerden işlerini yapmak için rüşvet istedikleri görülmektedir; bu durumda onlara rüşvet vermek caiz olur mu?

Cevap: Devlet dairelerine müracaat eden hiç kimse- nin, müracaat edenlere hizmet vermekle yükümlü olan devlet çalışanlarına işi için kanunsuz bir para veya hizmet vermeleri caiz değildir. Nitekim vazifeleri halkın işlerini yapmak olan devlet çalışanlarına da müracaat edenlerin işlerini yapmalarına karşılık gayri kanunî herhangi bir şey istemeleri ve almaları caiz değildir. Onların bu yolla elde ettikleri malı kullanmaları da caiz olmaz. O malı sahibine iade etmeleri gerekir.

Soru 155: İnsan kendi hakkını alabilmesi için rüşvet verebilir mi? Bu hareketin bazen başkaları için sıkıntı doğuracağı dikkate alınırsa -örneğin hak sahibinin başkalarından öne geçirilmesi gibi- hükmü nedir?

Cevap: Başkalarını rahatsız etmese, onlar için sıkıntı doğurmasa bile rüşvet vermek ve almak caiz değildir. Hele bir de haksız yere başkalarını rahatsız ederse durum açıktır.

Soru 156: İnsan yasal bir işini yaptırmak için devlet dairelerinin birinde görevli memurlara kanunî ve şer'î işini yapmada kolaylık göstermeleri amacıyla bir miktar para verme zorunda kalırsa -çünkü bu meblağı vermediği takdirde o görevlilerin işini yapmayacaklarına inanıyor- acaba buna rüşvet denilir mi? Acaba bu iş haram sayılır mı? Yoksa idarî işinin yapılması için kendisini para vermek zorunda bırakan zorunluluğun, rüşvet olgusunu ortadan kaldırdığı, dolayısıyla bu fiilin haram olmadığı söylenebilir mi?

Cevap: Halka hizmet sunmakla görevli olan dairedeki memurlara, müracaat edenler tarafından işlerinin yapılması için verilen -ve kesinlikle idarî fesat çıkmasına sebep olan- para veya her türlü mal, şer'î açıdan haram sayılır ve zorunluluk bahanesi ona bu fiili işleme izni vermez.

Soru 157: Kaçakçılar, kanuna aykırı işlerine göz yummaları için bazı görevlilere bir miktar para veriyorlar ve isteklerini reddetmeleri durumunda görevlileri ölümle tehdit ediliyorlar; bu durumda görevliler nasıl davranmakla yükümlüdürler?

Cevap: Kaçakçıların kanuna aykırı işlerine göz yummak karşılığında para almak caiz değildir.

Soru 158: Maliye müdürü, vergi muhasebe memurundan bir şirket için belirlenmiş vergi miktarını azaltmasını istiyor. Bu gibi durumlarda bu memurun, müdürün emirlerine itaat etmesi farz mıdır? Bunu kabul etmediği takdirde bazı sorunlarla ve zor durumlarla karşılaşacağını bildiğini göz önünde bulundurarak hükmü

açıklar mısınız ve acaba memurun bu emre uyması karşısında bir miktar para alması caiz midir?

Cevap: Bu gibi işlerde kanunun belirlediği kural ve kaidelere göre davranmak gerekir, buna aykırı davranmak caiz değildir. Bu ister bir para karşılığında yapılsın, ister bedava, fark etmez.

ALIM SATIM GÖREVLİSİ

Soru 159: Bazı satıcılar sattıkları malın, kesinleşen fiyatına ekleme yapmaksızın sırf irtibat kurmak ve ilişkiyi devam ettirmek maksadıyla resmî daire ve şirketlerin satın alma görevlilerine birtakım mallar veriyorlar. Verilen malların satıcı ve satın alma görevlileri açısından hükmü nedir?

Cevap: Satıcının böyle bir malı satın alma memuruna vermesi ve satın alma memurunun da bunu alması caiz değildir. Satın alma memurunun, aldığı bütün malları, görevlisi olduğu şirket veya dairelere teslim etmesi gerekir.

Soru 160: Resmî veya özel şirketlerde, vazifesi, çalıştığı daire ve şirketin ihtiyaçlarını alışveriş merkezlerinden temin etmek olan memur veya işçi, satıcıya, satıştan elde edilen kârdan yüzdelik bir oranı kendisine vermesini şart koşabilir mi? Onun böyle bir kârı alması caiz midir? Kendinden üst sorumlu böyle bir şarta izin verirse hüküm nedir?

Cevap: Satın alma memurunun böyle bir şart koşması sahih değildir; o kendisi için şart koştuğu kârı alamaz. Üst sorumlu da böyle bir şarta izin veremez; onun bu konuda verdiği izin ve müsaade geçersizdir.

Soru 161: Daire veya şirketin ihtiyaçlarını satın alma sorumlusu olan bir kişi, pazarda belli bir fiyatı olan bir

şeyi, satıcıdan malî bir yardım almak hırsıyla daha yüksek fiyata satın alırsa bu alış veriş sahih midir? Ve acaba bu adamın satıcıdan bundan dolayı malî bir yardım alması caiz midir?

Cevap: Eşyayı pazardaki normal fiyattan fazlasına satın alırsa veya eşyayı pazardan daha aşağı fiyata satın alması ve temin etmesi mümkün olmasına rağmen pahalıya satın alırsa, yüksek fiyata yaptığı alış veriş akd-i fuzulî (yetkisiz alış veriş) olup o hususta kanunî yetkilinin iznine bağlıdır ve satın alma memuru hiçbir durumda alış veriş sebebiyle satıcıdan kendisi için hiçbir şey alma hakkına sahip değildir.

Soru 162: İşi, resmî bir daire veya özel bir şirketin ihtiyaçlarını satın alarak temin etmek olan bir kişi, çeşitli alış veriş merkezleri olmasına rağmen bir tanışına giderek, eşyaları ondan almasına karşılık kârdan belli bir yüzde almayı şart koşarsa:

- a) Böyle bir şartın şer'an hükmü nedir?
- b) Bu hususta teşkilatın üst sorumlusu veya müdürünün izni olursa şer'î hüküm nedir?
- c) İlgili daireye, satıcı tarafından malın pazardaki normal fiyatından fazlası önerilir ve anlaşma imzalanırsa hükmü nedir?
- d) Bazı satıcıların, faturada kaydedilen fiyatın dışında memura verdikleri payın satıcıya ve memura oranla hükmü nedir?
- e) Satın alma memuru dairedeki görevine ilâveten herhangi bir şirketin pazarlayıcısı da olursa ve daire için gerekli olan malları satın alırken o şirket için pazarlama yaparsa, acaba o şirketin kârından kendisi için belli bir yüzde alabilir mi?
- f) Yukarıdaki yollarla bir miktar kâr elde etmiş olan birisinin bu kâr konusunda şer'î yükümlülüğü nedir?

Cevap: a) Bunun şer'î bir yanı yoktur ve batıldır.

b) Teşkilatın üst müdürü veya sorumlusunun bu husustaki izninin şer'î ve kanunî bir yönü olmadığı için itibarsızdır, geçerli değildir.

c) Eğer pazardaki normal fiyattan yüksek olursa veya pazardan daha düşük fiyata temin etmesi mümkün olursa, bu durumda yapılan anlaşma geçersizdir.

d) Caiz değildir, memurun bununla ilgili aldığı her şeyi, alış veriş görevlisi olduğu daireye vermesi gerekir.

e) Hiçbir yüzdellik alma hakkı yoktur ve aldığı her şeyi ilgili daireye vermesi gerekir ve yaptığı anlaşma, eğer dairenin çıkarlarına aykırı olursa temelden batıldır.

f) Aldığı meşru olmayan malları, alış veriş görevlisi olduğu daireye vermesi gerekir.

TİBBÎ KONULAR

HAMİLELİĞİ ÖNLEMEK

Soru 163: a) Sağlığı yerinde olan bir kadının, döllenmeyi engelleyen araç ve gereçlerden yararlanarak geçici olarak hamile olmaktan korunması caiz midir?

b) Döllenmeyi engelleyen bir araç olarak bilinen, ancak şimdiye kadar hamileliği nasıl önlediği anlaşılmayan bir aracın kullanılmasının hükmü nedir?

c) Hamileliğin tehlikesinden korkan bir kadının daimî olarak hamileliği engellemesi caiz midir?

d) Genetik psikolojik ve bedensel hastalık veya sakat bebekler doğurmaya müsait olan kadınların daimî olarak hamileliklerini önlemeleri caiz midir?

Cevap: a) Kocasının rızasıyla olursa sakıncası yoktur.

b) Nütfenin rahme yerleşmesinden sonra düşmesine sebep olur veya avret yerine haram bir bakışı ve dokunmayı gerektirirse caiz değildir.

c) Varsayılan durumda hamileliği engellemenin sakıncası yoktur; hatta hamilelik annenin hayatını tehlikeye sokarsa kendi isteğiyle dahi hamile olması caiz değildir.

d) İnsanlarca makul görülen bir amaçla ve kocasının izniyle olur ve kayda değer bir zararı da olmazsa sakıncası yoktur.

Soru 164: Nüfus artışını önlemek için erkeklerin sperm kanalını bağlamalarının hükmü nedir?

Cevap: Makul bir amaçla olur ve kayda değer bir zararı da olmazsa, bunun haddizatında sakıncası yoktur.

Soru 165: Hamile olması kendisi için zararlı olmayan sağlıklı bir kadının spermi dışarı akıtarak veya diyafragam aleti veya ilaç kullanarak ya da döl yatağı kanalını bağlayarak hamileliği önlemesi caiz midir? Kocasının, spermi dışarı akıtmak dışında bu yollardan birini seçmesi için kadını zorlaması caiz midir?

Cevap: Eşlerin rızasıyla meniye dışarı akıtarak hamileliği önlemenin esasen bir sakıncası yoktur. Ve yine makul bir amaçla olur, kayda değer bir zarar söz konusu olamaz, kocasının izniyle olur ve avret yerine haram olan dokunma ve bakışı da gerektirmezse başka yöntemlere başvurmak da sakıncasızdır. Fakat kocası kadını buna zorlayamaz.

Soru 166: Yumurta kanalını bağlatmak isteyen hamile kadının, ameliyat esnasında bu amacının da gerçekleşmesi için doğumunu sezaryenle yapması caiz midir?

Cevap: Yumurta veya döl yatağı kanalını bağlatmanın hükmü önceki hükümlerde geçti. Ama sezaryen ameliyatına gelinece, bunun caiz olması buna ihtiyaç duyulmasına veya hamile kadının talep etmesine bağlıdır. Her durumda, sezaryen ameliyatı ve yumurta kanalını bağlatma esnasında yabancı erkeğin kadına bakması ve dokunması, zaruret durumu müstesna, haramdır.

Soru 167: Kadının, kocasının izni olmadan hamileliği önleyecek şeyleri kullanması caiz midir?

Cevap: Sakıncalıdır.

Soru 168: Dört çocuk sahibi bir erkek, sperm kanalını bağlamaya teşebbüs etmiştir. Eşi kocasının bu işine razı olmazsa erkek günahkâr sayılır mı?

Cevap: Bu iş karısının rızasına bağlı değildir; erkeğin üzerine hiçbir şey lâzım gelmez.

DÜŞÜK YAPMAK (KÜRTAJ)

Soru 169: İktisadî sorunlar yüzünden ana rahmindeki çocuğu düşürmek caiz midir?

Cevap: Sırf iktisadî sorunlar ve sıkıntılar nedeniyle çocuk düşürmek caiz değildir.

Soru 170: Hamileliğin ilk aylarında doktor, kadını muayene ettikten sonra hamileliği devam edecek olursa annenin hayatının tehlikeye girebileceğini ve bebeğin dünyaya sakat geleceğini söylüyor ve bu nedenle bebeği düşürmesini öneriyor; acaba bu caiz midir? Ve acaba ruh bedene girmeden önce bebeği düşürmek caiz midir?

Cevap: Bebeğin sakat dünyaya gelmesi ihtimali, ruh bedene girmeden önce olsa bile bebeği düşürmek için şer'î bir ruhsat teşkil etmez. Ama hamileliğin devam etmesi durumunda annenin hayatının tehlikeye girmesinden korkulur ve eğer bu korku da güvenilir bir uzman doktorun sözüne dayanırsa, ruh bedene girmeden önce bebeği düşürmenin sakıncası yoktur.

Soru 171: Uzman doktorlar yeni metotlardan ve gelişmiş cihazlardan yararlanarak hamilelik esnasında bebeğin birçok kusurlarını teşhis edebiliyorlar. Kusurlu bebeklerin dünyaya geldikten sonra karşılaştıkları zorlukları göz önünde bulundurarak, güvenilir uzman doktorun kusurlu olarak dünyaya geleceğini bildirdiği bebeği düşürmek caiz midir?

Cevap: Bebeğin sırf kusurlu olarak dünyaya geleceği ve hayatında karşılaşacağı zorluklar nedeniyle bebeği düşürmek hangi aşamada olursa olsun, caiz değildir.

Soru 172: Rahme yerleşen, alaka [kan pıhtısı] aşamasına ulaşmayan -alaka olması yaklaşık kırk gün sürer-nütfeyi düşürmek caiz midir? Esasen aşağıdaki merhalelerin hangisinde bebeği düşürmek haramdır?

- Nütfе rahme yerleştikten sonra
- Alaka [embriyo] merhalesinde
- Mudğa [bir çiğnem et] merhalesinde
- Kemik merhalesinde (ruh girmeden önce)

Cevap: Rahme yerleştikten sonra nütfeyi ve sonraki aşamalarının hiçbirinde cenini düşürmek caiz değildir.

Soru 173: Kan hastalıklarına tutulmuş eşlerden bazıları kusurlu genler taşımaktadırlar ve dolayısıyla bu genleri çocuklarına aktarmaktadırlar. Bu çocukların ağır hastalıklara tutulmaları ihtimali çok yüksektir ve böyle çocuklar doğdukları andan ölünceye kadar daima meşakkatli, zor bir hayat sürerler. Örneğin, hemofili hastalarının sürekli en küçük bir darbeye şiddetli kanama sonucu ölmeleri veya felç olmaları ihtimali var. Şimdi hamileliğin ilk haftalarında bu hastalığı teşhis etmek mümkünken, acaba böyle durumlarda cenini düşürmek caiz midir?

Cevap: Eğer ceninin hastalığına dair bırakılan teşhis kesin ise ve böyle bir bebeğe sahip olmak ve bakımını üstlenmek katlanılmayacak derecede sıkıntı ve zorlukları gerektirirse, bu durumda bedene ruh verilmeden önce bebeği düşürmek caizdir; fakat ihtiyat gereği diyeti verilmelidir.

Soru 174: Bebeği düşürmenin özü itibariyle hükmü nedir? Hamileliği sürdürmek annenin hayatını tehlikeye sokarsa hüküm nedir?

Cevap: Cenini düşürmek şer'an haramdır ve hamileliği sürdürmesi annenin hayatını tehlikeye düşürmesi müstesna, hiçbir durumda bebeği düşürmek caiz değildir. Sadece bu durumda ruhun bedene girmesinden önce cenini düşürmek caizdir. Fakat ruh bedene girdikten sonra annenin hayatı tehlikeye girse bile bebeği düşürmek caiz değildir. Ancak düşürmediği durumda hem annenin ve hem de bebeğin ikisinin de hayatı tehlikeye girer de hiçbir şekilde bebeğin hayatını kurtarmak mümkün olmazsa ve cenini düşürdüğü takdirde annenin hayatını kurtarmak mümkün olacaksa, bu durumda ruh bedene girse bile bebeği düşürmek caiz olur.

Soru 175: Zinadan meydana gelen yedi aylık bebeğini, babasının isteği üzerine düşüren kadının diyet vermesi farz mıdır? Eğer farzsa annesine mi, yoksa babasına mı farzdır? Ve bu durumda sizce diyetin miktarı ne kadardır?

Cevap: Zinadan olsa bile kadının bebeği düşürmesi haramdır. Babasının çocuğu düşürmesini istemesi, bebeği düşürmesi için geçerli bir gerekçe teşkil etmez. Bebeği kadının kendisi düşürmüşse veya düşmesine yardımcı olmuşsa diyet annesinin üzerine farzdır. Sorudaki durumda diyetin miktarı tereddütlüdür. İhtiyat gereği musalaha etmek (anlaşmak) gerekir. Bu durumda diyet, mirasçısı olmayan miras hükmündedir.

Soru 176: Kasıtlı olarak düşürülen iki buçuk aylık ceninin diyeti ne kadardır? Ve bu diyeti kimin vermesi gerekir?

Cevap: Alaka [kan pıhtısı hâlinde] olursa diyeti kırk dinardır. Mudğa [bir çiğnem et] olursa diyeti altmış dinardır. Daha et bağlamamış kemik olursa diyeti seksen

dinardır.¹ Diyet miras basamakları gözetilerek bebeğin mirasçısına verilir. Fakat onun düşürülmesinde doğrudan rolü olan mirasçı ondan pay alamaz.

Soru 177: Hamile kadın diş etlerini ve dişlerini tedavi ettirmek zorunda kalır ve uzman doktorun teşhisine göre ameliyata gerek duyulursa, uyuşturucu iğne ve film ışınları sebebiyle rahimdeki bebeğin sakat kalacağı göz önünde bulundurularak bebeğin düşürülmesi caiz olur mu?

Cevap: Mezkur sebep cenini düşürmek için ruhsat olamaz.

Soru 178: Rahimdeki cenin kesin olarak ölmek üzere olursa ve o durumda rahimde kalması annesinin de hayatını tehlikeye düşürürse, bu durumda cenini düşürmek caiz olur mu? Ve eğer kadının kocası böyle bir bebeği düşürmeyi caiz bilmeyen bir müçtehidini taklit ediyorsa, kadın ve akrabaları ise bu hâlde bebeği düşürmeyi caiz bilen müçtehidini taklit ediyorsa, bu durumda erkeğin yapması gereken nedir?

Cevap: Sorudaki durumda, bebeğin tek başına ölümlüyle bebek ve annesinin birlikte ölümü söz konusu olduğuna ve bu ikisi arasında bir seçim yapılması gerektiğine göre, bebeği düşürerek hiç olmazsa annesinin hayatını kurtarmaktan başka çare yoktur. Bu takdirde kocası, eşinin bebeği düşürmesini engelleyemez. Fakat imkân dahilinde öyle hareket etmek gerekir ki bebeğin ölümünden hiç kimse sorumlu olmasın.

Soru 179: Müslüman olmayan bir erkekle hüküm ve-

1- [Her bir dinar, bir şer'î miskaldır. Her bir şer'î miskal de 18 nohut yani 3.5154 gr. ağırlığında altındır. Dolayısıyla kırk dinar yaklaşık 140.616 gr. altına eşittir. Altmış dinar, yaklaşık 210.924 gr. altına eşittir. Seksen dinar ise, yaklaşık 281.232 gr. altına eşittir.]

ya mevzuu bilmeyerek yapılan cinsel ilişki (vaty-i şüphe) veya zina sonucu meydana gelen bebeği düşürmek caiz midir?

Cevap: Caiz değildir.

YAPAY DÖLLEME

Soru 180: a) Şer'î eşlerden alınan sperm ve yumurtacıyla gerçekleştirilen yapay dölleme caiz midir?

b) Eğer buna cevaz varsa acaba bu uygulamanın doktorlar tarafından yapılması caiz midir? Bu yöntemle dünyaya gelen bebek sperm ve yumurtacığın sahibi olan şer'î eşlere mi aittir?

c) Bu operasyonun temelden caiz olmaması durumunda, acaba evlilik hayatının sürmesi eğer bu uygulamaya bağlı olursa bu özel durum, caiz olmama hükmünden müstesna tutulabilir mi?

Cevap: a) Bu işin kendi başına bir sakıncası yoktur. Fakat dokunmak ve bakmak gibi şer'an haram olan ön hazırlıklardan kaçınmak farzdır.

b) Bu yöntemle dünyaya gelen bebek sperm ve yumurtacığın sahibi olan eşlere aittir.

c) Bu yöntemin temelden caiz olduğu yukarıda beyan edildi.

Soru 181: Kadının, döllemek için gerekli olan yumurtacıktan yoksun olmasından dolayı eşler bazen birbirlerinden ayrılmak zorunda kalıyorlar veya bu hastalığın tedavisi imkânsız olduğundan ve çocuk sahibi olamamaları nedeniyle ailevi veya ruhsal sorunlarla karşılaşıyorlar. Bu durum dikkate alındığında acaba bilimsel yollarla erkeğin spermiyle yabancı bir kadının yumurtacığınan yararlanarak rahim dışında yapay dölleme uy-

gulanması ve dölllenmiş nütfenin daha sonra erkeğin eşinin rahmine aktarılması caiz midir?

Cevap: Bu işin kendisi her ne kadar sakıncasızsa da, ancak bu yolla dünyaya gelen bebek sperm ve yumurtacığın sahiplerine aittir ve bu bebeği, onu rahminde taşıyan kadının öz çocuğu kabul etmek zordur. Dolayısıyla soyla ilgili şer'î hükümlerde ihtiyatın gözetilmesi gerekir.

Soru 182: Erkekten sperm alınıp öldükten sonra yapay dölleme yöntemiyle eşinin yumurtacığıyla çiftleştirilerek yine eşinin rahmine aktarılması, şer'an caiz midir? Acaba bu yolla dünyaya gelen bebek sperm sahibi erkeğin çocuğu mudur ve şer'an ona mı ilhak olur? Ve acaba bu bebek sperm sahibinden miras alabilir mi?

Cevap: Bu işin kendisinin sakıncası yoktur. Bu yolla dünyaya gelen çocuk yumurtacık ve rahim sahibine ilhak olur ve sperm sahibine ilhak olması da uzak bir ihtimal değildir. Fakat sperm sahibinden miras alamaz.

Soru 183: Yabancı bir erkeğin spermini, çocuğu olmayan bir erkeğin eşinin rahmine yerleştirmek yoluyla hamile olmasını sağlamak caiz midir?

Cevap: Yabancı bir erkeğin spermiyle yapay yöntemle kadının dölllenmesinin şer'an sakıncası yoktur. Fakat bu işi yaparken ön hazırlıklar sırasında şer'an haram olan bakmak ve dokunmak gibi haramlardan kaçınmak gerekir. Her halükarda, bu yöntemle dünyaya gelen bebek o kadının kocasına ilhak olmaz; bu bebek spermin sahibine ve yumurtacıkla rahim sahibi olan kadına ilhak olur.

Soru 184: a) Kocasını olan bir kadın yaise olması (menopoza girmesi) veya başka sebeplerden dolayı yumurtacık üretmiyorsa, acaba kocasının ikinci eşinden alınan

yumurtacık ile kocasının spermının çiftleştirilmesinden sonra onun rahmine aktarılması caiz midir? Bu hususta, o kadının veya kocasının ikinci eşinin daimî veya geçici nikâhla evlenmiş olması arasında bir fark var mıdır?

b) Çocuğun annesi bu kadınlardan hangisi olacak? Yumurtacık sahibi mi, yoksa bebeği rahminde taşıyan kadın mı?

c) Bebeği rahminde taşıyacak olan kadının yumurtacığının zayıf olması nedeniyle, kocasının spermiyle çiftleştğinde, bebeğin kusurlu olarak dünyaya gelmesinden endişelenildiğinden, ikinci eşinin yumurtacığına ihtiyaç duyulursa, yine bu iş caiz olur mu?

Cevap: a) Şer'an bu işin kendisi sakıncasıdır. Bu alanda kadınların o erkekle daimî veya geçici ya da birinin daimî ve diğerrinin geçici nikâhla evlenmiş olmaları arasında hiçbir fark yoktur.

b) Bu yolla dünyaya gelen çocuk sperm ve yumurtacık sahiplerine ilhak olur ve bebeği rahminde taşıyan kadına ilhakı zordur. Bu durumda o kadına karşı soydan kaynaklanan hüküm ve sonuçlar hususunda ihtiyatı göstermek gerekir.

c) Bu iş özü itibariyle caizdir.

Soru 185: Aşağıdaki durumlarda kadının, ölen kocasının spermiyle yapay dölleme yöntemiyle döllenışı caiz midir?

a) Kocasının ölümünden sonra ve kadının iddeti bitmeden önce.

b) Kocasının ölümünden sonra, kadının iddeti bittikten sonra.

c) Birinci kocasının ölümünden sonra başka bir erkekle evlenirse, birinci kocasının spermiyle döllenışı caiz midir? Ve acaba ikinci kocasının ölümünden sonra birinci kocasının spermiyle döllenışı caiz midir?

Cevap: Bu uygulamanın özü itibariyle bir sakıncası yoktur. Bu uygulamanın iddet bitmeden önce veya iddet bittikten sonra olması arasında ve yine kadının evlenmiş olması veya evlenmiş olmaması arasında hiçbir fark yoktur. Evlendiği durumda da yine birinci kocasının spermiyle döllenişinin, ikinci kocasının ölümünden sonra veya hayatı sırasında gerçekleşmesi arasında hiçbir fark yoktur; fakat ikinci kocası yaşıyor ise bu uygulama onun izin ve müsaadesiyle yapılmalıdır.

Soru 186: Günümüzde rahim dışında döllendirilmiş yumurtacıkları özel cihazlarda canlı olarak saklayıp ihtiyaç duyulduğunda onu yumurtacık sahibinin rahmine yerleştirmek mümkündür; acaba bu iş caiz midir?

Cevap: Bu uygulamanın özü itibariyle hiçbir sakıncası yoktur.

CİNSİYET DEĞİŞTİRMEK

Soru 187: Bazı kişiler görünüşte her ne kadar erkek olsalar da ruhen kadınlara has özelliklere sahiptirler ve tam olarak kadınlara özgü cinsel eğilimleri taşımaktadırlar. Bu kişilerin cinsiyetlerini değiştirmedikleri takdirde fesada bulaşacakları dikkate alındığında, acaba bu kişilerin ameliyat yaptırarak tedavi olmaları caiz midir?

Cevap: Onların gerçek cinsiyetini keşfetmek ve ortaya çıkarmak için böyle bir ameliyatın sakıncası yoktur. Ancak bu uygulama haram bir fiili gerektirmemeli ve fesada yol açmamalıdır.

Soru 188: Hünsayı (er dişiyi) kadın veya erkeğe ilhak etmek için cerrahî ameliyat yapmanın hükmü nedir?

Cevap: Bunun özü itibariyle hiçbir sakıncası yoktur; fakat haram olan mukaddimelerden sakınmak farzdır.

OTOPSİ VE ORGAN NAKLİ

Soru 189: Yeni keşifler yapmak amacıyla kalp ve atardamar hastalıklarını incelemek ve bu alanda ders vermek için ölen kişilerin kalplerini ve atardamarlarını elde edip muayene etmemiz ve araştırmamız gerekiyor. Bir gün veya daha fazla bir zaman onların üzerinde araştırma yapıldıktan sonra gömüldükleri dikkate alınırsa şu sorular gündeme gelmektedir:

a) Müslümana ait ceset üzerinde bu tür incelemeler yapılabilir mi?

b) Cesetten alınan kalp ve damarlar cesetten ayrı bir yere defnedilebilir mi?

c) Kalp ve damarları ayrıca gömmenin zor olduğu göz önünde bulundurularak bunlar başka bir cesetle defnedilebilir mi?

Cevap: Saygın bir canı kurtarmak veya toplumun ihtiyaç duyduğu yeni bir tıp bilimini keşfetmek ya da insanların hayatını tehdit eden bir hastalık hakkında bilgi edinmek anatomik inceleme veya otopsi yapmayı gerektiriyorsa, insan cesedi üzerinde inceleme yapılmasının sakıncası yoktur. Fakat imkân dahilinde bu iş için Müslüman ölünün cesedinden istifade edilmemesi gerekir. Müslüman cenazenin cesedinden ayrılan organların sıkıntı doğurmadığı ve başka bir mahzuru da olmadığı takdirde ait olduğu cesetle birlikte defnedilmesi farzdır. Aksi durumda tek başına veya başka bir ölünün cesediyle birlikte defnedilmesi caizdir.

Soru 190: Ölüm sebebinden örneğin zehirle mi, boğularak mı, yoksa başka şekilde mi öldüğünden şüphe edilirse, ölüm sebebini araştırmak için otopsi yapılabilir mi?

Cevap: Gerçeğin açığa çıkması buna bağlı ise, sakıncası yoktur.

Soru 191: Histolojide [doku biliminde], bilgi edinmek için hayatının çeşitli aşamalarında düşmüş cenini otopsi etmenin hükmü nedir? Tıp fakültesinde anatominin zorunlu bir ders olduğu göz önünde bulundurarak hükmü açıklar mısınız?

Cevap: Saygın bir canı kurtarmak veya toplumun ihtiyaç duyduğu yeni tıbbî bilgiler edinmek ya da insan hayatını tehdit eden bir hastalık hakkında bilgi edinmek, düşük cenini otopsi etmeyi gerektiriyorsa, düşük cenin üzerindeki anatomik inceleme caizdir. Fakat mümkün olduğu kadar bu iş için Müslümanlara ait olan veya Müslüman olduğuna hükmedilen düşük ceninden yararlanılmamalıdır.

Soru 192: Müslüman bir ölüyü defnetmeden önce otopsi yaparak vücudundaki platini pahalı ve az bulunur olmasından dolayı çıkarmak caiz midir?

Cevap: Sorudaki durumda, eğer ölüye saygısızlık sayılmazsa platini çıkarmanın sakıncası yoktur.

Soru 193: Tıp fakültesinde öğretimde yararlanmak amacıyla ölülere ait kemikleri elde etmek için Müslüman olsun veya olmasın, ölülerin mezarını açmak caiz midir?

Cevap: Bu iş için Müslümanların mezarını açmak caiz değildir; ancak acil bir tıbbî ihtiyacı gidermek ve Müslüman olmayan bir ölünün kemiklerini elde etmenin mümkün olmadığı durumlar müstesna.

Soru 194: Saçlarının yanmış olması nedeniyle insanların arasına çıkmaktan rahatsız olan ve sıkıntı çeken bir kimsenin başına saç ektirmesi caiz midir?

Cevap: Bu uygulamanın özü itibariyle bir sakıncası yoktur. Ancak eti helâl olan hayvanın kılından veya insan saçından olması gerekir.

Soru 195: Birisi bir hastalığa tutulur ve doktorlar onu tedavi etmeye dair umutlarını yitirerek yakında öleceğini açıklarlarsa, acaba ölmeden önce onun kalp ve böbrek gibi hayati organlarının alınıp başka birisinin bedenine nakledilmesi caiz midir?

Cevap: Organların alınması kişinin ölmesine sebep olacaksa bu katletme hükmündedir; aksi takdirde kendi izniyle olması kaydıyla sakıncası yoktur.

Soru 196: Ölen bir kişinin cesedinden atardamarı ve diğer damarlarını alarak hasta birisinin bedenine nakletmek caiz midir?

Cevap: Ölen kişi hayattayken buna izin vermişse veya ölümünden sonra velilerinin müsaadesiyle olursa ya da saygın bir canı kurtarmak bu organ nakline bağlı ise sakıncası yoktur.

Soru 197: Genelde velilerinden izinsiz olarak cenazeden alınan ve başka bir insanın bedenine aktarılan göz korneası için diyet vermek farz mıdır? Eğer diyet farz ise bu durumda göz ve korneanın her birinin diyeti ne kadardır?

Cevap: Müslüman ölünün bedeninden korneanın alınması haramdır ve diyeti gerektirir; bunun diyeti elli dinardır. Fakat ölmeden önce bu iş için rızası ve müsaadesi alınmışsa sakıncası yoktur ve diyeti de gerektirmez.

Soru 198: Savaşta hayalarından yaralanan ve bu nedenle er bezi alınan ve kısır olan bir kişinin, cinsel gücünü ve erkekliğini koruyabilmesi için hormon ilaçları kullanması caiz midir? Cinselliği güçlendirmekle birlikte çocuk yapmak gücüne ulaşmanın tek çaresi başka birinden haya alınarak ona intikal ettirmek olursa, bunun hükmü nedir?

Cevap: Bedenine haya nakletmek mümkün olur da

hayayı ekledikten sonra bedeninin canlı bir parçası hâline gelirse, necaset ve taharet bakımından ve yine cinsiyeti güçlendirmek ve şer'an çocuğun ona ilhak olması bakımından hiçbir sakınca yoktur. Aynı şekilde cinsel gücü ve erkekliği korumak için hormon ilaçları kullanmak da sakıncasızdır.

Soru 199: Hastanın hayatını kurtarmada böbrek naklinin önemine binaen doktorlar, kendi istekleriyle böbreklerini hediye etmek veya satmak isteyenler için bir böbrek bankası kurmak istiyorlar; bu durumda, insanın böbreğini veya bedeninin herhangi bir organını kendi isteğiyle hediye etmesi veya satması caiz midir? Zaruret durumunda bunun hükmü nedir?

Cevap: Mükellefin hayattayken böbreğini veya bedeninin herhangi bir organını hastaların yararlanması için hediye etmesi veya satması, kendisine kayda değer bir zararı yoksa sakıncasızdır; hatta bazen saygın bir canı kurtarmak buna bağlı olur da kişi için hiçbir zorluğu veya zararı da yoksa bu iş farz olur.

Soru 200: Bazı kişiler, beyinlerinin uğramış olduğu tedavisi mümkün olmayan travmalar sonucu büsbütün beyinsel faaliyetlerini kaybederek tam bir komaya girerler. Teneffüs edemez, fiziksel etki ve ışığa karşı refleks gücünü yitirirler. Bu gibi durumlarda normale dönme ihtimali yoktur. Sadece otomatik kalp atışları kalır ki bu da sunî teneffüs cihazı yardımıyla gerçekleştirilir. Hastanın bu durumu birkaç saat veya en fazla birkaç gün devam eder. Tıp biliminde her türlü iradî hareketi, duyu ve şuuru yok olan bu duruma bitkisel hayat denir. Öte yanda hayatları, bitkisel hayat aşamasında yaşayan insanlardan alınacak organlara bağlı olan birtakım hastalar var. Bu durumda, öteki hastaların hayatını kurtarmak için bitkisel hayatta yaşayan hastanın organlarından yararlanmak caiz midir?

Cevap: Başkalarının hastalığını tedavi etmek için soruda açıklanan özelliklere sahip olan bedenin organlarından yararlanmak, onun ölümünün çabuklaşmasına veya hayatını tamamen kaybetmesine sebep olacaksa caiz değildir. Aksi durumda bu uygulama onun daha önce vermiş olduğu izinle olursa veya saygın bir canın kurtuluşu, ihtiyaç duyulan organa bağlı olursa sakıncası yoktur.

Soru 201: Ölümünden sonra bedenimden yararlanılması için organlarımı hediye etmek istiyorum. Bu isteğimi sorumlulara bildirdim. Onlar da bu isteğimi vasiyetnamemde kaydetmemi ve mirasçılara da bildirmemi söylediler. Acaba böyle bir hakka sahip miyim?

Cevap: Başka birisinin hayatını kurtarmak veya hastalığını tedavi etmek için ölünün organlarından yararlanmasının sakıncası yoktur. Bunu vasiyet etmeye de bir engel yoktur. Ancak birini küçük düşürecek şekilde dudaklarını, burnunu, kulağını vb. kesmek veya kesilmesi örfen cenazenin saygınlığının çiğnenmesi sayılan organlar müstesna tutulmalıdır.

Soru 202: Estetik ameliyatı yaptırmanın hükmü nedir?

Cevap: Bu fiilin özü itibariyle bir sakıncası yoktur.

Soru 204: Askerî bir kurum tarafından insanların avretlerinin muayene edilmesinin hükmü nedir?

Cevap: Kanunu gözetme veya tedavi gibi bir zaruretin gerektirmesi dışında başkalarının avretini açmak, ona bakmak ve insanı başkalarının karşısında avretini açmaya mecbur etmek caiz değildir.

Soru 205: "Zaruret" kelimesi, doktorun kadına dokunması veya bakmasının caizliğinin şartı olarak sıkça tekrarlanmaktadır; "zaruret" nedir ve sınırları nelerdir?

Cevap: Sorudaki durumda "zaruret"ten maksat hastalığın teşhisi ve tedavisinin dokunma ve bakmaya bağlı olmasıdır; zaruretin sınırları da ihtiyaç derecesi ve miktarına bağlıdır.

Soru 206: Bayan doktorun, muayene ve tedavi için kadının avretine bakması ve dokunması caiz midir?

Cevap: Zaruret durumları dışında caiz değildir.

Soru 207: Erkek doktorun, hasta kadını muayene ederken onun bedenine dokunması ve bakması caiz midir?

Cevap: Tedavi, bedenini erkek doktorun karşısında açmasına, doktorun dokunmasına ve bakmasına bağlı olursa ve bayan doktora müracaat ederek tedavi de mümkün olmazsa bunun sakıncası yoktur.

Soru 208: Bayan doktorun, kadının avretine aynayla bakarak muayene etmesi mümkün olduğu hâlde, direkt olarak bakmasının ve dokunmasının hükmü nedir?

Cevap: Aynayla bakarak muayene etmek mümkünse ve doğrudan bakmanın ve dokunmanın bir zarureti olmazsa, caiz değildir.

Soru 209: Hastayla aynı cinsten olmayan hemşirenin (erkek veya kadın), tansiyonu ölçerken veya hastanın bedenine dokunmasını gerektiren işleri yaparken tıbbî eldiven kullanması mümkün olmasına rağmen bu işleri doktorların hastayı tedavi ederken kullandıkları eldiveni giymeden yapması caiz midir?

Cevap: Tedavi için elbisenin üzerinden dokunmak veya bu işi eldiven giyerek yapmak mümkün olursa, aynı cinsten olmayan hastanın bedenine dokunmanın zarureti olmadığından bu iş caiz değildir.

Soru 210: Kadının estetik ameliyat yaptırması, erkek doktorun ona bakmasını ve dokunmasını gerektirirse, caiz olur mu?

Cevap: Estetik ameliyat, hastalık tedavisi sayılmadığından bu amaçla haram olan bakış ve dokunma caiz olmaz. Fakat bu ameliyat yanık vb.lerini tedavi etmek için olursa ve bu da zorunlu olarak doktorun dokunmasını ve bakmasını gerektirirse sakıncası yoktur.

Soru 211: Kadının avretine kocasından başkasının ve hatta doktorun bile bakması mutlak olarak haram mıdır?

Cevap: Zaruret ve hastalığı tedavi etme dışında kocasından başkasının, hatta doktorun ve hatta bayan doktorun bile kadının avretine bakması haramdır.

Soru 212: Kadınların, bayan doktordan daha uzman olduğu veya bayan doktora gitmeleri zor olduğu durumda kadın hastalıkları uzmanı olan erkek doktora müracaat etmeleri caiz midir?

Cevap: Muayene ve tedavi eğer haram olan bakmayı ve dokunmayı gerektirirse, kadınların erkek doktora müracaat etmeleri caiz değildir. Ancak işinde uzman olan bayan doktora müracaat etmek mümkün değilse veya çok zor olursa, bu durumda erkek doktora müracaat etmenin sakıncası yoktur.

Soru 213: Meninin tahlil ve muayene edilmesi için doktorun emriyle istimna etmek (mastürbasyon) caiz midir?

Cevap: Tedavi buna bağlıysa ve bunun insanın eşi vasıtasıyla gerçekleşmesi de mümkün değilse, tedavi için bunun sakıncası yoktur.

SÜNNET

Soru 214: Sünnet etmek farz mıdır?

Cevap: Erkek çocukları sünnet etmek farzdır; ayrıca hac ve umre tavafının sahih olması için de şarttır. Eğer bulûğ çağına kadar sünnet olmamışlarsa, bu kendilerine farzdır.

Soru 215: Sünnet olmamış birisinin haşefesi¹ tamamen açıktır [organın ucu deriyle kaplı değildir]. Bu durumda sünnet olması farz mıdır?

Cevap: Erkeklik organında kesilmesi farz olan deri doğuştan yok ise bu durumda farz olan sünnetin anlamı yoktur.

Soru 216: Kızlar için sünnet farz mıdır?

Cevap: Farz değildir.

TIP ÖĞRENİMİ

Soru 217: Tıp Fakültesi öğrencileri (erkek veya kız) öğrenmek amacıyla kendilerine namahrem olan şahısları bakmak ve dokunmak suretiyle muayene etmek zorundadırlar. Bu muayeneler ders programlarından olup öğrenciler tecrübe ve hazırlık kazanarak ileride hastaları tedavi etmek için buna ihtiyaç duyarlar. Aksi takdirde gelecekte hastaların hastalığını teşhis edemezler ve bu da hastanın geç iyileşmesine veya bazen ölmesine neden olacaktır; bu durum göz önünde bulundurulduğunda acaba bu muayeneler caiz midir?

Cevap: Bu iş, hastaları iyileştirmek ve canlarını kurtarmak için uzmanlaşma ve tecrübe edinmenin gereklerinden ise sakıncası yoktur.

1- [Erkeklik organının baş kısmı.]

Soru 218: Tıp fakültesi öğrencilerinin zaruret durumunda namahrem hastaları muayene etmelerinin caiz olması hâlinde, bu zarureti kim ve hangi makam teşhis edecektir?

Cevap: Şartları gözeterek zarureti teşhis etmek öğrencinin görüşüne bağlıdır.

Soru 219: Öğrenim esnasında, bazen namahremleri muayene etmek durumunda kalıyoruz; ancak bunun gelecek için gerekli olup olmadığını bilmiyoruz. Fakat bu muayeneler fakültenin genel öğretim metotlarından biri sayılıyor; hatta bazen öğrenciye hocası tarafından bir ödev olarak belirlenir. Bu durumda bu gibi muayeneleri yapmamız caiz olur mu?

Cevap: Sırf tıbbî bir muayenenin ders programlarından veya hocanın öğrenciye verdiği ödevlerden olması, onun dine aykırı bir şeyi yapması için şer'an bir ruhsat gerekçesi sayılmaz. Bu hususta ölçü, insan hayatını kurtarmak için bu öğrenime ihtiyaç duyulması veya zaruret gereği olmasıdır.

Soru 220: Tıp öğrenimi ve bu alanda uzmanlık kazanma gerekçesiyle muayene edilen namahremlerin tenasül organıyla diğer organlarını muayene etmek arasında bir fark var mıdır? Bazı öğrenciler, fakülteyi bitirdikten sonra hastaları tedavi etmek için köylere ve uzak bölgelere gidecekler; oralarda bazen kadınların doğumunda tıbbî yardımda bulunmak veya şiddetli kanamaları önlemek gibi doğum sonrası olumsuz yan etkileri de tedavi etmek zorunda kalacaklar; bunun hükmü nedir? Bu gibi kanamalara hemen müdahale edilmezse yeni doğum yapan kadının hayatının tehlikeye gireceği açıktır. Bunları tedavi etmenin yollarını öğrenmek için tahsil boyunca alıştırma yapmanın ve uzmanlık kazan-

manın gerekliliğine dikkat ederek hükmü açıklar mısınız?

Cevap: Zaruret durumunda, tenasül organıyla bedenin diğer organlarını muayene etme arasında hüküm açısından hiçbir fark yoktur. Genel ölçü, insanın hayatını kurtarmak için tıp okumaya ve bu alanda uzmanlaşmaya olan ihtiyaçtır ve bu konuda zaruret miktarıyla yetinmek gerekir.

Soru 221: İster aynı cinsten olsun, ister olmasın, tenasül organlarını muayene ederken doktor veya öğrencinin aynadan bakması gerektiği gibi şer'î hükümler çoğu zaman gözetilmiyor. Biz de hastalıkları teşhis etmeyi öğrenmek için onlara uymak zorundayız; bu konuda ne yapmamız gerekir?

Cevap: Tıp bilimini ve hastalıkları tedavi etme yollarını öğrenmenin özü itibariyle haram olan muayenelelere bağlı olduğu durumlarda bunun bir sakıncası yoktur; ancak öğrenci, gelecekte insanların hayatını kurtarmak gücüne sahip olmak için bu yolla tıbbî malumat elde etmenin gerekli olduğundan, gelecekte hastaların kendisine müracaat edeceklerinden ve onların hayatlarını kurtarma sorumluluğunu üstleneceğinden emin olması şarttır.

Soru 222: Tahsil dalıyla ilgili ders kitaplarımızda yer alan yarı çıplak gayrimüslim erkek ve kadınların resimlerine bakmak caiz midir?

Cevap: Lezzet ve şehvet kastıyla olmazsa ve bunun bir fesada neden olmasından da endişelenilmiyorsa, sakıncası yoktur.

Soru 223: Tıp dalında okuyan üniversite öğrencileri, tahsil boyunca öğrenim amacıyla tenasül organlarını sergileyen çeşitli film ve fotoğraflara bakmaktalar; aca-

ba bu caiz midir? Aynı cinsten olmayan kişilerin avretine bakmanın hükmü nedir?

Cevap: Film ve fotoğraflara bakmak lezzet kastıyla olmazsa ve harama düşülmesinden de endişelenilmezse, bunu kendi başına bir sakıncası yoktur. Kesin olarak haram olan, aynı cinsten olmayan kişinin bedenine bakmak ve ona dokunmaktır; başkalarının avretinin film veya fotoğrafına bakmanın da sakıncası yok değildir.

Soru 224: Doğum esnasında kadın nelere dikkat etmelidir? Doğum anında kadınlara yardımcı olan ebelelerin, hemşirelerin avreti açmak ve avrete bakmak konusunda nelere dikkat etmeleri gerekir?

Cevap: Kadın hemşirelerin, doğum esnasında herhangi bir zaruret olmadan, kasıtlı olarak kadının avretine bakmaları caiz değildir. Yine doktorun da zorunlu olmadıkça hasta kadının bedenine bakmaktan ve dokunmaktan kaçınması gerekir. Kadın da eğer şuuru yerinde olursa ve kendisini örtme gücüne sahip olursa kendisini örtmeli veya başka birinden bedenini örtmesini istemelidir.

Soru 225: Üniversitede öğrenim için plastikten yapılmış tenasül organı kullanılmaktadır; buna bakmanın ve dokunmanın hükmü nedir?

Cevap: Yapay alet ve avret, asıl avret hükmünde değildir; dolayısıyla ona bakmanın ve dokunmanın sakıncası yoktur. Ancak lezzet kastıyla olursa veya şehveti tahrik ederse sakıncalıdır.

Soru 226: Batıda düzenlenen ilmî toplantılarda müzikle tedavi, dokunmayla tedavi, dansla tedavi, ilaçla tedavi, elektrikle tedavi hususunda araştırmalar sunulmaktadır. Bu araştırmalar bu güne kadar olumlu sonuç-

lar da vermiştir. Acaba bu gibi araştırmaları yapmak ve onlarla ilgilenmek şer'an caiz midir?

Cevap: Zikredilen alanlarda araştırma yapmak ve hastalıkların tedavisinde onların ne kadar etkili olduğu hakkında denemeler yapmak, şer'an haram olan işleri yapmayı gerektirmezse sakıncası yoktur.

Soru 227: Kadın hemşirelerin öğrenim gereği başka bir kadının avretine bakmaları caiz midir?

Cevap: Hastalıkların tedavisi ve saygın bir canı kurtarmak, avrete bakmayı gerektiren derslere bağlı olursa, caiz olur.

ÖĞRETİM VE ÖĞRENİM

Soru 228: İnsan karşısına çıkacak konulara dair şer'î hükümleri öğrenmezse günah işlemiş olur mu?

Cevap: Hükümleri öğrenmemesi sonucunda bir farzı terk eder veya bir haramı işlerse, günah işlemiş olur.

Soru 229: Dinî ilimler öğrencisi, satıh¹ merhalesini bitirdikten sonra derslerini devam ettirdiği durumda kendisinde içtihat derecesine ulaşabilecek gücü görüyorsa, bu durumda tahsilini içtihat derecesine kadar sürdürmesi ona farz-ı ayn olur mu?

Cevap: Şüphesiz dinî ilimler tahsil etmenin ve yine içtihat derecesine ulaşıncaya dek tahsili sürdürmenin başlı başına çok büyük bir fazileti vardır. Fakat kişinin sırf içtihat derecesine ulaşma gücüne sahip olması, onun içtihat derecesine ulaşması için tahsilini sürdürmesini farz-ı ayn kılmaz.

Soru 230: Usul-u din (dinin temel esasları) konusunda insan hangi yollarla yakine ulaşabilir?

Cevap: Genellikle aklî delil ve burhanlarla yakine ulaşılır. Ancak burhan ve deliller mükelleflerin idrak güçlerine göre değişir. Her halükârda, insan başka bir yolla da yakine ulaşırsa, bu da yeterlidir.

Soru 231: İlim tahsilinde gevşek davranmanın, tem-

1- [Dinî medreselerde yüksek lisansa denk bir tahsil dönemine denir.]

bellik etmenin ve yine vakti boşuna geçirmenin hükmü nedir? Acaba haram mıdır?

Cevap: Vakti boş yere ve batıl şeylerle geçirmenin sakıncası vardır. Mükellef eğer öğrenciler için tahsis edilen imkânlardan yararlanıyorsa, belirlenmiş ders programına uyması gerekir; aksi durumda aylık maaş ve yardım gibi imkânlardan yararlanması caiz olmaz.

Soru 232: İktisat fakültesinde verilen dersler arasında faizli borç, sanayi ve ticaret alanlarında faiz alma yöntemleri üzerinde karşılaştırmalı dersler verilmektedir. Bu dersi vermenin ve bunun karşılığında ücret almanın hükmü nedir?

Cevap: Sırf faizli borç hakkında ders vermek ve açıklamalarda bulunmak haram değildir.

Soru 233: Dinî medreselerde felsefe dersi almak ve vermek caiz midir?

Cevap: Bir kimse, felsefenin dinî inançlarını sarsmayacağından emin olursa, onun felsefe dersi almasının ve vermesinin sakıncası yoktur; hatta bazı durumlarda felsefeyi öğretmek ve öğrenmek vaciptir.

Soru 234: "Şeytan Ayetleri" kitabı gibi saptırıcı kitapların alım satımının hükmü nedir?

Cevap: Saptırıcı kitapların alım satımı ve saklanması caiz değildir. Ancak bunları reddedecek ilmî güce sahip olan kimsenin bunları cevaplamak amacıyla almasının sakıncası yoktur.

Soru 235: İnsan ve hayvanlar hakkında faydalı, ancak hayalî olan hikayeleri öğretmenin ve anlatmanın hükmü nedir?

Cevap: Eğer belirtilerden hikayenin hayalî olduğu anlaşılırsa, sakıncası yoktur.

Soru 236: Üniversite veya fakültelere gitmek, derse gelen tesettürsüz kadınlarla karışık olarak bir arada bulunmayı gerektiriyorsa, hüküm nedir?

Cevap: Öğretim ve öğrenim için eğitim-öğretim merkezlerine gitmenin sakıncası yoktur. Fakat kadınların ve kızların örtülerini korumaları, erkeklerin de haram bakışlardan ve fitne ve fesada düşmek endişesini barındıran karma durumdan kaçınmaları gerekir.

Soru 237: Kadının, şer'an gerekli olan hicap ve iffetini koruyarak yabancı bir erkeğin yardımıyla sürücü pistlerinde şoförlüğü öğrenmesi caiz midir?

Cevap: Kadının hicap ve iffetini korumak ve ifsat edici durumlara düşmekten emin olması şartıyla yabancı bir erkeğin yardım ve kılavuzluklarıyla sürücülük öğrenmesinin sakıncası yoktur. Fakat bununla birlikte kadının yanında mahremlerinden birinin bulunması daha iyidir; hatta sürücülüğü yabancı erkeğin yerine bir kadının veya mahremlerinden birinin aracılığıyla öğrenmesi daha uygundur.

Soru 238: Erkek öğrenciler okul ve üniversitelerde kız öğrencilerle karşılaşmakta, okul arkadaşlığı nedeniyle ders alanında veya başka konular üzerinde konuşmaktalar. Lezzet kastı olmaksızın bazı zamanlar şakalaşmakta veya gülüşmekteler; acaba bu caiz midir?

Cevap: Kız öğrenciler hicaplarını korurlar ve lezzet kastı da söz konusu değilse ve fesada düşmemekten emin iseler sakıncası yoktur; aksi durumda caiz değildir.

Soru 239: Günümüzde İslâm dini ve Müslümanlar için hangi bilimsel uzmanlık dallarını öğrenmek daha yararlıdır?

Cevap: Bilginler, üniversite öğrencileri ve hocaların Müslümanların ihtiyaç duyduğu bütün ihtisas dallarını ve yararlı bilimleri önemsemeleri, böylece yabancılara, özellikle İslâm ve Müslümanların düşmanlarına muhtaç olmamaları gerekir. Bunların hangisinin daha yararlı olduğunun teşhisi, mevcut şartları göz önünde bulunduracak ilgili sorumlulara aittir.

Soru 240: Başka dinleri ve inançları tanımak ve bu hususta bilgi edinmek için saptırıcı kitapları ve diğer dinlerin temel kitaplarını okumanın hükmü nedir?

Cevap: Sırf bu inançları tanımak ve onlar hakkında daha fazla bilgi edinmek için bu tür kitapları okumanın caiz olduğuna hükmetmek zordur. Ama bunlardaki dalaleti tanıma ve teşhis etme gücüne sahip olan ve kendisinin haktan sapmayacağına emin olan ehil kişilerin bunları çürütmek ve reddetmek amacıyla okumaları caizdir.

Soru 241: Çocukları, bazı sapık inançların da öğretildiği okullara göndermek nasıldır? Onların bu derslerden etkilenmeyecekleri varsayılırsa hüküm nedir?

Cevap: Onların dinî inançlarına yönelik bir endişe duyulmaz, batılı yaygınlaştırmak da söz konusu değilse ve çocukların saptırıcı, bozuk ve batıl konuları öğrenmekten kaçınmaları mümkün ise sakıncası yoktur.

Soru 242: Dört yıldan beri tıp fakültesinde okumakta olan bir üniversite öğrencisi dinî bilimlere çok fazla ilgi duymaktadır. Bu konumdaki birisinin tıp tahsilini sürdürmesi farz mıdır, yoksa tıbbı bırakıp dinî ilimlere yönelebilir mi?

Cevap: Öğrenci tahsil dalını seçmekte serbesttir; fakat burada bir hususa dikkat etmek gerekir ki, dinî ilimler, İslâm toplumuna hizmet sunmak gücüne sahip ol-

mak açısından her ne kadar önemliyse de, İslâm ümmetinin sağlığına yönelik hizmet sunmak, hastaları iyileştirmek ve canları kurtarmak amacıyla tıp bilimi öğrenmenin de büyük bir önemi vardır.

Soru 243: Bir öğretmen sınıfta öğrencilerin karşısında bir öğrenciyi cezalandırmıştır; öğrencinin öğretmene misilleme yapması caiz midir?

Cevap: Öğrencinin, öğretmen ve hocanın makamına lâıyk olmayan bir şekilde karşılık vermeye hakkı yoktur ve öğretmenin saygınlığını ve sınıfın düzenini koruması farzdır; ancak kanunî yollara başvurabilir. Nitekim öğretmenin de arkadaşlarının karşısında öğrencinin saygınlığını gözetmesi ve İslâmî eğitim adabını gözetmesi farzdır.

BASIM, TELİF VE SANAT ESERLERİ HAKLARI

Soru 244: Yurtdışından ülkeye giren veya yurtiçinde yayınlanmış kitap ve makaleleri yayıncılarından izin almadan basmanın hükmü nedir?

Cevap: Yurtdışında yayınlanan kitapları basmak veya ofset yapmak bu ülkelerle yapılan anlaşmalara bağlıdır. Ancak yurtiçinde yayınlanmış kitaplara gelince, ihtiyat gereği onların yeniden basımı için yayıncıdan izin alınmak suretiyle hakkı gözetilmelidir.

Soru 245: Müellifler, mütercimler ve sanat eserleri sahipleri, çektikleri zahmete karşılık olarak veya sarf ettikleri çaba, zaman ve harcadıkları maldan dolayı telif hakkı adıyla bir meblağ talep edebilirler mi?

Cevap: Onlar yayıncıya verdikleri bilimsel ve sanatsal eserlerinin ilk veya orijinal nüshası karşılığında yayıncıdan istedikleri miktarda para isteme hakkına sahiptirler.

Soru 246: Müellif, mütercim veya sanatçı, eserinin birinci baskısı karşısında bir meblağ almış ve bununla birlikte sonraki baskılarda da kendisinin hakkı olmasını şart koşmuşsa, acaba sonraki baskılarda yayıncıdan bir şey talep edebilir mi? Bu meblağı almanın hükmü nedir?

Cevap: Birinci nüshayı teslim etmek için düzenlenen anlaşma metninde sonraki baskılardan dolayı da bir

meblağ almayı yayıncıya şart koşmuşsa veya kanun bunu gerektiriyorsa sakıncası yoktur. Bu durumda yayıncının şarta uyması farzdır.

Soru 247: Yazar ve müellif birinci baskıya izin verirken sonraki baskılar için hiçbir şey söylememişse, bu durumda yayıncı yazardan yeniden izin almadan ve ona herhangi bir meblağ ödemediği eseri tekrar basabilir mi?

Cevap: Baskı için aralarında yaptıkları anlaşma sadece birinci baskıyla sınırlıysa, bu durumda farz ihtiyat gereği sonraki baskılar için de onun hakkı gözetilmeli ve izin alınmalıdır.

Soru 248: Yazar yolculukta olur veya vefat ederse ya da herhangi bir nedenden dolayı ortalıkta yoksa, bu durumda eserin yeniden baskısı için kimden izin alınmalı ve bunun karşılığında ödenecek para kime teslim edilmelidir?

Cevap: Yolculuktaysa yazarın vekiline veya şer'i velisine (mallarını korumakla yetkili olan kişiye), öldüğü takdirde mirasçısına müracaat edilmelidir.

Soru 249: Üzerlerinde "yayın hakları müellife aittir" ibaresi kaydedilen kitapları sahiplerinden izin almaksızın basmak caiz midir?

Cevap: Farz ihtiyat gereği yeni baskıda müellif ve yayıncıdan izin alınarak onların haklarının gözetilmesi gerekir.

Soru 250: Bazı Kur'ân ve ilâhî kasetlerinin üzerine "çoğaltma hakları saklıdır" yazılmıştır; bu durumda, bu kasetleri çoğaltarak başkalarının istifadesine sunmak caiz midir?

Cevap: İhtiyat gereği kasetin kopyalanması ve çoğaltımı için asıl yayıncıdan izin alınmalıdır.

Soru 251: Bilgisayar disketlerini kopyalamak caiz mi-dir? Eğer haram ise, bu hüküm sadece İran'da hazırlanan disketler için mi geçerlidir, yoksa yabancı disketleri de kapsar mı? Bazı disketlerin içeriklerinin önemine binaen çok pahalı olduğu dikkate alındığında hüküm nedir?

Cevap: Yurtdışında üretilen bilgisayar disketlerinin kopyalanması ve çoğaltımında ihtiyat gereği sahiplerinden izin alınarak haklarının gözetilmesi gerekir. Yurtdışında üretilen disketler ise, anlaşmaya bağlıdır.

Soru 252: İş yerlerinin ve şirketlerin ticarî isimleri sadece onların sahiplerine mi aittir ve başkaları, iş yerleri ve şirketlerine o isimleri koyamazlar mı? Örneğin birisi iş yerine soyadını koyarsa, o aileden başka birisi de kendi iş yerine aynı ismi koyabilir mi? Veya başka bir aileden olan birisi iş yeri için aynı ismi kullanabilir mi?

Cevap: Devlet açısından, ülkedeki kanunlar gereğince şirketler ve iş yerlerinin ticarî isimleri, ilgili resmî makamlara daha önce baş vurarak resmî bir taleple iş yerleri ve şirketlerine belli bir isim takılmasını isteyen ve resmî kayıtlarda adlarına kaydedilen kimselere ait ise, bu durumda başkalarının onlardan izin almaksızın o isimleri iktibas ederek yararlanmaları caiz değildir; bu konuda o kimsenin, ad sahibinin ailesinden olup olması arasında hiçbir fark yoktur. Aksi durumda başkalarının bu gibi isimlerden yararlanmalarının hiçbir sakıncası yoktur.

Soru 253: Bazıları fotokopiciye bazı kitap veya belgeler getirerek onların fotokopisinin çekilmesini isterler. Mümin bir kişi olan fotokopi dükkanı sahibi o belgenin veya derginin bütün müminlere yararlı olduğuna inanarak sahibinden izin almadan onların fotokopisini alabilir mi? Ve acaba kitap sahibinin buna razı olmadığını bilirse hüküm değişir mi?

Cevap: İhtiyat gereği kitap veya belgelerin sahibinden izin alınmaksızın fotokopileri çekilmemelidir.

Soru 254: Bazı müminler kasetçilerden video kasetleri kir alıyor ve beğendikleri takdirde ulemadan bir çoğunun kayıt ve yayın hakkının saklı olmadığı görüşüne dayanarak izinsiz bir şekilde onları kaydediyor ve kopyalıyorlar; acaba bu iş caiz midir? Eğer caiz değilse, birisi kaydeder ve kopyalarsa, bunu kasetçiye bildirmesi gerekir mi, yoksa kaydetmiş olduğu kaseti silmesi yeterli midir?

Cevap: İhtiyat gereği sahibinin izni olmadan kasetin kopyası alınmamalıdır; eğer izinsiz kopya almışsa, onu silmesi yeterlidir.

GAYRİMÜSLİMLERLE MUAMELE

Soru 255: İsrail mallarını ithal etmek ve dağıtmak caiz midir? Eğer zaruret gereği ithal edilmiş olursa, bu malları satmak caiz olur mu?

Cevap: İslâm ve Müslümanların düşmanı olan gasıp İsrail Rejimi'nin yararına olan muamelelerden sakınmak gerekir. İsrail'in, yapım ve satımından yararlandığı malları ithal etmek ve dağıtmak hiç kimseye caiz değildir. İslâm ve Müslümanlara zarar vermesi ve bir çok olumsuz yönleri bulunması nedeniyle Müslümanların da İsrail mallarını satın almaları caiz değildir.

Soru 256: Tüccarların, İsrail mallarını ithal etmeleri ve İsrail'e karşı uygulanan ekonomik ambargoyu kaldıran ülkelerde dağıtmaları caiz midir?

Cevap: Aşâğılık İsrail rejiminin yapım ve satımından yararlandığı malları ithal etmek ve dağıtmaktan sakınmak farzdır.

Soru 257: Müslümanların, İslâm ülkesinde satılan İsrail mallarını satın almaları caiz midir?

Cevap: Bütün Müslümanlara, üretim ve satım kârı, İslâm ve Müslümanlarla savaş hâlinde olan Siyonistlere dönen malları satın almak ve kullanmaktan sakınmak farzdır.

Soru 258: İslâm ülkelerinde İsrail'e tur düzenleyen seyahat acenteleri açmak caiz midir? Müslümanlar bu acentelerden bilet satın alabilirler mi?

Cevap: İslâm ve Müslümanlara zararlı olduğu için bu iş caiz değildir. Bunun gibi Müslümanlarla savaş hâlinde olan düşman İsrail'e karşı Müslümanlarca uygulanan ambargoyu ihlal eder mahiyette teşebbüslerde bulunmak hiç kimseye caiz değildir.

Soru 259: Muhtemelen İsrail'i destekleyen Yahudi, Amerikan ve Kanada şirketlerinin ürünlerini satın almak caiz midir?

Cevap: Bu ürünlerin alım ve satımları gasıp ve alçak İsrail rejiminin güçlenmesine neden olur veya İslâm ve Müslümanlara karşı düşmanlıklarında kullanılırsa, kimse onları satın alması ve satması caiz değildir; aksi durumda sakıncası yoktur.

Soru 260: İsrail malları İslâm ülkelerine girdikten sonra tacirlerin onların bir bölümünü satın alarak halka satmaları ve dağıtmaları caiz midir?

Cevap: Bu işte bulunan fesatlar [Müslümanların çıkarına ters düşen ve onlara zarar veren durumlar] nedeniyle onların bunu yapmaları caiz değildir.

Soru 261: İslâmî bir ülkenin umumî ticaret merkezlerinde İsrail malları sunuluyorsa, Müslümanların kendi ihtiyaçlarını İsrail'e ait olmayan [başka ülkelerden ithal edilen] mallarla gidermeleri mümkün olmasına rağmen İsrail mallarını satın almaları caiz midir?

Cevap: Her Müslümana, üretim ve satış kârları İslâm ve Müslümanlarla savaş hâlinde olan Siyonistlere dönen malları satın almaktan ve kullanmaktan sakınmak farzdır.

Soru 262: Müslümanların İsrail'e ait olduğunu anlayacak olurlarsa ticarî malları satın almayacaklarını dikkate alan tüccarlar Müslüman müşterilerin o malların İsrail'e ait olduğunu anlamamaları için Kıbrıs gibi ülkelerde, İsrail mallarının üzerindeki etiket ve orijin belgesini değiştirerek bu ülkeler aracılığıyla yeniden ihraç etmektedirler. Böyle bir durum karşısında Müslüman nasıl davranmalıdır?

Cevap: Müslümanlar bu gibi malları satın almaktan, dağıtmaktan ve kullanmaktan kaçınmalıdırlar.

Soru 263: Amerika mallarının alım satımının hükmü nedir? Fransa ve İngiltere gibi Batı ülkeleri de bu kapsama girer mi? Acaba bu yükümlülük sadece İran'a mı özgüdür, yoksa başka ülkeleri de mi kapsar?

Cevap: Gayri İslâmî ülkelerden ithal edilen malları satın almak ve kullanmak, İslâm ve Müslümanlara düşman olan sömürgeci kâfir rejimleri güçlendirirse veya onların İslâm ülkesine veya dünyanın dört bir yanındaki Müslümanlara yönelik saldırıları için gereken maddî güçlerini artırırorsa, Müslümanların şer'an onları satın almak ve kullanmaktan sakınmaları farzdır; bu konuda satın alınan mallar arasında ve yine İslâm ve Müslümanlara düşman olan kâfir devletler arasında hiçbir fark yoktur ve bu hüküm sadece İranlı Müslümanlarla sınırlı değildir.

Soru 264: Kârları kâfir devletlere dönen ve onların güçlenmesine sebep olan kurumlarda ve iş yerlerinde çalışan kimseler ne yapmalıdırlar?

Cevap: Kârları Müslüman olmayan ülkelere dönse bile, meşru işlerle kazanç sağlamak özü itibariyle sakıncasızdır. Ancak bu rejim İslâm ve Müslümanlarla savaş hâlinde olursa ve Müslümanların çalışmalarının ürünleri

bu savaşta kullanılırsa, bu kurumlarda çalışmak caiz olmaz.

ZALİM DEVLETTE ÇALIŞMAK

Soru 265: İslâmî olmayan bir devlette görev alıp çalışmak caiz midir?

Cevap: Bunun caiz olması alınan görevin özü itibarıyla caiz olmasına bağlıdır.

Soru 266: Arap ülkelerinden birinde trafik dairesinde çalışan birisi trafik kurallarını çiğneyenlerin dosyalarını imzalayarak onları cezaevine sevk etmekle sorumludur; eğer dosyayı imzalayacak olursa trafik kurallarını çiğneyen kişi cezaevine girecektir; acaba bu görevde bulunması caiz midir? Bu işi karşılığında devletten aldığı maaşın hükmü nedir?

Cevap: Kamu düzenini ilgilendiren kurallar gayri İslâmî bir devlet tarafından koyulmuş olsa da her yerde onlara uymak farzdır ve helâl bir iş karşılığında maaş almanın da sakıncası yoktur.

Soru 267: Müslüman birinin Amerika veya Kanada uyuğuna girmesinden sonra orduya katılması veya polis olması caiz midir? Ve acaba belediye gibi devlet dairelerinde ve devlete bağlı kurumlarda çalışması caiz midir?

Cevap: Bu iş fesada, bozgunculuğa yol açmaz, haram bir işi yapmayı ve farz bir ameli terk etmeyi de gerektirmezse sakıncası yoktur.

Soru 268: Zalim bir hükümdar tarafından atanan

hâkimin yargılaması ve hüküm vermesinin meşruiyeti var mıdır ve buna binaen ona itaat farz mıdır?

Cevap: Bütün şartları haiz olan müçtehitten başkasının -atama hakkı olan bir kimse tarafından atanmışsa- hâkimlik ve yargı makamını üstlenip insanların arasındaki davaları halletmeye kalkışması caiz değildir. Halkın ona müracaat etmesi de caiz değildir ve onun vereceği hüküm de geçerli değildir. Ancak zarurî haller müstesnadır.

ŞÖHRET ELBİSESİ VE GİYİMLE İLGİLİ HÜKÜMLER

Soru 269: Şöhret elbisesinin ölçüsü nedir?

Cevap: Şöhret elbisesi, renginden veya dikiliş özelliğinden dolayı veya eski olmasından ve başka nedenlerden dolayı kişinin giymesi uygun olmayan, insanların karşısında giyecek olursa dikkat çekmesine ve parmakla gösterilmesine sebep olan elbisedir.

Soru 270: Kadınların yürürken ayakkabılarını yere vurarak çıkardıkları sesin hükmü nedir?

Cevap: Dikkatleri çekecek şekilde olmaz ve bir fesada da yol açmazsa bunun özü itibariyle hiçbir sakıncası yoktur.

Soru 271: Kızlar koyu mavi renkli elbise giyebilirler mi?

Cevap: Böyle bir elbise giymenin haddizatında bir sakıncası yoktur. Ancak başkalarının dikkatini çekecek nitelikte olmaması ve bir fesada yol açmaması gerekir.

Soru 272: Kadınların düğün vb. törenlerde vücut hatlarını ortaya koyan dar, şeffaf ve açık elbiseler giymesi caiz midir?

Cevap: Kadın mahrem olmayan bir erkeğin bakımından ve fesada yol açmaktan ve fesada düşmekten güvende olursa sakıncası yoktur; aksi durumda caiz değildir.

Soru 273: Mümin bir kadının parlak siyah ayakkabı giymesi caiz midir?

Cevap: Sakıncası yoktur. Ancak rengi ve şekli namahremlerin dikkatini çekecek veya parmakla gösterilmesine sebep olacak nitelikte olmamalıdır.

Soru 274: Kadınların başörtüsü, pantolon ve gömlek gibi dışarıda giydikleri elbiselerinde sadece siyah rengi seçmeleri farz mıdır?

Cevap: Renk, model ve dikim özelliği bakımından kadının elbisesiyle ilgili hüküm, ayakkabı hakkında yöneltilen bir önceki soruya verilen cevapta belirtildiği gibidir.

Soru 275: Kadının örtü ve elbisesinin başkalarının dikkatini çekecek veya şehveti uyandıracak nitelikte olması; örneğin dikkatleri çekecek bir şekilde çarşaf kullanması veya şehveti uyandıracak bir renkte çorap veya kumaş bir elbise giymesi caiz midir?

Cevap: Kadının elbisesinin rengi, modeli veya giyiniş tarzı yabancı erkeklerin dikkatini çekecek, fesada sebep olacak ve günah işlemeye yol açacak biçimde olması caiz değildir.

Soru 276: Erkeklerin, karşı cinse benzemek kastı olmaksızın evde kadınlara ait elbiseyi ve kadının da erkeklere ait elbiseyi giymesi caiz midir?

Cevap: Onu kendileri için sürekli kullanılan bir elbise hâline getirmezlerse bir sakıncası yoktur.

Soru 277: Erkeklerin, kadınların iç çamaşırlarını satmalarının hükmü nedir?

Cevap: Ahlâkî ve toplumsal fesatlara sebep olmadığı sürece sakıncası yoktur.

Soru 278: İnce çorap dokumak, almak ve satmak şer'an caiz midir?

Cevap: Kadınların onları yabancı erkeklerin karşısında giymeleri kastıyla olmazsa bunları dokumanın, alıp satmanın sakıncası yoktur.

Soru 279: Evli olmayan kişilerin şer'î ölçüleri ve ahlâkî kuralları gözeterek ticarî yerlerde kadın elbiseleri ve makyaj malzemeleri satmaları caiz midir?

Cevap: Çalışmanın ve helâl kazanç elde etmenin caiz oluşu şer'an insanların belli bir grubuna has değildir; İslâmî adap ve ölçüleri koruyan herkese caizdir; fakat toplumun maslahatı dolayısıyla ticarî faaliyet izni veya bazı meslek grupları için dairelerden veya sorumlu yerlerden çalışma izni almanın özel birtakım şartları varsa, bu şartları gözetmek gerekir.

Soru 280: Erkeklerin zincir takmalarının hükmü nedir?

Cevap: Altından veya kullanılması kadınlara has olan şeylerden üretilmişse, erkeğin takması caiz olmaz.

BATI KÜLTÜRÜNÜ TAKLİT ETMEK

KÂFİRLERE BENZEMEK VE ONLARIN KÜLTÜRLERİNİ YAYMAK

Soru 281: Üzerine yabancı fotoğraflar ve yazı basılmış elbiseleri giymek caiz midir? Bu, Batı kültürünü yaymak sayılır mı?

Cevap: Toplumunu ifsat edecek nitelikte olmadıkça bu elbiseleri giymenin özü itibariyle bir sakıncası yoktur. Ancak bunun İslâm kültürüyle çelişen yanlarıyla Batı kültürünü yaymak olup olmadığı örfün görüşüne bırakılmıştır.

Soru 282: Son zamanlarda yabancı elbiselerin ithali, alım satımı ve kullanımını oldukça yaygınlaştırmıştır; Batı kültürünün İslâm İnkılabına yönelik saldırılarının arttığı göz önünde bulundurulduğunda bunun hükmü nedir?

Cevap: Elbiselerin sırf gayri İslâmî ülkelerden ithal edilmiş olması onların ithali, alım satımı ve kullanılması için sakınca teşkil etmez. Fakat bunların arasından, giyilmesi İslâm ahlâkı ve iffetiyle çelişen veya İslâm kültürüne düşman olan Batı kültürünü yaymak sayılan giysileri ithal etmek, almak, satmak ve giymek caiz değildir. Bunu engellemeleri için ilgili sorumlulara müracaat edilmesi gerekir.

Soru 283: Saç kestirmede Batı modellerini taklit etmenin hükmü nedir?

Cevap: Bu gibi konularda haram oluşun ölçüsü İslâm düşmanlarına benzemek ve onların kültürlerini yay-maktır. Bu mevzu çeşitli ülkelere, zamanlara ve kişilere göre değişir; bu husus Batıyla sınırlı da değildir.

Soru 284: Okullarda öğretmenlerin, saçları İslâm adabıyla çelişen ve Batılılara özgü biçimde kesilen veya yapılan, böylece kendilerini kâfirlere benzeten öğrencilerin saçlarını tıraş etmeleri caiz midir? Ne kadar nasihat edilse ve irşad edilseler de bunun yararının olmadığı ve okulda İslâmî görünümü korudukları hâlde okuldan çıkar çıkmaz tiplerini değiştirdikleri göz önünde bulundurulduğunda hüküm nedir?

Cevap: Öğretmenlerin öğrencilerin saçlarını tıraş etmeleri uygun değildir; ancak okul yetkilileri öğrencinin bazı davranışlarının İslâm adap ve kültürüne uygun olmadığını teşhis ederlerse bir baba gibi onlara öğüt vermeleri, aydınlatmaları ve gerektiğinde durumlarını velilerine bildirerek bu konuda onlardan yardımcı olmalarını istemeleri daha iyidir. Belirlenmiş eğitim ve öğretim kurallarına uymak gerekir elbette.

Soru 285: Amerikan elbisesi giymenin hükmü nedir?

Cevap: Sömürgeci rejimlerin ürettiği elbiseleri giymek, sırf İslâm düşmanlarının mamulü olması açısından bir sakınca doğurmaz. Fakat bu iş düşmanın gayri İslâmî kültürünün yayılmasını beraberinde getirir veya bu iş onların İslâm ülkelerini sömürmek ve istismar etmek yönünde iktisatlarını güçlendiriyorsa ya da İslâm devletin iktisadına zarar verici sonuçlar doğuruyorsa sakıncalıdır; hatta bazı durumlarda caiz değildir.

Soru 287: Kravat takmanın hükmü nedir?

Cevap: Genel olarak gayrimüslimlerin elbiselerinden sayılan ve giyilmesi çürümüş Batı kültürünün ya-

yılmasına yol açan kravat ve benzeri şeyleri giymek caiz değildir.

Soru 288: Açıkça müptezel ve müstehcen konuları içermeyen, fakat özellikle gençler arasında fasit ve gayri İslâmî kültür atmosferinin oluşmasına sebep olan fotoğrafları, kitap ve dergileri satmanın hükmü nedir?

Cevap: Gençleri inhiraf ve fesada sürükleyici ve fasit kültür atmosferine ortam hazırlayıcı nitelikteki yayınları almak, satmak ve yaymak caiz değildir; bundan sakınmak farzdır.

Soru 289: Günümüzde İslâm toplumlarına yönelik sürdürülen kültürel savaşa karşı koyma mücadelesinde kadınların görevleri nelerdir?

Cevap: Kadınların en önemli vazifelerinden biri İslâmî örtülerini korumaları, yaymaları ve düşmanın kültürünü taklit etmek sayılan elbiseleri giymekten kaçınmalarıdır.

Soru 290: Bazı Müslümanlar Hıristiyan bayramlarında tören düzenlemektedirler; bunun bir sakıncası var mıdır?

Cevap: Hz. İsa'nın (Allah'ın selâmı bizim peygamberimizin ve onun üzerine olsun) doğum gününü kutlamanın sakıncası yoktur.

Soru 291: Üzerlerinde içki reklamı bulunan elbiseleri giymek caiz midir?

Cevap: Caiz değildir.

GÖÇ VE SİYASÎ SİĞİNMA

Soru 292: Yabancı ülkelere siyasî sığınma talebinde bulunmanın hükmü nedir? Siyasî sığınma hakkı almak için gerçek dışı bir olay uydurmak caiz midir?

Cevap: Gayri İslâmî bir devlete siyasî sığınmada bulunmanın herhangi bir fesada sebep olmadığı sürece sakıncası yoktur. Ancak sığınma hakkı almak için yalana baş vurmak ve gerçeği olmayan şeyler uydurmak caiz değildir.

Soru 293: Müslüman birinin gayri İslâmî bir ülkeye göç etmesi caiz midir?

Cevap: Dinden sapmasından endişelenilmezse bunun sakıncası yoktur. Bu adamın gittiği yerde dinini ve mezhebini korumak için ihtiyatlı olmasına ilâveten gücü yettiği kadar İslâm ve Müslümanları savunması farzdır.

Soru 294: Küfür beldesinde Müslüman oldukları hâlde aile ve toplumdan korkarak Müslüman olduklarını açığa vuramayan kadınların İslâm beldesine hicret etmeleri farz mıdır?

Cevap: İslâm beldesine hicret edip yerleşmeleri zor olursa bu, farz değildir. Fakat mümkün olduğu kadar namaz, oruç ve diğer farzları yerine getirmeleri gerekir.

Soru 295: Çıplaklık ve müptezel müzik kasetlerini dinlemek gibi günah araçlarının yaygın olduğu bir ülkede yaşamının hükmü nedir? Orada ergenlik çağına yeni ulaşan kimsenin ne yapması gerekir?

Cevap: Orada yaşamının haddizatında bir sakıncası yoktur. Fakat şer'an haram olan şeylerden sakınılması gerekir ve haramlardan kaçınılamıyorsa Müslüman ülkelere hicret edilmelidir.

TECESSÜS, HABER AKTARMA VE SİRLARI İFŞA ETMEK

Soru 296: Bir memurun devletin mallarını üzerine geçirdiğine dair elimize ulaşan birkaç yazılı rapor sonu-

t.me/caferilikcom

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

cu bu suçlamayla ilgili yaptığımız araştırmalarda onun hakkındaki bazı suçlamaların doğru olduğu ortaya çıktı. Fakat yapılan tahkikatta söz konusu adam suçlamaların hepsini inkâr etmektedir. Bu raporları mahkemeye gönderecek olursak, o adamın haysiyetinin zedeleneceği dikkate alındığında acaba raporu mahkemeye göndermemiz caiz midir? Eğer raporları mahkemeye göndermemiz caiz değilse olaydan haberi olan kimselerin üzerine düşen sorumluluk nedir?

Cevap: Beytûlmali ve devlet mallarını korumakla sorumlu olan kişi, bir memur veya başka birisi tarafından bu malların zimmete geçirildiğini öğrenirse, şer'an ve kanunen hakkın yerini bulması için o konu hakkındaki bilgilerini ilgili makamlara ulaştırmakla yükümlüdür. Suçlunun haysiyetinin zedeleneceğinden endişelenmek, beytûlmali korumak için şer'an hakkı ihkak etmekten alıkoyacak bir gerekçe sayılmaz. Haberi olan herkes, araştırılıp meselenin ispatlanmasından sonra gereğinin yapılması için raporlarını belgeli olarak ilgili yetkililere sunmalıdırlar.

Soru 297: Bazı gazetelerde hırsızlar, sahtekârlar, resmî dairelerde rüşvet alanlar, iffete aykırı işler yapanlar, fesat çıkaranlar ve gece klüplerinde eğlence partileri düzenleyenlerin yakalanmalarıyla ilgili haberler yayınlandığını görmekteyiz; acaba bu gibi haberlerin basılması ve yayınlanması bir nevi kötülüğü yaymak sayılmaz mı?

Cevap: Basında sırf olay ve hadiselerin yayınlanması kötülükleri yaymak sayılmaz.

Soru 298: Öğretim kurumlarından birinin öğrencileri, bu merkezde gördükleri ahlâka aykırı hareketlerin engellenmesi için durumu kültürel yetkililere raporlamaları caiz midir?

Cevap: Raporlar açıkça yapılan şeylerle ilgiliyse ve teccsüs ve gıybet denilmeyecek nitelikte olursa sakıncası yoktur; hatta bu, münkerden, kötülükten nehyetmenin gereklerinden ise, farzdır.

Soru 299: Dairelerdeki bazı sorumluların yaptıkları ihanet ve zulümleri halkın arasında açıklamak caiz midir?

Cevap: Bunu, araştırıp emin olduktan sonra kanunî takibe alınması için sorumlu merkez ve mercilere bildirmenin sakıncası yoktur. Hatta bazen kötülükten alıkoymanın bir gereği sayılırsa, bunu bildirmek farzdır. Ancak bunu halka söylemenin bir gerekçesi yoktur; hatta fitne ve fesada yol açar ve İslâm devletini zayıflatmaya neden olursa bunu halka anlatmak haramdır.

Soru 300: Müminlerin mallarını araştırmak ve onu zalim devlet ve yöneticiye bildirmek caiz midir? Özellikle eğer bu iş müminlerin eziyet çekmesine ve zarar görmesine sebep olursa hüküm nedir?

Cevap: Bu gibi işler şer'an haramdır ve aynı zamanda mümine ulaşan zarar, zalim yöneticinin yanında müminlerin casusluğunu yapmaya dayanırsa, onlara ulaşan zarardan da sorumlu olmayı gerektirir.

Soru 302: Halk arasında kişisel sıklardan, özel ve gizli işlerden bahsetmek caiz midir?

Cevap: Özel ve kişisel konuları ortaya çıkarıp başkaları yanında açıklamak, herhangi bir şekilde başka biriyle ilgili ise veya bir fesada sebep olacaksa caiz değildir.

Soru 303: Psikologlar hastalığın sebebini teşhis edip tedavi etmek amacıyla hastanın kişisel ve özel ailevi durumuyla ilgili sorular sormaktadırlar; acaba hastanın bu sorulara cevap vermesi caiz midir?

Cevap: Eğer bir fesada yol açmazsa, başka bir kişinin gıybetini veya aşğılanmasını gerektirmezse bunun sakıncası yoktur.

Soru 305: Bazıları, başkalarının yanında İslâm Cumhuriyetindeki bazı olumsuzluklardan ve zaafardan bahsediyorlar; bu gibi konuşmaları dinlemenin hükmü nedir?

Cevap: Dünyanın küfür ve müstekbir güçleri karşısında dimdik duran İslâm Cumhuriyetinin lekelenmesine sebep olacak hiçbir amel açıktır ki İslâm ve Müslümanların yararına değildir. Dolayısıyla, eğer bu sözler İslâm Cumhuriyeti düzenini zayıflatmaya neden olursa caiz değildir.

SİGARA VE UYUŞTURUCU KULLANMAK

Soru 306: Devlet dairelerinde ve umumî yerlerde sigara içmenin hükmü nedir?

Cevap: Dairelerin ve umumî yerlerin dahilî kurallarına aykırı olursa veya başkalarının rahatsız olmasına, incinmesine ya da onlara bir zarar ulaşmasına ortam hazırlarsa caiz değildir.

Soru 307: Kardeşim uyuşturucu bağımlısı olmakla birlikte uyuşturucu kaçakçılığı da yapmaktadır. Bu durumda onu bundan alıkoymaları için ilgili resmî makamlara haber vermem farz mıdır?

Cevap: Kötülükten sakındırmak size farzdır; onun uyuşturucu kullanmayı terk etmesi için ona yardım etmeniz, onun uyuşturucu kaçakçılığı yapmasını, satmasını ve dağıtmasını engellemeniz gerekir; eğer onun durumunu yetkili makamlara bildirmek, bu konuda ona yardımcı olacaksa veya bu iş onu kötülükten sakındırmanın bir gereği sayılırsa bildirmeniz farz olur.

Soru 308: Enfiye kullanmak caiz midir? Bunu alışkanlık edinmenin hükmü nedir?

Cevap: Eğer kullanan kişiye önemli sayılacak bir zararı olursa, onu kullanmak ve alışkanlık kazanmak caiz değildir.

Soru 309: Tömbeki tütünü almak, satmak ve içmek caiz midir?

Cevap: Tömbeki tütününü almak, satmak ve içmenin özü itibariyle bir sakıncası yoktur; fakat birisine ciddî bir zararı dokunursa, bu durumda kullanımı ve alış veriş caiz olmaz.

Soru 310: Haşhaş temiz midir? Onu kullanmak haram mıdır?

Cevap: Haşhaş temizdir; fakat onu kullanmak şer'an haramdır.

Soru 311: Haşhaş, esrar, eroin, morfin, marihuana vb. uyuşturucu maddeleri yemek, sıvı veya duman olarak içmek, enjeksiyon ve fitille kullanmanın hükmü nedir? Bunları almak, satmak, taşımak, saklamak ve kaçakçılığını yapmak gibi yollarla bunlardan kazanç sağlamanın hükmü nedir?

Cevap: Uyuşturucu kullanmak ve ondan yararlanmak, herhangi bir şekilde kullanılmasının yol açtığı kayda değer kişisel ve toplumsal zararı ve olumsuz etkilerinden dolayı haramdır ve bu nedenle taşımak, saklamak ve alıp satmak gibi yollarla bunlardan kazanç sağlamak da haramdır.

Soru 312: Hastalığı, uyuşturucu madde kullanarak tedavi etmek caiz midir? Eğer caiz ise acaba mutlak olarak mı caizdir, yoksa tedavi yönteminin sadece uyuşturucuyla sınırlı olduğu durumda mı caizdir?

Cevap: Eğer hastalığın tedavisi, güvenilir bir doktorun teşhis ve izniyle herhangi bir şekilde uyuşturucu madde kullanmaya bağlı ise sakıncası yoktur.

Soru 313: Afyon, eroin, morfin, esrar ve kokain yapımında kullanılan haşhaş, Hint keneviri gibi bitkileri ekip yetiştirmenin hükmü nedir?

Cevap: İslâm Cumhuriyeti düzeninin kanunlarına

göre yasak olan bu bitkileri ekmek ve yetiştirmek caiz değildir.

Soru 314: Morfin, eroin, esrar, marihuana ve haşhaş gibi tabii maddelerden veya " I.S.D" gibi sun'î maddelerden uyuşturucu madde yapmak ve hazırlamanın hükmü nedir?

Cevap: Caiz değildir.

Soru 315: Üzerine bazı içki çeşitleri serpilmiş tütününü kullanmak ve dumanını içine çekmek caiz midir?

Cevap: Örf'e göre bu tömbekiği kullanmak içki kullanmak sayılmazsa, insanı sarhoş etmez ve yine insana ciddi bir zarar vermezse, her ne kadar müstehap ihtiyat gereği terk edilmesi gerekiyorsa da sakıncası yoktur.

Soru 316: Sigara içmek ilk başlayanlar için caiz midir? Bir hafta kadar veya daha fazla bir süre sigarayı terk etmiş olan kimsenin tekrar sigaraya başlaması haram mıdır?

Cevap: Hüküm, sigaranın verdiği zarar miktarına göre değişir. Genel olarak insana kayda değer bir zarar verecek miktarda sigara içmek caiz değildir ve eğer insan sigaraya başlamakla bu aşamaya ulaşacağını bilirse yine caiz olmaz.

Soru 317: Uyuşturucu ticaretinden elde edilen mallar gibi bizzat haram olduğu bilinen şeylerin hükmü nedir? Eğer bu malların sahibini tanımazsak maliki meçhul olan mal hükmünde midirler? Eğer böyleyse, şer'î hâkimin veya onun genel vekilinin izniyle bu malları kullanmak caiz midir?

Cevap: İnsan elde ettiği malın haram olduğunu bilirse, onun şer'î sahibini tanıdığı takdirde -şahsını tanı-

maz, fakat sayılı kişilerden biri olduğunu bilse bile- şer'î sahibine vermesi farzdır. Aksi durumda o malı şer'î sahibi adına sadaka olarak fakirlere vermelidir. Ve eğer haram mal onun helâl malına karışmış ise ve haram malın miktarını bilmiyor ve şer'î sahibini de tanımıyorsa, bu karışık malın humusunu (beşte birini) çıkararak humus verilmesi gereken makama vermesi farzdır.

SAKAL TIRAŞI

Soru 318: Tüylerinin tıraş edilmemesi farz olan alt çeneden maksat nedir? Yüzün iki yanını da bunun içine girer mi?

Cevap: Ölçü, örfen sakal bırakmış olmaktır.

Soru 319: Uzunluk ve kısalık bakımından sakalın sınırı nedir?

Cevap: Bunun belli bir sınırı yoktur; bunda ölçü, örfen sakal denilmesidir. Bir el tutumundan fazla olması ise mekruhtur.

Soru 320: Sakalı kısaltıp bıyığı uzatmanın hükmü nedir?

Cevap: Bunun haddizatında bir sakıncası yoktur.

Soru 321: Bazıları sadece çenelerinde tüy bırakarak sakallarını tıraş etmekte, bunun hükmü nedir?

Cevap: Sakalın bir bölümünü tıraş etmek, sakalın tamamını tıraş etmek hükmündedir.

Soru 322: Acaba sakalı tıraş etmek fık sayılır mı?

Cevap: Farz ihtiyat gereği sakalı kesmek haramdır ve farz ihtiyat gereği sakal kesimi fıkın sonuç ve hükümlerini doğurur.

Soru 323: Bıyığı tıraş etmenin hükmü nedir? Bıyığı aşırı miktarda uzatmak caiz midir?

Cevap: Bıyığı tıraş etmenin, bıyık bırakmanın veya uzatmanın özü itibariyle bir sakıncası yoktur. Ancak bıyığı, yemek yerken ve su içerken yemeğe ve suya degecek miktarda uzatmak mekruhtur.

Soru 324: Bir sanatçının, mesleği gereği sakalını jilette veya sakal tıraş makinesiyle kesmesinin hükmü nedir?

Cevap: Eğer "tıraş edildi" söylenecek nitelikte olursa farz ihtiyat gereği haramdır. Fakat sanat işi İslâm toplumunun ihtiyaç duyduğu zarurî işlerden sayılırsa sakalı zaruret miktarınca tıraş etmenin sakıncası yoktur.

Soru 325: Şirketlerden birinin halkla ilişkiler sorumlusu olmam itibariyle misafirlerimizin sakallarını tıraş etmede kullanmaları için tıraş malzemeleri satın alıp onlara sunmamız gerekiyor; bu konuda benim yükümlülüğüm nedir?

Cevap: Farz ihtiyat gereği tıraş malzemeleri satın alarak başkalarına vermek zaruret durumu dışında caiz değildir.

Soru 326: Sakal bırakmak insanın aşağılanmasına sebep olursa, sakalı tıraş etmenin hükmü nedir?

Cevap: Sakal bırakmak dinine önem veren Müslüman bir kişinin aşağılanması sebebi olamaz ve farz ihtiyat gereği sakalını tıraş etmesi caiz değildir. Ancak sakal bırakmak insanı zarar ve sıkıntıya sokarsa kesmenin sakıncası yoktur.

Soru 327: Sakal bırakmak insanın meşru amaçlarına ulaşmasına engel olursa, sakalı tıraş etmek caiz olur mu?

Cevap: Mükellefin ciddî bir zarar ve meşakkat dışında Allah Tealâ'nın emrini uygulaması farzdır.

Soru 328: Aslında sakal tıraşında kullanılan fakat ba-

zen başka yerlerde de kullanılan tıraş kreminin üretimi ve alım satımı caiz midir?

Cevap: Mezkur kremin sakal tıraşından başka helâl menfaatleri de varsa, onu bu amaçla üretmenin ve satmanın sakıncası yoktur.

Soru 329: Sakalı tıraş etmenin haram oluşundan maksat, tüylerin yüzde tam olarak çıktıktan sonra tıraş edilmesi midir, yoksa yüzde çıkan az miktardaki tüyü tıraş etmeyi de kapsar mı?

Cevap: Genel olarak, yüzdeki tüyleri sakal tıraşı denilecek miktarda tıraş etmek ihtiyat gereği haramdır. Ancak sakal tıraşı denilmeyecek miktarda yüzdeki tüyleri kesmenin sakıncası yoktur.

Soru 330: Berberin sakal tıraşı karşılığında aldığı ücret haram mıdır? Eğer haramsa, bu para helâl mala karışırsa humus vermek istediğinde iki defa mı humus vermesi gerekir?

Cevap: Sakal tıraşı karşısında ücret almak farz ihtiyat gereği haramdır. Harama karışmış helâl mala gelince, eğer haram malın miktarını bilir ve sahibini tanırsa onu sahibine geri vermesi veya onun rızasını alması farzdır. Ama belli kişilerden birisi olarak bile sahibini tanımazsa, bu durumda onu sahibinin hayrına fakirlere sadaka vermelidir ve eğer sahibini tanır da miktarını bilmezse, uygun bir yolla onun rızasını elde etmesi farzdır. Eğer ne miktarını bilir ve ne de sahibini tanırsa, bu durumda malının haramdan temizlenmesi için humusunu vermelidir. Humusu verdikten sonra geriye kalan mal eğer yıllık giderinden fazlaysa, bu durumda kazancının humusu olarak onun da humusunu vermelidir.

Soru 331: Bazı müşteriler tıraş makinelerini tamir etmem için bana müracaat ediyorlar; sakalı tıraş etme-

nin şer'an haram olduğu dikkate alındığında, onların makinelerini tamir etmem caiz midir?

Cevap: Mezkur aletin sakal tıraşından başka yerlerde de kullanılabileceğinden, sakal tıraşında kullanılması amacıyla olmazsa onu tamir etmenin ve karşılığında ücret almanın sakıncası yoktur.

Soru 332: Yanak yumrusundaki kılları ipe veya cımbızla almak haram mıdır?

Cevap: Yanak yuvarlağı sakaldan sayılmadığı için oradaki kılları tıraş ederek de almanın sakıncası yoktur.

GÜNAH TOPLANTILARINDA BULUNMAK

Soru 333: Yabancı ülkelerin üniversiteleri veya hocaları tarafından bazen ziyafet toplantıları düzenleniyor. Bu toplantılarda alkollü içkiler sunulacağı önceden bilinmektedir; bu durumda bu gibi toplantılara katılmak isteyen öğrencilerin şer'i sorumlulukları nelerdir?

Cevap: Hiç kimsenin içki içilen toplantılara katılması caiz değildir. Bu toplantılara katılmayın ve bırakın onlar sizin Müslüman olduğunuz için içki içmediğinizi ve içki içilen toplantılara katılmadığınızı anlasınlar.

Soru 334: Düğün törenlerinde bulunmanın hükmü nedir? Acaba ister istemez insanların dans edecekleri düğün törenlerinde bulunmanın, "bir kavmin haram işine giren onlardandır" rivayetinin kapsamına girdiği ve dolayısıyla o toplantıyı terk etmenin farz olduğu söylenebilir mi, yoksa dans etmemek ve diğer programlara katılmamak kaydıyla orada bulunmak caiz midir?

Cevap: Söz konusu merasim, eğer haram toplantı ve günah meclisi denilmeyecek nitelikte olursa ve orada bulunmak bir fesada yol açmayacaksa, orada bulunmanın ve oturmanın örfen caiz olmayan bir işi onaylamak sayılmadıkça sakıncası yoktur.

Soru 335: a) Erkeklerin ve kadınların ayrı ayrı müzik çalıp dans ettikleri toplantılara katılmanın hükmü nedir?

b) Müzik çalınan ve dans edilen düğün törenlerine katılmak caiz midir?

c) Dans edilen toplantılarda, marufu emretmek ve münkerden sakındırmak katılanlara etki etmezse yine de kötülükten nehyetmek, sakındırmak farz mıdır?

d) Erkek ve kadınların birbirlerine karışarak dans etmelerinin hükmü nedir?

Cevap: Genel olarak dans etmek şehveti tahrik edecek nitelikte veya haram olan bir işle birlikte olursa ya da haram olan bir işi gerektirirse caiz değildir. Yine yabancı veya namahrem erkeklerle kadınlar birbirlerine karışırlarsa caiz değildir. Bu konuda düğün törenleriyle diğer törenler arasında hiçbir fark yoktur. Günah toplantısına katılmak da, günah toplantılarına uygun olan tahrik edici müziği dinlemek gibi bir haramı işlemeyi gerektirirse veya günahı onaylama niteliğinde olursa caiz değildir. Marufu ve iyiliği emretmek, münkerden ve kötülükten sakındırmak vazifesine gelince, etkileme ihtimali yoksa insanın üzerinden kalkar.

Soru 336: Mahrem olmayan bir erkek düğün toplantısına katılır ve o toplantıda örtülü olmayan bir kadın bulunursa; o kadını bu münkerden sakındırmanın bir yararı olmadığı bilirse, toplantıyı terk etmek farz mıdır?

Cevap: Onların davranışına itiraz niteliğinde günah toplantısını terk etmek, münkerden ve kötülükten sakındırmanın bir örneği olursa, orayı terk etmek farzdır.

Soru 337: Müstehcen müzik kasetlerinin dinlendiği toplantı ve meclislerde bulunmak caiz midir? Onun günah nitelikli müzik olup olmadığına şüphe edilirse, onları bu kaseti çalmaktan alıkoymanın imkânsız olduğu da göz önünde bulundurulursa hüküm nedir?

Cevap: Günah ve eğlence toplantılarına özgü tahrik edici müzik çalınan ve şarkı-türkü söylenen meclislerde bulunmak, onları dinlemeye ve onaylamaya sebep olursa caiz değildir. Fakat mevzuda şüphe edilirse orada bulunmanın ve onları dinlemenin haddizatında bir sakıncası yoktur.

Soru 338: İnsanın bazen dinî makamlara veya diğer müminlere iftira atmak gibi uygun olmayan sözleri dinlemek zorunda kaldığı meclis ve toplantılara katılmasının hükmü nedir?

Cevap: Sırf orada bulunmak, gıybeti dinlemek, haram bir işi onaylamak ve yaymak gibi haram bir konuyu gerektirmese özü itibariyle sakıncası yoktur; fakat münkerden sakındırmak, şartları olduğu zaman farz olur.

Soru 339: Bazı gayri İslâmî ülkelerde düzenlenen toplantılara katılan misafirlere normalde alkollü içkiler sunulmaktadır; acaba bu toplantılara katılmak caiz midir?

Cevap: İçki içilen toplantılarda bulunmak zaruret dışında caiz değildir; zaruret hâlinde ise zaruret miktarıyla yetinilmelidir.

DUA YAZMAK VE İSTİHARE¹

Soru 340: Dua yazmak karşısında ücret vermek ve almak caiz midir?

Cevap: Masumlardan nakledilen duaları yazmak karşılığında ücret almak ve vermek caizdir.

Soru 341: Dua yazanların eski dua kitaplarında rivayet edildiğini iddia ederek yazdıkları duaların hükmü nedir? Şer'î bakımdan bu dualar muteber midir? Bunlara müracaat etmenin hükmü nedir?

Cevap: Dualar Ehlibeyt İmamlarından nakledilmişse veya içerikleri haksız, onlarla teberrük edinmenin sakıncası yoktur; nitekim Ehlibeyt İmamlarından olduğu şüpheli olan duaları Ehlibeyt İmamlarına ait olduğu ümidiyle okumanın da sakıncası yoktur.

Soru 342: İstihareye uymak farz mıdır?

Cevap: İstihareye uymanın şer'î bir zorunluluğu yoktur; fakat istiharenin aksine davranmamak daha iyidir.

Soru 343: "Hayır işlerde istihareye gerek yoktur" sözünü dikkate alarak, acaba bu işlerin keyfiyeti veya ba-

1- [İstihare, insanın şaşırıp ne yapacağını ve nasıl davranacağını bilmediği durumlarda ehil insanlarla istişarede bulunup bir sonuca varamadığı takdirde, yüce Allah'a yönelip o hususta Rabb'ul-Âlemin'den kendisine hayırlı olanı talep etmesi demektir. İstihare çeşitli şekillerde yapılır. En yaygını Kurân-ı Kerim'le yapılan istiharedir. Bu hususta ayrıntılı bilgi için dua kitaplarına bakınız.]

zen beklenmeyen olayların çıkmasıyla ilgili olarak istihare yapmak caiz midir? Acaba istihare Allah'tan başka hiç kimsenin bilmediği gaybı bilmenin bir yolu sayılır mı, yoksa gayp sadece Allah'a ait mi?

Cevap: İstihare, mubah işleri yapmada tereddüt ve şaşkınlığı gidermek içindir; bu tereddüt ister işin kendisi hakkında olsun, ister keyfiyetinde fark etmez. Dolayısıyla tereddüt edilmeyen hayır işlerde istihareye gerek yoktur. Ve yine istihare bir kişinin veya işin geleceğini bilmeye yönelik yapılan bir iş değildir.

Soru 344: Boşanmak ve boşanmamak gibi konularda Kur'ân'la istihare etmek sahih midir? İnsan istihare ettikten sonra istihareye uygun davranmazsa hükmü nedir?

Cevap: Kur'ân'la veya tespihle istiharenin caiz oluşu belli bir konuyla sınırlı değildir. Herhangi mubah bir işte insan tereddüt içerisinde kalır da bir karara varamazsa istihare yapabilir. İstihareye uygun davranmak şer'an farz değildir; fakat istihareye aykırı davranmamak daha iyidir.

Soru 345: Evlilik gibi hayati önem taşıyan işlerde tespih veya Kur'ân'la istihare yapmak sahih midir?

Cevap: İnsanın, hakkında karar vermek istediği işler hususunda ilk önce iyice düşünmesi, incelemesi veya güvenilir ve tecrübeli kişilerle istişare etmesi uygundur; eğer bütün bunlara rağmen tereddüdü giderilmezse istihare yapabilir.

Soru 346: Bir şey hakkında bir kaç kez istihare yapılabilir mi?

Cevap: İstihare tereddüdü gidermek için olduğundan ilk defada tereddüt giderildikten sonra konu değişmediği sürece istihareyi tekrarlamamanın bir anlamı yoktur.

Soru 347: Bazen İmam Rıza'nın (a.s) kerametlerini içeren yazılarla karşılaşmaktayız. Bu yazılar cami ve türbelerde ziyaret kitaplarının arasına bırakılarak insanlara dağıtılmaktadır. Bu yazıları yayınlayanlar yazının altına, "bu yazıyı okuyan, bunun üzerinden şu kadar yazıp çoğaltmalı, eğer bunu yaparsa, hacetlerine kavuşur" yazıyorlar; acaba bu dedikleri doğru mudur? Ve acaba onu okuyan kişinin, yayınlayan kimsenin isteğini yerine getirmesi farz mıdır?

Cevap: Bu gibi şeylerin muteber olduklarına dair hiçbir şer'î delili yoktur. Bunları okuyan kimselerin, yayınlayan kişinin isteğine uyarak onun üzerinden yazması gerekli değildir.

DİNÎ PROGRAMLAR DÜZENLEMEK

MATEM PROGRAMLARI

Soru 348: Çoğu bölgelerde cami ve hüseyniyelerde, özellikle köylerde tarihî olayları canlandırmak için geleneksel olarak piyes (şebah/temsîl)¹ yapılmaktadır ve bazen bu piyesler insanlarda olumlu manevî etkiler bırakmaktadır; bu programların hükmü nedir?

Cevap: Eğer bu piyes programlarının içeriği yalan ve batıl şeyler değilse, bir fesada sebep olmazsa ve mevcut zaman şartlarında hak mektebe bir leke getirmezse sakıncası yoktur; buna rağmen bunun yerine vaaz, irşat, Hüseyinî matem ve ağıt programları düzenlemek daha iyidir.

Soru 349: Matem törenlerinde davul, zil ve boru çalmanın ve insanların, başında keskin aletler bulunan zincirlerle dövünmelerinin hükmü nedir?

Cevap: Bu gibi zincirleri kullanmak halkın gözünde mektebe leke getirirse veya bedene ciddî zarar vermesine sebep olursa caiz değildir; fakat örfte yaygın olduğu gibi boru, davul ve zil çalmanın sakıncası yoktur.

Soru 350: Bazı camilerde matem günlerinde süslü ve

1- Özellikle İmam Hüseyin'in (a.s) mateminde sabit yerlerde veya hareket hâlinde Kербela vakıası ve Ehlibeyt'le ilgili diğer olayları canlandıran piyes türü.

pahalı alemler¹ kullanılır. Bazen dindar kişiler bunların hikmetini sormaktalar ve bunlar çoğu defa tebliğ programlarına zarar vermekte ve hatta caminin kutsal hedefleriyle çelişmektedir; bu konuda şer'î hüküm nedir?

Cevap: Onların camiye sokulması örfen caminin şayıyla çelişirse veya namaz kılanlara engel olursa sakıncalıdır.

Soru 351: Bir kişi İmam Hüseyin'in (a.s) yas merasimi için "alem" adak yaparsa, hüseyniyenin sorumlularının bunu kabul etmekten kaçınması caiz midir?

Cevap: Birinin adak adamış olması, hüseyniyenin yöneticisi ve derneğine "alem"i teslim almak için yükümlülük getirmez.

Soru 352: İmam Hüseyin'in (a.s) matem merasiminde matem meclisine "alem" sokmak veya matem merasimi boyunca onu taşımamanın hükmü nedir?

Cevap: Bunun özü itibariyle bir sakıncası yoktur; fakat bu gibi şeyleri dinden saymamak gerekir.

Soru 353: Mükellef eğer matem merasimlerine katılması sebebiyle bazı farzları yerine getiremezse; örneğin, sabah namazı kaza olursa bu merasimlere katılmaması daha mı iyidir, ya da bu merasimlere katılmaması onun Ehlibeyt'ten uzaklaşmasına sebep olur mu?

Cevap: Açıktır ki farz namaz, Ehlibeyt'in matem merasimlerine katılmanın faziletinden önceliklidir. Dolayısıyla İmam Hüseyin'in (a.s) matemine katılma ba-

1- İmam Hüseyin (a.s) için düzenlenen matem heyetleri ve deste gruplarının önünde, insanın omzuna bağlanan, bir simge olarak taşınan, üzerinde kanat, mücevherler vb. şeylerle süslenmiş eğilme özelliğine sahip metallere bulunan büyük bir ağaç veya demir parçası. Bu metal simge, Kerbela vakiasında İmam Hüseyin'in (selâm üzerine olsun) ordusunun sancağını temsil olarak kullanılır.

hanesiyle namazın terk olunması ve kazaya bırakılması caiz değildir; fakat namaza zarar vermeyecek bir şekilde bu programlara katılmak mümkündür ve önemle vurgulanan müstehaplardandır.

Soru 354: Bazı dinî heyetlerde muteber bir tarih kitabına dayanmayan ve bir din âlimi ve merciden duyulmayan ağıtlar söylenmektedir. Bu ağıtları söyleyenlerden bunların kaynağı sorulduğunda, "Ehlibeyt, bizim böyle anlatmamızı sağlamışlar veya bize böyle yol göstermişler, Kerbela vakıyası sadece tarih kitaplarında geçmez ve bunun kaynağı sadece ulemanın söyledikleri değildir; bazen bu olaylar İmam Hüseyin (a.s) hakkında vaaz veren ve ağıt söyleyenlerin kalbine ilham olur." diye cevap veriyorlar. Acaba Kerbela vakıyasını bu yolla nakletmek doğru mudur? Eğer doğru değilse bu durumda dinleyenlerin yükümlülüğü nedir?

Cevap: Olayları bir rivayete dayanmadan ve tarihte kaydedilmemesine rağmen söz konusu şekilde nakletmenin şer'î bir değeri yoktur. Ancak olayların bu şekilde nakledilmesi, nakledenin çıkardığı sonuç ve görüşe dayanan hâl dili olursa ve yalan olduğu da bilinmezse sakıncası yoktur. Bu alanda dinleyenlerin vazifesi, söylenenlerin münker olduğunu kesin olarak bilirlerse ve münkerden nehyetme şartları da mevcutsa onları münkerden sakındırmaktır.

Soru 355: Hüseyniyelerdeki hoparlörlerden Kur'ân, mersiye ve ağıt sesleri bazen yüksek sesle yayınlanmakta ve bu durum komşuları rahatsız etmektedir. Hüseyniye görevlileri ve hatipler de bu işi yapmakta ısrar ediyorlar; bunun hükmü nedir?

Cevap: Hüseyniyelerde merasimlerin ve dinî programların uygun zamanlarda düzenlenmesi önemle vurgulanan müstehaplardandır. Bununla birlikte hüseyni-

yelerde program düzenleyenlerin ve matem tutanların mümkün oldukça, hoparlörlerin sesini kısarak ve sesi içeriye yönelterek komşuları rahatsız etmekten sakınmaları farzdır.

Soru 356: Muharrem ayında davul ve ney çalarak matem toplantılarını gece yarısına kadar sürdürmek hakkında görüşünüz nedir?

Cevap: Seyyid'üş-Şüheda (İmam Hüseyin) ve ashabının (a.s) matem toplantılarına gitmek ve bu gibi dinî merasimlere katılmak güzel ve iyi bir şeydir; hatta bu gibi merasimler insanın Allah'a yakınlaşmasını sağlayan en önemli sebeplerdendir. Fakat başkalarının eziyet görmesine sebep olan veya şer'an haram olan her şeyden kaçınmak gerekir.

Soru 357: Matem merasiminde org ve zil gibi müzik aletleri kullanmanın hükmü nedir?

Cevap: Müzik aletleri kullanmak şehitler serveri İmam Hüseyin'in matem merasimine uygun değildir ve matem törenlerinin eskiden beri süregelen ve yaygın olan şekliyle düzenlenmesi daha uygundur.

Soru 358: Son zamanlarda yaygın olduğu gibi İmam Hüseyin'e (a.s) matem tutmak adına bedeni yaralamak, bedene kilit vurmak ve tartı taşı bağlamak caiz midir?

Cevap: Mezhebe leke getiren bu gibi ameller caiz değildir.

Soru 359: Ehlibeyt İmamlarının (a.s) mukaddes ziyaretgâhlarında yüz üstü toprağa kapanmanın ve bazılarının yaptığı gibi yüz ve göğüslerini kan gelmesi için yere sürtmenin ve o hâlde hareme girmenin hükmü nedir?

Cevap: Ehlibeyt İmamlarını (a.s) sevmek ve matem ve üzüntüyü ortaya koymaktan uzak olan bu gibi davra-

nışların şer'î bir yanı yoktur. Hatta bedene ciddî bir zarar verir veya mezhebe leke getirirse caiz değildir.

Soru 360: Bazı bölgelerde kadınlar, Hz. Fatıma'nın (s.a) düğün merasimi adı altında törenler yapmak için "Hz. Ebulfazl sofrası" merasimi düzenlemekte, bu toplantılarda düğün şiirleri okuyup alkış çalarak dans etmektedirler; bu gibi şeylerin hükmü nedir?

Cevap: Eğer bu gibi merasim ve toplantılarda, yalan ve batıl şeyler söylenmez ve mektebe leke de getirmezse, haddizatında sakıncası yoktur; ama dans etmeye gelince, eğer şehveti uyandıracak nitelikte olursa veya haram bir işi gerektirirse caiz değildir.

Soru 361: İmam Hüseyin'in (a.s) şehadet yıldönümü Aşura günü merasimi için gereken masrafları karşılamak amacıyla toplanan mallardan geriye kalanı nelerde harcanmalıdır?

Cevap: Geri kalan mallar, hediye edenlerden izin alınarak hayır işlerde kullanılabilceği gibi gelecek yılki Aşura merasiminde kullanmak için de saklanabilir.

Soru 362: Muharrem ayında hayırsever insanlardan para toplayıp çeşitli kısımlara bölerek bir bölümünü Kur'ân ve mersiye okuyanlara ve konuşmacılara vermek ve geri kalanını da matem merasimi masrafları için kullanmak caiz midir?

Cevap: Mal sahiplerinin muvafakat ve rızasıyla olursa bunun bir sakıncası yoktur.

Soru 363: Kadınların hicaplarını koruyarak ve bedenlerini örtecek özel elbiseler giyerek sine ve zincir destelerine¹ katılmaları caiz midir?

1- [Şehitler serdarı İmam Hüseyin'in (a.s) matem merasimlerinde oluşturulan gruplar.]

Cevap: Kadınların zincir ve sine destelerine katılmaları uygun değildir.

Soru 364: Ehlibeyt İmamlarının (a.s) matemlerinde başa kama vurmamak kişinin ölümüne sebep olursa, acaba bu iş intihar sayılır mı?

Cevap: Eğer bu iş genelde ölüme sebep olmuyorsa intihar hükmünde değildir; fakat daha işin başında canının tehlikeye girmesi korkusu varsa, buna rağmen yapar ve ölümüne sebep olursa, bu iş intihar hükmündedir.

Soru 365: İntihar ederek ölen Müslüman için düzenlenen Fatiha meclislerine katılmak caiz midir? Onlar için mezarlarının başında Fatiha okumanın hükmü nedir?

Cevap: Bunun haddizatında sakıncası yoktur.

Soru 366: Bi'set bayramında, (Resulullah'ın -s.a.a-peygamberliğe tayin edildiği gün) ve Ehlibeyt İmamlarının veladet yıl dönümü merasimlerinde dinleyenleri ağlatan methiye ve mersiye okumanın ve bu programa katılanlar üzerine para serpmenin hükmü nedir?

Cevap: Dinî bayram törenlerinde methiye ve mersiye okumanın sakıncası yoktur; bu merasimlere katılanlar üzerine para serpmenin de kendisi sakıncasızdır, hatta eğer müminleri neşelendirmek, sevinç ve neşeyi belirtmek amacıyla olursa sevabı bile vardır.

Soru 367: Kadının, namahrem erkeklerin sesini duyacaklarını bilmesine rağmen yas merasiminde mersiye okuması caiz midir?

Cevap: Eğer bir fesadın çıkması endişesi varsa bundan kaçınılması gerekir.

Soru 368: Aşura günü başa kama ile vurmamak, ateş ve kor üzerinde yalın ayak yürümek gibi ruhî ve bedenî zarara neden olan ve ayrıca diğer İslâm mezhepleri ule-

ması, izleyiciler ve yine dünya halkının gözünde Şia-ı İsnâ Aşeriyye mektebinin karalanmasına ve küçük düşmesine sebep olan merasimler hakkındaki görüşünüzü açıklar mısınız?

Cevap: İnsana zarar veren veya din ve mektebe leke getiren her iş haramdır; müminlerin bunlardan kaçınması gerekir. Zikredilen davranışların bir çoğu halkın yanında Ehlibeyt (hepsine selâm olsun) mektebine hakaret edilmesine ve mektebin lekelenmesine sebep olmaktadır. Bu ise en büyük zarar ve ziyandır.

Soru 369: Başa gizli bir şekilde kama vurmak helâl midir, yoksa bu konudaki fetvanız genel midir?

Cevap: Kama vurmak, örfen hüznün ve keder belirtilerinden sayılmamanın yanında Ehlibeyt İmamları (a.s) zamanında ve onlardan sonraki dönemlerde rastlanılmış bir davranış değildir. Bu amelin Ehlibeyt İmamları (a.s) tarafından özel veya genel olarak onaylandığına dair bir rivayet de nakledilmemiştir. Günümüzde bu amel mektebimize leke getirdiği ve küçük düşürücü davranış sayıldığı için hiçbir şekilde caiz değildir.

Soru 370: Cismî ve ruhî zararın şer'î ölçüsü nedir?

Cevap: Ölçü, örfen ciddî ve önemli bir zarar olarak görülmesidir.

Soru 371: Bazı Müslümanların yaptığı gibi -yas merasimlerinde- bedene zincirle vurmanın hükmü nedir?

Cevap: Örf açısından yaslarda hüznün ve keder örneklerinden sayılacak bir davranışsa sakıncası yoktur.

DOĞUM GÜNLERİ VE BAYRAMLAR

Soru 372: Gadir-i Hum Bayramı dışında başka günlerde kardeşlik akti okumak caiz midir?

Cevap: Bu işin mübarek Gadir-i Hum günüyle sınırlandığı belli değildir. Ancak Gadir-i Hum günüyle yetinilmesi daha iyi ve ihtiyata daha uygundur.

Soru 373: Kardeşlik akdini meşhur lafızlarla okumak farz mıdır, yoksa herhangi bir lügat veya cümleyle de olur mu?

Cevap: Rivayet edilmiş belli cümlelerle yetinilmesi daha iyi olmasına rağmen, bununla sınırlandırılmış olduğu tespit edilmemiştir.

Soru 374: Nevruz Bayramı hakkında görüşünüz nedir? Acaba Nevruz Bayramı Müslümanların kutladıkları Ramazan ve Kurban bayramları gibi şer'an sabit olmuş bir bayram mıdır, yoksa cuma günleri ve diğer münasebetler gibi sadece mübarek bir gün müdür?

Cevap: Nevruz'un dinî bayramlardan veya şer'an mübarek günlerden olduğuna dair muteber bir nass yoktur; fakat bu günde sevinç kutlamaları yapmanın ve ziyaretlere gitmenin sakıncası yoktur; hatta sıla-ı rahim yapılması açısından övgüye layık bir gündür.

Soru 375: Nevruz Bayramı ve bu günün fazilet ve amelleri hakkında aktarılan rivayetler doğru mudur? Ve acaba bu amelleri (namaz, dua vs.), hakkında rivayet olduğu kastıyla yerine getirmek caiz midir?

Cevap: Bu amelleri, hakkında rivayet olduğu kastıyla yerine getirmek sakıncalı ve üzerinde teemmül edilmesi gereken bir husustur; fakat Allah'a yaklaşma ümidiyle bu ibadetleri yerine getirmenin sakıncası yoktur.

VURGUNCULUK VE İSRAF

Soru 376: Hangi malları stoklamak şer'an haramdır? Stokçuları malî cezalara çarptırmak sizce caiz midir?

Cevap: Stok edilmesi haram olan mallar, rivayetlerde belirtildiğine ve meşhur görüşe göre sadece halkın çeşitli tabakalarının genellikle ihtiyaç duyduğu dört tahıldan (buğday, arpa, üzüm ve hurma) ve hayvan yağı ile bitkisel yağdan ibarettir. Fakat İslâm hükümeti genel maslahat gereğince halkın diğer ihtiyaçlarının stoklanmasını da engelleyebilir. Hâkimin uygun görmesi durumunda stokçulara malî ceza vermenin sakıncası yoktur.

Soru 377: Elektrik enerjisini ihtiyaçtan fazla kullanmanın aydınlanmak için israf olmadığı söylenmektedir; acaba bu doğru mudur?

Cevap: Her şeyi ve hatta elektrik enerjisi ve lamba ışığını ihtiyaçtan fazla kullanmak hiç kuşkusuz israf sayılır. Ancak doğru olanı Resulullah'tan (ona ve Ehlibeyti'ne selâm olsun) nakledilen, "*Hayırlı işte israf olmaz.*" buyruğudur.

ALİŞ VERİŞ HÜKÜMLERİ

AKİT ŞARTLARI

Soru 378: Muatat¹ şeklinde gerçekleştirilen alış veriş ve diğer muamelelere akitle (sözleşmeyle) yapılan muamelede olduğu gibi uymak gerekli midir?

Cevap: Sonuçlarına uyulmasının gerekliliği ve geçerlilik açısından, akit okunarak yapılan muameleyle muatat muamelesi arasında hiçbir fark yoktur.

Soru 379: Eğer resmî kayıt yapılmaksızın ve ulemadan biri tarafından alış veriş akdi okunmaksızın aile fertleri arasında bir ev ve arsa satışı veya uzlaşması el yazısıyla yapılmış bir sözleşmeyle gerçekleşirse, acaba bu şekilde yapılan muamele kanunen ve şer'an geçerli midir?

Cevap: Muamele şer'î bir yöntemle yapıldıktan sonra onun doğruluğuna ve gerekliliğine hükmedilir. Bu muamelenin resmen kaydedilmemesi veya ulemadan biri tarafından alış veriş akdinin okunmaması onun doğruluğuna bir zarar vermez.

Soru 380: Resmî belgesi olan bir mülkü, müşteri adına resmî bir senet yaptırmadan adi bir belgeyle satın almak şer'an caiz midir?

1- [Muatat: Herhangi bir kontrata, sözleşmeye gerek duyulmadan, bakkaldan yapılan alış verişte olduğu gibi karşılığı verildiğinde malın teslim edilmesi işlemine denir.]

Cevap: Alış verişin kendisinin gerçekleşmesi için resmî satış belgesi düzenlemek ve bunu kaydettirmek şart değildir; bu konuda ölçü, sahibinden, vekilinden veya velisinden şer'an sahih bir alış verişle malikiyetin devrinin gerçekleşmesidir; bu konuda herhangi bir senet düzenlenmese bile muamele sahihtir.

Soru 381: Satışın gerçekleşmesi için satıcıyla müşteri arasında sadece normal bir belgenin düzenlenmesi yeterli midir ve acaba bu belge satış belgesi sayılır mı? Her iki tarafın sözleşme yapmaya kasıt veya niyet etmeleri, sözleşmenin imzalanması ve satıcıyı resmî belge düzenlemeye ve malı teslim etmeye zorlamak için yeterli midir?

Cevap: Satışın gerçekleşmesi ve satılan malın mülkiyetinin müşteriye intikal etmesi için sadece satış kastı veya normal belge düzenlemek yeterli değildir. Muamele şer'an sahih bir şekilde gerçekleşmedikçe mal sahibini müşteri adına resmî bir belge düzenlemeye zorlamanın ve malı müşteriye teslim etmesini istemenin bir gerekçesi yoktur.

Soru 382: İki kişi bir muamele konusunda görüşme yaparak anlaşır ve müşteri satıcıya kaparo olarak bir meblağ verirse ve bu konuda aralarında bir belge düzenleyerek taraflardan birinin muameleden vazgeçmesi durumunda diğerine bir meblağ ödemesini şart koşarlarsa, acaba bu belge tek başına satış belgesi olarak görülebilir mi? Yani, sırf anlaşma ve tarafların muamele yapmayı istemeleri akdin imzalanması ve sonuçlarının gerçekleşmesinde yeterli midir ve bu durumda taraflardan biri muameleyi kesinleştirmekten kaçındığı takdirde, karşı taraf onu aralarında belirledikleri şartı yerine getirmeye zorlayabilir mi?

Cevap: Sırf satış kastının olması veya üzerinde an-

laşmak veya onu gerçekleştireceğine dair söz vermek, yazılı belgeyle tespit edilmiş olsa da satış değildir ve satışın gerçekleşmesi için yeterli olmaz. Şartın da, akit ve muamele zımında olmadıkça veya akit ona binaen yapılmadıkça etkisi yoktur. Dolayısıyla satış ve mülkiyetin intikali şer'an sahih bir şekilde gerçekleşmezse anlaşma ve vaat açısından taraflardan hiçbirini diğerini muameleyi kesinleştirmeye zorlama hakkına sahip değildir.

MÜŞTERİ VE SATICININ ŞARTLARI

Soru 383: Eğer birisi devlet tarafından veya hâkimin hükmüyle arsasını ve evinin eşyalarını satmaya mecbur edilirse, onun, bunları satmaya mecbur kaldığını bilen bir kişinin bu malları ondan satın alması caiz midir?

Cevap: Eğer yerini ve evinin eşyasını satmaya zorlanması hak üzere ise ve satmaya mecbur eden kişinin şer'an böyle bir yetkisi varsa, başkalarının bu adamdan o şeyleri satın almalarının sakıncası yoktur; aksi durumda sahibinin muameleden sonra izin vermesi şarttır.

Soru 384: Bir kişi mülkünü ikinci bir kişiye satarak parasını aldıktan ve ikinci kişi aynı mülkü üçüncü bir kişiye satıp parasını alarak ihtiyaçlarını gidermede kullandıktan sonra birinci kişinin mallarına haciz konulması ve tevkif edilmesi hükmü çıkar. Acaba bu hüküm onun daha önce sattığı mülkü de kapsar mı? Ve o satış muamelesinin batıl ve geçersiz olduğuna delil oluşturur mu?

Cevap: Satıcının satış anında hâkimin hükmüyle mallarına haciz konulması nedeniyle onu satmaktan yasaklı olduğu ortaya çıkarılır veya satıcının elinde bulunmasına rağmen sattığı şeyin maliki olmadığı, aksine sattığı mal hâkimin haciz koyabileceği şeylerden olduğu anla-

sılırsa, satıştan sonra verilen hüküm daha önce satılan malı da kapsar ve bununla malın önceki satışının batıl olduğuna hükmedilir; aksi durumda el koyma kararından önce yapılmış satışın şer'an doğruluğuna hükmedilir; ve el konulan mallar kapsamına girmez.

Soru 385: Toplumsal ilişkilerin karmaşıklığı ve halkın ekonomik ve toplumsal sorunları bazen insanları zararlı, adilane olmayan veya en azından örfen hoş karşılanmayan zorunlu muamelelere mecbur ediyor. Acaba çaresizlik, şeriat açısından muamelenin batıl olmasına sebep olur mu?

Cevap: İstirar (zorunluluk) ve çaresizlik fikhî açıdan kişinin kendi rıza ve isteğiyle yaptığı alış verişin doğruluğuna ve geçerliliğine zarar vermez. Fakat karşı tarafın ahlâkî ve insanî açıdan çaresizliğe düşen kişinin bulunduğu şartları kötüye kullanmaması gerekir.

FUZULÎ (YETKİSİZ) SATIŞ¹

Soru 386: Kardeşimden bir tarlanın bir bölümünü şartlı muamele yöntemiyle satın aldım. Fakat kardeşim aynı araziyi ikinci kez başka birine satmış; acaba kardeşimin ikinci satışı doğru mudur?

Cevap: Birinci satış şer'an sahih bir şekilde gerçekleşmiş ise satıcı birinci satışı feshetmeden malı ikinci defa başka birine satamaz. Eğer satarsa ikinci satışı fuzulî olur ve sahih olması birinci müşterinin iznine bağlıdır.

Soru 387: Bir konut kooperatifi şirketi üyeleri, parasını kendileri ödemek suretiyle konut yapımı için bir ar-

1- [Şer'î bir izin olmaksızın başka biri adına tasarrufta bulunan kimsenin yaptığı satış akdi.]

sa satın almışlardır. Fakat bu arsanın tapusu şirket adına kaydolmuştur. Arsanın satın alınmasında ve parasının temininde hiçbir rolü olmayan şirket yönetim kurulu kooperatif üyeliğine girmiş önceki üyelerin muvafakatini almadan bu arsayı gerçek değerinden daha az bir değere şirketin yeni üyelerine satmaya teşebbüs etmiştir. Acaba bu satış caiz midir?

Cevap: Arsayı eğer belli kişiler kendi paralarıyla kendileri için satın almışlarsa, o yer onlarındır ve başkalarının onda hiçbir hakkı yoktur. Şirket yönetim kurulunun bu yeri sahiplerinden izin almadan başkalarına satması ise fuzulîdir. Fakat onu tüzel bir kimliği olan şirketin sermayesiyle şirket için satın almışlarsa, o yer kooperatif şirketinin malı sayılır ve bu durumda yönetim kurulunun şirketin tüzüğü çerçevesinde onda tasarruf etmesi caizdir.

Soru 388: Yolculuğa çıkmak isteyen bir kişi evini istediği herkese ve hatta kendisine satması için kardeşine resmî bir vekâlet veriyor. Fakat yolculuktan döndükten sonra evini satmaktan vazgeçiyor ve bunu sözlü olarak kardeşine bildiriyor. Ancak kardeşi elindeki resmî vekâlete istinaden kardeşi olan müvekkiline parayı vermeden veya evi ondan teslim almadan evin tapusunu kendi adına geçiriyor; acaba bu satış doğru mudur?

Cevap: Vekilin, sözle de olsa kendisinin vekâletten azledildiğini bildikten sonra evi kendisine sattığı tespit olursa, bu satış fuzulîdir ve satış akdi ancak müvekkil izin verirse doğru olur.

Soru 389: Sahibi, kendi malını birine sattıktan sonra birinci satış akdini feshetme hakkı olmaksızın o malı başka birine yeniden satarsa, acaba bu satış doğru olur mu? Satılan mal onun yanında mevcut ise, ikinci müşteri ikinci satışa istinaden malı ondan isteyebilir mi?

Cevap: Malın birinci satışı tamamlandıktan sonra birinci müşterinin izni olmadan onu ikinci bir kişiye satışı fuzulî olup yeni bir satış birinci müşterinin iznine bağlıdır ve birinci müşteri ikinci bir satışa izin vermezse eşyayı nerede bulursa alabilir. İkinci müşteri ise onu satıcıdan isteyemez.

Soru 390: Birisi başka birinin parasıyla bir gayrimenkul mal satın alırsa, acaba bu onun mu, yoksa mal sahibinin midir?

Cevap: Eğer gayrimenkulu bizzat başkasının aynı¹ malı karşılığında satın alırsa ve mal sahibi muameleye izin verirse gayrimenkul, mal sahibinin olur ve satın alanın onda hiçbir hakkı olmaz; mal sahibi izin vermezse muamele batıldır. Ancak kendi zimmetinde kendisi için satın alırsa ve sonra parasını başkasının malından verirse, bu durumda gayrimenkul onun olur; fakat parasını satıcıya borçlu olur ve yine parasını satıcıya verdiği öteki kişinin malına da zâmin² (kefil) olur. Satıcının ise bu durumda arsa karşılığı olarak ilk başta almış olduğu gasp edilmiş malı sahibine geri vermesi gerekir.

Soru 391: Bir kimse eğer başkasının malını fuzulî (yetkisiz) olarak satıp parasını kendi ihtiyaçlarında harcar ve uzun bir zaman sonra mal sahibine onun karşılığını vermek isterse, bu durumda sahibine malın satışından elde ettiği meblağı mı, malın satış zamanındaki değerini mi, yoksa karşılığını ödemek istediği zamanki değerini mi vermesi gerekiyor?

Cevap: Mal sahibi eğer kendisine satış izni verdikten sonra parayı almasına da izin verirse, alıcıdan aldığı

1- [Para olarak değil, madde olarak verilen mal.]

2- [Zâmin: Bir şeyi tazmin eden, zarar ve ziyanı iradesiyle veya zorunlu olarak üstlenen kimse.]

meblağın aynısını malın sahibine vermesi gerekir ve eğer mal sahibi satışı temelden reddederse, imkân dahilinde malın kendisini sahibine geri vermesi gerekir. Bu mümkün olmazsa emsalinin veya kıymetinin karşılığını vermesi gerekir. İhtiyat gereği malın muamele günündeki değeriyle ödeneceği günlük değerinin farkı konusunda mal sahibiyle sulh etmeli, anlaşmalıdır.

TASARRUF VELİLERİ

Soru 392: Eğer baba küçük çocuklarına bazı mülkler satın alır ve muamele için şer'î satış akdi sıygası da okunursa, acaba çocukların velisi olarak babanın bu mülkleri teslim alması ve karşılığını vermesiyle muamele gerçekleşir mi?

Cevap: Babanın bulûğ çağına ermemiş çocuğu için muameleyi doğru bir şekilde yapmasından sonra, çocuğunun velisi olması itibariyle malı teslim alması, satış akdinin gerçekleşmesi ve sonuçlarının uygulanması için yeterlidir.

Soru 393: Küçüklüğümde velim olan kişi arazimi satmaya teşebbüs etmiş ve bu amaçla müşteriden kaparo almıştır. Ben onların arasında bu muamelenin tamamlanıp tamamlanmadığını bilmiyorum. Fakat arazi şimdiye dek müşterinin elindedir ve müşteri o yerde tasarruf etmektedir. Acaba bu satış doğru mudur ve beni bağlar mı, yoksa yerin asıl sahibi olarak onu müşteriden geri isteyebilir miyim?

Cevap: Eğer sizin şer'î veliniz, o zaman veliniz olması dolayısıyla yerinizi sattığı kesinleşirse, bu muamelenin şer'an doğruluğuna hükmedilir ve bu satışın feshedildiği ispatlanmadıkça araziye istemeye hakkınız yoktur.

Soru 394: Ölen birinin mirasından eğer bir miktar nakit para kalır ve kayyımı¹ bu parayı kendi yanında tutarak çalıştırmazsa, acaba kayyım, paranın asıl sahipleri karşısında bankanın kâr olarak verdiği miktara (örneğin %13) veya pazar ve örfte yaygın olan miktara zâmin (zarardan sorumlu) olur mu? Eğer bu parayla ticaret yaparak miktarı belli olmayan bir kâr elde ederse hüküm nedir?

Cevap: Kayyım, bulûğ çağına varmamış küçük çocukların mallarının farazi kârlarını ödemekle yükümlü değildir. Fakat çocukların malıyla ticaret yaparsa bu ticaretten elde edilen kârların hepsi onlara aittir. Eğer kayyım çocuğun malıyla ticaret yapmaya şer'an izniliyse, sadece hizmetinin emsalinin ücretini alma hakkına sahiptir.

Soru 395: Kısıtlı olmayan kişinin hayattayken damadı veya evlâtları, vekâletleri olmaksızın ve izin olmaksızın onun mallarını ve emlâkini satabilirler mi?

Cevap: Başkasının malını izni olmadan satmak, fuzulî bir satıştır ve bu satış akdinin geçerli olması sahibinin iznine bağlıdır; satan kişi onun damadı veya evlâdı da olsa hüküm aynıdır. Dolayısıyla böyle bir satışa sahibi izin vermediği sürece geçerlilik kazanmaz.

Soru 396: Beyin kanaması geçiren ve şuurunu kaybeden bir kişinin evlâtları onun mallarında nasıl tasarruf edebilirler? Çocuklarından birinin şer'î hâkimden izin almadan ve öteki çocukların izni olmadan yaptığı tasarrufun hükmü nedir?

Cevap: Şuur kaybı örfen ona deli denecek derecede ise onun kendisinin ve mallarının velâyeti şer'î hâkime

1- [Belli bir malın idaresi için veya kısıtlı kimselerin işlerini üstlenmesi için tayin edilen kimse.]

aittir. Bu durumda şer'î hâkimin izni olmadan hiç kimsenin ve hatta evlâtlarının bile onun mallarında tasarruf etmeleri caiz değildir. Dolayısıyla eğer şer'î hâkimden izin alınmadan mallarında tasarruf edilirse bu, gasptır ve bu iş onun zâmin olmasını gerektirir. Yaptığı muameleler de fuzulîdir ve geçerli olması hâkimin iznine bağlıdır.

Soru 397: Bir şehidin dul kalmış eşiyle evlenip onun sorumluluğunu üzerine alan bir kimsenin, çocuklarının ve bu çocukların annesi olan eşinin Şehitler Kurumunun şehit evlâtlarına verdiği parayla satın alınan eşyaları kullanmaları caiz midir? Şehitler Kurumunun şehit evlâtlarına verdiği maaş ve öteki malî yardımlar nasıl kullanılmalıdır? Acaba bunları ayırarak tamamen şehit evlâtları için harcanmasını sağlamak farz mıdır?

Cevap: Şehidin baliğ olmayan evlâtlarına tahsis edilen mallar, ister onların masrafları için, ister başkalarının yararlanması için olsun, çocukların maslahatı için bile olsa çocukların şer'î velisinin izniyle kullanılmalıdır.

Soru 398: Şehit ailesini ziyarete gidildiğinde arkadaşlarının götürdükleri hediyelerin hükmü nedir? Acaba bu eşyalar şehit çocuklarının mallarından mı sayılır?

Cevap: Eğer hediyeler şehidin çocukları içinse, çocukların şer'î velisinin kabul etmesi durumunda o, çocukların mallarından sayılır. Başkalarının o mallarda tasarruf etmesi şer'î velinin iznine bağlıdır.

Soru 399: Babamın bir ticarethanesi vardı. Ölümünden sonra bu ticarethanenin işletmesi amcalarımın eline geçti ve ticarethanenin kirası olarak her ay bize belli bir meblağ vermeyi kararlaştırdılar. Bir müddet sonra kayyımımız olan annem amcalarımın birinden bir miktar borç aldı. Onlar da bize vermeleri gereken aylık kirayı

onlardan aldığımız borca saydılar. Daha sonra, çocukların bulûğ çağına erinceye kadar mallarını koruma kanununa aykırı olarak ticarethaneyi annemden satın aldılar. Böylece önceki rejim döneminde rejime bağlı olan bazı kişilerin yardımıyla muamele resmen kesinleşti. Bizim şu anda yapmamız gereken nedir? Acaba yapılan tasarrufların ve satışın doğruluğuna hükmedilebilir mi, yoksa şer'an bizim muameleyi feshetme hakkımız var mı? Ve acaba baliğ olmayan çocuğun hakkı zaman aşımına uğrayarak kaybolur mu?

Cevap: Ticarethanenin kiralanmasının, kiranın borca sayılmasının ve yine ticarethanenin satışının doğruluğuna hükmedilir. Ancak çocuklara ait hisselerin satımının o dönemde onların maslahatına olmadığı veya çocukların kayyımının onu satmaya yetkili olmadığı şer'î ve kanunî bir yolla ispatlanırsa ve çocuklar da bulûğ çağına eriştikten sonra bu muameleyi kabul etmez-lerse önceki muameleler sahih olmaz. Muamelenin batıl olduğu tespit edilirse zaman aşımının çocukların hakkının düşmesinde hiçbir etkisi olmaz.

Soru 400: Kocam arkadaşlarından birinin şoförlük yaptığı bir trafik kazasında vefat etti. Kocamın ölümünden sonra şer'an ve kanunen baliğ olmayan küçük çocuklarımla kayyımı oldum. Bunu göz önünde bulundurarak:

a) Acaba kayyım olarak ben şoförden diyet ödemesi talebinde bulunmalı mıyım veya sigorta tazminatını almak için mevzuu takip etmeliyim?

b) Acaba çocuklarıma ait olan maldan babaları için matem merasimi düzenleyebilir miyim?

c) Acaba çocukların diyetle ilgili haklarında indirim yapmam veya vazgeçmem caiz olur mu?

d) Eğer çocukların hakkından vazgeçersem ve onlar bulûğ çağına erdikten sonra buna razı olmazlarsa, aca-

ba diyetten dolayı onlara zâmin (zarar ve ziyanlarının tazmin edicisi) olur muyum?

Cevap: a) Eğer şoförün veya başka bir kişinin şer'an diyet vermesi gerekiyorsa, çocukların velisi olarak onlardan çocukların şer'î haklarını alarak korumanız farzdır. Yine sigorta konusunda çocuklar için kanunî bir hak söz konusu ise hüküm aynıdır.

b) Baliğ olmayan çocukların mallarını, babalarından miras olarak onlara ulaşıp olsa da babaları için Fatıha meclisi düzenlemede harcamak caiz değildir.

c-d) Diyette, çocukların maslahatına aykırı olan onların hakkında indirim yapmak veya vazgeçmek caiz değildir ve çocuklar bulûğ çağına erdikten sonra diyeti talep edebilirler.

Soru 401: Kocam geriye bulûğa ermemiş birkaç küçük çocuk bırakarak vefat etti. Mahkemenin verdiği hükmeye istinaden dedeleri (babalarının babası) çocuklarının velisi ve kayyımı oldu. Acaba çocuklardan birisi bulûğ çağına erdiğinde öteki kardeşlerinin kayyımı olabilir mi? Eğer olamazsa acaba çocuklarımla bakımını ben üstelenebilir miyim? Ayrıca dedeleri, mahkemenin kararına istinaden ölünün mirasının altında birini kendisine almak istiyor; bunun hükmü nedir?

Cevap: Öksüz küçük çocukların bulûğ ve rüş¹ çağına erinceye kadar kayyım ve velisi büyük babalarıdır (babalarının babasıdır); bu konuda mahkemenin atamasına da gerek yoktur. Fakat onun, çocukların mallarında tasarrufları çocukların maslahatına ve menfaatine uygun olmalıdır. Eğer çocukların maslahatına aykırı davranırsa bu konuda durumun incelenmesi ve takip edilmesi için

1- [Kişinin ergenlik çağına ermiş olduktan sonra malını, işlerini iyi idare edebilme yeteneğine denir.]

mahkemeye müracaat edebilirler. Ergenlik çağına ulaşan ve reşit olan çocuklardan her biri dedesinin velâyet ve kayyımlığından çıkarak kendi işlerinin idaresini üstlenir. Fakat ne o ve ne de annesi öteki çocukların velisi ve kayyımı olamaz. Ve dedeleri kendi oğlu olan çocukların babasının malından altıda bir miras hakkına sahiptir ve mirasın altıda birini kendisi için almasının sakıncası yoktur.

Soru 402: a) Babası, annesi, kocası ve bulûğ çağına ermemiş üç çocuğu olan evli bir kadın öldürülüyor. Mahkeme bu kadını kayın biraderinin öldürdüğüne ve kan sahiplerine (öldürülenin varislerine) diyet verilmesine hükmediyor. Fakat baliğ olmayan çocukların şer'i velisi olan babası, kardeşinin katil olduğuna inanmıyor ve dolayısıyla kardeşinden kendisi ve evlâtları için diyet almaktan kaçınıyor; acaba onun bu hareketi caiz midir?

b) Acaba çocukların babası ve babalarının babası varken başkalarının, bu işe karışarak herhangi bir gerekçeyle öldürülen kadının çocuklarına amcalarından diyet alma hususunda ısrar etme hakkı var mı?

Cevap: a) Çocukların babası, eşini öldürmekle suçlanan kardeşinin katil olmadığına ve gerçek diyet borçlusu olmadığına kesin olarak inanıyorsa, bu durumda ondan diyet alması ve baliğ olmayan çocuklarının hakkını almak gerekçesiyle ondan diyet istemesi caiz değildir.

b) Baliğ olmayan çocukların velâyet ve kayyımlığından sorumlu olan baba ve babanın babası varken başkalarının onların işine müdahale etme hakkı yoktur.

Soru 403: Eğer öldürülen kişinin sadece baliğ olmayan çocukları varsa ve onlar için tayin olunan kayyım ise kan sahiplerinden değilse, acaba böyle bir kayyımın katili affetmesi veya kisası diyete çevirmesi caiz midir?

Cevap: Eğer şer'î velinin yetkileri, tayin edilen kayyımına aynen verilmişse, çocukların maslahat ve çıkarlarını gözeterek katili affetmesi veya kısası diyete çevirmesi caizdir.

Soru 404: Baliğ olmayan bir çocuğun bankada bir miktar parası var. Çocuğun kayyımı çocuk lehine ticaret yaparak bu yolla onun geçimini temin etmek amacıyla bankadaki paranın bir miktarını çekmek istiyor, acaba bu işi yapması caiz midir?

Cevap: Baliğ olmayan çocuğun velisi ve kayyımının, çocuğun maslahat ve çıkarını gözeterek onun malıyla, onun için kâr ortaklığı yöntemiyle ticaret yapması veya çalıştırması için onu başkasına vermesi caizdir. Fakat parayı çalıştıran kişinin emin ve güvenilir olması şarttır; aksi durumda çocuğun malının zâmini olurlar (maddî kayıpları karşılamakla yükümlü olurlar).

Soru 405: Eğer kan sahiplerinin hepsi veya bazıları bulûğ çağına ermemiş olurlarsa ve onların hakkını talep etmede velâyet hakkı hâkimin üzerindeyse, hâkim kısasın doğuracağı sıkıntıları dikkate alarak kısası diyete çevirerek katili kısastan kurtarması caiz midir?

Cevap: Şer'î hâkim, çocukların maslahat ve çıkarını kısasın diyete çevrilmesinde görürse, kısas hakkını diyete çevirebilir.

Soru 406: Hâkimin, çocuğun zorunlu velisini, çocuğun mallarına zarar verdiğini tespit ettikten sonra, azletmesi caiz midir?

Cevap: Eğer hâkim, birtakım belirtilerle de olsa çocuğa zorunlu velâyeti olan velinin velâyetinin devam etmesinin ve çocuğun mallarında tasarrufunun sürmesinin çocuğa zararlı olduğuna kanaat getirirse, onu yetkisinden azletmesi farzdır.

Soru 407: Velinin bağış ve karşılıksız sulh gibi çocuğun lehine olan şeyleri kabul etmekten kaçınması, acaba çocuğa zarar vermek veya onun maslahatını ihlal etmek sayılır mı?

Cevap: Sırf baliğ olmayan çocuk için verilen bağış ve karşılıksız sulhu kabul etmemek, ona zarar vermek ve maslahatını ihlal etmek sayılmaz. Dolayısıyla bunun başlı başına bir sakıncası yoktur. Çünkü veliye çocuk için mal kazanmak farz değildir. Hatta bazı durumlarda onları kabullenmekten sakınması veliye göre çocuğun maslahatı icabı da olabilir.

Soru 408: Devlet, şehit çocukları için bir yer veya mal tahsis ederek bunları o çocukların adına kaydetmeyi tasvip eder, ama çocukların velisi senetleri imzalamaktan kaçınırsa, acaba hâkim çocukların velisi olarak çocuklar adına imzalama işlerini yapabilir mi?

Cevap: Eğer çocuklar için mal kazanmak velinin imzasına bağlı ise, veliye imzalaması farz değildir ve çocukların şer'î velileri varken hâkimin çocuklar üzerinde velâyeti olamaz. Ancak çocuklar için tahsis edilen malların korunması velinin imzasına bağlı ise velinin bundan kaçınma hakkı yoktur. Bunu yapmaktan kaçınırsa hâkim onu imzalamaya mecbur etmeli veya çocukların velâyeti adıyla hâkimin kendisi bu işi yapmalı.

Soru 409: Çocuğa velâyet konusunda adil olmak şart mıdır? Eğer çocuğun velisi fasık olursa ve çocuğu fesda sürüklemesinden veya onun mallarını zayi etmesinden endişelenilirse hâkimin yapması gereken nedir?

Cevap: Babanın veya babanın babasının çocuğa velâyetinde adalet şart değildir. Fakat hâkim, bazı davranışlara dayalı belirtilerle de olsa babasının veya babanın babasının çocuğa zararlı olduğunu görürse onları

çocuğun velileri olmaktan azletmeli ve çocuğun mallarında tasarruf etmekten alıkoymalıdır.

Soru 410: Eğer kasıtlı öldürmede, maktulün kan sahiplerinin tümü bulûğ çağına ermemiş çocuk veya deli olursa, onların zorunlu velisi (baba veya babanın babası) veya mahkemenin seçtiği kayyımın kısas veya diyet talep etme hakkı var mıdır?

Cevap: Bulûğ çağına ermemiş çocuk ve deliye velâyet delillerinin tümünden anlaşıldığı kadarıyla, kanun koyucu tarafından onlar için veli tayin edilmesi, onların maslahat ve çıkarlarını koruma amacına yöneliktir. Dolayısıyla, söz konusu meselede, onların şer'î velisi onların maslahat ve çıkarlarını gözetmelidir ve onun kısas, diyet ve karşılıklı veya karşılıksız affetmeye dair tercihi geçerlidir. Ancak çocuk ve delinin çıkarlarının teşhisinde durum tüm yönleriyle ve bu cümleden bulûğ çağına yakın veya uzak olması göz önünde bulundurulmalıdır.

Soru 411: Eğer uzuvları tam bir insana karşı bir suç işlenirse, acaba onun babası veya babasının babası, suça maruz kalanın kendisi için, izni olmaksızın diyet talep etmek ve almak hakkı var mıdır? Yani onun babası veya babasının babası talep ettiğinde, suçlunun, kendisine karşı suç işlediği kimseye diyet vermesi farz mıdır?

Cevap: Bulûğ çağına ermiş ve aklî dengesi yerinde olan suça maruz kalmış kimse üzerinde babası ve dedesinin velâyeti yoktur ve onun izni olmaksızın hakkını talep edemezler.

Soru 412: Baliğ olmayan çocukların velisi onların velisi olarak, onlara miras bırakanın, mirasın üçte birini aşan bölümüyle ilgili vasiyetine de izin verebilir mi?

Cevap: Çocukların şer'î velisi, onların maslahat ve çıkarlarını gözeterek buna izin verebilir.

Soru 413: Baba, anneye oranla çocuklar üzerinde daha fazla hak veya önceliğe sahip midir? Eğer babanın veya babanın babasının bir önceliği yoksa ve anne ile baba eşit haklara sahiplerse, acaba ihtilâflı konularda babanın mı, yoksa annenin mi sözü önceliklidir?

Cevap: Bu, haklara göre değişir; çocuğun velâyeti babanın ve babanın babasına aittir. Erkek çocuğun bakımı iki yaşına kadar ve kız çocuğunun bakımı yedi yaşına kadar anneye ve bundan sonra babaya aittir. Çocuğun ebeveynine itaat etmesine dair anne ve babanın hakkı ve onlara eziyet etmenin haram oluşu konusunda anne ve baba aynıdır. Çocukların annenin durumunu daha fazla gözetmeleri gerekiyor. Çünkü hadiste, "*Cennet anaların ayakları altındadır.*" buyurulmuştur.

Soru 414: Kendisinden iki çocuk sahibi olduğum kocam şehit oldu. Kayın biraderim ve kayınvalidem çocuklarımı ve onların tüm mallarını ve eşyalarını aldılar ve bana geri vermek istemiyorlar. Çocuklarımın hatırı için evlenmediğim ve bundan böyle de evlenmek istemediğim dikkate alınırsa çocuklara ve mallarına gözetim hakkı kime aittir?

Cevap: Yetim çocuklara bakmak, şer'î mükellefiyet yaşına ulaşıncaya kadar annelerinin hakkıdır. Ancak çocukların mallarına velâyet yetkisi onların şer'î kayyımına aittir ve eğer kayyımları yoksa şer'î hâkime aittir. Çocukların amcası ve babaannesi çocuklara ve mallarına bakma ve velâyet hakkına sahip değildir.

Soru 415: Baliğ olmayan çocukların velilerinden bazıları, ölen kişinin karısı evlendikten sonra o kadın ve himayesindeki çocukların, babalarından kalan mirastaki hisselerinden, örneğin evlerinden ve ihtiyaç duydukları

diğer şeylerden yararlanmalarını engelliyor; acaba çocukların hisselerini onlara bakan annelerine teslim etmeye zorlayacak bir ruhsat var mıdır?

Cevap: Çocukların şer'î velisinin girişimleri onların maslahat ve çıkarlarına uygun olmalıdır ve maslahatın teşhisi onun görevidir. Ancak bunun aksine davranır da ihtilâf çıkmasına neden olursa şer'î hâkime müracaat edilmelidir.

Soru 416: Baliğ olmayan çocukların kayyımı onların çıkarlarını koruyarak mallarıyla ticaret yapması doğru mudur?

Cevap: Çocukların maslahat ve çıkarlarını gözetmek kaydıyla sakıncası yoktur.

Soru 417: Ölen kişinin dede, amca, dayı ve karısı arasında çocuklara ve mallarına velâyet ve kayyımlık hakkı kime aittir?

Cevap: Yetim çocuğun ve mallarının şer'î velâyeti sadece babasının babasına, bakımı ise annesine aittir; amca ve dayının velâyet ve bakım hakkı yoktur.

Soru 418: Yetim çocukların mallarını, babalarının babasının nezareti altında ve doğrudan karışmaması kaydıyla savcının izniyle çocukların bakımını üstlenmesi karşısında annelerinin yetkisine vermek caiz midir?

Cevap: Çocukların şer'î velisi olan babalarının babasının muvafakati olmadan bu iş caiz değildir. Ancak yetim çocukların mallarının dedelerinin kontrolünde kalması onları zarara uğratiyorsa, bu durumu engellemeli ve onların mallarına velâyet hakkını ehil gördüğü kimseye, anneleri olsun veya başka birisi olsun, vermemelidir.

Soru 419: Küçük çocuğun velisi, diyet almaya hak

kazanmış çocuğun diyetini, vermesi gereken kimseden alması farz mıdır? Ve acaba çocuğun velisine, aldığı diyeti çocuk lehine kazanç sağlamak için bankaya yatırması gibi ticarî işlerde çalıştırması farz mıdır?

Cevap: Eğer bir suç, diyete sebep olmuşsa çocuğun velisi, suçu işleyenden, çocuğun hakkı olan diyeti istemesi, alması ve onu çocuk bulûğ ve rüşd çağına erinceye kadar onun için koruması farzdır. Ancak velinin aldığı diyetle çocuk için ticaret yapması ve çalıştırması zorunlu değildir. Fakat çocuğun yararına olması durumunda velinin onunla ticaret yapmasının sakıncası yoktur.

Soru 420: Baliğ olmayan mirasçıları olan şirket ortaklarından birisi öldüğünde mirasçıları sahip oldukları hisseleri nedeniyle şirkete ortak olacaklardır. Bu durumda şirketin öteki ortaklarının şirketin malları üzerinde tasarruf konusunda nasıl bir yükümlülük altına girerler?

Cevap: Baliğ olmayan çocukların hissesi konusunda onların şer'î velilerine veya şer'î hâkime müracaat etmek farzdır.

Soru 421: Babanın babasının yetimlere ve onların mallarına velâyet etmesi gereğince, ölen kişiden çocuklara miras kalan malların korunması için ona teslim edilmesi farz mıdır? Eğer farz ise, bu durumda çocuklar ve anneleri nerede oturmalıdırlar? Çocukların okula gittikleri, okul çağında da küçük oldukları ve annelerinin de sadece ev hanımı olduğu dikkate alındığında geçimlerini hangi kaynaktan sağlamaları gerekir?

Cevap: Çocuklara velâyet, onların mallarını veliye teslim etmek ve onları bulûğ çağına erinceye kadar mallarından yararlanmaktan yoksun bırakmak anlamında değildir. Aksine velâyetin anlamı, velinin çocukları ve mallarını gözetmesi, mallarını korumada sorumlu ve

onların mallarında tasarruf etmelerinin velinin iznine bağlı olması demektir. İhtiyaçları miktarınca çocukların kendi mallarından vermesi veliye farzdır. Veli çocukların mallarını kullanmaları için annelerinin ve çocukların yetkisine bırakmayı maslahata uygun görürse bunu yapabilir.

Soru 422: Babanın baliğ, akıl sahibi ve müstakil olan çocuğunun mallarını nereye kadar kullanması caizdir. Eğer caiz olmayan bir tasarrufta bulunursa, zararı tazmin etmesi gerekir mi?

Cevap: Babanın baliğ ve akıl sahibi oğlunun mallarını izni ve rızası olmadan kullanması caiz değildir. Oğlunun izni ve rızası olmadan kullanırsa, istisna edilmiş durumlar dışında, haram işlemiş olur ve bundan dolayı malî kayıpları tazmin etmesi gerekir.

Soru 423: Yetim kardeşlerine bakan bir mümin, kardeşlerine ait olan bir parayla ileride tapusunu almak veya alış fiyatından fazlasına satmak ümidiyle onlar için tapusuz bir arsa satın alıyor; fakat şimdi birisinin o yeri kendi mülkü olduğunu iddia etmesinden veya birinin orayı tasarruf etmesinden endişeleniyor; şimdi bu arsayı satmaya kalkışsa satın aldığı meblağın altında bir fiyata ancak satabilir, eğer bu yeri satın aldığı paradan aşağı bir fiyata satarsa veya birisi o yeri gasp ederse, çocukların parasını tazmin etmek zorunda mıdır?

Cevap: Bu adam eğer şer'an çocukların kayyımı ise ve çocukların çıkarını ve hayrını düşünerek onlar için bir yer satın almışsa, zarar-ziyandan sorumlu değildir; aksi durumda muamele fuzulî olup doğruluğu şer'î velinin veya bulûğ çağına erdikten sonra çocukların bu muameleye izin vermelerine bağlıdır ve o kimse de yetim çocukların mallarının zarara uğramasından sorumludur.

Soru 424: Babanın kendi küçük çocuğunun mallarından, kendisi için borç alması veya başkasına borç vermesi caiz midir?

Cevap: Çocuğun maslahat ve çıkarını gözetmek kaydıyla sakıncası yoktur.

Soru 425: Eğer bir çocuğa elbise veya çocuk oyuncakları gibi başka şeyler hediye edilir ve büyümesi veya başka bir sebeple artık ondan yararlanması söz konusu olmazsa, velisinin onları sadaka vermesi caiz midir?

Cevap: Çocuğun velisinin onun maslahat ve çıkarını gözetme kaydıyla onlar üzerinde uygun gördüğü bir şekilde tasarrufta bulunması caizdir.

MAL VE KARŞILIĞININ ŞARTLARI

Soru 426: İnsanın böbrek gibi bazı organlarını ihtiyacı olan bir kimseye satması caiz midir?

Cevap: Bu organın vücuttan alınmasının, sahibinin hayatını tehlikeye sokmaması ve ciddî bir zarar vermesi durumunda sakıncası yoktur.

Soru 427: Halkın genelinin yanında bir faydası ve önemi olmayan, fakat özel bir grubun yanında değer ve önemi olan şeyler, örneğin araştırma merkezlerinde ve üniversitelerde araştırma değeri olan arılar ve böcekler mal¹ sayılır mı ve mal değeri olan eşyaya uygulanan mülkiyet edinme, alım satımlarının caiz olması ve zayi edildiği takdirde tazmin edilmesi gibi hükümler bunlara da uygulanır mı?

Cevap: Bir şeyin örfen mal sayılması için akıl sahiplerinin onu elde etmeye eğilim göstermeleri ve şer'an

1- [İnsanlarca maddî değeri olan her nesne; alınıp satılabilen her türlü ticaret eşyası.]

ciddî helâl yararlarının olması, halkın özel bir grubuyla sınırlı kalsa da yeterlidir. Bu mal konusunda mülkiyet edinme, alış verişinin caiz olması, el koymak veya zayi etmekle tazmin edilmesi gibi mal değeri olan eşyanın bütün sonuç ve hükümleri uygulanır; ancak şer'an bu hüküm ve sonuçların uygulanmayacağına dair bir delil bulunması müstesna. Gerçi arı ve böcek gibi şeylerin mal ile muamelesinde, bedel olarak verilen mal veya paranın, ihtisas hakkı ve bu şeylerden el çekmek karşısında verilmesi ihtiyata daha uygundur.

Soru 428: Fakihlerden bir çoğunun söylediği gibi satılan şeyde nesne olması şartının aranması görüşüne rağmen, günümüzde devletler arasında yapılan teknolojik bilgi alış verişi anlaşmalarında yaygın olduğu üzere teknik bilimleri satmak sahih midir?

Cevap: Bilgi alış verişinin, sulh (musalaha)¹ yöntemiyle yapılmasının sakıncası yoktur.

Soru 429: Bir arsayı veya başka bir şeyi, hırsızlıkla meşhur olan bir kişiye satmanın hükmü nedir? O adamın satıcıya vermek istediği paranın çalınmış olabileceği ihtimali göz önünde bulundurulursa hüküm nedir?

Cevap: Böyle bir ihtimalin varlığı, haram yolla kazanç elde etmekle meşhur olan kimseyle muamele yapmaya engel değildir. Fakat ödeyeceği paranın haram maldan olduğu kesin olarak bilirse, o bedeli almak caiz olmaz.

Soru 430: Bana mihr olarak verilen bir tarlam var; son zamanlarda bu tarlayı sattım. Fakat şimdi bir adam bu tarlanın iki yüz yıldan beri vakıf olduğunu iddia ediyor; bu durumda benim bu tarlayı satmamın hükmü

1- [İki tarafın rızasıyla yapılan anlaşmaya veya uyuşmaya sulh veya musalaha denir.]

nedir? Bu toprağı bana mihr olarak veren kocamın ve bu tarlayı benden satın alan müşterinin sorumluluğı nedir?

Cevap: O tarlanın vakfedilmiş olduğunu iddia eden kişi şer'î bir mahkemede davasını ve o vakfın satılması sahih olmayan vakıflardan olduğunu ispatlayıncaya kadar o tarla üzerinde yapılan bütün muamelelerin doğruluğuna hükmedilir. Ama şer'î bir mahkemede o tarlanın vakfedilmiş olduğu ve bu mevkufun satılması doğru olmayan vakıflardan olduğu ispatlanırsa, o tarla üzerinde yapılan bütün muamelelerin batıl olduğuna hükmedilir. Bu durumda müşteriden aldığınız parayı müşteriye geri vermeniz ve tarlanın da vakıf hâline döndürülmesi farzdır. Bu durumda kocanız da mihrî karşılamakla yükümlüdür.

Soru 431: Koyun ve diğer dört ayaklı hayvanların fars körfezine yakın ülkelerden, o bölgedeki İran'a ait adalar yoluyla İran'a getirilme oranı artmıştır. Ancak tüccarlar arasında bu hayvanların İran'dan ihraç edilmelerinin yasak olduğu düşüncesi yaygındır ve onların kaçak ihraç edildiği biliniyor. Bu durumda o hayvanları, o ülkelerin hayvan pazarlarından almanın hükmü nedir?

Cevap: Koyun ve diğer dört ayaklı hayvanların kanuna aykırı olarak dış ülkelere ihraç edilmeleri şer'an yasaktır.

Soru 432: Bir ticaret odasından ithal ruhsatı veya eşya satın alma ruhsatı olan kimsenin bu ruhsatı hiçbir işlem yapmadan serbest piyasada satması caiz midir?

Cevap: İslâm devletinin kurallarına aykırı değilse bunun başlı başına bir sakıncası yoktur.

Soru 434: Kanun gereği açık artırımıyla satılması gereken bir mal artırma yöntemiyle satışa sunulduğunda, bilir kişinin belirlediği fiyata müşteri çıkmazsa, acaba bu malı bilir kişinin belirlediği fiyattan aşağısına satmak caiz midir?

Cevap: Bilir kişi tarafından belirlenen fiyat, artırımla satışta ölçü değildir. Dolayısıyla eğer bir mal kanunen ve şer'an sahih bir şekilde artırma yöntemiyle satılırsa, artırmada, mala en yüksek fiyatı veren müşteriye satmanın sıhhatine hükmedilir.

Soru 435: Sahibi belli olmayan bir yerde, oturmak için bir ev yaptık. Acaba, müşterinin rızasıyla ve müşterinin o arsaların sahibinin belli olmadığını ve satıcının da o arsalar üzerindeki binadan başka bir şeye sahip olmadığını bildiği hâlde, sahibi belli olmayan bu arsayı üzerindeki evle birlikte satmamız caiz midir?

Cevap: Sahibi belli olmayan toprak üzerinde yapılan bina şer'î hâkimden izin alınarak yapılmış ise binanın sahibi arsayı değil, sadece binayı satabilir.

Soru 436: Evimi bir kişiye sattım. Alıcı da evin parasının bir bölümünün karşılığı olarak belli bir meblağ çek verdi bana. Ancak banka çek sahibinin hesabında nakit para bulunmadığından çekin karşılığını ödemedektir. Zamanın geçmesiyle ev fiyatlarının artması ve enflasyon oranının yükselmesi ve yine kanunî merhalelerin sonuçlanıp müşterinin çek meblağını ödemeye mahkum edilmesinin uzun bir süre alacağı dikkate alındığında acaba ben sadece bu çek meblağını mı almaliyim, yoksa meblağı alacağım güne oranla müşteriden paranın alım gücü farkını da isteyebilir miyim?

Cevap: Satıcının satış anında belirlenen fiyattan fazlasını istemeye hakkı yoktur. Ancak, alıcının parayı ödemedeki kusuru dolayısıyla satıcı alım gücü ve pa-

rasının değerinin düşmesinden dolayı zarara uğramışsa, ihtiyat gereği fark miktarı hususunda müşteriyle uzlaşmalıdır.

Soru 437: Bir kimseden belli bir zaman sonra teslim etmesi şartıyla bir daire satın aldım. Anlaşma sırasında fiyatın %15 yükseltilebileceği kararlaştırdık. Ancak satıcı şimdi fiyatı tek taraflı olarak %31 yükselterek daireyi tamamlayıp teslim etmesi için kendisine bu miktarı vermem gerektiğini ileri sürüyor; acaba satıcının bu davranışı caiz midir?

Cevap: Anlaşma yapılırken son ve kesin fiyat belirlenmemişse ve fiyat, teslim gününün fiyatı göz önünde bulundurularak belirlenmeye bırakılmışsa satış batıl olur ve satıcı muameleyi uygulamaktan kaçınabilir ve istediği fiyata satmakta serbesttir. Satıcı ve alıcının kesin fiyatı malın teslim gününün fiyatına bakarak belirlemek üzere anlaşmaları ve razı olmaları satış muamelesinin doğru olması için yeterli değildir.

Soru 438: Bir plastik fabrikasının beşte birini belli bir meblağ karşılığında satın alarak satıcıya parasının dörtte birini nakit olarak ödedim; diğer üç bölümü için de her biri fiyatın dörtte biri meblağında olan üç adet çek verdim. Fakat fabrika, ödenen nakit para ve çekler satıcının elinde bulunmaktadır. Acaba bu satış şer'an gerçekleşmiş olur mu ve acaba satıcıdan fabrikanın kârından kendi payıma düşeni isteyebilir miyim?

Cevap: Alış verişin sıhhatinde malı teslim almak ve paranın tamamını satıcıya vermek şart değildir. Fabrikanın beşte biri eğer şer'î sahibinden, vekilinden veya velisinden satın alınmış ve muamele sahih bir şekilde gerçekleşmişse fabrikanın beşte biri müşterinin mülkü olur ve ona mülkiyet hakları uygulanır; dolayısıyla alıcı fabrikanın kârından hissesine düşeni isteyebilir.

**AKİT ZİMNİNDA (SÖZLEŞME KAPSAMINDA)
KONULAN ŞARTLAR**

Soru 439: Bir şahıs kendisine ait meyve bahçesini başka birine satıyor ve hayatta olduğu müddetçe o bahçenin menfaatlerinin kendisine ait olmasını şart koşuyor. Acaba bu satış belirlenmiş şartla sahih midir?

Cevap: Şer'an ve örfen malî bir değeri olan ve yararlanılabilen (bu yararlanma istisna tutulan sürenin bitmesinden sonra da olsa) bir şeyi belli bir süreye kadar menfaati istisna olmak şartıyla satmanın sakıncası yoktur. Fakat menfaatlerin belirlenmeyen bir süreye kadar istisna edilişi, malın veya bedelinin bilinmemesine sebep olursa garer [belirsizlik ve aldatma] nedeniyle satış batıl olur.

Soru 440: Eğer akit zımında (anlaşma kapsamında), satıcının satılan şeyi belirtilen zamanda teslim etmemesi durumunda müşteriye belli bir meblağı geciktirme karşılığında vermesi şart koşulursa, satıcının bu şarta uyması şer'an gerekli midir?

Cevap: Mezkur şartın hiçbir sakıncası yoktur. Dolayısıyla eğer satıcı sattığı şeyi zamanından geç teslim ederse şarta uyması farzdır ve müşteri de satıcıdan şarta uymasını isteyebilir.

Soru 441: Bir şahıs ticarî mağazasını, damı kendi mülkünde kalması ve üzerinde bina yapma hakkı olması şartıyla satarsa; acaba bu şart ortada iken ve bu şart olmadığı taktirde bu mağazayı satmayacağı bilinmesine rağmen, acaba müşterinin o mağazanın damı üzerinde bir hakkı var mı?

Cevap: Satışta mağazanın damı istisna tutulmuşsa müşterinin onda hiçbir hakkı yoktur.

Soru 442: Bir şahıs binası henüz tamamlanmayan bir ev satın alırken satıcıya evin tapusunu kendi adına geçirmesi karşılığında bir şey istememesini şart koşturmuştur. Ancak satıcı şimdi senedi alıcının adına geçirmesi karşılığında bir meblağ istemektedir; acaba satıcının böyle bir hakkı var mıdır ve alıcının istenen meblağı ödemesi gerekli midir?

Cevap: Satıcının sözleşme sırasında kabul ettiği taahhütleri yerine getirerek malı alıcıya teslim etmesi ve senedi alıcının adına geçirmesi zorunludur; satıcı alıcıdan sözleşmede kaydedilenden fazlasını isteyemez. Ancak satıcının müşterinin isteği üzerine örfen değeri olan ek bir işlem yapması ve bu ek uygulamanın sözleşme sırasında öngörülmemiş olması müstesnadır.

Soru 443: Bir arsa belli bir fiyata satılarak parası tam olarak satıcıya teslim ediliyor. Ancak sözleşme esnasında resmî belgeyi müşterinin adına geçirmesi karşılığında satıcıya belli bir meblağ vermesi şart koşuyor ve bütün bunlar gayriresmî sözleşme belgesinde kaydediliyor. Fakat satıcı resmî belgeyi müşterinin adına geçirmesi karşılığında müşteriden sözleşmede kaydedilen miktardan fazlasını talep ediyor; acaba satıcının buna hakkı var mıdır?

Cevap: Alış veriş şer'an sahih bir şekilde tamamlandıktan sonra satıcının satış sözleşmesine uyması ve satış anında müşteri lehine taahhüt ettiği şeyleri yerine getirmesi farzdır ve satıcının müşteriden taahhüt ettiğinden fazlasını istemeye hakkı yoktur.

Soru 444: Satıcı ve müşteri satış sözleşmesi düzenlerken muameleden vazgeçmeyeceklerine dair taahhütte bulunurlar ve "Müşteri sözleşmeyi imzaladıktan sonra muameleyi uygulamaktan vazgeçerse satıcıya vermiş olduğu kaparoyu isteme hakkına sahip değildir ve bu

sözleşmenin imzalanmasından sonra eğer satıcı vazgeçerse aldığı bu kaparoyu geri verecek ve tazminat olarak müşteriye belli bir meblağ ödeyecektir." şeklinde bir madde eklerler sözleşmeye. Bu durumda tarafların muhayyerlik veya muameleyi mezkur şart üzere bozabilmeyi şart koşması sahih midir? Acaba tarafların bu yolla kazandıkları mal helâl midir?

Cevap: Mezkur şart, feshetme yetkisi (hıyâr) veya muameleyi bozma şartı (ikâle) değildir; bu şart, muameleden vazgeçme karşılığında verilmesi gereken meblağın şartıdır. Sözleşme sırasında zikredilmeyen bu gibi şartların, sırf sözleşme metninde yer alması ve imzalanmış olmasının hiçbir etkisi yoktur. Fakat sözleşme yapılırken zikredilirse veya imzalanırken bu şarta dayandırılırsa bu durumda sahihtir ve ona uyulması şarttır; bu yolla alınan malın da sakıncası yoktur.

Soru 445: Satış sözleşmelerinde bazen şu ibaretler yazılıyor: "Taraflardan biri muameleyi tek taraflı bozarsa karşı tarafa tazminat olarak falan meblağı ödemesi gerekir." Birincisi; bu ibare muhayyerlik şartı sayılır mı? İkincisi, böyle bir şart sahih midir? Üçüncüsü, eğer şart batılsa, acaba akit de batıl olur mu?

Cevap: Bu şart muhayyerlik şartı değildir; bu şart, muameleyi tamamlamadan vazgeçilirse ödenmesi gereken meblağın şartıdır. Bu şart eğer lâzım (=bağlayıcı) bir akit zımında koşulursa veya akit bunun üzerine yapılırsa bunun sakıncası yoktur. Ancak malın bedelini (değerini) etkileyen böyle şartlar için belli bir zamanın tayin edilmesi gerekir. Aksi durumda batıl olur ve malın bedelinin belli olmayışına neden olursa akdin de bozulmasına sebep olur.

ALİŞ VERİŞLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

Soru 446: Bazıları gayrimenkul mülklerini, sattıkları fiyattan daha yüksek bir fiyatla aynı müşteriden satın almak şartıyla satıyorlar; acaba bu satış sahih midir?

Cevap: Formalite icabı yapılan bu tür satış, faizli borç alınması için bir hile ve vesile olmasından dolayı haram ve batıldır. Ancak gerçekten mülkünü şer'an sahih bir şekilde satarsa ve sonra o yeri müşteriden aynı paraya veya daha fazlasına peşin veya veresiye olarak satın almak isterse, bunun sakıncası yoktur.

Soru 447: Bazı kişiler tüccarların vekili olarak akreditif ödeme yöntemiyle yurt dışından mal ithal etmekte, daha sonra yine aynı vekâletle belgeler karşılığında malın bedelini bankaya ödemektedirler. Bu işleri takip ve sonuçlandırma karşılığında önceden kararlaştırıldığı üzere belli bir komisyon almaktadırlar. Acaba bu muamele sahih midir?

Cevap: Tüccarın kendisi için eşya ithal etmesi, sonra onu belli bir kârla başka birine satmasının sakıncası yoktur. Bunun gibi, ticarî malı talep eden kişiye bedeli belirlenmiş cüâle¹ (ödül) sözleşmesi yöntemiyle ve malın değerine oranla belirlenmiş komisyon karşılığında ithal etmesinin sakıncası yoktur.

Soru 448: Eşimin ölümünden sonra ev eşyalarından bazılarını sattım ve üzerine bir miktar para ekleyerek başka eşyalar satın aldım. Acaba bu eşyaları ikinci eşimin evinde kullanmam caiz midir?

1- [Cüâle: İnsanın yapılan bir hizmet karşılığında işi yapan kimseye belli bir ücret ve ödül vermeyi kararlaştırmasına denir. Birisinin kim kaybettiğim şeyi bulursa, ona şu kadar ödül vereceğim demesi gibi.]

Cevap: Eğer satmış olduğunuz eşyalar sizin malınız idiye, bu durumda onların parasıyla satın aldığınız şey de sizin malınız olur. Aksi takdirde o malların satışının doğru olup olmadığı öteki mirasçılarının iznine bağlıdır.

Soru 449: Bir kimse, belediyeden inşaat ruhsatı almadan bina yapan bir kişiden ticarî bir yer kiralyor. Belediye ise orada imar kanunlarına aykırı davranıldığı için ceza ödenmesini istiyor. Acaba bu cezayı kiracı mı, yoksa ruhsatı olmadan orada bina yapan ticaret yerinin sahibi mi ödemelidir?

Cevap: Cezayı iş yeri yapımında imar kanunlarına aykırı hareket eden yerin sahibi ödemelidir.

Soru 450: Bir kişiden bir mülk satın aldım ve onu başka birine sattım. Ancak satıcı benden satış sözleşmesi belgesini aldıktan sonra aynı yeri başka birine sattı. Onun, benden satış sözleşmesini geri aldığını ispatlayamayacağımı sanıyorum, acaba benim yaptığım muamele mi sahihtir, yoksa onun muamelesi mi?

Cevap: Eğer satın alma işlemi, sahibinden şer'an sahih bir şekilde gerçekleşmiş ise malın yetkisi müşteriye aittir ve onun aldığı malı istediği kişiye satması sahihtir ve birinci satıcının o yeri satmak gibi bir tasarruf hakkı yoktur. Birinci satıcının o mülkü yeniden başka birine satması fuzulî (geçersiz) olup doğruluğu birinci müşterinin iznine bağlıdır.

Soru 451: Arazimden bir bölümünü parasının tamamını verdiğinde yeğenime satacağıma dair söz verdim. Fakat bazı idarî sorunlar nedeniyle araziye satmadan önce tapusunu onun adına geçirdim. Onun kendisi de arazinin sahibi olmadığını itiraf ediyordu. Ancak bir süre sonra tapunun kendi adına oluşuna dayanarak araziye teslim etmemi istedi, acaba onun isteğini kabul etmek zorunda mıyım?

Cevap: Satın aldığı iddia eden kişi, satın alma işleminin şer'an sahih bir şekilde gerçekleştiğini ispatlamadığı sürece o arazide hiçbir hakkı yoktur ve tapu belgesi kendi adına geçirildiğinde açıkça arazinin sahibi olmadığını ikrar ettiği farz edilirse tapu belgesine istinat edemez.

Soru 452: Bir şahsa ait özel arsayı elde eden dairemizin kooperatif şirketi onu dairedeki memurlar arasında dağıtmıştır. Kooperatif şirketi dairedeki memurlardan aldığı parayı arsa sahibine verdiğini ve böylece onun rızasını aldığını iddia ediyor. Ancak memurlardan bazıları, şahsen arsa sahibinin razı olmadığını kendisinden duyduklarını söylüyorlar. Şimdi bu arsa üzerinde bir cami ve etrafında birtakım evler yapılmıştır. Bunları göz önünde bulundurarak aşağıdaki soruları cevaplar mısınız?

a) Arsa üzerindeki cami alanı ve yapımının devamı için arsanın sahibinden izin almaya gerek var mı?

b) Arsada kendilerine ev yapan memurların arsaya ilgili sorumlulukları nedir?

Cevap: Arsayı sahibinden satın almakla görevlendirilen kooperatif şirketi temsilcilerinin sahih bir yolla muamele yaptıkları ve arsa sahibinin rızasını elde ettikleri tespit edilirse, onların o arsayı sahibinden satın almalarının sıhhatine hükmedilir; ve yine onlar arsayı memurlar arasında taksim ederken arsayı sahibinden şer'î bir yolla aldıklarını söylemişlerse onların yalan söyledikleri ispatlanmadıkça sözlerinin ve arsayı dağıtımalarının sıhhatine hükmedilir ve bu iş geçerli kabul edilir. Bu durumda mezkur şirketten o arsayı satın alanların arsada tasarruf etmelerinin sakıncası yoktur. Yine o arsayı ortaklaşa satın alanların izniyle o arsada bir cami inşa etmenin de sakıncası yoktur.

Soru 453: Bir şehit eşinden otomobil satın almada şehit evlâtlarına tanınan özel hakkı kullanması istenir. Şehit eşi de çocuklarının kayyımı olması dolayısıyla buna muvafakat eder. Ancak otomobil satın alındıktan sonra şehit çocukları otomobilin kendilerine tanınan özel hakla satın alındığını ileri sürerek otomobilin kendilerine ait olduğunu iddia ediyorlar; acaba onların bu iddiası kabul edilir mi?

Cevap: Otomobil satıcısı eğer onu otomobili satın alma özel hak belgesi karşılığında da olsa bizzat müşterinin kendisine satmış ise ve müşteri de o otomobili kendisi için ve kendi malıyla satın almış ise, bu durumda otomobil onun malıdır. Ancak bu durumda aziz şehit ailesine verilen özel hakkın malî değerini onlara ödemekle yükümlüdür.

Soru 454: Bir arsayı sahibinden vekâletle aramızda yazmış olduğumuz adî bir belgeyle birisine satarak parasının bir bölümünü aldım ve paranın geri kalan bölümünü teslim aldıktan sonra arsanın tapusunu müşterinin adına geçirmek taahhüdüyle anlaştık. Fakat müşteri paranın geri kalan kısmını ödemeyince tapu belgesi müvekkilimin adına kaldı ve şimdiye kadar da noterlikte müşterinin adına geçirilmedi. Bu müddet içerisinde müşteri kanunî ruhsatı olmaksızın bu arsa üzerinde birkaç dükkan inşa etti ve faaliyete geçirdi. Bu nedenle bu yere beklenmedik bir oranda vergi geldi; bu cümleden kira vergisi ve kooperatif vergisi ödenmesi gerekmektedir. Oysa on iki yıl önce aramızda yazmış olduğumuz resmî olmayan bir belgeyle sattığım bu yer satış anında boş bir arsaydı. Ayrıca satış belgesinde, tapu müşterinin adına geçirilirken bütün ödemelerin müşteriye ait olduğu açıkça kaydedilmiştir; bu durumda mezkur vergiler şer'an satıcının mı üzerindedir, yoksa alıcının mı?

Cevap: Arsaya arsa olması dolayısıyla veya satılması nedeniyle gelen bütün vergiler ve ödemeler satıcının üzerindedir ve o arsa üzerinde yapılan binalara veya o binalar nedeniyle arsaya gelen bütün vergiler ve ödemeler de orada ticarî yerler inşa eden müşteriye aittir. Eğer sözleşme esnasında masrafların taraflardan biri tarafından karşılanacağı şart koşulmuşsa, şarta uygun olarak davranılmalıdır.

Soru 455: Bir şahıs bir bölümü nakit ve bir bölümü de taksitli olmak üzere fiyatta, satış şartlarında ve taksitler konusunda satıcıyla anlaştıktan sonra bir daire satın alıyor. Daha sonra o daireyi satın aldığı şartlarla ve geri kalan taksitleri ödemesi kaydıyla başka birine satıyor. Bu durumda birinci satıcının önceki muamele ve anlaşmanın şartlarından vazgeçmesi caiz midir?

Cevap: Satış gerçekleştikten sonra satıcı ne satıştan ve ne de satış şartlarından vazgeçemez. Ve yine müşterinin satın aldığı şeyin parasının taksitlerini ödemediği önce başka birine satmasının da sakıncası yoktur. Fakat müşteri ödemesi gereken taksitleri satıcı kabul etmediği takdirde ikinci müşteriye havale edemez, ancak satıcı kabul ederse bunun da sakıncası yoktur.

Soru 456: Mağazalardan birinde kur'a çekimi yöntemiyle bir televizyon satışa sunuldu. Bu çekilişe benimle birlikte 130 kişi katıldı. Bunların arasından kur'a benim adıma çıktı ve televizyonu ben satın aldım. Acaba bu durumda bu muamele sahih midir ve benim bundan yararlanmam caiz midir?

Cevap: Eğer kur'a sizin adınıza çıktıktan sonra satın almış iseniz bu muamele doğrudur ve satın aldığınız o şeyden yararlanmanızın bir sakıncası yoktur.

Soru 457: Bir şahıs kendine ait bir arsayı birine satıyor. Müşteri de, onu üçüncü bir kişiye satıyor. O arsa

üzerinde yapılan her muameleye, kanun uyarınca birtakım devlet vergileri taalluk ediyor. Bu durumda acaba satıcının satılan arsayı birinci müşterinin adına geçirmesi ve onun da onu ikinci müşterinin adına geçirmesi farz mıdır, yoksa onun satılan arsayı birinci müşteriye muamele vergilerinden kurtarmak için doğrudan ikinci müşterinin adına geçirmesi caiz midir? Eğer arsayı birinci müşterinin adına geçirirse, ondan alınan vergilerin zararından sorumlu olur mu? Ve acaba satıcının birinci müşterinin, satılan arsayı doğrudan ikinci müşterinin adına geçirmesine dair isteğini yerine getirmesi şart mıdır?

Cevap: Birinci satıcı satılan arsayı, kanuna aykırı olmadıkça birinci müşteri veya ikinci müşterinin adına geçirmekte muhayerdir. Birinci satıcı müşteriden arsa satımında kanuna uygun hareket etmede ona uyum sağlamasını isteyebilir. Eğer satıcı arsayı birinci müşterinin adına geçirirse, birinci müşteriden alınan vergilerin sorumluluğu ona ait değildir. Ve yine satıcı birinci müşterinin, arsayı doğrudan ikinci müşterinin adına geçirmesine dair isteğini kabul etmek zorunda değildir.

MUHAYYERLİK (HIYÂR)¹ HÜKÜMLERİ

1- Alış Veriş Meclisinde Muhayerlik

Soru 458: Bir şahıs bir binayı satın alıyor ve satıcıya kaparo olarak bir meblağ veriyor. Üç saat sonra satıcı muameleyi feshediyor ve binayı müşteriye teslim etmekten vazgeçiyor, bu konuda hüküm nedir?

1- [Bir akdi ve sözleşmeyi feshetme yahut uygulama arasında seçim yapma yetkisi. Kendisinde böyle bir muhayerlik hakkı bulunan kimse, yaptığı bir akdi karşı tarafın rızası olmasa da bozabilir, sözleşmeden cayabilir.]

Cevap: Satıcının bu feshetme işlemi satışın yapıldığı meclis (toplantı veya oturum) dağıldıktan sonra ve şer'-an feshetme muhayyerliğine sebep olacak bir gerekçe bulunmaksızın gerçekleşmişse batıldır ve bu fesh etme herhangi bir sonuç doğurmaz. Aksi durumda feshin sıhhat ve geçerliliğine hükmedilir.

2- Kusurlu Olmaktan Kaynaklanan Muhayyerlik

Soru 459: Resmî dairelerin mülkü müşterinin adına kaydetmekten sakınmaları, müşteri için feshetme hakkı doğurur mu?

Cevap: Sözleşme yapıldıktan sonra satılan eşyanın resmen başkasına intikalinin yasak olduğu anlaşılırsa ve bu da örfen bir kusur sayılırsa, bu durum müşteri için muhayyerlik hakkının doğmasına sebep olur.

Soru 460: Muamele esnasında tapuyu müşterinin adına geçirmenin resmen yasak olması ve müşterinin de bunu bilmesi, muamelenin batıl olmasına sebep olur mu?

Cevap: Bu durum, satışın batıl olmasına sebep olmaz ve farz edilen durumdaysa müşteriye feshetme hakkı da doğmaz.

3- Geciktirmeden Kaynaklanan Muhayyerlik

Soru 461: Bir şahıs bir kimseden belli bir fiyata bir ev satın alıyor ve evin değeri olan parayı ödemeyi taahhüt ediyor. Geciktirme şartı konulmayan bu muamelede müşteri parayı ödememiştir. Muamelenin üzerinden iki yıl geçmesine rağmen satıcı evi müşteriye teslim etmemiştir; acaba böyle bir muamele batıl sayılır mı?

Cevap: Müşterinin sırf parayı satıcıya ödemeyi ve satın aldığı şeyi ondan teslim almayı geciktirmesiyle,

müşteri bunu satıcıya şart koşmamış bile olsa muamele batıl olmaz; fakat böyle bir muamelenin üzerinden üç gün geçtikten sonra satıcının feshetme muhayyerliği vardır.

4- Şarttan Kaynaklanan Muhayyerlik

Soru 462: Bir şahsa yaptığımız satış sözleşmesiyle bir daire sattım ve tapuyu onun adına geçirmem için belirlenen günde noterliğe gelip paranın geri kalan kısmını ödemediği takdirde muameleyi feshederek daireyi günün fiyatına başka birisine satmaya hakkım olmasını şart koştum. Müşteri kararlaştırılan günde noterliğe gelmeyince ben de muameleyi feshettim ve daireyi başka birisine sattım; acaba ikinci muamele şer'an sahih midir?

Cevap: Akd-ı lâzım¹ sırasında tarafların kabul ettiği şarta uygun olarak muameleyi feshetmenin ve feshettikten sonra onu ikinci kez başka birine satmanın sakıncası yoktur.

5- Görmekten Kaynaklanan Muhayyerlik

Soru 463: Arsa satıcısı müşteriye arsanın belli bir yüz ölçümde olduğunu söyleyerek alanını belirtir ve satış sözleşmesi bunun üzerine düzenlenirse; sonra müşteri arsa alanının satıcının söylediğinden çok daha az olduğunu anlarsa, acaba bu muamele şer'an sahih midir? Acaba müşterinin feshetme hakkı var mıdır?

Cevap: Müşteri eğer arsayı görür ve arsanın yüz ölçümüyle ilgili olarak satıcının sözüne güvenerek bu arsayı satın alırsa, muamele sahihtir; fakat yanlış tanıtım-

1- [Bayağı akit, fesih sebebi bulunmayan, mutlaka riayet edilmesi gereken akit.]

dan dolayı müşterinin feshetme hakkı vardır. Ama o arsanın alanının belli bir miktarda olduğunu sanarak her metre karesini belli bir fiyata satın alır ve daha sonra alanın az olduğu anlaşılırsa mevcut alanla ilgili muamele sahihtir; bu durumda müşteri satıcıdan arsanın eksik olan miktarının parasını isteyebileceği gibi muameleyi feshederek paranın tamamını da geri alabilir.

6- Aldatmadan Kaynaklanan Muhayyerlik

Soru 464: Müşteri eğer satın aldığı şeyin değerini taahhüt ettiği vakitte ödemeyerek geciktirirse ve bu arada malın değeri sözleşme gününe oranla artarsa, acaba bu durum satıcı için hıyâr-ı gabn (aldatmaktan kaynaklanan muhayyerlik) veya hıyâr-ı te'hir (geciktirmekten kaynaklanan muhayyerlik) hakkı doğurur mu?

Cevap: Gabin muhayyerliğinin doğmasında ölçü, satış gününde adilane fiyata oranla aldatılmanın meydana gelişidir; yani eşyayı satış günü fiyatından müsamaha edilmeyecek miktarda daha azına satarsa gabn sözü konusu olur. Fakat akit gerçekleştikten sonra fiyatın yükselişi muhayyerliğe sebep olacak gabinin ölçüsü değildir. Ve yine malın değerini ödemeyi geciktirmek satıcıya muhayyerlik hakkı doğurmaz.

Soru 465: Belli bir paraya bir arsa sattım. Sonra birisi bana, "Sen aldatılmışsın" dedi. Acaba bununla gabin muhayyerliğine sahip olur muyum?

Cevap: Satış gününde, haberiniz olmadan arsayı değerinden göz yumulamayacak kadar ucuza sattığınız kesinleşmezse, sizin için gabin muhayyerliği hakkı doğmaz.

Soru 466: Bir şahıs belirlenmiş yüz ölçümde bir arsa satar ve bir müddet sonra satılan arsanın gerçek alanı

nın parasını aldığı miktardan fazla olduğu anlaşılırsa, acaba arsanın fazla miktarını talep etmeye hakkı var mıdır?

Cevap: Arsanın tamamını belli bir alan miktarında olduğunu sanarak belli bir değere sattıktan sonra alanının fazla olduğu ortaya çıkar ve bu nedenle fiyatının, sattığı değerden daha fazla olduğu anlaşılırsa, gabin muhayyerliğinin gerçekleştiğinden dolayı feshetme hakkı doğar. Fakat arsanın her metre karesini belli bir fiyata satarsa, bu durumda satıcı, müşteriden fazla alanın değerini isteyebilir.

Soru 467: Eğer iki kişi arasında bir muamele gerçekleşir ve bu muamelede müşterinin aldatılıp aldatılmadığını anlaması için satılan şeyin parasını ödemeyi bir süre geciktirmesi şart koşulursa, böyle bir muamele şer'an sahih midir? Eğer sahih ise bu durumda müşterinin feshetme hakkı var mıdır?

Cevap: Aldatılıp aldatılmadığını anlamak kastıyla da olsa, malın değerini ödemeyi belli bir zamana kadar geciktirmek şartıyla muamele yapmanın sakıncası yoktur. Fakat açık bir aldatma olduğu kesinleşmediği takdirde feshetme hakkı yoktur.

Soru 468: Aldatılan tarafın gayrimüslim olması durumunda aldatmaya dayalı muamelenin hükmü nedir?

Cevap: Gabin (aldatılmış olma) muhayyerliğine sahip olmada Müslümanla gayrimüslim arasında hiçbir fark yoktur.

Soru 469: Bir şahsa bir ev sattım. Parayı verip evi teslim aldıktan sonra kendisinin aldatıldığını söyleyip muameleyi feshetti. Fakat bu arada çeşitli bahanelerle evi boşaltmaktan ve bana vermiş olduğu parayı geri almaktan kaçınmaktadır. Aradan iki yıl geçtikten sonra mua-

meleyi evin yarısında feshettiğini iddia ederek şimdi benden parasının yarısını geri vermeme istiyor. Onun aldatıldığını iddia ettiğini ve aldatılmasından dolayı muameleyi feshettiği göz önünde bulundurulursa şer'an evin yarısına sahip olduğunu iddia etmesi caiz midir?

Cevap: Alıcı, aldatıldığı kesinlik kazandığında, satılan şeyin ancak tamamı üzerinde alış verişi feshedip karşı tarafa ödediği malını geri isteyebilir. Yoksa muameleyi satılan şeyin sadece bir bölümü üzerinde feshetme veya ödediği miktardan fazla bir meblağ isteme hakkı yoktur.

Soru 470: İki kişi arasında gerçekleşen bir muameleyle ilgili adı (resmî olmayan) bir belge düzenlenmiş ve sözleşmede taraflardan pişman olan kişinin karşı tarafa belli bir meblağ ödemesi şart koşulmuştur. Taraflardan biri eğer muamelede aldatılmasından dolayı muameleden pişman olursa; acaba muameleyi feshetmeye hakkı var mıdır? Ve eğer aldatılmasından dolayı sözleşmeyi feshederse muamelede koşulan şarta uyması gerekir mi?

Cevap: Sözleşmede muameleyi uygulamaktan vazgeçen tarafın karşı tarafa belli bir meblağ ödemesini şart koşturmak veya sözleşmeyi bu şarta dayalı olarak gerçekleştirmek sahihtir ve bu şarta uymak farzdır; ancak bu gabin muhayyerliğinden dolayı muameleyi feshetme yetkisinin doğduğu durumları kapsamaz.

Soru 471: Bir evi satın aldıktan bir hafta sonra bu muamelede aldatıldığımı anlaşıldı ve muameleyi feshetmek için satıcıya müracaat ettim. Fakat satıcı muameleyi feshetmeyi ve parayı geri vermeyi kabul etmeyince ev benim elimde ve tasarrufumda kaldı. Ancak daha sonra evin fiyatı artınca satıcı benden muameleyi bozmamı ve evi boşaltmamı istedi. Ben kendisine ödediğim meblağdan fazlasını bana vermeye muvafakat göster-

medikçe onun bu isteğini reddedeceğimi söyledim ve o da fazla para vermekten çekindi. Acaba muamelede aldatıldığım anlaşılınca muameleyi feshetmek için sırf satıcıya müracaat etmem veya verdiğim paradan fazla bir meblağ karşısında muameleyi feshetmeyi kabul etmem fesih sayılır mı?

Cevap: Feshetme muhayyerliği olan bir kişinin sırf muameleyi feshetmek konusunda konuşmak için satıcıya müracaat etmesi veya ondan verdiği paradan fazla bir meblağ almak karşısında satın aldığı şeyi geri vermeye rıza göstermesi, muameleyi feshetmek sayılmaz. Fakat feshetme muhayyerliği olan kimsenin muameleyi feshetmesi karşı tarafın muvafakat göstermesine ve satın alınan malı satıcıya geri vermeye bağlı olmadığından, aldatıldığınızı anladığınız vakit gerçekten muameleyi feshetmiş iseniz, şer'an bu feshiniz sahihtir ve ondan itibaren o eve sahip değilsiniz; evden el çekmeniz ve onu satıcıya geri vermeniz şarttır.

7- Muhayyerli Satış (Şartlı Satış)

Soru 472: Biri, bir malı muhayyerlik satışıyla bir adama satıyor; acaba malı müşteriye teslim etmeden önce onun veya müşterinin bu malı başkasına satması caiz midir?

Cevap: Muhayyerlik satışı gerçekleşikten sonra muamele feshedilmediği sürece satılan mal müşterininindir; dolayısıyla satıcının birinci muameleyi feshetmemişse o malı başka birine satmaya hakkı yoktur. Ancak, muhayyerlik süresi içerisinde satıcı muameleyi feshetmemişse müşteri muhayyerlik süresi bittikten sonra malı teslim almamış olsa bile, başka birine satabilir.

8- Şarta Aykırı Davranmaktan Kaynaklanan Muhayyerlik

Soru 473: Bir şahıs parasını iki ay içerisinde ödemek şartıyla bir kimseden bir şey satın almış ve bu zaman içerisinde müşterinin muameleyi feshetme muhayyerliğinin olması şartı koşulmuştur. Fakat müşteri muamele tarihinden yedi ay sonra malı satıcıya iade etmiştir. Satıcı ise muvafakat edilen zaman içerisinde muamele feshedilmiş olsaydı, malı başka birine satabileceği ve onun parasını bazı ticaretlerde kullanabileceğini ve feshi geciktirmesi nedeniyle zarara uğradığını ileri sürerek malın bedelinden belli bir yüzde azaltmak şartıyla kabul etmiştir.

Bu konuda sorum şudur: Acaba muhayyerlik süresi bittikten sonra müşterinin muameleyi feshetmeye hakkı var mı ve satıcının bunu kabul etmesi farz mıdır? Ve acaba satıcının feshi kabul etmek için paranın belli bir yüzdesini azaltmayı şart koşmaya hakkı var mı?

Cevap: Muhayyerlik süresi bittikten sonra muhayyerlik hakkı olan kimse muameleyi feshedip malı satıcıya iade edemez ve satıcıyı feshi kabul etmeye zorlayamaz; ancak tarafların sözleşmeyi bozmak ve malı geri almak üzere anlaşmaları caizdir. Fakat satıcı sözleşmeyi bozmayı meblağdan belli bir oranda azaltma şartına bağlı kılamaz; eğer parayı azaltma şartıyla sözleşmeyi bozarsa bu batıldır.

Soru 474: Satıcı ve müşteriden birinin muameleyle güttüğü amaç ve hedefinin gerçekleşmediği gerekçesiyle muameleyi feshetmesi caiz midir?

Cevap: Amaç ve hedefin gerçekleşmemesi sözleşme esnasında şart olarak zikredilmemiş veya sözleşme bu amaca dayalı olarak yapılmamışsa şer'an feshetme muhayyerliği doğurmaz.

Soru 475: Mağazamı adî (resmî olmayan) bir belgeyle birtakım şartlarla sattım. Bu şartlardan biri de müşterinin oraya ait vergileri ödemesiydi. Fakat şimdiye kadar müşteri bu vergileri ödememiştir; acaba bu durumda muameleyi feshetme hakkına sahip miyim?

Cevap: Eğer sözleşme esnasında müşteri vergileri ödemediği takdirde satıcının satış sözleşmesini feshetme hakkına sahip olduğu açıkça şart koşulmuşsa veya sözleşme buna dayandırılarak yapılmışsa satıcı muameleyi feshedebilir.

Soru 476: Bir kimse devlet, tapu belgesini kendisine vermediği veya arsanın belediyenin şehir planlama projesinde yıkımı öngörüldüğü anlaşıldığı takdirde muameleyi feshetme hakkı saklı olmak şartıyla bir arsayı satın aldıktan sonra arsa üzerinde inşaat ruhsatı alamadığından, şimdi satıcıdan muameleyi feshedip parasını geri vermesini istiyor; fakat muameleyi feshetmek için satıcıya, belediye o günden itibaren iki yıla kadar o arsada inşaat ruhsatı verirse önceki fiyata satmasını şart koşuyor; acaba müşterinin satıcıya böyle bir şart koşması sahîh midir?

Cevap: Müşteri, sözleşme esnasında tarafların kabul ettiği şartlar gereğince muameleyi feshedip satıcıdan parayı isteyebilir. Ancak feshetme esnasında satıcı aleyhine hiçbir şeyi şart koşamaz.

Soru 477: Müşterinin satıcı lehine kabul ettiği belli şartlarla, bir satış sözleşmesi gerçekleşmiş ve müşteri satıcıya muamele değerinden bir bölümünü, kaparo olarak vermiştir. Fakat muamelenin diğer şartlarına uymaktan kaçınmaktadır. Acaba buna rağmen müşterinin şer'an satıcıyı muameleyi tamamlamaya zorlamaya hakkı var mıdır?

Cevap: Satıcı, şarta aykırı hareket edilmesinden dolayı muameleyi feshetmemişse müşteriye karşı sözleşmeye uymalıdır. Fakat müşterinin bazı şartlara aykırı hareket etmesi nedeniyle de olsa satıcının muameleyi feshetme hakkına sahipse satışı feshedebilir ve bu durumda müşteri, satıcıyı aldığı parayı iade etmesi dışında hiçbir şeye zorlayamaz.

Muhayyerlikle İlgili Çeşitli Hükümler

Soru 478: İnsanın hakkını istememesi veya örneğin iki yıl kadar geciktirmesi şer'an hakkının düşmesini gerektirir mi?

Cevap: Sırf hakkı istememek veya bir süreye kadar geciktirmek, hakkın düşmesine sebep olmaz; ancak hakkın kendisinin belli bir zamanla sınırlı olması durumu müstesna.

Soru 479: Bir kimse bir mülkü parasının bir miktarı veresiye olmak üzere belirlenen bir fiyata satıyor. Paranın nakit bölümünü alıp malı müşteriye teslim ettikten sonra başka bir kimse aynı malı daha fazla bir fiyata satın almak istiyor. Bu durumda satıcının, malı daha fazla fiyata, ikinci müşteriye satmak için birinci muameleyi feshetmesi caiz midir?

Cevap: Satış sahih bir şekilde gerçekleştikten sonra satıcının sözleşmeye bağlı kalması ve ona uyması farzdır. Ve satıcının belli bir muhayyerlik gereğince feshetme hakkı olmadıkça muameleyi feshedip malı yenisinden başka birine satması caiz değildir.

Soru 480: Bir şahsa parasını dört yıl içerisinde ödemesi şartıyla bir arsa sattım. Fakat sözleşme anından itibaren satıştan pişman oldum ve bir yıl sonra müşteriden arsayı bana geri vermesini istedim. Müşteri de geri

vermekten kaçındı. Acaba bu muameleden vazgeçmenin bir yolu var mı?

Cevap: Sözleşmeden sonra sırf satıştan pişman olmak şer'an hiçbir sonuç doğurmaz. Dolayısıyla satış sahih bir şekilde gerçekleştikten sonra malın müşteriye intikali şer'an geçerlidir ve satıcı müşteriden malı geri vermesini isteyemez. Ancak satıcının muhayyerlik sebeplerinden biri nedeniyle feshetme hakkı varsa muameleyi feshedebilir.

Soru 481: Bir kimse resmî ifrazlı arsasını bütün muhayyerlikleri düşürerek adî bir belgeyle satıyor. Fakat resmî tapunun kendi adına olmasından yararlanarak onu ikinci kez başka birine satıyor; acaba satıcının ikinci satışı sahih midir?

Cevap: Arsanın satışı bütün muhayyerlikler düşürülerek sahih bir şekilde gerçekleştikten sonra satıcının arsayı ikinci bir kez başka birine satmaya hakkı yoktur; satıcının ikinci satışı fuzulî olup geçerliliği birinci müşterinin iznine bağlıdır.

Soru 482: Bir şahıs fabrikadan tedricen ve birkaç defada teslim almak üzere bir miktar çimento satın almış ve çimentonun parasının hepsini fabrikaya ödemiştir. Müşteri fabrikadan satın aldığı çimentodan bir miktarını teslim aldıktan sonra piyasada çimentonun fiyatı büyük oranda artış gösteriyor. Bu durumda fabrika muameleyi feshedip geri kalan malı teslim etmekten vazgeçebilir mi?

Cevap: Satış ister nakit, ister veresiye ve ister selem¹ olsun şer'an sahih bir şekilde gerçekleştikten sonra

1- [Selem: Para peşin, mal veresiye. Peşin para veya bir mal vererek veresiye bir mal satın almaya "selem" veya "selef" denir.]

satıcı şer'î muhayyerliklerden birine sahip değilse muameleyi tek taraflı feshetme hakkına sahip değildir.

Soru 483: Satıcıya parasının bir bölümünü nakit olarak, geri kalan bölümünü ise belli bir süreye kadar ödemek kaydıyla ve üç aya kadar resmen benim adıma geçirilmesi şartıyla adı bir satış belgesiyle bir ev satın aldım. Ancak paranın geri kalanını belirlenen sürede satıcıya ödeyemedim; satıcı da buna itiraz etmedi. Nihayet dört ay sonra geri kalan parayı verip evi teslim almak için satıcıya müracaat ettiğimde satıcı evi teslim etmekten kaçınarak muameleyi belirlenmiş süre sonunda feshettiğini ileri sürdü. Acaba bu durumda sırf geri kalan parayı zamanında ödeyemediğim için onun muameleyi feshetme hakkı var mıdır? Satıcının benden aldığı parayı muameleyi feshettikten sonra geri vermediği, evi kiraya verip kirasını aldığı göz önünde bulundurulduğunda hüküm nedir?

Cevap: Evin değeri olan meblağın bir bölümünün sırf kararlaştırılmış zamanda satıcıya ödenmemesi, satıcı için muhayyerlik hakkı doğurmaz. Dolayısıyla eğer ev, şer'an sahih bir şekilde satın alınmış, fakat satıcının tasarrufunda kalmışsa ve satıcı da feshetme hakkı olmadan evi kiraya vermişse satıcının yapmış olduğu kira sözleşmesi fuzulîdir ve geçerli olması müşterinin iznine bağlıdır. Ve satıcıya, malı müşteriye teslim etmesi ve kiracıdan aldığı parayı da müşteriye ödemesi farzdır ve eğer müşteri kira sözleşmesine izin vermezse satıcıdan evde tasarruf ettiği müddet için evin emsalinin kirasını isteyebilir.

Soru 484: Satıcının muhayyerlik hakkı olmadan muameleyi feshetmeye veya satış tamamlandıktan sonra malın fiyatını artırmaya hakkı var mıdır?

Cevap: Satıcının bunlardan hiçbirine hakkı yoktur.

Soru 485: Bir kimse başka bir şahıstan konut kooperatif dairesinden daha önce satın almış olduğu bir evi satın almıştır. Muamele tamamlanıp satıcı müşteriden parayı teslim aldıktan sonra konut kooperatif dairesi satıcının şirkete verdiği paraya ilâveten şirkete belli bir meblağ daha vermesi gerektiğini bildirir. Müşteri de satıcıya bu fazla meblağı ödemesini ve aksi durumda muameleyi feshedip parasını geri alacağını bildirir. Ancak satıcı fazla meblağı vermektan kaçınır. Sonuçta kooperatif dairesi evi başka birine vermeye karar verir. Bu durumda müşterinin ödemiş olduğu parayı geri almak için kime müracaat etmesi gerekir? Konut dairesine mi, son zamanda evin verildiği kişiye mi, yoksa satıcıya mı?

Cevap: Eğer muamele, konulmuş şart nedeniyle veya başka bir sebeple feshedilirse müşteri parayı satıcıdan istemelidir.

Soru 486: Bir şahıs bir hayvan satın alır ve müşteri bulursa satmak, aksi durumda muameleyi feshetmek amacıyla hayvanı pazara götürür. Acaba bu adamın muameleyi feshetme hakkı var mıdır?

Cevap: Sorudaki durumda satılan mal hayvan olduğu için müşteri muamele gününden itibaren üç gün süreyle muameleyi feshetmeye muhayerdir.

Soru 487: Birkaç kişi bir mülkü sahibinden satın almış ve değerinin bir kısmını birkaç taksitte ödemişlerdir. Paranın geri kalan kısmını ödemeleri için ise, tapunun kendi adlarına geçirilmesi şartını koymuşlardır. Fakat satıcı tapuyu onların adına geçirmektan kaçınarak muameleyi feshettiğini ileri sürmektedir. Bu durumda onun sözleşmeyi uygulaması gerekiyor mu? Yoksa tek taraflı olarak muameleyi feshetmesi sahih midir?

Cevap: Ortada satıcıya muhayerlik hakkı doğuracak şart, aldatılma vb. bir sebep yoksa, satıcının mua-

meleyi feshetmesi sahih değildir ve sözleşmeye uyması gerekir ve bu durumda satıcı şer'an o mülkü resmen müşterilere devretmekle yükümlüdür.

Soru 488: Bir şahıs başka birinden bir mal satın alıp paranın bir bölümünü satıcıya verdikten sonra o eşyayı bir miktar kârla başka birine satar. Fakat ikinci müşteri o eşyada tasarruf ettikten sonra satıcının kâr ettiğini öğrenince onu satın almaktan pişman olduğunu bildirir. Acaba ikinci müşterinin bu nedenle muameleyi feshetmesi caiz midir?

Cevap: Eğer ortada ikinci müşterinin muhayyer olmasını gerektiren bir sebep varsa muameleyi feshetmesi caizdir, aksi durumda caiz değildir.

ALİŞ VERİŞTE MALA TÂBÎ OLAN ŞEYLER

Soru 489: Bir kimse evini sattıktan sonra evdeki lambaları ve banyo kazanı gibi şeyleri de çıkarıp götürmüştür; bunun hükmü nedir?

Cevap: Eğer adı geçen eşyalar ve benzerleri satılırken örfen eve tâbî olan şeylerden sayılmıyorsa, evde bırakılması şart koşulmadığı takdirde satıcının bunları almasının sakıncası yoktur.

Soru 490: Bir şahıstan araba garajı ve diğer gereçleriyle birlikte bir ev satın aldım; ancak satıcı bana sadece evi teslim etti ve satış belgesinden muameleye garajın da girdiğini gösteren bölümleri çıkardı. Oysa satıcı garaj ve satış belgesinde kaydedilen diğer şeyler karşılığında benden para almıştır; bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Satıcının, satılan malı, eklerini ve üzerinde muamelenin yapıldığı -karşılığında para verilmiş olsun veya muamelede şart koşulsun- bütün gereçlerini müş-

teriyeye teslim etmesi farzdır ve yine müşterinin de satıcıyı buna zorlaması caizdir.

Soru 491: Bir binanın birinci katında bulunan daireyi satın alırken balkonunda sulu klima cihazı bulunuyordu ve apartmanı satın aldıktan sonra da sürekli orada kaldı. Bu klima için gerekli olan su, zemin kattaki ana borudan alınan boru vasıtasıyla temin edilmekteydi. Bu boru duvar kenarından klimaya çekilmişti. Şimdi apartmanın zemin katının sahibi, zemin kattan ancak kendisinin yararlanabileceğini ileri sürerek bu suyu kesti; bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Eğer satış sözleşmesinde zemin kattaki su borusundan sizin yararlanmaya hakkınız olduğu zikredilmemişse, zemin katın sahibini buna zorlayamazsınız.

MALI TESLİM ALMAK VE KARŞILIĞINI VERMEK

Soru 492: Akrabalarımın bir kişi böbreklerinden birini kaybetmesi üzerine bir şahıs belli bir meblağ karşılığında böbreklerinden birini ona hediye edebileceğini söyledi. Ancak, birtakım tıbbî deneylerden sonra o adamın böbreğinin hastaya aktarılmaya elverişli olmadığı anlaşıldı. Bu durumda bu adamın birkaç gün çalışmaktan alıkonduğu için hastadan belirlenmiş meblağı istemeye hakkı var mı?

Cevap: Üzerinde anlaşılan meblağ eğer böbrek karşılığında ise, böbreğin hasta kişinin bedenine naklinin uygun olmadığı böbrek bağışında bulunanın bedeninden alındıktan sonra anlaşılmışsa, hasta o böbrekten yararlanmasa bile o adam anlaştıkları paranın tamamını alabilir ve eğer böbreği bedeninden kesilip alınmadan önce anlaşılırsa ve hasta da bunu ona bildirirse bu durumda o adamın hastadan bir şey isteme hakkı yoktur.

Soru 493: Âdi (resmî olmayan) bir belgeyle oturduğum daireyi satarak parasının bir bölümünü aldım, paranın geriye kalan bölümünü de tapuyu müşterinin adına geçirdiğimde almayı kararlaştırdık. Ancak ben evimi satmaktan caydım, müşteri ise evi boşaltmam için ısrar ediyor; bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Satış şer'an sahih bir şekilde gerçekleşmişse ve satıcının feshetme hakkı yoksa sırf pişman olması ve mala ihtiyaç duyması nedeniyle malı müşteriye teslim etmekten vazgeçemez.

Soru 494: Taş almak amacıyla taş madeni ocağından bir havale aldım. Malı teslim aldıktan sonra taşlara kesin bir fiyat belirlemediklerini anladım. Onlara müracaat ettiğimde bana, ilgili daire tarafından kesin fiyatın yakında ilan edileceğini ve az bir fark alınacağını bildirdiler. Fakat daha sonra ilgili daire öncekinden birkaç kat fazla bir fiyat ilan edince kabul etmedim; bu arada taşları kestirip sattığım dikkate alınır mı hüküm nedir?

Cevap: Muamelenin sıhhatinin şartlarından biri belirsizlik ve bilmemenin giderilmesi için malın ve fiyatın belirlenmesidir. Dolayısıyla eğer taşların teslim alındığı gün muamele şer'an sahih bir şekilde gerçekleşmemişse müşteri taşları kestirip sattığı günün fiyatı miktarını ödemekle yükümlüdür.

Soru 495: Bir kimse kızına ait olan fakat kızının kocasının elinde olan bir binayı satın alarak parasını kızına ödemiştir. Kocasını ise kasten ona eziyet ederek satışı inkâr etmediği takdirde onu boşamak tehdidinde bulunuyor; bu nedenle malı teslim etmek mümkün olmuyor. Acaba bu durumda malı teslim etmek veya malın parasını müşteriye geri vermek onu satan kadının mı, yoksa kocasının mı üzerindedir?

Cevap: Bizzat malı satan kadına malı müşteriye teslim etmesi veya parasını geri vermesi farzdır.

Soru 496: Âdi bir satış belgesiyle bir ev satın aldım ve satıcının evin tapusunu adıma geçirmesi için noterliğe gelmesini şart koştuk; fakat satıcı buna uymayarak evi bana teslim etmekten ve tapuyu benim adıma geçirmekten vazgeçti; acaba ondan bunu istemeye hakkım var mı?

Cevap: Eğer hakkında âdi satış belgesi düzenlediğiniz ve aranızda anlaşmış şey şer'an sahih bir şekilde yapılmış ev alış veriş ise, bu durumda satıcının onu satmaktan vazgeçmesi ve ona uymaktan kaçınması caiz değildir. Satıcının şer'an evi size teslim etmesi ve belgenin adınıza geçmesi için gerekli olan şeyleri yapması gerekir ve siz de ondan sözleşmeye uymasını isteme hakkına sahipsiniz.

Soru 497: Satıcıyla müşteri arasında yapılan ticarî muameleye göre, müşteri satın aldığı eşyanın parasının bir bölümünü her hafta satıcıya vermesi gerekiyor. Müşteri satıcıya vermiş olduğu bütün paraları defterine kaydetmiştir, satıcı da müşteriden aldığı paraları kendi defterine yazmış ve ayrıca ondan aldığı paralar için müşterinin defterini de imzalamıştır. Dört ay sonra müşterinin her hafta satıcıya verdiği parayı hesapladıklarında borç para miktarında ihtilâf ediyorlar; müşteri verdiği iddia ederken satıcı inkâr ediyor; ihtilâf edilen meblağın hiçbirinin defterinde kaydedilmediği göz önünde bulundurulursa hüküm nedir?

Cevap: Eğer müşterinin satıcıya verdiği iddia ettiği şeyi gerçekten verdiği ispatlanırsa onun üzerinde borç yoktur. Aksi durumda bu konuda meblağı almadığını ileri süren satıcının sözü önceliklidir.

VERESİYE VE PEŞİN SATIŞ

Soru 498: Bir malı bir yıl süreli veresiye olarak peşin fiyatından fazlasına satın almanın hükmü nedir? Ve belli bir zaman için çeki tutarından fazla veya az bir miktara satmanın hükmü nedir?

Cevap: Veresiye olarak bir malı peşin fiyatından fazlasına alıp satmanın sakıncası yoktur. Ancak çeki meblağının tutarından daha az bir bedelle üçüncü bir şahsa satmak caiz değildir; fakat çekin meblağını ödemekle yükümlü olan kişiye satmanın bir sakıncası yoktur.

Soru 499: Araba satıcısı; "Arabanın peşin fiyatı budur, on ay taksitle de fiyatı şudur" derse, müşteri taksitle satışta fazlalığın paranın on aylık kâr olduğunu anlar ve muamele bu şekilde tamamlanırsa, bu durumda müşterinin aklından geçen nakit paradan fazlasının kâr olduğu ve muamelenin de faizli olduğudur; acaba esasen bu muamele faizli ve batıl mıdır?

Cevap: Muamele veresiye olarak yapılmışsa ve para taksitle ödenecekse bunun sakıncası yoktur ve bu gibi muameleler faizli muamele sayılmaz.

Soru 500: Satış akdinde malın değerinin ve malın kendisinin teslim edilmesinin geciktirilmesi şart koşuyor; şöyle ki malın değeri bir yıl içerisinde belli taksitlerle ödenecek ve mal ise, müşteri tarafından birinci taksitin ödenmesinden bir yıl geçtikten sonra ona teslim edilecek. Birinci taksitin ödenme tarihi eğer belirlenmiş zamandan epey gecikmiş olursa; acaba satıcının te'hir muhayyerliği var mı?

Cevap: Sorudaki varsayımda muamele selem satışı şeklinde olduğundan satış sözleşmesi esnasında paranın

nakit olarak ödenmesi gerekir. Aksi durumda satış temelden batıldır.

Soru 501: Malın değerinin birinci taksitinin ödenmesi örfteki normal süreden gecikmiştir. Ödeme geciktirildiğinde satıcıya muhayerlik şartı koşulmayan ve muamele için belli bir zaman belirlenmeyen böyle bir sözleşmede sırf bu geciktirme sebebiyle satıcı muhayerlik hakkına sahip olur mu?

Cevap: Veresiye alış verişte parayı ödeme vaktinin belirlenmesi gerekir. Dolayısıyla malın değerinin veya paranın taksitlerinin zamanı belirlenmeden veresiye satış yapılırsa, bu satış temelden batıldır. Fakat ödeme tarihi belirlenerek satış yapılır ve müşteri parayı kararlaştırılmış zamandan geç öderse, sırf bu geciktirme satıcıya muhayerlik hakkı doğurmaz.

Soru 502: Bir arsada Eğitim Bakanlığı tarafından parası sahiplerine ödenmesi şartıyla teknik alanda faaliyet gösteren bir kurum binası yapılmıştır. Ancak bu kurum binası yapıldıktan sonra Eğitim Bakanlığı arsanın parasını sahiplerine ödemekten kaçınmaktadır. Bunun üzerine arsa sahipleri buna razı olmadıklarını, o binanın gaspedilmiş olduğunu ve dolayısıyla orada kılınan namazın batıl olduğunu ilân etmişlerdir; bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Arsa sahiplerinin bir müessese yapılması için arsanın verilmesine razı olduktan ve parasının Eğitim Bakanlığı tarafından ödenmesi şartıyla o arsayı bu bakanlığa teslim ettikten sonra artık o arsa üzerinde herhangi bir hakları yoktur ve o arsa gaspedilmiş sayılmaz. Ancak, onlar, Eğitim Bakanlığında arsanın parasını isteyebilirler. Buna göre şer'an bu binada eğitim almanın ve namaz kılmanın hiçbir sakıncası yoktur ve bu iş arsanın önceki sahiplerinin rızasına bağlı değildir.

SELEF (SELEM) SATIŞI

Soru 503: Bir şirketten selem¹ olarak bir apartman satın aldım; paranın bir bölümünü taksitle ödeyip parayı ödediğime dair makbuz aldım ve paranın geri kalanını hâla borçluyum. Bu şirket bir süre sonra benim apartmanımı Mesken Bankasına sattı ve benim ise buna karşılık günün fiyatına (önceki fiyatın dört katına) başka bir apartman almamı kararlaştırdı; bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Selem muamelesiyle taksitle apartman satın almak esasen batıldır; çünkü selem muamelesinin sıhhatinin şartlarından birisi satış meclisinde paranın tamamının nakit olarak satıcıya ödenmesidir. Eğer apartman satış meclisinde paranın tamamı verilerek selem muamelesiyle satın alınırsa, bu durumda satıcının malı vasıflarına uygun olarak müşteriye vermesi gerekir. Belirlenen malı teslim etmek için müşteriden fazla bir para istemeye hakkı yoktur. Ve yine satıcı, ona satılan malın yerine başka bir şey veremez. Müşteri de kabul etmek zorunda değildir. Eğer verirse, belirlenen fiyattan fazlasını istemesi bir yana, hatta aynı parayı istemesi durumunda bile müşteri onu kabul etmeyebilir.

Soru 504: Henüz yapımı tamamlanmayan bir apartmanı taksitle satın aldım. Daha sonra o apartmanı daha yapımı tamamlanmadan ve satıcıdan teslim almadan önce başka birine sattım; acaba bu alım satım sahih midir?

Cevap: Eğer satın alınan apartman belli ve müşahhas bir apartmansa ve siz onu satıcının inşaatını tamamlaması şartıyla veresiye ve taksitle satın almış iseniz, o

1- [Selem veya selef, müşterinin malı sonradan teslim almak üzere malın değerini peşin ödemesine denir.]

apartmanı tamamlanmadan ve satıcıdan teslim almadan önce başka birine satmanızın sakıncası yoktur.

Soru 505: Uluslararası Kitap Fuarı'nda selem muamelesiyle bir miktar kitap satın aldım. Fuarda kitapların parasının yarısını ödedim ve diğer yarısını ise kitapları teslim alırken ödeme taahhüdünde bulundum. Fakat kitapları bana ne zaman teslim edecekleri ve ödemeyi ne zaman yapacağım belirlenmedi; acaba bu muamele sahih midir?

Cevap: Daha önce vermiş olduğunuz meblağ kaparo ise, satış da, kitapları teslim aldığınızda ve paranın geri kalanını ödediğinizde gerçekleşecekse bunun sakıncası yoktur. Fakat satış paranın bir bölümü ödendiğinde ve veresiye olarak yapılır ve ödenmesi için belli bir zaman tayin edilmezse veya satış meclisinde paranın tamamı nakit olarak ödenmeden selem muamelesi olarak gerçekleşirse, bu durumda muamele şer'an batıldır. Elbette selem satışında parasını verdiği miktarda muamele sahihtir; fakat satıcı o miktarda da muameleyi bozabilir.

Soru 506: Bir kimse başka birinden bir müddet sonra teslim almak üzere bir şey satın alır ve belirlenen zaman gelip çatığında o eşya mal değerini kaybeder; bu durumda müşteri eşyanın kendisini mi almalıdır, yoksa onun değerini mi?

Cevap: Eğer muamele şer'an sahih bir şekilde gerçekleşmiş ise, bu durumda müşteri o malın kendisine hak kazanır; ancak o şeyin mal değerini kaybetmesi örfte malın telef veya kullanılmayacak kadar yok olması şeklinde değerlendiriliyorsa, bununla muamele kendiliğinden fesholur ve satıcı malın ödenen değerini müşteriye geri vermelidir.

ALTIN, GÜMÜŞ VE DÖVİZ SATIŞI

Soru 507: Altın külçesi piyasa fiyatına nakit olarak belli bir meblağa satılırsa, tarafların rızasıyla o günkü fiyattan fazlasına bir aylık veresiye olarak satışı caiz midir? Ve acaba bu külçenin satışından elde edilen kâr helâl midir?

Cevap: İster nakit olsun, ister veresiye, satış sözleşmesinde malın fiyatını belirlemek tarafların anlaşmasına bağlıdır. Dolayısıyla mezkur muamelenin ve ondan elde edilen kârın sakıncası yoktur; ancak, altının altına karşı veresiye olarak satılması veya verilen altından fazla alınması caiz değildir.

Soru 508: Kuyumculuğun hükmü nedir? Altın alım satımının ne gibi şartları vardır?

Cevap: Altın imalatı ve ticaretinin sakıncası yoktur. Ancak altın karşılığı altın satışında karşılığın malla eşit olması, nakit olması ve muamele meclisinde malın teslim edilmesi şarttır.

Soru 509: Kağıt paraları veresiye olarak değerlerinden fazlasına alıp satmak caiz midir?

Cevap: Eğer paraların eski ve yeni olmaları veya özel bir alamet taşımaları ya da fiyatlarının farklı oluşu gibi yönlerden bu muamele gerçek bir alış veriş niteliğiyle ve normalde alış verişte insanların kabul ettiği bir gaye gereği yapılırsa, bu muamelenin sakıncası yoktur. Fakat sırf faizden kaçmak amacıyla formalite icabı yapılır ve paranın faizini elde etmek amaçlanırsa bu muamele şer'an haram ve batıldır.

Soru 510: Bazı kimseler umumî telefon kulübelerinde jeton yerine kullanılan metal paraları değerlerinden fazlasına satıyorlar. Örneğin, 350 riyal metal para karşılı-

ğında 500 riyal kağıt para almaktadırlar; bu paraları alıp satmanın hükmü nedir?

Cevap: Metal paraları telefon konuşmalarında ve benzeri durumlarda kullanılması için meblağlarından fazlasına alıp satmanın sakıncası yoktur.

Soru 511: Eğer bir kimse eski bir parayı yeni paranın yarısı değerinde olduğunu bilmeyerek tedavüldeki yeni paranın değerine satar veya satın alırsa, onu satın alan müşteri de, tedavüldeki yeni paranın fiyatına başka birine satarsa, bu durumda zarara sebep olan veya aldatan kişinin zarar gören veya aldatılan kişiye bu hile ve aldatmayı bildirmesi gerekir mi? Ve acaba bu hileli muameleler sahih midir ve bu yolla elde edilen parada tasarruf etmek caiz midir, yoksa bu mal sahibi belli olmayan mal hükmünde midir veya harama karışmış helâl mal hükmüne mi girer?

Cevap: Eski paraları, değeri rayiç ve yeni para fiyatından çok az olsa bile alıcı ve satıcının anlaşmışları bir meblağa satın almanın sakıncası yoktur. Satılan şeyin maddî değeri varsa pazarda tedavüldeki paranın fiyatından az da olsa ve muamelede aldatılma bulunsa bile sahihtir; aldatana, hileli durumu aldatılana bildirmesi farz değildir. Aldatanın bu muameleyle elde ettiği mal onun diğer malları hükmündedir. Dolayısıyla aldatılan kişi muameleyi feshetmedikçe aldatanın o malda tasarruf etmesi caizdir.

512: Bazı banknotları maddî değere sahip olduğu veya kredisi olduğu için değil de sırf özel değeri olan kağıtlar olmaları itibariyle alıp satmanın hükmü nedir? Örneğin İmam Humeyni'nin (r.a) resmi basılmış yeşil on bin riyallık banknotları değerinden fazlasına alıp satmak caiz midir?

Cevap: Bu gibi banknotların alış ve satışı ciddî bir kasıt ve makul bir amaçla yapılırsa sakıncası yoktur; fakat satış faizli borcun üzerini örtmek amacıyla formalite icabı, biçimsel olarak yapılırsa bu alış veriş haram ve batıldır.

Soru 513: Sarraflık ve az bulunan dövizleri alıp satmayı meslek edinmenin hükmü nedir?

Cevap: Bu mesleğin başlı başına bir sakıncası yoktur.

Soru 514: Devlete ait tahvil senetlerini satın almanın hükmü nedir? Acaba bu evrakların alım satımı şer'an caiz midir?

Cevap: Amaç devletin, millî tahvil senetleri bastırıp satmak yoluyla halktan borç alması ise, halkın bu senetleri satın alma yoluyla devlete borç vermeye katılmalarında sakınca yoktur. Müşteri kendi parasını elde etmek için borç senetlerini devletten veya başka birinden satın aldığı fiyata veya satın aldığı fiyattan aşağısına satarsa bunun hiçbir sakıncası yoktur.

TİCARETLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ KONULAR

Soru 515: Bazı fabrikalarda, çeşitli fabrikaların ürettiği parçalardan montaj edilen bazı cihazlar meşhur yabancı ülkelerden birinin ürünü diye satış için pazara sürülüyor; acaba bu iş hile ve aldatma sayılır mı? Eğer sayılıyorsa, acaba müşterinin gerçeği bilmediği hâlde bu cihazlar üzerinde yapılan muamele sahih midir?

Cevap: Eğer mezkur cihaz veya parçalar müşterinin görerek yabancı mı, yerli mi olduğunu ayırt edebileceği ve tanıyabileceği nitelikteyse, bunların montaj ve imaline hile ve aldatma denilmez; bu takdirde söz konusu mal hakkında yapılan gerçek dışı tanıtım ve ilan yalan ve haramdır. Eğer mezkur eşya gerçeğine aykırı bir nitelikte satılmış ise muamele doğrudur, fakat daha sonra müşteri gerçeği öğrenirse isterse muameleyi feshedebilir.

Soru 516: Fabrika ve mağaza sahiplerinin müşterilerin dikkatini çekmek için iş yerlerinin tablolarına yabancı yazılar yazmaları veya çocuk elbiselerinin üzerine yabancı yazılar ve yabancı resimler basmaları caiz midir?

Cevap: Müşteriyi aldatmak ve hile yapmak için olmazsa ve yabancı kültürü yaymak amacı olarak görülüyorsa bunun sakıncası yoktur.

Soru 517: Gayrimüslimlerle yapılan muamelede daha fazla malî ve bilimsel yarar sağlamak amacıyla farkına

varmadıkları durumlarda hile yapmanın, yalan konuşmanın ve aldatmanın hükmü nedir?

Cevap: Muamelelerde, karşı taraf gayrimüslim de olsa yalan konuşmak, hile yapmak ve aldatmak caiz değildir.

Soru 518: Mal satımında müsaade edilen kâr miktarı ne kadardır?

Cevap: Kâr etmenin belirlenmiş bir sınırı yoktur; dolayısıyla aşırılık ve haksızlık sınırına ulaşmazsa sakıncası yoktur; ancak daha faziletli ve hatta müstehap olan, satıcının geçimine yetecek miktar kârla yetinmesidir.

Soru 519: Bir kimse sahip olduğu suyu çeşitli kişilere farklı fiyatlarla satmıştır. Örneğin bir bölümünü bir kişiye yüz bin riyale, aynı miktardaki diğer bir bölümünü ise başka birine yüz elli bin riyale satmıştır. Suyun hepsinin aynı kaynaktan veya kuyudan olduğunu dikkate alarak fiyatlardaki farka itiraz etmeye hakkımız var mı?

Cevap: Eğer satıcı suyun sahibiyse veya şer'an suda hak sahibiyse, başkalarının fiyat farkına itiraz etmeye hakkı yoktur.

Soru 520: Kooperatif şirketlerinden birinden sübvans edilmiş bir malı piyasa fiyatının altında bir fiyata satın aldıktan sonra onu serbest piyasada alış fiyatının üzerinde bir fiyata, hatta alış fiyatının üç katına satmam caiz midir?

Cevap: Devlet tarafından o malın satımı yasak edilmemişse ve fiyat artışı da müşteriye haksızlık derecesine ulaşmazsa bunun sakıncası yoktur.

Soru 521: Ben elektronik cihaz üretmekteyim. Acaba bu cihazları piyasadaki arz ve talep ilkesi çerçevesinde istediğim fiyata satmam caiz midir?

Cevap: Devlet tarafından belirlenmiş bir fiyatı yoksa ve müşteriye de haksızlık edilmiyorsa alıcı ve satıcının anlaşmaları fiyata satmanın sakıncası yoktur.

Soru 522: İslâm'da sermayeye dayalı ekonomik sistem veya kapitalizmin hükmü ve sınırları nedir? Ve acaba yoksul ve zavallıların haklarını veren birisinin çok servet sahibi olması mümkün müdür? İslâm'ın kapitalizmle mücadelesi sadece humus ve zekât vermeyen kimselerle mi sınırlıdır, yoksa humus ve zekât veren Müslümanları da bu mücadele kapsamına alır mı? Ve esasen mallarına taalluk eden şer'î hakları veren bir kimenin zenginliğin zirvesine ulaşması mümkün müdür?

Cevap: Zenginlerin mallarına taalluk eden şer'î haklar sadece humus ve zekâtla sınırlı değildir. Öte yandan İslâm da servet artırmaya karşı değildir. Şu şartla ki, servet toplama meşru yollardan olmalı, kişi malına taalluk eden bütün şer'î hakları ödemeli ve şer'an helâl ve aynı zamanda İslâm ve Müslümanların yararına olan yollarda kullanılmalıdır. İnsanın bu hususları gözeterek büyük bir servete kavuşmasının sakıncası yoktur.

Soru 523: Aramızda yaygın olan bir adet üzere bir kimse kendisine bir araba satın alması için başka birini görevlendirir. O da örneğin bir milyar riyale bir araba satın alır ve o şahsa arabayı bir milyar yüz bin riyale satın aldığını söyler ve bu fazla parayı yaptığı iş, çektiği zahmet karşılığında almak ister; acaba böyle bir muamele sahih midir?

Cevap: Bir kimse başka biri tarafından bir araba satın almak için vekil tutulmuşsa, satın alması için kendisine verilen parayla satın aldığı şey müvekkilinin ve müvekkilinden ödediği paradan fazlasını isteyemez. Vekil sadece vekâleti karşılığında ücret isteyebilir. Fakat arabayı kendi parasıyla kendisi için satın alır ve son-

ra onu kendisine araba alma tavsiyesinde bulunan kimseye satmak isterse, onu anlayabilecekleri her fiyata satılabilir. Fakat satın aldığı fiyat konusunda yalan konuşması caiz değildir. Bununla birlikte yalan konuşmak muameleyi batıl etmez.

Soru 524: Bazı kimseler araba tamirhanelerinde çalışmaktadır. Bazen araba satıcıları onlara gelerek masrafları az tutmak için arabaları yüzeysel olarak tamir etmelerini isterler, böylece arabayı müşteriye sunmak için görünüşünü güzel göstermeyi yeterli bulurlar. Acaba tamircilerin bu işi yapmaları caiz midir?

Cevap: İnsanları aldatmaya sebep olursa ve araba sahibinin bunu müşteriden gizleyeceğini bilirse caiz değildir.

FAİZ HÜKÜMLERİ

Soru 525: Bir kamyon satın almak isteyen bir şoför kamyon satın almak için gerekli parayı başka birinden alarak para verenin vekâletinde kamyonu onun için alır. Sonra bu adam kamyonu taksitle şoföre satar; bu muamelenin hükmü nedir?

Cevap: Şoför eğer muameleyi mal sahibinin vekili olarak yapmış ve daha sonra mal sahibi de onu taksitle vekilin kendisine satmışsa, her iki muamelede tarafların ciddî olarak alış veriş niyetleri olur ve bununla faizden kaçmak amacıyla hile yapmayı amaçlamazlarsa böyle bir muamelenin sakıncası yoktur.

Soru 526: Faizli borç nedir? Bankaya para yatıran mevduat sahiplerinin kâr olarak bankadan aldıkları yüzdelik, faiz sayılır mı?

Cevap: Faiz, borçlunun alacaklıya -aldığı borçtan dolayı- borç olarak aldığı mala ilâveten verdiği fazlalıktır. Bankaya yatırılan paranın kârı konusuna gelince; [İran'daki uygulamada] banka mevduat sahibinin vekili olarak kendisine tevdi edilen (verilen) parayı şer'î sahih sözleşmelerden biri çerçevesinde çalıştırmak zorundadır ve bu muameleden elde edilen kâr faiz değildir ve bu kârı almanın sakıncası yoktur.

Soru 527: Faizli muamelenin ölçüsü nedir? "Faiz sadece borçta olur, başka durumlarda değil." sözü doğru mudur?

Cevap: Faiz borçta olduğu gibi bazen alış verişte de olabilir. Alış verişte faiz, tartı veya ölçekle satılan bir malı kendisiyle aynı cinsten olan başka bir maldan daha fazla bir miktar karşılığında satmakla olur.

Soru 528: Açlıktan ölmek üzere olan ve kendisini ölümden kurtarmak için murdardan başka bir şey bulamayan kimsenin zaruret durumunda murdar yemesi şer'an caiz olduğu gibi, acaba çalışma gücü olmayan ve az bir sermayesi bulunan bir kimse, kârla geçinmek için parasını faizli muamelede kullanmak zorunda kalırsa, zaruret hâline binaen faiz alması caiz midir?

Cevap: Faiz haramdır ve bunu zaruret hâlinde murdar yiyen kişiyle kıyaslamak doğru değildir, bu ikisi arasında fark vardır; çünkü birinci durumda kişi murdardan başka kendisini ölümden kurtaracak bir şey bulamıyor. Oysa çalışma gücü olmayan kimse kendi sermayesini kâr ortaklığı (mudarebe) gibi şer'i akitlerden biri çerçevesinde çalıştırabilir.

Soru 529: Ticarî muamelelerde bazen posta pulları değerlerinden yüksek bir fiyata satılmaktadır. Örneğin yirmi riyalik bir pul yirmi beş riyale satılmaktadır; acaba bu muamele sahih midir?

Cevap: Bunun sakıncası yoktur ve bu fazlalık faiz sayılmaz. Çünkü faizli muamele, ölçü ve tartıyla satılan ve aynı cinsten olan iki şeyin alış verişinde alınan veya satılan şeyin miktarının ötekisine oranla fazla olmasıdır ve bu tür muamele batıldır.

Soru 530: Faiz bütün özel ve tüzel kişilere eşit şekilde mi haramdır, yoksa bazı özel durumlarda istisna var mıdır?

Cevap: Faiz genel olarak haram olmakla birlikte bayla oğul ve karıyla koca arasındaki faizli borç ve Müslüman'ın gayrimüslimden aldığı faiz müstesnadır.

Soru 531: Alış veriş belli bir fiyatla tamamlandıktan sonra tarafların, müşteri vadeli bir çek verdiği takdirde belirlenen fiyat üzerine bir meblağ eklenmesi hususunda anlaşmaları caiz midir?

Cevap: Alış veriş belli bir fiyat üzerinden gerçekleştikten sonra fazlalık asıl meblağı ödemedeki gecikme dolayısıyla istenirse, bu durumda fazlalık şer'an haram olan faizdir ve sırf tarafların bu fazlalığın ödenmesi üzerine anlaşmalarıyla o para helâl olmaz.

Soru 532: Bir kimsenin bir miktar borç paraya ihtiyacı olursa ve kendisine borç verecek birini de bulamazsa, ihtiyaç duyduğu meblağı temin etmek için bir malı fiyatından fazlasına veresiye olarak satın aldıktan sonra onu aynı mecliste satıcıya daha az bir fiyata nakit olarak satması; örneğin bir kilo safranı parasını bir sene sonra vermek üzere veresiye olarak satın aldıktan sonra aynı mecliste satıcının kendisine nakit olarak satın aldığı fiyatın üçte ikisine satması caiz midir?

Cevap: Faizli borçtan kaçmak için gerçekte bir tür hile olan böyle bir muamele şer'an haram ve batıldır.

Soru 533: Ben kâr elde etmek ve faizden kaçmak için değeri yüksek olan bir evi beş milyon riyale satın aldım. Sözleşme esnasında, satıcının beş ay içerisinde muameleyi feshedebileceğini ve bu durumda benden aldığı parayı geri vererek evi alabileceğini şart koştuk. Muamele bittikten sonra aynı evi satıcının kendisine aylık 150 bin riyale kiraya verdim. Şimdi muamelenin üzerinden dört ay geçtikten sonra İmam Humeyni'nin (r.a) fetvasına göre bu işin faizden kaçmak için olursa caiz olmadığını öğrendim. Sizin fetvanıza göre bunun hükmü nedir?

Cevap: Eğer bu muamele ciddî bir iradeyle gerçekleşmemiş ve sadece satıcının borç para elde etmek ve müşterinin ise bir kazanç sağlamak amacıyla biçimsel

olarak yapılmışsa, faizli borçtan kaçmak için bir hile olan böyle bir muamele şer'an haram ve batıldır. Bu tür muamelelerde müşterinin sadece evin fiyatı olarak satıcıya vermiş olduğu parayı geri alma hakkı vardır.

Soru 534: Faizden kaçmak için mala başka bir şey eklemenin hükmü nedir?

Cevap: Faizli borcun caiz olması için bunun hiçbir etkisi yoktur ve mala bir şey eklemekle faizli borç helâl olmaz.

Soru 535: İşçi ve memurların çalıştıkları yıllarda aylık maaşlarının bir bölümünü, yaşlandıklarında kullanmak için emeklilik sandığına ödemeleri ve emekliye ayrıldıktan sonra o parayı devlet tarafından ona eklenen bir meblağla birlikte almalarının bir sakıncası var mıdır?

Cevap: Emekli maaşı almanın sakıncası yoktur. Devletin emekliye aylık maaşından kestiği miktara ek olarak verdiği para, onun maaşlarının kârı değildir ve faiz sayılmaz.

Soru 536: Bazı bankalar tapusu olan evin onarımı için cüâle sözleşmesi¹ çerçevesinde ev sahibine borç veriyorlar; bu durumda, borçlu kişi borcunu yüzdelik bir oran fazlalıkla birlikte belli bir zamana kadar taksitle ödemek zorundadır. Acaba bu şekilde borç almak şer'an caiz midir ve bu konuda cüâle sözleşmesi nasıl tasavvur edilebilir?

Cevap: Eğer söz konusu meblağ ev sahibine evini onarması için borç olarak verilmişse bu durumda onun cüâle olması anlamsızdır; borcun kendisi her halükârda

1- [Cüâle: İnsanın yapılan bir hizmet karşılığında işi yapan kimseye belli bir ücret ve ödül vermeyi kararlaştırmasına denir. Birisinin kim kaybettiğim şeyi bulursa, ona şu kadar ödül vereceğim demesi gibi.]

sahih olmakla birlikte verilen borçtan fazla almak şartı caiz değildir. Ancak ev sahibinin, evin onarımı için banka için bedel kararlaştırmasının sakıncası yoktur. Bu durumda cu'l (bedel) sadece bankanın evin tamiri için harcadığı miktar değil, bankanın evi onarma karşılığında taksit olarak istediği şeylerin hepsidir.

Soru 537: Eşyayı nakit değerinden fazlasına veresiye olarak satın almak caiz midir? Bu faiz sayılmaz mı?

Cevap: Eşyaları nakit fiyatından fazlasına veresiye olarak satmanı ve satın almanın sakıncası yoktur; nakit ve veresiye arasındaki fiyat farkı faiz sayılmaz.

Soru 538: Bir kimse evini muhayyerlik satışıyla satar. Fakat satışı feshetmek için belirlenen zamana kadar parayı müşteriye geri veremez. Bu arada üçüncü bir kişi satıcının muameleyi feshetmesi için bu parayı müşteriye öder; ancak verdiği paraya ilâveten kendi hizmeti karşılığı bir miktar para almayı da şart koşar; şer'an bu meselenin hükmü nedir?

Cevap: Eğer üçüncü kişi parayı müşteriye geri vermek ve muameleyi feshetmek için satıcı tarafından vekil olarak görevlendirilmişse, yani, önce satıcıya bir miktar borç verir ve sonra satıcı tarafından vekil olarak onu müşteriye vererek satışı feshederse, onun bu işi ve bu vekâletinden dolayı ücret almasının sakıncası yoktur. Ama müşteriye ödediği parayı satıcıya borç olarak vermişse, bu durumda satıcıdan taraf müşteriye mal değeri olarak vermiş olduğu paradan fazlasını isteyemez.

ŞUFA (ÖN ALIM) HAKKI¹

Soru 539: İki kişinin ortak olduğu vakıfta, ortaklardan birisinin kendi hissesini satması caiz olduğu düşünülürse ve buna dayanarak üçüncü bir kişiye satarsa diğerine şufa hakkı doğar mı? Ve yine iki kişi bir mülkü veya bir vakfı ortak olarak kiraladıktan sonra, bunlardan birisi kendi hissesini sulh, kira vb. şeylerle üçüncü bir kişiye aktarırsa kiralanan şey hakkında diğerine şufa hakkı doğar mı?

Cevap: Şufa hakkı, dışarıda mevcut ve belli bir mülkün malikiyetine ortaklık hususunda ve iki ortaktan birinin, kendi hissesini üçüncü bir kişiye satması durumunda söz konusudur. Dolayısıyla iki kişiye ait olan bir vakıfta, ortaklardan birinin kendi hissesini üçüncü bir kişiye satmasıyla -satmasının caiz olduğu kabul edilse bile- ve yine kiralanan belli bir mülk konusunda da ortaklardan birisinin kendi hakkını üçüncü bir şahsa aktarmasıyla şufa hakkı doğmaz.

Soru 540: Şufa yoluyla alma konusunda mevcut fikhî kaynaklardan ve medenî kanunda kullanılan ifadelerden anlaşıldığı üzere, ortak olan iki kişiden biri, kendi hissesini üçüncü bir kişiye satarsa, diğerine şufa hakkı doğar. Bu durumda, ortaklardan birisi müşteriyi ortağının

1- [Şufa hakkı, üçüncü kişiye satılan arazi ve ev gibi gayrimenkul malın o mala ortak olanın öncelikle satın almasına yetki veren hakka denir.]

hisselerini satın almaya teşvik eder veya müşteriye ortağının hissesini satın alacak olursa onu şufa hakkıyla kendisinden almayacağı vaadinde bulunursa acaba onun bu davranışı şufa hakkının düşmesi olarak görülebilir mi?

Cevap: İki ortaktan birinin sırf, üçüncü bir kişiyi, ortağının hissesini satın almaya teşvik etmesi, ona şufa hakkı doğmasına engel oluşturmaz; hatta ortağıyla muamele yapacak olursa kendisinin şufa hakkıyla onu almayacağını vaadetmesi bile, daha önce yapılan bir sözleşmede müşteriyle ortağı arasında muamele yapıldığında şufa hakkıyla onu almayacağına dair bağlayıcı bir taahhütte bulunmamışsa, muamelenin gerçekleşmesinden sonra onun şufayla alma hakkının düşmesine sebep olmaz.

Soru 541: Ortağı kendi hissesini üçüncü bir kişiye satmadan diğer ortağın kendi şufa hakkını düşürmesi sahih midir? Bu, daha meydana gelmemiş bir haktan vazgeçmek olduğuna göre hükmü açıklar mısınız?

Cevap: Şufa hakkı gerçekleşmedikçe ve iki ortaktan birinin kendi hissesini üçüncü bir kişiye satmasıyla bu hak fiiliyet kazanmadıkça şufa hakkını düşürmek sahih değildir; fakat iki ortaktan birinin bağlayıcı bir sözleşmede yan koşul olarak, diğer ortağı kendi hissesini başka bir kişiye satacak olursa şufa hakkını kullanmayacağını taahhüt etmesinin sakıncası yoktur.

Soru 542: Bir kimse, kendisine borçlu olan iki kardeşin mülkiyetinde bulunan iki katlı bir binanın bir katını kiralar. Alacaklı borcunun ödenmesini istemesine rağmen borçlular iki yıldan beri borcu ödemekten kaçınırlar, bu da şer'an ona takas hakkının doğmasına sebep olmaktadır. Evin değeri ise alacağı meblağdan fazladır; bu durumda, alacaklı eğer takas olarak alacağı meblağ

miktarınca o binaya sahiplenir ve onlarla ortak olursa, acaba binanın geri kalan kısmında şufa hakkına sahip olur mu?

Cevap: Sorudaki durumda şufa hakkının yeri yoktur; çünkü şufa hakkı, ortaklardan birinin hissesini satın alarak veya takasla sahiplenerek diğeriyle ortak olması durumunda değil, satıştan önce ortak oldukları malda, ortaklardan birinin kendi hissesini üçüncü bir kişiye satması durumunda söz konusudur. Ayrıca, şufa hakkı, bir mülkte ortaklar sadece iki kişi olursa ve ortaklardan birinin kendi hissesini satması durumunda gerçekleşir; ikiden fazla ortak olursa şufa hakkı oluşmaz.

Soru 543: Bir mülke iki kişi eşit oranda ortaklıklar ve mülkün tapusu da her ikisinin adınadır. Kendi el yazılılarıyla düzenlenmiş âdi bir belge gereğince mülk bu ikisi arasında belirlenmiş sınırlarla bölünmüş ve dağıtılmıştır. Bu durumda, eğer taksim ve ifrazdan sonra bunlardan birisi kendi hissesini üçüncü bir kişiye satmak istediğinde, sırf mülkün tapusunun ikisinin adına olması nedeniyle öteki ortağa şufa hakkı doğar mı?

Cevap: Satılmış hisse, satış anında ortağın hissesinden ifraz edilmiş ve belli sınırlarla ayrılmış ise, sırf mülkün tapu belgesindeki ortaklıkla şufa hakkı gerçekleşmez.

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

KİRA

Soru 544: Kişinin halkın ihtiyaçlarını gidermek için yaptığı bedensel ve büyük bir fikrî çalışmayı gerektirmeyen, maddî masrafları olmayan, ilgili makamlarca belli bir fiyat belirlenmeyen, fiyatını belirlemek için harcanılan zaman ortalaması genel bir ölçü olarak kabul edilmeyen hizmete, müşteriye haksızlık olmayacak biçimde ücret belirlemenin ölçüsü nedir?

Cevap: Bu gibi hizmetlerin ücretini belirlemek örfe bırakılmıştır. Bu gibi işlerde muamele taraflarının razı olacakları bir miktarda anlaşmalarının sakıncası yoktur.

Soru 545: Bir ev kiraladım; daha sonra bu evi satın almak için verilen paranın bir bölümünün faizden olduğunu öğrendim; bu konuda ne yapmam gerekir?

Cevap: Evi kiraya veren kişinin onu bizzat faizli parayla satın aldığını kesin olarak bilmediğiniz takdirde o evde oturmanın, tasarruf etmenin bir sakıncası yoktur.

Soru 546: Çalıştığım hükümet kurumu, iki aylık bir süre için beni yurt dışı görevine gönderdi ve bana bu memuriyetin ücreti olarak bir miktar döviz verdi. Ben bu dövizin merkez bankasından çok düşük bir fiyata satın aldım. Fakat bazı nedenlerden dolayı memuriyetim bir aydan fazla sürmedi. Geri döndükten sonra ücret olarak aldığım dövizin artan yarısını satın aldığım fiyattan çok üstünde bir fiyata sattım. Şimdi üzerimde olan borcumu devlet hazinesine ödeyerek zimmetimi borç-

tan temizlemek istiyorum. Bu durumda acaba üzerimdeki borç miktarı döviz satın almak için ödediğim paramı, yoksa o dövizin satımından elde ettiğim paramı?

Cevap: Eğer mezkur ücret size memuriyet müddetinin günleri miktarınca verilmişse, bu durumda geri kalan günlere tekabül eden kısmı ödemekle yükümlüsünüz ve geri kalan paranın kendisini veya şimdiki fiyatına eşit bir değeri devlete geri vermeniz gerekir.

Soru 547: Bir kimse işverenle işçiler arasında aracılık yapmaktadır. Şöyle ki, işveren işçilerin ücretini ona vermekte, aracı da aldığından daha azını işçilere ödemektedir. Aracının bu işinin hükmü nedir?

Cevap: Aracı eğer işveren tarafından vekilse paranın geri kalanını sahibine geri vermesi farzdır ve sahibinin razı olduğunu bilmediği takdirde onda tasarruf etmesi veya kullanması caiz değildir.

Soru 548: Bir kimse vakfedilmiş bir arsayı şer'î ve kanunî mütevellisinden on yıllığına kiralamış ve bu konuda resmî bir kira belgesi düzenlenmiştir. Fakat kiraya veren kişinin ölümünden sonra yerine geçen kişi, onun sefih (akılsız) olduğunu ve onunla yapılan kira anlaşmasının batıl olduğunu iddia ediyor; bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Kiraya verenin vakfedilen arsa üzerindeki tasarruflarının batıl olduğu ispatlanmadıkça onun yapmış olduğu kira sözleşmesinin sıhhatine hükmedilir.

Soru 549: Bir kimse merkez camiinin vakıf yerlerinden bir mağazayı belli bir süreye kadar kiralamış; fakat kira süresi bittikten sonra birkaç yılın kirasını ödemediği gibi orayı boşaltmaktan kaçınmakta ve boşaltma karşılığında birkaç milyar riyal istemektedir; acaba bu meblağı caminin vakıf mallarından ödemek caiz midir?

Cevap: Kiracının kira süresi bittikten sonra kiralanan yer üzerinde hiçbir hakkı yoktur; kiracının o mağazayı boşaltıp mütevellisine teslim etmesi farzdır. Ancak kanun açısından onun kiralanan yer üzerinde bir hakka sahip olduğu tespit edilirse, bunu isteyebilir ve bunun camiin vakıflarından ödenmesinin bir sakıncası yoktur.

Soru 550: Bir kimse belli bir zamana kadar bir ev kiralamıştır. Kira süresi bittikten sonra orada belli bir süre daha kalabilmek için kira zamanından önce ev sahibine belli bir zamana kadar evi boşaltmasını istememesi şartıyla önceki ücretten daha yüksek bir ücret ödemiş ve eğer evi boşaltmasını isteyecek olursa evi boşaltırken ikinci kira süresini önceki fiyatla hesaplamasını ve fazla kalan parayı geri vermesini şart koşmuştur. Ancak ev sahibi o süre bitmeden önce kiracıdan evi boşaltmasını istemiş ve ödenen fazla meblağı da iade etmekten kaçınmıştır; bunun hükmü nedir? Acaba ev sahibi kiracıdan evi boyamak için yaptığı masrafı isteyebilir mi? Bu hususta aralarında hiçbir sözleşme olmadığı dikkate alınırsa hüküm nedir?

Cevap: Kira sözleşmesi esnasında birinci kira süresi bittikten sonra ev sahibi belirlenen süreden önce evi boşaltmasını istediği takdirde ikinci kira ücretini önceki kira ücreti kadar ödemeyi şart koşmuşlarsa, bu durumda ev sahibi şarta aykırı olarak fazla para isteyemez; eğer fazla para almışsa onu kiracıya geri vermesi gerekir. Ev sahibi kiraya verdiği evi boyamak ve tamir etmek için yaptığı masrafları kiracıdan alamaz.

Soru 551: Bir kimse aylığı belli bir meblağa sahibinden iki oda kiralamıştır. Sahibi anahtarı verdikten sonra kiracı eşyalarını taşımış ve daha sonra ailesini getirmek amacıyla gitmiş, fakat geri dönmemiştir. Ev sahibi bunun nedenini bilmediği gibi onun hakkında hiçbir bilgiye de sahip değil; acaba ev sahibinin bu iki odayı ta-

sarruf etmeye, kullanmaya hakkı var mıdır? Kiracının eşyaları konusunda ev sahibinin nasıl davranması gerekir?

Cevap: Kira sözleşmesi şer'an sahih bir şekilde gerçekleşmemişse, örneğin kira süresi belirlenmemişse, kiracının kira olunan yerde hiçbir hakkı yoktur, oranın tasarruf yetkisi sahibine aittir. Sahibi onu istediği gibi kullanabilir. Fakat kiracının eşyaları onun yanında emanettir, onu koruması gerekir. Kiracı geri döndüğünde ev sahibi kiracıdan, eşyalarını koyup kapısını kilitleyerek tasarruf ettiği müddet için odaların emsalinin ücretini isteyebilir. Fakat kira şer'an sahih bir şekilde gerçekleşmişse ev sahibi kira süresinin bitmesini beklemelidir, bu durumda kiracı kira süresince kira ücretinin tamamını ev sahibine vermelidir ve sürenin bitmesinden sonra kiracının o evde herhangi bir hakkı yoktur ve durum kiranın temelden batıl olması gibidir.

Soru 552: Biz bir şirketin çalışanları olarak şirketin, sahibinden kiraladığı evlerde oturmaktayız. Şimdi ev sahibinin vekili kira miktarı konusunda şirketle ev sahibi arasında anlaşmazlık bulunduğunu ve ev sahibinin mahkeme kararına kadar orada namaz kılınmasına ve diğer tasarruflara razı olmadığını ileri sürmektedir. Bu durumda geçmişte kıldığımız namazları kaza etmemiz farz mıdır, yoksa mevzuu bilmeyişimiz bizi bu yükümlülükten kurtarır mı?

Cevap: Kira sahih bir şekilde gerçekleştikten sonra kira süresi bitmedikçe şirket çalışanlarının o binadaki tasarrufları için ev sahibinin iznine ve yeniden onayına ihtiyaç yoktur ve o binada namaz kılmak sahihtir. Bunun gibi kiranın batıl olduğu veya kira süresinin bittiği farz edilse bile bina sakinleri bundan habersiz namaz kılmışlarsa namazları sahihtir ve namazlarını iade etmeleri gerekmez.

Soru 553: Bir memur kendi evini kiraya vererek çalıştığı kuruma bağlı evlerin birinde oturmaktadır. Kendilerine ait evleri olanların kuruma ait evlerden yararlanmaması gerektiği kanununa aykırı davranıldığı ortadayken bu memurun kiracısı onun çalıştığı kurumun kuralına aykırı davrandığını bilirse ne yapmalıdır?

Cevap: Bir kuruma ait olan evlerin şartlarını haiz olmayan kişiler tarafından kullanılması caiz değildir; ancak görevlinin şahsî mülkü olan evi bir başkasına kiraya vermesinin veya başka birinin onun evini kiralamasının ve yine kiracının onda yaptığı tasarruflarının sakıncası yoktur.

Soru 554: Ev sahibi kiracıya süresi bittiğinde evi boşaltmadığı takdirde her gün için emsalinin ücretinden fazla bir meblağ vermesini şart koşuyor; acaba kiracının sözleşme esnasında ödemeyi taahhüt ettiği bu meblağı ödemesi gerekir mi?

Cevap: Kiracının lâzım ve bağlayıcı sözleşme esnasında zikredilen şarta uyması ve amel etmesi şarttır.

Soru 555: Bir kimse, bir yeri kendi izni olmaksızın başka birine kiraya vermemeleri şartıyla iki kişiye müşâ veya şayi hisseli olarak kiraya verir. Ancak kiracılardan birisi ev sahibinden izin almaksızın payını ortağına devreder; acaba bu işe, kiracı hakkını başkasına devretti, denilir mi?

Cevap: Bu işlem de başkasına devretme kapsamına girer, ancak ortada, şartın diğer ortağa devretmeyi kapsamayacağına dair bir işaret bulunması müstesna.

Soru 556: Bir su ve yer hissesini, ikinci yılın başında kiraya verenin feshetme hakkı olması şartıyla dört yıllığına kiraladım. Fakat kiraya veren kira sözleşmesini ikinci yılın sonuna kadar feshetmedi ve hatta üçüncü yı-

lin ücretini alarak karşılığında makbuz da verdi. Acaba bu durumda kiraya veren veya mülkü satın aldığı iddia eden kimsenin kira müddeti bitmeden önce mülk üzerinde tasarrufta ve müdahalede bulunma hakkı var mıdır?

Cevap: Kiraya veren, kira sözleşmesini, feshetmeye hakkı olduğu zaman içerisinde feshetmezse, ondan sonra sözleşmeyi feshetmesi caiz değildir ve muhayyerlik süresi bittikten sonra mülkü başkasına satması, kira sözleşmesinin batıl olmasına sebep olmaz; mülkün yeni sahibi kira süresi bitinceye kadar beklemek zorundadır.

Soru 557: Bir şahıs gıda maddeleri satmada kullanmak şartıyla iki mağazayı kiralar ve bu şart kira sözleşmesinde de kaydedilirse, fakat kiracı bu şarta bağlı kalmaz,; acaba kiracının bu mağazalardaki ticarî faaliyeti helâl midir? Kiraya veren şarta aykırı davranılması sebebiyle bu kira sözleşmesini feshetme hakkına sahip midir?

Cevap: Kiracının mülk sahibinin şartına uygun davranması şarttır ve eğer şarta aykırı hareket edecek olursa, şarta aykırı hareket edilmesinden dolayı mülk sahibi sözleşmeyi feshedebilir.

Soru 558: Ben bir kurumda çalışıyorum. Kurum müdürü aylık maaşa ilâveten benim için konut, normal tatil ve sigorta gibi günün örfünün gerekli gördüğü şeyleri temin edeceğine dair taahhütte bulundu. Fakat birkaç yıl geçmesine rağmen taahhütlerinin hiçbirini yerine getirmede ve elimde yazılı bir kontrat da olmadığından hakkımı alamıyorum; acaba bu durumda kanunî yollarla haklarımı isteyebilir miyim?

Cevap: Kanunî makamlar aracılığıyla hakkınızı talep etmenin bir sakıncası yoktur.

Soru 559: Bir kimse, yağmur suyuyla sulanan vakfedilmiş bir tarlayı belli bir ücret karşılığında kiralamıştır. Ancak yağmur suyuna bağımlı kaldığı için az ürün vermesi nedeniyle onun kanal veya kuyu suyuyla sulanması için gerekli işleri yapmış ve bu amaçla çok miktarda para harcamıştır; bu durumda kiracı tarlanın kirasını yağmurla sulama esasına göre mi, yoksa kanalla sulama esasına göre mi vermelidir? Bu kanal veya kuyu eğer kamu sektörü tarafından yapılmışsa hüküm nedir? Eğer vakfeden kişi o yerin kiralanmasından elde edilen kiranın nasıl kullanılacağını belirlemişse, mesela yıllık kirasının on gün Şehitler Serveri İmam Hüseyin'in (a.s) yas törenlerinde harcanmasını belirtmişse, acaba kira ücreti vakfeden kişinin tayin ettiği alanda mı harcanmalıdır? Ve eğer vakıf yöneticisi kiracıdan kirayı almaktan kaçınırsa kiracının kirayı Vakıflar Müdürlüğü'ne ödemesi caiz midir?

Cevap: Tarlayı yağmur suyu yerine yer altından çıkan suyla sulamak için kuyu kazmak, kanal açmak ve benzeri teşebbüsler, kira sözleşmesi sahih bir şekilde gerçekleştikten sonra yapılırsa, ister vakıf yöneticisinin, ister kamu sektörünün ve isterse kiracının parasıyla olsun, kira sözleşmesinde belirlenen ücretin azaltılıp çoğaltılmasını gerektirmez. Ama bu, kira sözleşmesinden önce veya kira süresinin bitiminden sonra ve yeni sözleşme yapılmadan önce olursa, bu durumda vakıf yöneticisi tarla için hazırlanan bütün imkânları göz önünde bulundurarak, onu kiraya verirken o zamanki adilane bir fiyatla vermelidir. Ücret vakfın belirlediği yerde harcanmalıdır. Vakfın kira ücretinin miktarının tayini, vakfın maslahat ve çıkarlarını kiraya verirken gözetecek şer'î yöneticinin görüşüne bağlıdır. Ve vakfın şer'î yöneticisinden kiralamadan ve ondan izin almadan vakıfta tasarruf etmek caiz değildir; bu, gasp sayılır. Vakıfta tasarruf etmenin caiz olması için sadece kira parasını va-

kıf dairesine veya herhangi bir fona vermek yeterli değildir. Fakat vakıf yöneticisi kira süresi boyunca kiracıdan kirayı almazsa, kiracının ondan yararlanmaya devam etmesinin sakıncası yoktur; bu durumda kira bedeli Vakıflar Müdürlüğü'yle uyum içerisinde vakıfta belirtilen hususa riayet edilerek harcanmalıdır.

Soru 560: Kiracı eğer, kiraya verenden kiralanan yeri tamir etmesini ve onda bazı değişiklikler yapmasını isterse, bunun masrafları kime aittir?

Cevap: Eğer kiralanan şeyin kendisi aynen kira sözleşmesi yapıldığı zamandaki hâlinde ise, kiraya verenin bazı değişiklikler yapması ve tamir etmesi doğrudur. Fakat kiracının talebini kabul etmesi şart değildir. Fakat kiracının bu isteğini kabul ettikten sonra, kiralanan yerde yapılan tüm değişiklik ve onarım masrafları onun kendisine aittir ve kiracının kiraya verenden bu işleri yapmasını istemesi, bu masraflara katlanmasını ve bunları karşılamasını gerektirmez.

Soru 561: Bir kimse yas meclisinde bir kişiden Kur'ân okumasını ister ve bunun karşılığında ücret olarak ona bir miktar para verir. Fakat bu şahıs Kur'ân okurken kendisine para veren kişiyi niyet etmeyi unuttur. Dolayısıyla Kur'ân okuduktan sonra okuduğu Kur'ân'ı, niyetinde bu işi yapmasını tavsiye edene atfetmek ister, acaba onun bu davranışı sahih midir ve bu ücreti hak eder mi?

Cevap: Kur'ân okurken o kişiyi niyet etmemişse, Kur'ân okuduktan sonra onu kendisine bu işi tavsiye edenin namına hesaplayamaz; dolayısıyla ücrete hak kazanmaz.

Soru 562: Bir aracıyla bir evi görmeye gittik. Evi gördükten sonra satın almaktan vazgeçtik. Daha sonra aynı evi başka birisiyle görmeye gittik ve aracının haberi ol-

madan muameleyi sonuçlandırdık, acaba bu konuda aracının herhangi bir hakkı var mı?

Cevap: Aracı müşteriye kılavuzluk edip satışa sunulan malı müşteriye göstermek için onunla birlikte gitmesine karşılık müşteriden ücret isteyebilir. Ancak aracı muamelenin gerçekleşmesinde aracılık yapmaz ve bu konuda bir rolü bulunmazsa satıcıyla müşteri arasında muamelenin gerçekleşmesi karşılığında ücret isteyemez.

Soru 563: Bir şahıs evini satmak için emlakçı bürosuna müracaat eder ve bu büronun yardımıyla müşteri bulur ve evin değerini belirler. Fakat daha sonra müşteri tellâl hakkı vermemek için muameleyi doğrudan satıcıyla gerçekleştiriyor. Acaba bu durumda müşteri ve satıcının aracı ücreti ödemesi gerekir mi?

Cevap: Sırf aracıya müracaat etmek aracının muameleyi gerçekleştirme ücretine hak kazanmasına sebep olmaz. Fakat emlakçı, alıcı veya satıcıdan biri için bir iş yapmışsa, o işi yaptığı kişiden o işin emsalinin ücretini isteyebilir.

Soru 564: Bir yeri belli bir zamana kadar belli bir paraya kiralayan bir kimse bir süre sonra kira sözleşmesini fesheder; acaba bu kira sözleşmesini feshetmesi sahih midir? Eğer sahih ise, kiraya veren fesihten önceki günler için bir ücrete hak kazanır mı?

Cevap: Kiracının, şer'an feshetme hakkı yoksa kendi kendine sözleşmeyi feshedemez. Kiracıya muhayyerlik hakkı doğmuşsa ve muameleyi feshederse, fesihten önceki günlerin ücretini ödemelidir.

Soru 565: Bir kimse bir tarım arazisini, sulamak amacıyla derin kuyu kazarak su çıkarma işleri ve masrafları kendi üzerine olmak kaydıyla kiralar. Kiracı ka-

nunî hazırlıkları geride bırakıp kuyu kazımı için kendi adına izin aldıktan sonra kuyuyu kazar ve ondan yararlanmaya başlar. Fakat aradan bir yıl geçtikten sonra arazinin sahibi tek taraflı olarak sözleşmeyi bozar; bu durumda kuyunun kendisinin, yapılan harcamaların ve satın alınmış araç gereçlerin hükmü nedir? Acaba kuyu kiracının mıdır, yoksa mülkiyette araziye mi tâbidir?

Cevap: Kira süresi sona ermedikçe taraflardan hiçbirinin sözleşmeyi feshetme hakkı yoktur ve sözleşmede aksine bir şart konulmamışsa kuyu araziye tâbi olup arazi sahibine aittir. Ancak kuyu üzerine kurulan araç gereçler ve yine kiracının kendi malıyla satın aldığı şeyler kiracıya aittir. Kira sözleşmesinde kiracının kuyudan yararlanma hakkı kabul edilmişse bu durumda kiracının hakkı saklıdır.

Soru 567: Kiracı, dairenin kira sözleşmesinin süresinin bitişinden binanın boşaltılmasına kadar geçen sürede bütçesinden bir miktarını kiraya veren daireye ödemesi şartıyla, iki devlet dairesinin, aralarında birisine ait binanın bir bölümünü, belli bir zaman için öteki dairenin kullanımına bırakmak üzere sözleşme yapmaları caiz midir?

Cevap: Eğer bu iş sahih bir kira sözleşmesi çerçevesinde ve binanın kanunî sorumlusunun kabul ve onayıyla gerçekleşirse sakıncasızdır ve sözleşmedeki koşul da şeriata muhalif değilse geçerli bir koşuldur.

Soru 568: Günümüzde evi kiraya verirken halk arasında yaygın olan bir biçimde kiracıdan önceden para almanın şer'î hükmü nedir?

Cevap: Eğer ev sahibi, kiracının kendisine bir miktar borç vermesi şartıyla evini belli bir zamana kadar belli bir ücretle kiraya vermeyi kararlaştırır ve aldığı borcu dikkate alarak evini benzeri bir evin ücretinden

daha düşük bir ücrette de kiraya verirse, bunun sakıncası yoktur. Fakat evini bedava olarak kiracının tasarrufunda bırakmak veya evini benzeri bir evin ücretine veya benzerlerinin ücretinden az ya da çok bir bedel karşılığında kiraya vermek şartıyla kiracıdan borç alırsa, öyle ki aralarında ilk olarak borç almak ve borç vermek gerçekleşir ve evi kiraya vermek veya kiracının tasarrufuna bırakmak borçtaki bir şart olursa, bunların hepsi haram ve batıldır.

Soru 569: Nakliyat şirketinin, belli bir ücret karşılığı taşımak ve müşteriye ulaştırmak için teslim aldığı eşyalar yolda çalınma veya yanma nedeniyle zayi olursa veya bir zarar görürse nakliyeciyi tazminatla yükümlü olur mu?

Cevap: Eşyaları taşıması ve belirlenen yere ulaştırması için kiralanan nakliyat şirketi, eşyaları korumak için taşımacılıkta yaygın olarak bilinen tedbirleri alır ve bu konuda hiçbir ifrat ve tefritte bulunmazsa, bir ihmali söz konusu değilse ve sözleşmede tazminatla yükümlülüğü şart koşulmamışsa yükümlü olmaz, aksi durumda zararın tazminiyle yükümlüdür.

Soru 570: Çoban koyun sürüsünü ağılda toplayıp kapısını kapattıktan sonra eğer oradan on sekiz km. uzaklıktaki evine gider ve geceleyin kurtlar ağıla girerek koyunları parçalarsa, çoban tazminatla yükümlü olur mu? Sözleşme gereği ücret olarak çobana o koyunlardan yedisinin verileceği dikkate alınır mı, acaba koyunları otlatması için istihdam eden kişinin çobana ücretini vermesi gerekir mi?

Cevap: Çoban geceleri sürünün ağılını korumakla sorumlu değilse ve koyunları korumada hiçbir aşırılık ve kusurda bulunmamışsa tazminatla yükümlü değildir ve çobanlık ücretinin tamamını isteyebilir.

Soru 571: Komşusunun evinde herhangi bir kira, satış veya ipotek sözleşmesi yapmaksızın uzun yıllar bedava olarak oturan bir kimse, ev sahibinin ölmesinden sonra mirasçılarının evi geri istemeleri karşısında evi vermekten kaçınmakta ve evin kendisine ait olduğunu iddia etmekte, ancak iddiasını ispatlayacak bir delili de bulunmamaktadır. Bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Mirasçılar şer'î bir yolla evin, miras bırakanın malı olduğunu ispatlarlar veya evi elinde bulunduran kişi bunu itiraf eder, ancak o evin kendisine intikal ettiğini iddia etmesine rağmen, bu iddiasını şer'î bir yolla ispatlayamazsa evi sahibinin mirasçılarına geri vermelidir.

Soru 572: Saatini tamir etmesi için saatçiye veren bir kişinin saati çalınırsa; acaba saatçi dükkanın sahibi tazminat ödemekle yükümlü müdür?

Cevap: Saatçi dükkanı sahibi saati korumada kusur etmemişse tazminatla yükümlü değildir.

Soru 573: Yabancı şirketlerin vekâletinde onların mallarını satan ve hizmeti karşılığında belli bir yüzde komisyon alan özel bir şirketin komisyon alması şer'an caiz midir? Devlet memurlarından birisi bu özel şirketle işbirliği yaparsa, onun da bu komisyondan bir miktar alması caiz midir?

Cevap: Eğer bu komisyon yabancı veya yerli, devlete ait veya özel şirketlerin mallarını satmada vekâlet ücreti olarak alınırsa vekil için özü itibariyle bir sakıncası yoktur. Fakat devlet memuruna gelince; eğer sunduğu resmî hizmetler karşılığında aylık maaş alıyorsa, başka bir ücret veya hediye almaya hakkı yoktur.

HAVA PARASI HÜKÜMLERİ

Soru 574: Bir mağazayı ticaret veya başka bir iş için belli bir zamana kadar kiralayan kiracının, kira süresi bittikten sonra sahibinin kirayı uzatmamasına rağmen, o yeri boşaltmaktan kaçınarak hava parası istemesi caiz midir? Kiracının mağazayı başkasına devretme hakkı olmadığı göz önünde bulundurulursa kiracının iş ve meslek [müşteri muhiti ve şöhret kazanma] hakkı iddia etmesi caiz midir?

Cevap: Kiracının kira süresi bittikten sonra o yeri elinde tutmaya ve sahibine teslim etmekten kaçınmaya hakkı yoktur; ancak kiracının orada mülk sahibinden kendisine intikal eden hava parası hakkı varsa veya o yer, kiralayan kimseye kanunen bir hakkın doğmasını gerektiren yerlerdense, bu durumda sahibinden kendi hakkının bedelini isteyebilir.

Soru 575: Ticarî bir yer kiraladım ve hava parası hakkını elde etmek için sahibine bir miktar para ödedim. Bu yere elektrik kablosu çekmek, yere taş döşemek, iş ruhsatı almak vs. için çok miktarda para harcadım. Aradan on yıl geçtikten sonra yer sahibinin mirasçuları orayı kendilerine geri vermemi istemektedirler; acaba onların isteğini kabul ederek orayı boşaltmam farz mıdır? Eğer boşaltmam farzsa, oraya harcadığım parayı onlardan isteyebilir miyim? Ve yine hava parası bedeli olarak onlardan şimdiki değerini isteyebilir miyim?

Cevap: Sahibinin kirayı yenilemesinin farz oluşu veya kiracıdan yeri boşaltmasını isteyebilmesi ve onun bu isteğini kabul etmenin gerekliliği ve yine kiralananmış olan o yere harcanan mallarla ilgili tazminat yükümlülüğü, ülkede uygulanan kanunlara veya kira sözleşmesinde kiracıyla kiraya veren arasında belirtilen şartlara

bağlıdır. Ama yerin hava parasına gelince; eğer şer'î bir yolla mülk sahibinden kiracıya intikal etmişse veya kanun gereğince hava parası kiracının ise, kiracı hava parasının şimdiki değerini isteyebilir.

Soru 576: Bir inşaat şirketi sahibi kiracıdan hava parası karşılığında bir şey almadan bir binayı kiraya vermiştir. Kiracı binayı boşalttığı zaman şirket sahibinin kiracıya hava parası olarak bir meblağ ödemesi gerekir mi? Eğer binanın sahibi orayı kiracıya satarsa, binanın değerinden hava parası hakkı olarak bir miktar düşmesi gerekir mi?

Cevap: Bir yerin hava parası satın alma, sulh ve gerekli akitte şart koşma veya bunu açıkça belirleyen kanunun varlığı gibi yollarla meşru bir şekilde kiracıya intikal etmemişse, bu durumda kiracının binanın sahibinden hava parası isteme hakkı yoktur ve eğer o binayı sahibinden satın alırsa, hava parası bedeli olarak binanın değerinden bir miktarı düşüremez.

Soru 577: Babam evlâtlarından üçü için birkaç ticarî yer satın aldı ve bu yerleri satın alırken tapularını onların adına kaydettirdi; şimdi bu yerler kanunen ve şer'an onlara aittir. Ölmeden önce bu yerler babamın elindeydi; babam bu yerlerde alış veriş ve ticaretle uğraşıyordu. Acaba bu yerlerin hava parası sadece sahiplerinin midir, yoksa mülkten ayrı olup mirasçuların tümüne mi aittir?

Cevap: Ticarî yerlerin hava parası mülke tâbidir ve şer'î bir yolla sahibinden başka birine intikal etmedikçe o mülkün sahibine aittir.

Soru 578: Kiracı yeri kiralarken yer sahibine hava parası olarak bir miktar para verirse, herhangi bir nedenle yeri boşalttığı anda mal sahibi kiracıya sadece onun vermiş olduğu meblağı mı iade etmelidir, yoksa

hava parasını kiracının yeri boşalttığı günün fiyatıyla mı ödemelidir?

Cevap: Eğer kiracı şer'an yerin hava parası hakkına sahipse, bu durumda o günün adilane fiyatına göre hava parasının o zamanki değerini isteyebilir ve mülk sahibinin kiracıya o zamanki fiyatı vermesi farzdır. Ama mülk sahibine mülkü boşalttığı zaman geri almak üzere emanet olarak bir miktar para bırakmışsa, sadece o yeri kiraladığı zaman ödediği meblağın dengini isteyebilir. Paranın değerinin farkı hususunda ise musalaha etmeleri (anlaşmaları) ihtiyata uygundur.

Soru 579: Şehrimizde hava parasının yaygın olmadığı bir dönemde hava parası vermeksizin sahibinden bir mağaza kiraladım; şimdi mağazayı kiraya veren ölmüş ve orası evlâtlarından birinin mülkü olmuştur. Mağazanın şimdiki sahibi orayı boşaltmamı istiyor. Oysa kirada oturduğum zaman içerisinde, oraya elektrik ve telefon çektirmek, kapısını değiştirmek ve muhafaza etmek gibi bazı işler yaptım ve o yerde yaptığımız muameleler nedeniyle halktan alacaklarım da var. Acaba yerin şimdiki sahibinin isteği üzerine orayı boşaltarak hiçbir hak talebinde bulunmadan sahibine teslim etmem gerekir mi? Eğer benim de bir hakkım varsa miktarı ne kadardır?

Cevap: Önceki kira süresi bittikten sonra kira sözleşmesini yenilemeden orada tasarruf edemez ve şimdiki sahibine teslim etmekten kaçınamazsınız. Fakat şimdiki sahibinin kirayı yenileme isteğinizi kabul etmesinin gerekliliği veya yeri boşaltmayı istemesinin caiz oluşu ve onun isteğini kabul etmenin gerekliliği kanunlara veya sözleşmedeki şartlara bağlıdır. Ama yeri boşaltırken hava parası bedeli olarak bir şey isteme hakkınıza gelince, bölgenin örfünde önceki kira sözleşmesi yapılırken kiracı için hava parası hakkı öngörülüyorsa

ve hava parası hakkı size intikal etmemişse, bu durumda yerin şimdiki sahibinin isteği üzere yeri boşaltıp onu kendisine teslim karşılığında hava parası istemeye hakkınız yoktur. Ancak, kanunun size böyle bir hak tanıması müstesna. Çektiğiniz elektrik, telefon ve kendi paranızla yaptırdığınız şeylerin hepsi size aittir. Mevcut örf ve kanunlara göre bedava hizmet olarak görülen veya mülk sahibi tarafından karşılığı ödenen şeyler müstesna.

Soru 580: a) Kiracı ticarethane olarak yirmi yıl aralıksız kiraladığı bir yeri kira süresi içerisinde veya kira süresi bittikten sonra, hava parası vergisini ödeyerek ve bütün kanunî işleri gözeterek hava parası hakkını başkasına devredebilir mi?

b) Hava parası bütün kanunî kurallar gözetilerek resmen başka bir kiracıya devredilirse, mülkün sahibi bunu kabul etmeyerek ikinci kiracıdan iş yerini boşaltmasını isteyebilir mi?

Cevap: Eğer hava parası hakkı mülk sahibinden veya kanuna uygun olarak kiracıya intikal etmemişse, onu satmaya ve başka birine devretmeye hakkı yoktur. Bu işi yaparsa fuzulî bir işlem yapmış olur ve geçerliliği mülk sahibinin iznine bağlıdır.

Soru 581: Murisim (bana miras bırakan), otel ve oradaki eşyalardan payına düşen bütün mallarını ve haklarını benimle uzlaşarak bıraktı; acaba bu sulh oteldeki hava parasını da kapsar mı?

Cevap: Eğer otelin hava parası hakkı ona ait ise ve sulh onun istisnasız oteldeki eşya ve haklarının tümü üzerine yapılmışsa, bu durumda hava parası hakkı da bu sulha dahildir.

Soru 582: Bir kimse, sahibi istediğinde boşaltmak şartıyla bir yeri kiralamış ve kira süresi bitince sahibinin

yeri boşaltmasını istemesi üzerine kiracı yerin hava parası hakkını istemektedir; acaba yer sahibinin hava parasını kiracıya ödemesi gerekir mi?

Cevap: Yer sahibinin istediği zaman kiracının yeri boşaltmasının şart koşulduğu sözleşmede görünürde hava parası hakkı yer sahibinden kiracıya intikal etmemiştir. Bu durumda bir şey isteyemez; İslâm Devleti kanunları uyarınca böyle bir hakkın öngörölmüş olması müstesna.

Soru 583: Kiraya verdiğim yerin hava parası hakkını kiracıya belli bir meblağa sattım. Müşteri bunun karşısında bana çek verdi. Fakat adamın banka hesabında para olmadığı için çeki nakit paraya çeviremedim, bu yerin hâla kiracısı olan şahıs yerin hava parası hakkının sahibi olduğunu iddia ediyor; oysa şimdiye kadar ben ondan hava parası karşılığını alamadım; bu durumda acaba bu kişi yerin hava parasının sahibi olur mu, yoksa para alınmadığı için hava parası muamelesi batıl mı olur?

Cevap: Hava parası satışı sahih bir şekilde gerçekleştikten sonra sırf hava parası karşılığı verilen çekin banka hesabında karşılığının olmayışı muamelenin batıl olmasına sebep olmaz; bu durumda hava parası müşterinindir ve yeri kiraya veren satıcı ise, çekin karşılığını isteme hakkına sahiptir.

Soru 584: Kiracı yeri boşaltırken hava parası istemeye hakkı olmasına rağmen mülk sahibi kanun ve yaygın örf'e aykırı olarak bunu vermezse kiracının, mülk sahibi razı olmaksızın hava parası bedelini alıncaya kadar o yerde kalmasının hükmü nedir? Eğer kiracının orada kalması caiz olmayıp gasp sayılırsa, bu durumda acaba bu yerde kazandığı mallar şer'an helâl midir?

Cevap: Mağazanın boşaltılması hava parası bedelinin ödenmesi şartına bağlı kılınmamışsa yeri boşaltırken sırf hava parası karşılığını isteme hakkına sahip olmak, o yerde tasarruf etmeyi sürdürmenin caiz olması için yeterli değildir. Ama yine de o yerde yapılan alışverişle elde edilen kazanç şer'an helâldir.

Soru 585: Bir şahıs belli bir meblağa bir yer kiralar ve hava parası olarak da ayrı bir meblağ öder; daha sonra yerin sahibi tedricen kirayı yükseltmeye başlar ve nihayet yerin kirası ilk verdiği kiranın iki katına çıkar. Şimdi kiracı yeri boşaltarak daha fazla bir hava parası karşılığında başka bir kiracıya vermek istiyor. Fakat mülk sahibi hava parası değerinin %15'ni istemeye ilâveten kira ücretini on katına çıkarmak istiyor. Oysa mezkur yere komşu mağazalar bundan daha az bir bedele kiralanmışlardır. Bu durumda mülk sahibinin şer'an ve kanunen hava parasından yüzdellik istemeye ve kirayı bu kadar yükseltmeye hakkı var mıdır?

Cevap: Yerin hava parası kiracıya ait olur ve onu istediği kişiye aktarması caiz ise, mülk sahibi kiracıdan hava parası bedeli olarak hiçbir şey isteyemez. Ama kira ücretine gelince; kira parasının miktarının tayini, mülk sahibi ve kiracının kira sözleşmesini yenileme esnasında anlaşmalarına bağlıdır.

Soru 586: Eğer bir şahıs bir mağazayı kiralarken aylık kiraya ilâveten bir meblağı da hava parası olarak öder ve yeri boşalttığı zaman mülk sahibinin hava parasını o zamanki fiyatıyla kendisine iade etmesini, aksi durumda kendisinin hava parasını başkasına satmaya ve yeri böylece boşaltıp müşteriye vermeye hakkı olduğunu şart koşarsa; acaba bu şart sahih midir? Ve yeri kiraya veren kişinin ister o zamanki fiyatını kiracıya ödemek ve ister yerin başkasına teslim edilmesine razı olmak şeklinde olsun bu şarta uyması gerekli midir?

Cevap: Kira sözleşmesinde böyle bir şart koşulmasının hiçbir sakıncası yoktur ve yeri kiraya veren kişinin bu şarta uyması farzdır ve yeri kiraya veren kişi kiracıdan hava parasını satın almayı kabul etmezse, hava parasının başka birine satılmasına ve yerin ona teslim edilmesine itiraz edemez.

Soru 587: Başkasının kirasında olan ticarî bir mağazayı bir evle birlikte satın aldık, satıcı mağazanın hava parasını kiracıya satmış, kiracı da hakkını başka bir kiracıya satmıştır. Bu durumda acaba kira süresi bitince mağazayı boşaltmayı istediğimizde ikinci kiracıya hava parası bedelini, biz mi ödemeliyiz, yoksa hava parası bedelini almış olan önceki sahibi veya önceki kiracısı mı vermelidir?

Cevap: Son kiracı şer'î bir yolla hava parasını hak ettikten sonra, şimdi bu hava parasını ondan satın almak isteyen kişinin bedelini ona ödemesi gerekir.

MALÎ KEFALET

Soru 588: Banka hesabında mevcut nakiti bulunmayan bir kimse başka bir şahsa kefil olmak için vesika olarak çek keşide edebilir mi?

Cevap: Bu gibi meselelerde ölçü, İslâm Cumhuriyeti [ya da bulunulan ülke] kanunlarıdır.

Soru 589: Bir miktar alacaklı olduğum şahıs, borcunu ödemekte kusur edince, akrabalarından biri borçluya bir süre zaman tanımam şartıyla bana borç miktarında vadeli bir çek verdi ve böylece çekin ödeme süresi doluncaya kadar borçlu borcunu ödemezse borca kefil oldu. Daha sonra borçlu kaçarak saklandığı için ona şimdi ulaşmam da mümkün değil. Bu durumda acaba bütün borcu kefilden almam caiz midir?

Cevap: Belli bir süreye kadar borçlu borcunu ödemezse, borcu ödeyeceğine dair şer'an sahih bir şekilde kefil olmuşsa, vakti geldiğinde alacağınızı istemeniz ve hepsini kefilden almanız caizdir.

REHİN (İPOTEK)

Soru 590: Birisi bankadan aldığı borç karşılığında evini ipotek etmiş ve borcunu ödeyemeden vefat etmiştir. Küçük yaştaki mirasçuları da borcun tamamını ödeyemeyince banka, fiyatı borç meblağından kaç kat fazla olan eve el koymuş ve zaptetmiştir; bu fazla fark miktarının hükmü nedir? Küçük çocuklar ve onların haklarıyla ilgili hüküm nedir?

Cevap: Alacaklının alacağına ulaşmak için ipotekli malı satmasının caiz olduğu yerlerde onu mümkün olan en yüksek fiyata satması farzdır. Bu durumda eğer ipotekli mal alacaklının talebinden fazla olursa, kendi hakkını aldıktan sonra geri kalanını şer'î sahibine geri vermesi gerekir. Dolayısıyla soruda söz konusu edilen fazlalık mirasçılara aittir.

Soru 591: Mükellefin, bir şahıstan bir zamana kadar belli bir meblağ borç alarak evini borç karşılığında onun yanında ipotek etmesi ve sonra da aynı evi alacaklı kişiden belli bir meblağ karşılığında belli bir zamana kadar kiralaması caiz midir?

Cevap: Mülk sahibinin kendi malını kiralamasındaki sakıncaya ilâveten, böyle muameleler, faizli borç elde etmek için yapılan bir hile olup şer'an haram ve batıldır.

Soru 592: Bir şahıs bir miktar borç karşılığında arsasını bir başkası yanında ipotek etmiştir. Bunun üzerinden kırk yıldan fazla bir zaman geçmiş, ipotek eden ve

alacaklının her ikisi de ölmüşlerdir. İpotek edenin ölümünden sonra mirasçuları defalarca alacaklının mirasçılarlarından arsayı geri istemelerine rağmen onlar bu talebi reddederek arsanın kendilerine babalarından miras kaldığını iddia etmektedirler. Acaba bu durumda ipotek eden kişinin mirasçılarının, arsalarını alacaklının mirasçılarından geri almaları caiz midir?

Cevap: Alacaklının borcunu almak için, arsayı sahip lenmeye hakkı olduğu tespit edilir ve arsanın değeri de borç miktarında veya ondan daha az olursa ve ölünceye kadar da yer onun tasarrufunda kalmışsa, bu durumda görünürde arsa ona aittir ve ölümüyle o toprak onun bıraktığı maldan ve mirasçılara ulaşan mirastan sayılır; aksi durumda arsa ipotek edenin mirasçularına miras olarak ulaşır ve onlar bu mirası onlardan isteyebilirler. Ancak ipotek edenin mirasçuları onun borcunu geri bıraktığı maldan alacaklının mirasçularına ödemelidirler.

Soru 593: Bir evi kiralamış kimsenin onu borcu karşılığında alacaklının yanında ipotek etmesi caiz midir, yoksa ipoteğin sıhhatinde ipotek edilen malın ipotek edenin kendi malı olması şart mıdır?

Cevap: Ev sahibi kiralanın şeyin ipotek edilmesine izin verirse, bunun sakıncası yoktur.

Soru 594: Birisine olan borcum karşılığında evimi bir yıl süreyle onun yanında ipotek ettim ve bununla ilgili olarak bir sözleşme yaptık. Fakat ben sözleşme dışında evin üç yıl onun elinde kalacağı vadedinde bulundum. Acaba ipotek süresi için geçerli olan, sözleşmede kaydedilen süre mi, yoksa formalite icabı verdiğim söz müdür? İpoteğin batıl olduğu farz edilse, bu durumda ipotek edenle alacaklının ne yapmaları gerekir?

Cevap: İpoteğin süresi konusunda sözleşmede yazılan, verilen söz ve buna benzer şeylerin geçerliliği yok-

tur; bu konuda ölçü borç sözleşmesidir. Dolayısıyla eğer belli bir süre üzerinde şart koşulmuşsa, o süre dolunca ipotek bozulur; aksi takdirde borç ödeninceye veya alacaklı borçlunun zimmetini berî edinceye kadar ipotek geçerlidir. Ev ipotek olmaktan çıkar veya ipotek sözleşmesinin temelden batıl olduğu anlaşılırsa, ipotek eden alacaklıdan ipotek ettiği malı isteyebilir. Alacaklı da sahibine onu geri vermekten kaçınamaz ve o mala sahih ipoteğin sonuçlarını uygulayamaz.

Soru 595: İki yıl veya daha fazla bir süre önce babam bir kişiye olan borcundan dolayı bir miktar altın sikkeyi onun yanında ipotek etti. Babam ölümünden birkaç gün önce alacaklının o altınları satmasına izin verdi, fakat bu istediğini ona ulaştırmadı. Daha sonra ben babamın ölümünden sonra borçlu olduğum meblağı birinden borç alarak babamın borcunu ödeyip zimmetini berî etmek kastı olmaksızın, sırf ipotek edilen malı ondan alarak başkasının yanında ipotek etmek amacıyla ona verdim. Fakat alacaklı, mirasçılardan hepsi muvafakat et-medikçe malı teslim etmekten kaçındı. Bazı mirasçılar da malın teslim alınmasına izin vermekten çekindiler. Bu nedenle verdiğim parayı geri almak için alacaklıya müracaat ettiğimde, o da parayı alacağı karşısında aldığını iddia ederek bana geri vermekten kaçındı. Bu durumda şer'an hüküm nedir? Acaba alacaklının, alacağını aldıktan sonra ipotekli malı geri vermekten kaçınması caiz midir? Babamın borcunu ödemekle sorumlu olmadığım ve ona parayı babamın borcunu ödemek için vermediğim göz önünde bulundurulursa, acaba alacaklının o parayı alacağı karşılığında alarak geri vermeme hakkı var mıdır? Ve acaba ipotekli malı bana vermeği diğer mirasçıların muvafakatine bağlı kılabilir mi?

Cevap: Eğer alacaklıya parayı meyyitin borcunu

ödemek kastıyla vermiş iseniz, bu durumda meyyitin zimmeti berî olur, üzerindeki borç kalkar ve ipotekli mal serbest olarak alacaklının yanında emanete döner. Ancak ipotekli mal bütün mirasçılara ait olduğu için onu mirasçılardan tümünün muvafakati olmaksızın mirasçılardan bazısına veremez. Eğer paranın ölen kişinin borcu karşılığında ödendiği kesinlik kazanmaz ve alacaklı da bunu itiraf ederse, alacaklı o parayı alacağı karşısında kendisi için alamaz ve kendisine veren kişinin istemesi durumunda geri vermesi farzdır. Böylece meyyitin mirasçıları babalarının borcunu verip ipotekli malı kurtarıncaya veya alacaklıya, hakkını alması için onu satmasına izin verinceye kadar altınlar ipotek olarak onun yanında kalır.

Soru 596: Malını birinin yanında ipotek eden kimse-
nin, aynı malı ipotekten kurtarmadan önce borcundan
dolayı üçüncü bir kişinin yanında ipotek etmesi caiz
midir?

Cevap: Malını ipotek eden kimse, birinci ipotekten
kurtulmadan önce aynı malı birinci alacaklının izni ol-
maksızın ikinci kez ipotek etmesi fuzulî olup, sıhhati bi-
rinci alacaklının iznine bağlıdır.

Soru 597: Bir şahıs, kendisine borç olarak belli bir
meblağ vermesi için tarlasını başka birinin yanında ipo-
tek eder. Fakat ipotek alan, belirlenen meblağa sahip
olmadığını mazeret göstererek onun yerine tarla sahibi-
ne on baş koyun verir. Tarafların ipotegi çözerek her bi-
rinin kendi malını almak istedikleri zaman, alacaklı
kendisine on baş koyunun geri verilmesinde ısrar edi-
yor, acaba onun şer'an buna hakkı var mı?

Cevap: İpotek kesin ve sabit bir borç karşılığında
olur; sonradan gerçekleşecek borç karşılığında değil.

Sorudaki durumda tarla ve koyunların, her biri sahibine geri verilmelidir.

ORTAKLIK

Soru 598: Bir şirket sahibiyle sermayeyi kullanmada benim tarafımdan vekil olup hisse senetlerinin kârından her ay bana örneğin elli bin riyal vermesi kaydıyla sermayede ortak oldum ve bir yıl sonra bu mal ve kârı karşılığında ondan bir arsa aldım; bu arsanın hükmü nedir?

Cevap: Sorudaki varsayımda yatırımda ortaklık ve sermayenin şirket sahibi tarafından çalıştırılması izni söz konusudur. Dolayısıyla elde edilen kazanç eğer şer'an helâl olan bir şekilde gerçekleşmişse, arsayı almanın sakıncası yoktur.

Soru 599: Birkaç kişi ortak olarak bir şey satın alırken aralarında kur'a çekerek kimin adına çıkarsa onu ona vermeyi şart koşmalarının hükmü nedir?

Cevap: Kur'a çekmekten maksat, herkesin ortak maldaki hissesini kur'a çekiminden sonra adına çıkan kimseye kendi rızalarıyla hibe etmekse, bunun sakıncası yoktur; fakat maksat, ortak malın kur'a çekimiyle adına kur'a çıkan kişinin malı olması ise, bu şer'an sahih değildir. Bunun gibi asıl maksat kaybetme-kazanma (kumar) olursa da sahih değildir.

Soru 600: İki kişi bir tarla satın alır ve yirmi yıl süreyle ortak olarak orayı ekip biçerler. Şimdi ortaklardan biri kendi hissesini başkalarına satmak istiyor; acaba böyle bir hakkı var mı, yoksa sadece öteki ortak mı onu satın alma hakkına sahiptir? Eğer hissesini ortağına satmazsa

acaba öteki ortağın buna itiraz etme hakkı var mıdır?

Cevap: Ortaklardan biri, diğerini hissesini kendisine satmaya zorlayamaz ve hissesini başka birine satmak istediğinde de ona itiraz edemez. Ancak muamele kesinleştikten sonra eğer şufa hakkının gerçekleşmesi için bütün şartlar mevcutsa, onu şufa (ortağından satın almada öncelikli olma) hakkına dayanarak alabilir.

Soru 601: Sanayi ve ticarî şirketlerin veya bazı bankaların satışa sundukları hisse senetlerinin alım satımının hükmü nedir? Şöyle ki, bir hisse senedi satın alındıktan sonra borsada pazarlanmakta, alınıp satılmakta ve böylece fiyatı alış fiyatından yukarı çıkmakta veya aşağı inmekte; alım satımın sermaye üzerinde değil de hisse üzerinde yapıldığı kesindir. Yine eğer bu şirketlerin faize dayalı faaliyetleri olduğu bilirse veya bu konuda şüphe edilirse hüküm nedir?

Cevap: İşyeri, fabrika, şirket veya banka hisselerinin malî değeri, eğer hisselerin kendisinden kaynaklanır ve malî değeri belirleme yetkisine sahip olan kimsenin hisselerine malî değer vermesi sonucu ortaya çıkarsa, bu durumda onun alım satımının sakıncası yoktur. Yine eğer fabrika, şirket, iş yeri ve bankanın değeri ve sermayesi ölçü alınarak hisselerine malî değer verilirse, yani her bir hisse senedi o değer ve sermayenin bir bölümünü temsil ettiği için bir değer belirlenirse, alım satımının sakıncası yoktur. Ancak, bu şirketin hisselerinin tümü hakkında ve aldanmayı önlemede etkili olan diğer şeylerden haberdar olmak ve söz konusu şirket, iş yeri ve fabrikanın iş ve faaliyetinin şer'an helâl olması gerekir.

Soru 602: Biz üç kişi bir tavuk mezbahasına ve oraya ait bir mülke ortağız. Aramızda uyum olmadığı için ortaklıktan ayrılmaya karar verdik ve bu amaçla mezbahayla ona ait mülkü ortaklar arasında açık artırma ile

satışa koyduk. Açık artırmayı ortakların biri kazandı. Fakat bu güne kadar bize hiçbir ödemede bulunmamıştır. Acaba bu muamele geçersiz sayılır mı?

Cevap: Bir malın sırf açık artırmaya çıkarılması ve ortaklardan biri veya başka biri tarafından en yüksek fiyatın teklif edilmesi, satışın gerçekleşmesi ve mülkiyetin intikali için yeterli değildir. Hisselerin satışı şer'ah sahîh bir şekilde gerçekleşmedikçe ortaklık aynen devam eder. Fakat satış sahîh bir şekilde gerçekleşirse, müşterinin parayı ödemeyi geciktirmesi satışın batıl olmasına sebep olmaz.

Soru 603: Şirket kurup resmî işlemlerini tamamladıktan sonra diğer ortakların muvafakatiyle şirketteki hissemi başka birine sattım. Müşteri de bunun karşısında bana birkaç tane çek verdi. Ancak hesabında çeklerin karşılığı olmadığından müşteriye müracaat ettiğimde benden çekleri alarak şirketteki hissemi geri verdi. Fakat hissem resmîyette onun adında kaldı. Daha sonra müşterinin bu hisseyi başka birine satmış olduğunu anladım; acaba onun bu satışı sahîh midir, yoksa kendi hissemi isteme hakkına sahip miyim?

Cevap: Sizinle muameleyi feshettikten sonra hisseleri satmışsa, bu durumda onun bu satışı fuzulî olup geçerliliği sizin iznimize bağlıdır. Ama satışı feshetmeden önce o hisseyi üçüncü bir kişiye satmış ise, bu durumda bu satışın sıhhatine hükmedilir ve müşteri birinci muameleyi feshettikten sonra muameleyi feshettiği günün fiyatı üzerinden malın (hissenin) değerini size geri vermelidir.

Soru 604: Babalarından kendilerine bir ev miras kalmış iki kardeşten biri, payına düşeni almak veya satışla ortaklıktan ayrılmak ister. Fakat ötekisi bu konuda tüm çözüm yollarını reddeder; bölüşmeye, hissesini kardeşi-

ne satmaya ve kardeşinin hissesini satın almaya yanaşmaz. Bu nedenle birinci kardeş mahkemeye başvurur. Mahkeme de evi araştırması için adli uzman (bilirkişi) görevlendirir ve araştırma sonucu evin bölünemeyeceği ve ortaklığın sona ermesi için ya birisinin hissesini diğerine satması veya ev üçüncü bir kişiye satıldıktan sonra ortakların parasını teslim alması gerektiği bildirilir ve mahkeme tarafından bu görüş onaylanır. Böylece ev açık artırımli satışa çıkarılarak satılır ve parası ortaklara teslim edilir. Acaba bu satış geçerli midir ve kardeşlerin her birinin o paradan kendi hissesini alması caiz midir?

Cevap: Bunun sakıncası yoktur.

Soru 605: Ortaklardan biri şirketin parasıyla bir mülk satın alarak onu eşinin adına geçirir; acaba bu muamele ortakların hepsine mi aittir ve mal ortakların hepsinin mi sayılır? Ve acaba o ortağın eşi, kocası izin vermese bile şer'an mezkur mülkü ortakların adına geçirmekle yükümlü müdür?

Cevap: Bu şahıs o mülkü eğer zimmetinde olan küllî parayla (yükümlü olduğu paranın geneliyle) kendisi veya karısı için satın almış ve daha sonra parasını şirketin ortak parasından vermişse, bu durumda o mülk ona veya karısına aittir ve diğer ortaklara sadece malları oranında borçlu olur. Fakat onu bizzat şirketin kendi malıyla satın almış ise, bu durumda muamele ortakların hissesi oranında fuzulî olup geçerliliği ortakların iznine bağlıdır.

Soru 606: Acaba mirasçılardan bazıları veya vekilleri diğer mirasçıların muvafakati olmaksızın müşâ malda (ifraz edilmemiş ortak mal) bilfiil tasarruf edebilirler mi veya o mal üzerinde muamele yapabilirler mi?

Cevap: Ortaklardan birinin ortak malda diğer ortakların izni veya rızası olmaksızın bilfiil tasarruf yapması

caiz değildir. Yine ortaklardan birinin diğer ortakların izni veya rızası olmaksızın ortak mallarla muamele yapması sahih değildir.

Soru 607: Ortaklardan bazıları müşâ mülkü (ifraz edilmemiş ortak mülkü) satar veya başka birisi satar da bazı ortaklar buna izin verilerse, acaba bu satış sahih midir ve hepsinin rızası olmadan bütün ortaklar için geçerli midir, yoksa bu satışın bütün ortaklar için geçerliği hepsinin rıza ve kabulüne mi bağlıdır? Ve Eğer hepsinin rızası şartsa, acaba bu durumda malda ortaklığın, ticarî bir şirket içinde olmasıyla âdi bir şirket içinde olması arasında fark var mıdır? Yani böylece birinci tür şirkette değil de, ikinci tür şirkette ortakların tümünün rızasının şart olduğu söylenebilir mi?

Cevap: Satış sadece onu satan veya satışına izin veren kişinin hissesinde sahih ve geçerlidir, diğer ortakların hissesinde ise her birinin iznine bağlıdır; bu konuda ortaklık veya şirket türleri arasında hiçbir fark yoktur.

Soru 608: Bir kişi bankayla ortaklaşa konut yapmak için bankadan bir miktar para borç alır. Evi yaptıktan sonra doğal afetlere karşı onu banka nezdinde sigorta eder. Şimdi evin bir köşesi yağmur veya kuyu suyu rutubetiyle yıkılmış olup onarmak için bir miktar paraya ihtiyaç vardır. Fakat banka bu konuda sorumluluk kabul etmiyor ve sigorta şirketi bu hasarın, sözleşme dışında olduğunu söylüyor, bu durumda bu hasarın sorumlusu kimdir?

Cevap: Sigorta şirketi, sigorta sözleşmesi kuralları dışındaki hasarlardan sorumlu değildir. Evin tamir masrafları ve başka birinin tazminatıyla yükümlü olmadığı zararlar ev sahibine aittir. Banka ise eğer sivil ortaklık sözleşmesi çerçevesinde binaya ortaksa, bu durumda

hissesine oranla zararı ödemelidir; hasarın özel bir şahsa isnat edilmesi durumu müstesna.

Soru 609: Üç kişi birlikte ticaret yapmak için ortaklaşa birkaç ticaret yeri satın alırlar; ancak ortaklardan biri o yerlerden yararlanma, hatta kiraya verme veya satma konusunda diğer ortaklarla uzlaşmaktan kaçınır. Bu konuda soru şudur:

a) Ortaklardan birinin diğer iki ortağın izni olmaksızın kendi hissesini satması veya kiraya vermesi caiz midir?

b) Ortaklardan birinin diğer iki ortaktan izin almadan o ticaret yerlerinde işe başlaması caiz midir?

c) Onun bu yerlerden birini kendisine alıp ötekileri diğer iki ortağa vermesi caiz midir?

Cevap: a) Ortaklardan her birinin kendi ortak hissesini diğer ortakların izni olmaksızın satması caizdir.

b) Ortaklardan birinin diğer ortakların izni olmaksızın ortak malı kullanması caiz değildir.

c) Ortaklardan hiçbiri diğer ortakların muvafakati olmadan kendi başına ortak maldan kendi hissesini ayıramaz.

Soru 610: Bir bölgenin ahalisi ağaçlık bir alanda bir hüseyniye¹ yapmak istiyorlar. Fakat yerde hissesi olan ahalden bazıları buna rıza göstermiyorlar; bu durumda orada hüseyniye yapmanın hükmü nedir? Arsanın enfalden² olma veya şehrin umuma ait yerlerinden olma ihtimali varsa hüküm nedir?

1- [İmam Hüseyin'e (a.s) ağıt okunan ve diğer hayır işler için kullanılan ve cami hükmünde olmayan yer.]

2- [Enfal; savaşmadan Müslümanların eline geçen ganimetlere, sahibi olmayan işlenmemiş yer, maden, orman, dağların tepeleri, dere-lerin içi, mirasçısı olmayan tereke, emek verilmeden ve zahmet çekilmeden elde edilen mala denir.]

Cevap: Eğer arsa ahalinin ortak mülküyse, bu durumda orada tasarruf etmek bütün ortakların iznine bağlıdır; fakat enfalden ise bu durumda kullanma yetkisi İslâm Devleti'nin elindedir; dolayısıyla devletin izni olmaksızın orada tasarruf etmek caiz olmaz. Ve yine eğer şehrin umuma ait yerlerinden olursa hüküm aynıdır.

Soru 611: Mirasçılardan biri eğer ortak bağdan kendi hissesinin satılmasına razı olmazsa, acaba diğer mirasçılardan veya devlet kurumlarından birinin onu buna zorlaması caiz midir?

Cevap: Taksim ve hisseleri ayırmak mümkün olursa, ortaklardan hiçbirini veya başka biri ortaklardan birini hissesini satmaya zorlayamaz. Bu durumda ortakların her biri sadece ötekilerden kendine ait olan hissesini ayırmalarını isteyebilir; ancak ağaçlandırılmış bahçeyi taksim ve ifraz konusunda İslâm Devleti tarafından özel birtakım kanunlar konulmuşsa, bu kuralların gözetilmesi farzdır. Fakat müşâ mülk (ortak) taksim ve ifraz edilecek durumda değilse, ortaklardan her biri ortağını, hissesini satmaya veya ortağının hissesini satın almaya zorlaması için şer'î hâkime müracaat edebilir.

Soru 612: Dört erkek kardeş ortak oldukları mallarıyla bir arada yaşarlarken bunlardan ikisi evlenir ve her biri küçük kardeşlerinden birinin bakımını üstleneceğini ve onu evlendireceğini taahhüt eder. Fakat hiçbirini taahhütlerini yerine getirmediği için küçük kardeşler onlardan ayrılmayı ve ortak mallarının bölünmesini isterler; bu durumda şer'an mallarının nasıl bölünmesi gerekir?

Cevap: Ortak maldan kendisine harcayan kardeşler, ortak maldan kendileri kadar harcamayan kardeşlere kendilerinin harcadıklarının karşılığını borçlu olurlar.

Bu durumda diğerk kardeşler de onlardan bunun karşılığını kendi mallarından vermelerini isteyebilirler ve sonra mevcut ortak malı aralarında eşit olarak bölüşürler veya ilk önce ortak maldan hiç harcamayanlara veya diğerlerinin aldığından daha az alanlara her biri eşit oranda almış olacak şekilde verirler, sonra geri kalan mal aralarında eşit olarak bölünür.

Soru 613: Çay kurumu şehirlerdeki çay bayilerini çay kurumunda üye ve ortak olmaya zorluyor; acaba çay kurumunun bayileri ortaklığa zorlaması caiz midir? Ve acaba zorlamayla olan bu ortaklık sahih midir?

Cevap: Çay kurumu eğer çay bayilerine şehirlerde birtakım imkânlar sağlıyor ve dağıtmaları için onlara çay verip benzeri hizmetler sunuyorsa, onlara çay kurumunda ortak olmayı ve kendilerinden başkalarıyla alışveriş yapmamayı şart koşmasının ve bu ortaklığın sakıncası yoktur.

Soru 614: Şirketin müdür veya sorumlularının, elde edilen kârları hisse sahiplerinden izin almaksızın hayır işlerde harcamaları caiz midir?

Cevap: Ortaklardan her birinin ortak maldan elde edilen kâr payı ve onu harcama yetkisi o payın sahibine aittir. Dolayısıyla başka bir kişi onun vekâletini almaksızın veya ondan izin almaksızın o maldan harcama yaparsa, hayır işlerde harcamış olsa bile bunu tazmin etmekle yükümlüdür.

Soru 615: Üç kişi ticarî bir yerde ortaktır. Elde edilen kâr aralarında eşit olarak bölünmesi şartıyla birinci ortak sermayenin yarısını, ikinci ve üçüncü ortak ise dörtte birini vermişlerdir. Fakat ikinci ve üçüncü ortak iş yerinde sürekli çalışırken birinci ortak orada çok az çalışmaktadır; acaba mezkur şartla bu ortaklık sahih midir?

Cevap: Ortaklık sözleşmesinde ortakların her birinin verdiği sermayenin eşit olması şart değildir. Dolayısıyla ortakların her birinin sermaye olarak verdiği para miktarının farklı olmasına rağmen kârın ortaklar arasında eşit olarak bölünmesinin şart koşulmasının sakıncası yoktur. İş yerinde çalışmaya gelince; eğer ortaklık sözleşmesinde bu konuda hiçbir şey kaydedilmemişse, ortaklardan her biri çalıştığı miktarda işinin emsalinin ücretini alma hakkına sahiptir.

Soru 616: Devlet ve özel sektör tarafından ortaklaşa kurulan bir şirketin idare işleri, şirkette hisse sahibi olanların temsilcileri tarafından gözetilmektedir. Bu şirkete ait nakliye araçlarının müdürler ve diğer çalışanlar tarafından özel işleri için yaygın olarak kullanılması caiz midir?

Cevap: Şirkete ait nakliye araçlarının ve diğer malların, şirketin işleriyle ilişkisi olmayan yerlerde kullanımı hisse sahiplerinin veya onların temsilcilerinin iznine bağlıdır.

Soru 617: Bir şirketin tüzüğüne göre, ihtilâflı konuların halli için bir hakemler kurulu oluşturması öngörülmüştür; ancak bu kurul, şirketin üyeleri tarafından kurulmadıkça sorumluluğunu yerine getiremez. Hâlihazırda hissedarlardan %51'i kendi haklarından vazgeçtikleri için böyle bir kurulun kurulmasını talep etmiyorlar. Acaba kendi haklarından vazgeçen ortakların, haklarından vazgeçmemiş ortakların haklarının korunması için bu kurulun oluşturulmasına iştirak etmeleri gerekir mi?

Cevap: Eğer şirketin iç tüzüğü uyarınca gereken hallerde hakemler kurulunun oluşturulması için üyeler taahhütte bulunmuşlarsa, kendi taahhütlerine uymaları gerekir. Üyelerden bazılarının kendi haklarından vazgeçmeleri,

hakemler kurulunun oluşturulmasıyla ilgili olarak mevcut taahhütlerine amel etmemelerini şer'an caiz kılmaz.

Soru 618: Sermayeye ortak olan iki kişi hava parasına da ortak oldukları bir yerde ortak bir ticaret yapıyorlar, yıl sonunda da kâr ve zararları belirleyip bölüşüyorlar. Son zamanlarda ortaklardan birisi günlük işleri bırakarak ticarethaneden sermayesini almasına rağmen öteki ortak o mekânda ticarî muameleleri sürdürmektedir. Fakat fiilen ayrılan ortak diğer ortağın kendisi için yapmış olduğu özel muamelelerde de ortak olduğunu iddia etmektedir; bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Sırf mülkte veya ticarethanenin hava parasında ortaklık, ticarete ve ondan elde edilen kârda ortak olmak için yeterli değildir; ticaret ve kârda ortak olabilmek için ticaret sermayesine ortak olmak gerekir. Dolayısıyla ortak malda ortakların hissesi sahih bir şekilde taksim edilip her biri sermayesini aldıktan sonra ortaklardan birisi ticarethanede ticaretini sürdürürse, sermayesini alan kişinin arkadaşının ticaretinde hiçbir hakkı olmaz; sadece hissesi oranında ticarethaneden kira veya emsalinin ücretini isteyebilir. Ancak ortak sermaye taksiminden önce ticareti sürdürmüş olursa, öteki ortağın sermayedeki ortaklığı oranında birinci ortağın ticaretinde hakkı vardır.

Soru 619: Eline geçecek olan malını İslâm ve hak mektebe aykırı düşünceleri yaymakta harcama ihtimalini göz önünde bulundurarak kız kardeşimin kendi mallarını elde etmesini engellemem ve şirketteki hissesini ayırıp hakkını ona vermekten kaçınmam uygun mudur?

Cevap: Ortaklardan hiçbiri, diğer bir ortağın ayrılmasını engelleyemez. Aynı şekilde mal varlığını aldığı anda harcanması caiz olmayan kötülük ve gûnahta kul-

lanacağı endişesiyle diğer bir ortağın ortaklıktan ayrılmasına ve ortak mallarına ulaşmasına engel olamaz; aksine bu konuda ortağın isteğini yerine getirmeleri farzdır; ama onun mallarını haram işlerde kullanması kendisine haramdır. Nitekim o mallarını harcanması caiz olmayan yerlerde harcarsa, başkalarına düşen onu münkerden, kötü işlerden alıkoymak olmalıdır.

HİBE

Soru 621: Baliğ olmayan yetimin ettiği hediye kullanmak şer'an caiz midir?

Cevap: Şer'î velisinin iznine bağlıdır.

Soru 622: Bir arsaya ortak olan iki kardeşten biri kendi hissesini karşılıklı hibe yöntemiyle büyük kardeşinin oğluna bağışlar ve hissesini ona teslim eder; acaba bu durumda hibe eden kişinin evlâtlarının, babalarının ölümünden sonra bu hissede miras iddia etme hakları var mı?

Cevap: Ölen kardeşin hayattayken o arsadaki hissesini kardeşinin oğluna bağışlayarak teslim ettiği ve onun yetkisine bıraktığı ispatlanırsa, ölümünden sonra mirasçılarının o arsada hiçbir hakkı yoktur.

Soru 623: Babası için babasının arsasında bir ev yapan kimse, daha sonra babası hayattayken aynı bina üzerinde babasının izniyle kendisi için de bir kat çıkar. Bu adamın, babasının ölümünden birkaç yıl sonra öldüğü, ikinci katın hibe olduğuna veya nasıl kullanıldığına delâlet edecek hiçbir belge ve vasiyetin olmadığı dikkate alınacak olursa, acaba evin ikinci katı onun ve ölümünden sonra da mirasçılarının olur mu?

Cevap: Eğer o, kullandığı ikinci katın yapım masraflarını kendisi vermişse ve babası hayatta olduğu sürece ikinci kat hiçbir tartışma konusu olmadan onun elinde kalmışsa, o evin şer'an ona ait olduğuna hükme-

dilir ve ölümünden sonra onun mal varlığından sayılır ve mirasçılarının olur.

Soru 624: Ben on bir yaşındayken babam sahip olduğu evlerden birini resmen benim adıma geçirmiştir. Bir arsayla başka bir evin yarısını da kardeşimin adına ve bu evin diğer yarısını ise annemin adına geçirmiştir. Babamın ölümünden sonra diğer mirasçılar babamın benim adıma geçirdiği evin şer'an bana ait olmadığını ve babamın bu evi kendisinden zapt edilmemesi için benim adıma geçirdiğini iddia ediyorlar. Oysa babamın kardeşim ve annemin adına geçirdiği emlakın onlara ait olduğunu itiraf etmekte. Babamın bu konuda herhangi bir vasiyeti ve şahidi de olmadığı göz önünde bulundurulursa hüküm nedir?

Cevap: Babanın kendisi hayattayken bazı mirasçılara bağışladığı emlak, bağışlayan kişinin hayatında sahih bir şekilde teslim edilmiş ve tapusu bağışlanan kişinin adına geçirilmişse, o adam şer'an ona sahip olur ve diğer mirasçılar bu konuda ona engel olamazlar; ancak güvenilir bir yolla babanın o mülkü hediye etmediğinin ve senedi sadece formalite icabı onun adına geçirdiğinin ispatlanması durumu müstesna.

Soru 625: Kocam ev yaparken ev yapımında ben de ona yardım ediyordum. Öyle ki bu işteki ona yaptığım bu yardımlar masrafların azalmasında ve ev yapımının tamamlanmasında etkili oldu. Bu arada kocam defalarca bana eve ortak olduğumu ve ev yapımı bittikten sonra üçte birini benim adıma geçireceğini söylemişti. Fakat kocam bunu gerçekleştirmeden önce öldü ve şimdi de benim iddiamı ispatlayacak herhangi bir belge veya vasiyet yoktur; bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Sırf ev yapımında yardım etmek veya sırf sizi eve ortak edeceğini vadetmesi sizin evin mülküne

ortak olmanıza gerekçe oluşturmaz. Dolayısıyla muteber bir yolla kocanızın hayattayken evin bir bölümünü size bağışladığı ispatlanmazsa, sizin o evde kendi miras payınızdan başka hakkınız yoktur.

Soru 626: Eşim aklî dengesi yerinde olduğu dönemde bankanın sorumlusunu çağırarak kendi imzası ve hastane müdürüyle banka sorumlusunun tanıklığıyla banka hesabındaki parasını bana hibe etti ve bankadan para çekme hakkının bana ait olduğunu bildirdi. Böylece banka bana çek senedi teslim etti ve ben bir ay zarfında o hesaptan belli bir meblağ çektim. 1,5 ay sonra oğlu kocamı bankaya götürdü ve aklî dengesi yerinde olmadığı, şuurunu kaybettiği dönemde bankada bu paranın eşine ait olup olmadığını sordular. O da başıyla işaret ederek olumlu cevap verdi. Tekrar ona bu paranın evlâtlarına ait olup olmadığını sordular, o yine aynı şekilde olumlu cevap verdi. Acaba bu mal bana mı aittir, yoksa eşimin evlâtlarına mı?

Cevap: Hibede mülkiyetin oluşması için bağışlanan malı teslim almak şart olduğundan ve sırf senet imzalanması ve parayı çekmek için çek senedi verilmesi yeterli olmadığından bu hibe şer'an sahih değildir. Kocanın aklî dengesinin yerinde olduğu dönemde onun izniyle kendiniz için bankadan çektiğiniz para size aittir ve eşinizin bankada geri kalan parası ise onun mirasından sayılır ve mirasçılara aittir ve kocanızın aklî dengesini kaybettiği dönemdeki ikrarının da bir geçerliliği yoktur. Bu konuda herhangi bir kanun varsa ona uyulması gerekir.

Soru 627: Acaba çocukların, anneleri hayattayken onun kullanması için satın aldıkları eşyalar ölümünden sonra onun mirasından sayılacak şekilde ona ait mallardan mı hesap edilir?

Cevap: Eğer çocuklar anneleri için satın aldıkları eşyaları ona hediye etmiş ve onun yetkisine bırakmışlarsa, bu durumda ona ait mallardan olup ölümünden sonra annenin mirasından sayılır.

Soru 628: Kocanın, eşi için satın aldığı altın süs eşyaları acaba eşine mi aittir, yoksa kocanın malından olup ölümünden sonra mirasçılar arasında bölüşürüleceği ve eşinin de kendi payına düşeni alacağı mirasından mı sayılır?

Cevap: Bu mücevherat eğer karısının elinde ve yetkisindeyse ve karısı, bir kişinin kendi mülkünde tasarruf ettiği gibi onda tasarruf ediyorduyrsa, aksi ispat edilmediği takdirde onun mülkü olduğuna hükmedilir.

Soru 629: Evlilik hayatı boyunca eşlere hediye edilen eşyalar sadece erkeğin mi, karısının mı, yoksa her ikisinin mi mülkü sayılır?

Cevap: Durum, hediyelerin erkeklere veya kadınlara has ya da birinin veya her ikisinin kullanabileceği şeylerden olmasına göre değişir; dolayısıyla eğer görünürde eşlerden sadece birine hediye edilmişse, o mal onundur; ama eşlerin ikisine de ortaklaşa hediye edilmişse, ikisinin ortak malıdır.

Soru 630: Bir kimsenin karısını boşaması durumunda, kadın düğün sırasında kendisine ailesi tarafından verilen yatak, halı ve elbise gibi eşyaları kocasından isteyebilir mi?

Cevap: Bu eşyalar eğer kadının kendi ailesinden aldığı veya kendisi için satın aldığı ya da bizzat kendisine bağışlanan eşyalardan ise, kadının malıdır; aynen mevcut olurlarsa onları kocasından isteyebilir. Eğer kadının ailesi ve akrabaları tarafından damatlarına hediye edilmişse, bu durumda kadın kocasından onları isteyemez;

aksine bunların yetkisi kadının kocasına hibe edenlerin elindedir. Dolayısıyla eğer bu mallar aynen mevcutsa ve kocası hediye edenlerin akrabası değilse, bu durumda hediye edenin hibeyi feshedip malı geri alması caizdir.

Soru 631: Karımı boşadıktan sonra kendi malımla satın alıp evlendiğimizde süs eşyası olarak karıma vermiş olduğum altın ve diğer ziynet eşyalarını ondan geri aldım; acaba şimdi bu eşyalarda tasarruf etmem caiz midir?

Cevap: Eğer onları eşinize kullanması için ariyet (ödünç) olarak vermiş iseniz veya ona hibe etmişseniz ve bu eşyalar eşinizin yanında hâlâ mevcut olur ve o kadın da akrabalarınızdan olmazsa, hibeyi feshedip hediye ettiğiniz malları geri alabilirsiniz ve ondan bu şekilde aldığınız malları kullanmanız caizdir; aksi durumda caiz olmaz.

Soru 632: Babam bana bağışladığı arazinin tapusunu da resmen adıma geçirdi; fakat bir yıl sonra pişman oldu; acaba şer'an o arazide tasarruf etmem caiz midir?

Cevap: Eğer babanız o yeri teslim alarak kullanmaya başlamanızdan sonra pişman olup hediye etmekten vazgeçtiyse, o arsa şer'an sizin mülkünüzdür ve babanızın hibeden vazgeçmesi sahih değildir. Fakat babanızın pişmanlığı ve vazgeçiş araziye ondan teslim almanızdan önce olursa, kendi hibesinden vazgeçme hakkı vardır ve sizin de o andan itibaren bu arazide bir hakkınız olmaz. Arazinin sırf resmen sizin adınıza geçirilmesi, hibede geçerli olan teslim almanın gerçekleşmesi için yeterli değildir.

Soru 633: Kendisine bir arsa hediye ettiğim kimse o arsanın bir bölümünde bir ev yaptı. Bu durumda ona hediye ettiğim arsayı veya arsanın fiyatını istemem caiz midir? Ve yine arsanın boş kalan bölümünü geri vermesini istemem caiz midir?

Cevap: Sizin izninizle arsayı teslim alıp üzerinde ev yaparak tasarrufta bulunduktan sonra hediye feshetmeye ve ona hediye ettiğiniz arsayı veya arsanın fiyatını geri istemeye hakkınız yoktur. Eğer hediye edilen arsanın bir bölümünde ev yapmak bölge halkının örfüne göre arsanın tamamında tasarruf etmek sayılırsa, bu durumda onun hiçbir bölümünü geri alamazsınız.

Soru 634: İnsanın bütün mal varlığını çocuklarının birine hibe edip diğerlerini ondan mahrum bırakması caiz midir?

Cevap: Eğer bu amel çocuklar arasında fitne ve ihtilâf çıkmasına yol açarsa caiz değildir.

Soru 635: Birisi evini, arsası üzerinde hüseyniye inşa edilmesi için ivazlı (karşılıklı) hibe yöntemiyle ve resmî belgeyle beş kişiye hibe eder ve hüseyniye yapıldıktan sonra on yıl boyunca onu hapsedmelerini¹ (uhdelerinde tutmalarını) ve bu süreden sonra isterlerse vakfedebileceklerini şart koşar. Bunun üzerine o beş kişi halkın yardımıyla hüseyniyeyi inşa ederler. Ardından hapsedilen bu mülkün gözetimi, yönetimi ve vakıf akdinin şartlarıyla ilgili işleri, vakfa yönetici ve denetleyici tayin etme yetkisini üzerlerine alırlar ve bu doğrultuda resmî bir belge de düzenlerler. Acaba bu durumda haps edilmiş hüseyniyeyi vakfetmek istediklerinde vakfa yönetici ve denetleyici seçmede onların görüşüne uymak farz mıdır? Ve acaba bu şartlara uymamanın şer'an bir sakıncası var mıdır? Yine eğer bu beş kişiden biri hüseyniyenin vakfedilmesi hususunda muhalefet ederse hüküm nedir?

Cevap: Onların, arsayı hibe eden kişinin ivazlı (kar-

1- [Malın aslını değil, sadece menfaatini belli bir süre için Allah yolunda kullanılması için vakfetmek.]

şılıklı) hibe akdinde koştuğu şartlara uygun hareket etmeleri farzdır. Dolayısıyla eğer vakfın veya hapsedmenin (uhdede tutmanın) niteliğinde arsa sahibinin şartlarına aykırı davranırlarsa, arsa sahibi veya mirasçuları ivazlı hibeyi feshetme hakkına sahip olurlar. O beş kişinin, uhdede tutulan yeri idare ve denetleme yetkisi, vakfedilen malla onun yönetimi için kararlaştırıp kaydettikleri şartlara gelince; eğer arsa sahibinin hibe akdinde belirttiği üzere olursa, yani, hibe eden kişi bu işlerin tüm yetkisini kendilerine devretmişse, onların bu kararlarına bağlı kalmak farzdır. Onlardan bazıları hüseyniyeyi vakfetmekten kaçındığı durumda eğer arsa sahibinin görüşü hepsinin bu konuda birlikte karar almaları yönünde olmuş olursa, diğerleri onu vakfedemezler.

Soru 636: Çocuğu olmayan bir adam şahsı evinin üçte birini karısına bağışlamış ve bir yıl sonra evin tamamını 15 yıllığına kiraya verdikten sonra vefat etmiştir. Evin hibe edildikten sonra kiraya verildiği dikkate alındığında acaba bu hibe sahih midir? Ve eğer ölen kişinin bir miktar borcu varsa, acaba borcunu evin tamamından mı ödemek gerekir, yoksa üçte ikisinden ödeyip geri kalanını miras kanununa göre bölüşmek mi gerekir? Ve acaba borçluların kira süresi bitinceye kadar beklemeleleri gerekir mi?

Cevap: Eğer ev sahibi karısına hibe ettiği bölümü, evin tamamını kiraya vermeden önce, evin tamamını teslim alma zımında olsa bile karısına teslim etmişse ve karısı da akrabalarından ise veya o miktarı ivazlı (karşılıklı) hibeyle hediye etmişse, hediye edilen miktarda hibe sahih ve geçerlidir; kira da sadece hibe edilen miktarın dışında sahihtir. Aksi durumda hibe edildikten sonra evin tamamının hibeden vazgeçmek kastıyla kiraya verilmesiyle, hibe batıl olur ve hibeden sonra yapılan kiralama sahihtir. Ölen kişinin borcuna gelince, bu borç

o adamın ölünceye kadar sahip olduğu mal varlığından çıkarılıp borçlulara ödenir. Onun hayattayken belli bir süreye kadar kiraya verdiği şeyin menfaati o süre içerisinde kiracıya aittir; kiraya verdiği şeyin kendisi ise onun mirasından sayılır. Dolayısıyla bu mirasından borçları çıkarıldıktan sonra geriye kalanı ise mirasçılarının malıdır; ancak mirasçılar kira süresi bitinceye kadar evden yararlanamazlar.

Soru 637: Birisi vasiyetnamesinde, bütün gayrimenkul mallarını, karşılığında hayatta olduğu müddetçe her yıl kendisine ve ailesine belli bir miktar pirinç vermesi şartıyla evlâtlarından birine verilmesini kaydeder ve bir yıl sonra bütün bu mallarını o evlâdına hibe eder; acaba bu mallar konusundaki vasiyeti, önceden yapıldığı gerekçesiyle geçerli midir, dolayısıyla vasiyeti malının üçte birinde sahih olup geri kalan malları ölümünden sonra bütün mirasçılarına mı aittir, yoksa daha sonra malını hibe etmesiyle vasiyetinin batıl olduğuna mı hükmedilir? Bu malların, hibe edilen kişinin yetkisinde ve elinde olduğu dikkate alındığında hüküm nedir?

Cevap: Vasiyetten sonra hibe edilen mal, eğer bağışlayan kişinin hayatında ve onun izniyle teslim edilip hibe edilen şahsın yetkisine bırakılarak gerçekleştirmişse, hibeden önceki vasiyet batıl olur; çünkü hibe, önceki vasiyetten vazgeçildiğini gösterir. Dolayısıyla bağışlanan mal, o evlâdın mülkü sayılır ve diğer mirasçıların onda bir hakkı yoktur; aksi durumda, vasiyet eden kişinin vasiyetten vazgeçtiği kesin olarak ispatlanmadığı sürece vasiyet geçerlidir.

Soru 638: Acaba babasının mirasından kendi payına düşen malları iki kardeşine bağışlayan kişinin birkaç yıl sonra kardeşlerinden o malları geri istemesi caiz midir? Ve eğer kardeşleri o malları iade etmekten kaçınırlarsa hüküm nedir?

Cevap: Hibe, teslim etmek ve teslim almakla gerçekteşikten sonra hibe edenin hibesinden vazgeçmeye hakkı yoktur; fakat teslim etme ve teslim almadan önce hibeden vazgeçerse, doğrudur ve geri almasının sakıncası yoktur.

Soru 639: Kardeşlerimden birisi mirastan kendi payına düşen bölümü kendi rızasıyla bana hediye etti; fakat bir süre sonra mülk mirasçılar arasında bölüştürülmeden önce hibeden vazgeçti, bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Eğer mirastan kendi payına düşen malı size teslim etmeden önce hibe etmekten vazgeçerse, sahihtir ve onun size hibe etmiş olduğu malda hakkınız yoktur. Fakat size hibe ettiği şeyi teslim aldıktan sonra hibeden vazgeçerse, bunun hiçbir etkisi yoktur ve onun size hediye etmiş olduğu şeyde bir hakkı olmaz.

Soru 640: Bir kadın, üzerine hac farz olduğu düşüncesiyle akrabalarının muvafakat etmemelerine rağmen ölümünden sonra kendisi tarafından niyabeten hac yapması şartıyla ekili tarlasını bir kimseye hibe eder. Sonra aynı tarlayı ikinci kez torunlarından birine hibe eder ve ikinci hibesinden bir hafta sonra ölür; acaba birinci hibe mi sahihtir, yoksa ikinci hibe mi? Tarla kendisine bağışlanan birinci kişinin niyabeten hac hususunda ne yapması gerekir?

Cevap: Tarla kendisine bağışlanan birinci kişi eğer bağışlayan kadının akrabalarından ise ve kendisine bağışlanan malı onun izniyle teslim almışsa, birinci hibe sahih ve gereklidir ve onun tarlayı bağışlayan kişi adına hac yapması farzdır; ikinci hibe ise fuzulî olup doğruluğu hibe edilen birinci kişinin iznine bağlıdır. Fakat birinci kişi hibe eden kadının akrabalarından değilse veya hibe edilen malı hibe eden kadından teslim almamışsa, bu durumda ikinci hibe doğrudur

ve birinci hibeden vazgeçmek sayılır; neticede ikinci hibeyle birinci hibe batıl olur. Bu durumda kendisine hibe edilen birinci kişinin tarlada hiçbir hakkı yoktur ve hibe eden kadına niyabeten hacetmek de ona farz olmaz.

Soru 641: Henüz meydana gelmemiş ve ileride oluşacak haklar, önceden hibe edilebilir mi? Eğer kadın nikâh akdi esnasında ileride sahip olacağı malî hakları kocasına bağışlarsa, acaba bu hibe sahih olur mu?

Cevap: Böyle bir hibenin sıhhati sakıncalı ve hatta yasaktır. Dolayısıyla eğer kadının hibesi, gelecekte oluşacak hakları, sulh sözleşmesine veya gerçekleştikten sonra düşürülmesi şartına dönüştürülürse, sakıncası yoktur; aksi durumda bunun bir yararı olmaz ve hukukî bir sonuç doğurmaz.

Soru 642: Kâfirlere hediye vermenin veya onlardan hediye almanın hükmü nedir?

Cevap: Bunun başlı başına hiçbir sakıncası yoktur.

Soru 643: Birisi kendi hayatında bütün mallarını torununa hibe etmiştir. Acaba bu hibe, ölümünden sonra kefen ve defin masrafları gibi harcanması gerekli olan bütün mallarını da kapsar mı?

Cevap: Hibe eden kişi hayattayken hibe ettiği mallar onun izniyle teslim alınmışsa, teslim alınan bütün mallarda hibe geçerli olur.

Soru 644: Savaş gazileri ve yaralılarına ödenen mallar hediye sayılır mı?

Cevap: Bu mallar hediye sayılır; ancak bunlar, onlardan bir iş yapana yaptığı iş karşılığında verilirse, işinin ücreti sayılır.

Soru 645: Şehit ailesine bir hediye verilirse bu he-

diye mirasçalarına mı, kefiline mi, yoksa onların velisine mi aittir?

Cevap: Hibe edenin niyetine bağlıdır.

Soru 646: Bazı şirketler veya yerli ve yabancı bazı özel ve tüzel kişiler mal alım satımında veya sanayi sözleşmeleri yapılırken vekil ve aracı olan kişilere bazı hediyeler verirler; kendisine hediye verilen kişinin hediye veren kişinin yararına bir iş yapması veya onun yararına bir karar vermesi muhtemel olduğundan, acaba onun bu hediyeyi kabul etmesi ve alması şer'an caiz midir?

Cevap: Alış verişte veya sözleşme yapılırken aracı veya vekilin karşı tarafla muamele yapmak karşılığında ondan hediye almaması gerekir.

Soru 647: Şirketler veya kişiler tarafından verilen hediyeler, onlara beytülmalden verilen hediyeler karşılığında olursa, bunun hükmü nedir?

Cevap: Eğer beytülmalden verilen hediye karşılığında olursa, onun beytülmale verilmesi gerekir.

Soru 648: Eğer hediye, onu alan kişi üzerinde etkili olur ve uygun olmayan, hatta emniyet açısından sakıncalı olan ilişkilere sebep olacak şekilde olursa, acaba bu hediyeyi almak ve kullanmak caiz midir?

Cevap: Bu tür hediyeleri almak caiz değildir; hatta bunları kabul etmekten kaçınmak farzdır.

Soru 649: Hediye, eğer onu alan kişiyi hediye veren kişinin çıkarları yönünde propaganda yapmaya teşvik amacıyla olursa, acaba onu almak caiz midir?

Cevap: Eğer kastedilen propaganda şer'an ve kanunen caiz ise, sakıncası yoktur ve onun karşılığında hediye kabul etmenin de sakıncası yoktur. Ancak resmî dairelerde bu konu, ilgili kanun ve kurallara bağlıdır.

Soru 650: Eğer hediye, görevli bir kimseye kanuna aykırı bir davranışa göz yumması, karşı çıkmaması ve onaylaması için verilirse, onu kabul etmenin hükmü nedir?

Cevap: Bu tür hediyeleri kabul etmek sakıncalıdır; hatta yasaktır. Genel olarak eğer hediye şer'an veya kânenen yasak olan bir şeye ulaşmak veya sorumlu kimseyi onaylama hakkı olmadığı bir şeyi onaylamaya yönelmek için olursa, o hediye almamak caiz değildir; onu kabul etmekten sakınması ve sorumluların da bunu engellemeleri farzdır.

Soru 651: Büyük babanın, hayatta iken mallarının tamamını veya bir bölümünü ölen oğlunun karısına ve çocuklarına bağışlaması caiz midir? Kızlarının buna itiraz etme hakları var mıdır?

Cevap: Hayatta iken mallarından istediği kadarını torunlarına veya oğlunun karısına bağışlayabilir ve kızlarının buna itiraz etme hakları yoktur.

Soru 652: Çocuğu, kız ve erkek kardeşi, anne ve babası olmayan bir kişi, mallarını karısına veya karısının akrabalarına hibe etmek isterse, acaba bu iş şer'an caiz midir? Ve acaba bunun belli bir miktarı ve sınırı var mıdır, yoksa mallarının hepsini hibe edebilir mi?

Cevap: Mal sahibi hayatta olduğu sürece mallarının hepsini veya bir bölümünü mirasçılardan olsun veya olmasın istediği herkese bağışlayabilir.

Soru 653: Şehitler Kurumu şehit oğluma Fatıha ve anma merasimi düzenlemem için bana bir miktar para ve gıda maddesi vermiştir; acaba bu malı almamın ahirette bir sorumluluğu var mıdır? Acaba bununla şehidin sevap ve mükâfatı azalır mı?

Cevap: Aziz şehit ailelerinin bu gibi yardımları ka-

bul etmelerinin sakıncası yoktur ve bunun şehidin ve şehit ailesinin sevap ve mükâfatında bir etkisi yoktur.

Soru 654: Bir otelin güvenlik sorumluları ve çalışanları, misafirlerin kendilerine bahşiş olarak verdikleri şeyleri aralarında eşit olarak bölüştürmek için ortak bir sandık tesis etmişlerdir; ancak müdür veya yardımcılardan bazıları diğerlerinden fazla bir pay almak istiyorlar ve bu da üyeler arasında anlaşmazlıklar çıkmasına sebep oluyor; bunun hükmü nedir?

Cevap: Bu, bahşişi veren kimsenin niyetine bağlıdır; onun belli bir kişiye verdiği bahşiş o kişinin kendisine aittir, hepsi için verdiği bahşiş ise aralarında eşit olarak bölüştürülmelidir.

Soru 655: Bayram harçlığı gibi küçük çocuklara verilen hediyeler o çocuğun ebeveynine mi aittir, yoksa çocuğun kendi malı mıdır?

Cevap: Eğer babası o hediyeği çocuğun velisi unvanıyla almışsa, o mal küçük çocuğun malıdır.

Soru 656: İki kızı olan bir anne tüm mal varlığı olan bir tarlayı torununa (kızlarından birinin oğluna) hibe etmek ister ve böylece ikinci kızı mirastan mahrum kalır; acaba onun bu hibesi sahih midir, yoksa öteki kızı annesinin ölümünden sonra tarladan kendi payına düşeni isteyebilir mi?

Cevap: Eğer anne hayattayken mülkünü torununa bağışlamış ve bunu da ona teslim etmişse, mülk hibe edilen kişiye aittir ve kimse buna itiraz edemez. Eğer ölümünden sonra bu tarlayı o torununa vermelerini vasiyet etmişse, vasiyeti mirasınin sadece üçte birinde geçerlidir ve üçte birinden fazlasında geçerli olması ise mirasçılardan izni gerekir.

Soru 657: Bir kimse tarlasının bir bölümünü kardeşi-

nin oğluna hibe eder ve yeğenine yanında bulunan iki üvey kızını oğullarıyla evlendirmesini şart koşar. Yeğen ise üvey kızlarından birini hibe edenin oğullarından biriyle evlendirir, ancak ikinci üvey kızını evlendirmekten kaçınır; acaba bu hibe mezkur şarta rağmen sahih ve gerekli midir?

Cevap: Bu hibe sahih ve gereklidir; fakat mezkur şart batıldır. Çünkü üvey babanın üvey kızları üzerinde velâyeti yoktur; onların babaları ve babalarının babası olmadığı taktirde kiminle evleneceklerine kendileri yetkilidir. Eğer mezkur şarttan maksat yeğenin, üvey kızlarla konuşarak onları araziye hediye eden kişinin oğullarıyla evlenmeye razı etmesi ise, bu durumda şart sahihtir ve ona uyulması farzdır. Dolayısıyla eğer hibe edilen kişi (yeğen) şarta uymazsa, hibe eden kişi hibeyi feshedebilir.

Soru 658: Sahip olduğum apartman dairesini küçük kızımın adına geçirdim. Daha sonra kızımın annesini boşayıp başka bir kadınla evlenince, bu hibeden vazgeçtim ve boşadığım birinci eşimden olan kızım on sekiz yaşına ulaşmadan önce daireyi ikinci karımdan olan oğlumun adına geçirdim, bunun hükmü nedir?

Cevap: Eğer gerçekten mülkünüzü kızınıza hibe etmiş iseniz ve kızınızın velisi olarak ondan taraf mülkü teslim almış iseniz, bu durumda hibe gerçekleşmiş ve kesinlik kazanmıştır, feshedilemez; fakat gerçekten hibe etmemişseniz ve sadece tapuyu kızınızın adına geçirmiş iseniz, hibenin gerçekleşmesi ve mülkün onun olması için bu yeterli değildir; bu durumda mülk sizindir ve onun yetkisi sizin elinizdedir.

Soru 659: Ben ağır bir hastalığa yakalandıktan sonra bütün mal varlığımı evlâtlarım arasında bölüştürdüm ve bu konuda bir belge de düzenledim. Ancak sağlığıma

kavuşunca onlardan, mallarımdan bir bölümünü bana iade etmelerini istedim; fakat onlar bundan imtina ettiler; şer'an bunun hükmü nedir?

Cevap: Sırf bir belge düzenlemek, mallarınızın mülkiyetinin evlâtlarınıza geçmesi için yeterli değildir; eğer mal varlığınızı onların tasarrufuna geçecek ve mülkleri olacak şekilde onlara hibe ve ardından teslim etmiş iseniz, bundan vazgeçme hakkınız yoktur. Fakat esasen hibe gerçekleşmemişse veya hibeden sonra teslim etmek ve teslim almak gerçekleşmemişse, bu durumda mallar hâlâ sizin mülkünüzdedir ve onları kullanma yetkisi size aittir.

Soru 660: Bir kimse vasiyetinde evinde bulunan her şeyi karısına hibe etmiştir. Evde vasiyet edenin el yazısıyla yazılmış bir kitap da bulunmaktadır. Eşi bu kitaba sahip olmaya ilâveten kitabın basım ve yayın hakkı gibi haklarına da sahip olur mu, yoksa öteki mirasçılar da buna ortak mıdır?

Cevap: Yazılan kitabın basım ve yayın hakkı kitabın mülkiyetine tâbidir. Dolayısıyla müellif hayattayken kitabını kime hibe ve teslim etmişse veya ona ait olduğunu vasiyet etmişse, ölümünden sonra bu o kişinin olur ve o kitabın bütün imtiyazları ve haklarına da sahip olur.

Soru 661: Bazı daire ve kurumlar çeşitli münasebetlerle kendi memurlarına hediyeler vermekteler; fakat bunun amacı bilinmemektedir; acaba memurların bu hediyeleri almaları ve kullanmaları caiz midir?

Cevap: Hediye veren kişinin devlet kanunlarına göre böyle bir salâhiyeti ve yetkisi varsa, devlet mallarından hediye vermenin sakıncası yoktur; hediye alan kişi hediye veren kişinin böyle bir yetkisi olduğuna ihtimal verirse, o hediyeleri almasının sakıncası yoktur.

Soru 662: Hibe eden kişiden bir şeyi sadece teslim almak yeterli midir, yoksa özellikle arazi, ev, araba vb. mallarda ayrıca hediye edilen kişinin adına geçirilmesi de mi gerekir?

Cevap: Hibede teslim almanın şart olmasından maksat, sözleşme yapmak ve imzalamak değildir; maksat, tasarrufuna geçmesi ve hibe edilen kişinin emrine bırakılmasıdır. Dolayısıyla hibenin gerçekleşmesinde ve mülkiyetin hasıl olmasında bu yeterlidir; bu konuda hediye edilen mallar arasında hiçbir fark yoktur.

Soru 663: Bir kimse, evlilik, doğum vb. münasebetiyle başka bir kimseye bir şey hibe eder ve üzerinden 3 veya 4 yıldan fazla bir zaman geçtikten sonra hediye ettiği şeyleri geri almak isterse, acaba bu durumda hibe edilen kişiye onu iade etmek gerekli midir? Eğer bir kimse Ehlibeyt İmamları (üzerlerine selâm olsun) için matem veya velâdet merasimleri düzenlenmesi amacıyla bir miktar mal verirse, daha sonra o malın kendisine iade edilmesini istemeye hakkı var mıdır?

Cevap: Hibe edilen mal hibe edilen kişinin yanında olduğu gibi kalırsa, hibe edilen kişi hibe edenin akrabalarından değilse ve hibe de karşılıklı hibe olmazsa, hibe eden kişinin hibe ettiği malın kendisine iade edilmesini istemesi caizdir; fakat hibe edilen mal telef olmuşsa veya hibe edildiği hâlde kalmayıp değişmişse, bu durumda onu geri isteyemeyeceği gibi karşılığını da isteyemez. Bunun gibi insan Allah'ın rızası için ve kurbet (Allah'a yakınlık) amacıyla verdiği malı geri alamaz.

BORÇ

Soru 664: Bir fabrika sahibi ham madde satın almak için benden borç olarak bir miktar para aldı. Bir süre sonra bu parayı bir miktar fazlasıyla bana geri ödedi. O bu fazlalığı kendi gönül rızasıyla, aramızda herhangi bir anlaşma olmaksızın ve herhangi bir beklentim olmadan bana verdi; acaba bu fazla parayı almam caiz midir?

Cevap: Sorudaki varsayıma göre borç akdinde fazla para vermek şart koşulmadığı ve borç alan miktarı kendi rızasıyla borçluya verdiği için onu almanın ve kullanmanın sakıncası yoktur.

Soru 665: Eğer borçlu borcunu vermekten kaçınır, alacaklı onun vermiş olduğu çekin meblağını almak için onu mahkemeye şikâyet eder ve mahkeme de onu borcunu vermeye mahkûm etmenin yanı sıra karar icra vergisi olarak bir meblağı da devlete ödemeye mecbur kılırsa; acaba alacaklı şer'an bundan sorumlu mudur?

Cevap: Eğer borçlu borcunu ödemekte kusur işler ve bundan dolayı devlete karar icrası vergisi ödemek zorunda kalırsa, bundan alacaklı sorumlu olmaz.

Soru 666: Kardeşimin bana borcu vardı. Ev satın aldığımda kardeşim bana bir halı verdi. Bunu bana hediye ettiğini sanıyordum. Fakat daha sonra alacağımı istediğimde, borcu karşılığında bana halıyı verdiğini iddia etti. Acaba kardeşimin vermiş olduğu halıyı bana bildirmedeği hâlde borcuna sayması sahih midir? Ve

eğer ben halının onun borcunun yerine olmasına razı olmazsam, acaba onu kardeşime iade etmem gerekir mi? Ve borç verdiğim günde paranın alım gücünün günümüzdekinden fazla olduğu dikkate alındığında, kardeşimden borç miktarından fazla bir meblağ da isteyebilir miyim?

Cevap: Alınan borcun cinsinden olmayan halı ve diğer şeyler alacaklı kabul etmezse, borç yerine verilemez. Ve eğer siz halının alacağınız yerine verilmesine razı değilseniz onu kardeşinize iade etmelisiniz; çünkü o halı hâlâ onun mülkiyetindedir ve ihtiyat gereği alım gücü farkında musalâha etmelisiniz (anlaşmalısınız).

Soru 667: Borcu ödemek için haram mal vermenin hükmü nedir?

Cevap: Başkasının malını vermekle borç ödenmez ve bununla borçlunun sorumluluğu kalkmaz.

Soru 668: Bir kadın satın almak istediği evin değerinin üçte biri kadar bir miktarı birinden borç alır ve alacaklıyla maddî durumu iyileştiğinde onu kendisine ödeyeceğini söyleyerek anlaşır ve ayrıca kadının oğlu borcuna güvence olması için alacaklıya borç miktarında bir çek verir. Tarafların ölümünden dört yıl geçtikten sonra şimdi mirasçuları bu meseleyi halletmek istiyorlar; acaba kadının mirasçuları alacaklının mirasçularına borç parayla satın alınan evin üçte birini mi vermeleri gerekiyor, yoksa sadece çek tutarını vermeleri yeterli midir?

Cevap: Alacaklının mirasçuları evden hiçbir şey isteyemezler; onlar ancak evi satın almak için kendilerine miras bırakan kişiden borç alan kadından, geriye borcunu ödeyebilecek miktarda bir mal bırakmışsa, aldığı borcu isteyebilirler; paranın değerinin değişmesi hususunda ise, ihtiyat gereği birbirleriyle musalâha etmelidirler.

Soru 669: Bir kişiden bir miktar borç aldık. Bir süre sonra bu adam ortadan kayboldu ve ondan bir haber alamadık; bu durumda bu adamın alacağıyla ilgili olarak ne yapmamız gerekiyor?

Cevap: Alacağını ona veya mirasçılara vermek için beklemeniz ve onu bulmanız gerekir; onu bulmaktan ümidinizi kestiğinizde, bu konuda şer'î hâkime müracaat edebilir ya da onun adına sadaka verebilirsiniz.

Soru 670: Borç veren borcunu ispatlayıp almak için harcadığı mahkeme masraflarını borçludan isteyebilir mi?

Cevap: Borçlu şer'an alacaklının harcadığı mahkeme masraflarından sorumlu değildir.

Soru 671: Borçlu borcunu ödemez ve borcunu ödemedede kusur işlerse, acaba alacaklının onun malından takas etmesi caiz midir; örneğin hakkını gizlice veya başka bir yolla alabilir mi?

Cevap: Eğer borçlu borcunu inkâr eder veya bir mazereti olmaksızın borcunu ödemezse, alacaklı hakkını onun malından takas edebilir.

Soru 672: Ölen kimsenin borcu, mirasçılara mirasından ödemeleri farz olan kul hakkından mıdır?

Cevap: Borç, ister özel ve ister tüzel kişilere olsun kul haklarındandır ve borçlunun mirasçılara, onun borcunu bıraktığı maldan alacaklıya veya mirasçısına ödemeleri farzdır ve borçlunun mirasçıları onun borcunu ödemedikçe bıraktığı malı kullanamazlar.

Soru 673: Üzerinde başka birine ait bir bina bulunan arsanın sahibi iki kişiye borçludur; acaba alacaklıların borçlarını almak için arsayla birlikte binaya da haciz

koydurmaları caiz midir, yoksa onların bu hakları sadece arsayla mı sınırlıdır?

Cevap: Borç sahipleri borçlunun mülkü olmayan bir şeye haciz koydurma talebinde bulunamazlar.

Soru 674: Borçlunun kendisinin ve ailesinin oturmak için ihtiyaç duydukları ev, borç tahsili için konulan haciz mallarından müstesna mıdır?

Cevap: Borçlunun evi, ev eşyası, arabası ve telefonu gibi toplumsal konumuna uygun yaşam ihtiyaçlarından sayılan şeyler, borcunu ödemek için satmaya mecbur edildiği mallarından müstesnadır.

Soru 675: Borçlarından dolayı iflâs eden bir tüccar sahip olduğu tek şey olan binasını satışa çıkarmıştır; fakat söz konusu binanın parası ancak borcunun yarısını karşılıyor ve geri kalan borcunu ödeyemiyor; bu durumda acaba alacaklılar onu bu binayı satmaya zorlayabilirler mi, yoksa tedricen borçlarını ödeyebilmesi için ona zaman mı tanımaları gerekir?

Cevap: Eğer söz konusu bina onun ve ailesinin oturması için değilse, bu durumda tamamını ödemesi bile borcunu ödemedi kullanması için o binayı satmaya zorlamanın sakıncası yoktur ve bunun için borç sahiplerinin ona mühlet tanımaları farz değildir; sadece geri kalan borcunu ödemesi için beklemelidirler.

Soru 676: Resmî kuruluşlardan birinin başka bir devlet kuruluşundan almış olduğu borç parayı ödemesi farz mıdır?

Cevap: Bu borç da, ödenmesi farz olan diğer borçlar hükmündedir.

Soru 677: Bir kimse, borçlu borcunun ödenmesini istemediği hâlde onun borcunu öderse, acaba borçlunun bunun karşılığını o kişiye ödemesi farz mıdır?

Cevap: Borçlu bir talepte bulunmadığı hâlde onun borcunu ödeyen kişi, ödediği şeyin karşılığını isteyemez ve borçluya da onun verdiği şeyin karşılığını ödemesi farz değildir.

Soru 678: Eğer borçlu borcunu zamanında ödemeyip geciktirirse, alacaklının ondan borç miktarından fazla bir meblağ ödemesini istemesi caiz midir?

Cevap: Alacaklı şer'an borç miktarından fazla bir şey isteyemez.

Soru 679: Babam birine formalite icabı yapılan bir muamelede bir miktar para vermişti; fakat gerçekte o para borçtu ve borçlu paranın kârı olarak her ay bir meblağ para ödüyordu. Ve alacaklının (babamın) ölümünden sonra da borçlu kendisi ölünceye kadar bu kârı vermeye devam etti; acaba bu kâr faiz sayılır mı ve alacaklının mirasçılara bu parayı borçlunun mirasçılara geri vermeleri farz mıdır?

Cevap: O para gerçekte o adama borç olarak verilmişse, bu durumda o paranın kârı olarak verilen bütün mallar faizdir ve şer'an haramdır. Alınan faizlerin kendisini veya karşılığını alacaklının mirasından borçluya veya borçlunun mirasçılara iade etmek farzdır.

Soru 680: Kişilerin, mallarını başkalarının yanında emanet olarak bırakıp ondan her ay kâr payı almaları caiz midir?

Cevap: İşletmek için malları başkalarına vermek eğer şer'an sahih sözleşmelerden biriyle olursa, bunun ve malları işletmekle elde edilen gelirin sakıncası yoktur; fakat mallar borç olarak verilmiş ise, her ne kadar borç sözleşmesi sahih olsa da kâr şartı koşmak şer'an batıldır ve alınan kârlar haramdır.

Soru 681: İktisadî bir iş için bir miktar borç alan

kimse eğer bu işten kâr sağlarsa, acaba bu kârdan bir miktarını alacaklıya vermesi caiz midir? Ve acaba alacaklının bunu istemesi caiz midir?

Cevap: Alacaklının, borçlunun borç parayla yaptığı ticaretten elde ettiği kârda hiçbir hakkı yoktur ve elde edilen bu kârdan hiçbir şey isteyemez. Fakat borçlu asıl paraya ilâveten fazla bir şey vermeye dair aralarında bir anlaşma olmaksızın alacaklıya alacağından fazla bir meblağ vermek isterse, sakıncası yoktur ve hatta müstehaptır.

Soru 682: Birisi veresiye olarak üç aylığına bir eşya satın alır ve üç ay dolduktan sonra satıcıdan asıl paradan fazla bir meblağ vermesi karşılığında süreyi üç ay daha uzatmasını ister, acaba onların böyle bir şey yapması caiz midir?

Cevap: Bu fazlalık faiz ve haramdır.

Soru 683: Bir kimse başka bir kişiden faizli borç alır ve üçüncü bir kişi borç sözleşmesi ve şartlarını düzenler. Muhasebeci olan dördüncü kişi ise, sözleşme belgelerini hesap defterine kaydeder; acaba bu muhasebeci faizli borcun günahında onlarla ortak mıdır ve onun bu işi ve bunun karşılığında ücret alması da haram mıdır? Bu arada muhasebecinin hesaplarını inceleyen beşinci bir kişi daha var; beşinci kişi ne bir şey yazar ve ne de bir şeyi bir yere işler, sadece faizli muamelenin hesaplarında fazlalık veya noksanlık olup olmadığını kontrol ederek bunu muhasebeciye bildirir, acaba onun işi de haram mıdır?

Cevap: Faizli borç sözleşmesinde veya faizli borcun gerçekleşmesinde ve tamamlanmasında veya borçludan faizi tahsil etmede ilişkisi olan her iş şer'an haramdır ve o işi yapan kişi, yaptığı işe karşılık olarak ücret alma hakkına sahip olmaz.

Soru 684: Çoğu Müslümanlar sermayeye sahip olmadıklarından sermayeyi kâfirlerden almak zorunda kalıyorlar ve bu da faiz vermeyi gerektiriyor; kâfirlerden veya İslâmî olmayan bir devletin bankasından faizli borcu almanın hükmü nedir?

Cevap: Faizli borç almak gayrimüslimlerden bile olsa mutlak olarak haramdır; fakat buna rağmen borç alınrsa borcun kendisi sahihtir.

Soru 685: Bir kimse alacaklının, yolculuk masraflarını, bu cümleden olarak hac yolculuğu masraflarını üstlenmek şartıyla ondan bir süre için bir miktar borç para alırsa, acaba bunların yaptığı bu iş caiz midir?

Cevap: Borç sözleşmesinde alacaklının yolculuk masraflarını vb. ödemek şartı koşulması, borçtan kâr alınması olduğu için şer'an haram ve batıldır; ancak borcun kendisi sahihtir.

Soru 686: Karz-ı hasen kurumları [faizsiz çalışan, verdiği kredi karşılığında hiçbir kâr ve faiz almayan finans kurumları] borç verirken borçlu iki veya daha fazla taksitini zamanında ödemeyip geciktirdiğinde kurumun bütün borcu birden alacağını şart koşuyorlar; acaba bu şartla borç vermek caiz midir?

Cevap: Bunun sakıncası yoktur.

Soru 687: Bir kooperatif şirketinin üyeleri kooperatife sermaye olarak bir miktar para verirler ve şirket de kendi üyelerine karşılığında hiçbir kâr ve ücret almadan sırf yardım amacıyla borç para verir; gaye sadece yardım etmektir. Acaba üyelerin sıla-ı rahim ve yardım amacıyla yaptığı bu işin hükmü nedir?

Cevap: Soruda açıklandığı şekilde de olsa, müminlere borç temin etmeye katkıda bulunma ve bu amaçla yardımlaşmanın caiz ve iyi olduğunda şüphe yoktur; fa-

kat şirkete borç olarak verilen para, parayı veren kişiye gelecekte kredi verme şartına bağlı olursa, borcun kendisi sahih olsa bile bu amel şer'an caiz değildir.

Soru 688: Bazı karz-ı hasen kurumları halkın kendilerine emanet bıraktığı mallarla emlak ve başka şeyler satın alıyorlar; bu muamelelerin hükmü nedir? Bazı mal sahiplerinin bu işe razı olmadıkları göz önünde bulundurulursa, acaba kurum sorumlusunun meselâ alım ve satım şeklinde bu mallar üzerinde tasarruf hakkı var mıdır ve acaba bu iş şer'an caiz midir?

Cevap: Eğer insanların mallarını emanet olarak karz-ı hasen kurumlarına bırakmaları bu kurumların istedikleri kişiye borç vermeleri içinse, bu durumda bu malları gayrimenkul vb. satın almada kullanmak fuzulî olup geçerliliği mal sahiplerinin iznine bağlıdır. Fakat mevduatlar bu kurumlara borç olarak verilmişse, bu durumda o kurumların sorumlularının kendilerine verilen yetki çerçevesinde o malları emlak vs. satın almada kullanmalarının sakıncası yoktur.

Soru 689: Bazı kimseler başkalarından aldıkları belli meblağlar karşılığında hiçbir şer'î sözleşme kapsamında olmaksızın sadece tarafların anlaşmasına dayanarak her ay mal sahiplerine kâr olarak bir miktar para veriyorlar; bunun hükmü nedir?

Cevap: Bu gibi muameleler faizli borç sayılır ve koşulan kâr şartı batıldır; fazlalık da faiz olup şer'an haramdır ve bunu almak caiz değildir.

Soru 690: Karz-ı hasen kurumundan borç alan kişi, borcunu öderken şart koşulmamasına rağmen kendi rızasıyla borç miktarından fazla bir meblağ verirse, acaba bu fazla meblağın ondan alınması ve bayındırlık işlerinde harcanması caiz midir?

Cevap: Eğer borçlu, borcu verirken müstehap bir amel olarak kendi rızasıyla fazla bir para verirse, ondan bu parayı almanın sakıncası yoktur. Kurum sorumlusunun bu infakı bayındırlık işleri ve diğer şeylerde kullanabilmesi ise, onun böyle bir yetkisinin olup olmadığına bağlıdır.

Soru 691: Bir karz-ı hasen kurumunun yönetim kurulu, bir kişiden borç aldığı parayla bir bina satın aldı ve bir ay sonra halkın kurumda biriken parasıyla onların rızasını almadan o adamın borcunu ödedi, acaba bu muamele şer'an sahih midir ve binanın mülkiyeti kime aittir?

Cevap: Kuruma borç verilen malla kurum için satın alınan bina eğer yönetim kurulunun yetkisi dahilinde satın alınmışsa, bunun sakıncası yoktur; bu durumda satın alınan bina kurumun ve o kurumun mal varlığının sahiplerinin mülküdür; aksi takdirde muamele fuzulî olup geçerliliği para sahiplerinin iznine bağlıdır.

Soru 692: Borç alındığı zaman bankaya (yaptığı işlemler karşılığında) ücret (harç) vermenin hükmü nedir?

Cevap: Borç alındığında bankaya ödenen harç eğer borç verilen malın kârı olarak değil de deftere kaydetmek, senet düzenlemek ve bankanın su, elektrik vs. giderleri için borç verme işleminin ücreti olarak alınırsa, bunu vermenin, almanın ve bu koşulla borç almanın sakıncası yoktur.

Soru 693: Kendi üyelerine borç para veren bir sandık (fon) var; fakat bu sandık üyelere borç para vermek için üyenin üç veya altı ay boyunca sandıkta belli bir miktar para bulundurmasını şart koşuyor ve belirtilen süre bittikten sonra üyenin sandığa bıraktığı paranın iki katı miktarında ona borç veriyor. Daha sonra üye borcunu

ödeyip bitirdikten sonra, onun sandığına bırakmış olduğu parayı kendisine iade ediyor; bunun hükmü nedir?

Cevap: Para belli bir süre sandıkta borç olarak kalması şartıyla sandığına verilmiş ve bu doğrultuda belli bir süreden sonra sandığın kendisine borç vermesi şart koşulmuşsa veya sandığın ona belli bir miktar borç vermesi için daha önce sandığına belli bir miktar para yatırmış olması şart koşulmuşsa, bu durumda bu şart faiz hükmünde olup şer'an haram ve batıldır; ancak borcun kendisi her iki taraf için de sahihtir.

Soru 694: Karz-ı hasen kurumlarından borç para alındığında birtakım şartlar koşulmaktadır; üye olmak, kurumda belli bir miktar para bulundurmamak ve kurumun bulunduğu mahallede oturmak vb. bu şartlardan bazılarıdır; acaba bu şartlar faiz hükmünde midirler?

Cevap: Kişiyi borç vermek için kuruma üye olması ve kurumun bulunduğu mahallede oturması gibi borç vermede sınırlayıcı şartların koşulmasının sakıncası yoktur. Fakat kurumda hesap açtırmak şartına gelince; bu mesele borcun sadece bu gibi kişilere ait olduğuyula ilgiliyse, bunun sakıncası yoktur; fakat gelecekte kurumdaki borç alabilmesi için daha önce sandıkta belli bir miktar para bulundurmasıyla ilgiliyse, bu şart borçta hükmen kâr şartından sayıldığı için batıldır.

Soru 695: Banka muamelelerinde faizden kurtulmanın bir yolu var mıdır?

Cevap: Kurtuluş yolu, bankayla ilişkilerde şer'î sözleşmelerin kullanılması ve sözleşmelerin şartlarına tamamen uyulmasıdır.

Soru 696: Bankanın kişiye belli bir yerde kullanılması için vermiş olduğu borç parayı başka bir yerde kullanmak caiz midir?

Cevap: Eğer bankanın kişilere verdiği para gerçekten borç olur ve onu belli bir yerde kullanmasını şart koşarsa, o şarta aykırı hareket etmek caiz değildir. Aynı şekilde bankadan mudarebe (emek-sermaye ortaklığı) veya kâr ortaklığı vb. sözleşmenin sermayesi olarak alınan parayı banka tarafından belirlenen hedef dışında kullanmak caiz değildir.

Soru 697: Savaş gazilerinden biri, savaşta yaralanıp sakat kalmış ve bedenindeki sakatlık oranında gazilere tahsis edilen çeşitli sosyal kolaylık ve kredilerden yararlanmak için Gaziler Kurumu tarafından verilen sakatlık tasdik belgesiyle kredi almak için bankaya müracaat etmiştir. Bu arada savaşta vücudunda oluşan sakatlığın belgede yazılandan daha az olduğuna kanaat getirmiştir. Bu konuyla ilgili olarak doktor ve uzmanların teşhisinin hatalı olduğunu zanneder. Bu adamın kendine sağlanan o özel imkânlardan yararlanması için bu tasdik belgesinden yararlanması caiz olur mu?

Cevap: Eğer gazilik oranı, bunu belirlemek için tıbbî incelemeler yapan doktor ve uzmanların bağımsız görüş ve teşhislerine dayanıyorsa ve bankada gazilere kolaylık tanımada kanunen ölçü de buysa, bu durumda kendi görüşüne göre özür oranı daha az olsa da doktorların tasdik ettiği özürlük oranının avantajlarından yararlanmasının sakıncası yoktur.

SULH¹

Soru 698: Bir kimse evi, arabası, halısı ve evinin bütün eşyaları konusunda karısıyla sulh etmiş ve aynı zamanda onu küçük çocuklarının vasîsi ve kayyımı yapmıştır; acaba bu adamın ölümünden sonra anne-babası onun bıraktığı mallardan bir şey isteyebilir mi?

Cevap: Eğer meyyitin hayattayken bütün mallarını karısı veya başka biriyle sulh ettiği ve mallarından ölünceye kadar kendisine hiçbir şey bırakmadığı anlaşılırsa, bu durumda anne-babanın veya diğer mirasçıların miras almaları söz konusu olamaz; dolayısıyla bunların kocası hayattayken eşinin mülkiyetine geçirmiş olduğu mallardan hiçbirini isteme hakları yoktur.

Soru 699: Birisi mallarının bir bölümünü oğluyla sulh etmiş ve aradan birkaç yıl geçtikten sonra oğluyla sulh ettiği aynı malı oğluna satmıştır. Oysa mirasçıları şimdi tıbbî rapora dayanarak babalarının satıştan önce satış anına kadar aklî dengesinin bozuk olduğunu iddia ediyorlar; acaba sulh edilen malı sulh edilen kişinin kendisine satmak sulhtan vazgeçmek sayılıp satışın doğruluğuna hükmedilir mi? Yapılan sulhun sahih olarak aynen kaldığını kabul edersek, acaba sulh, sulh edilen malın üçte birinde mi yoksa tamamında mı sahihtir?

1- [Muamelede mevcut anlaşmazlığı gidermek veya gelecekte ortaya çıkacağına ihtimal verilen anlaşmazlığı önlemek için yapılan bir sözleşmedir.]

Cevap: Önceki sulhun doğruluğuna ve geçerliliğine hükmedilir; sulh eden kişinin feshetme hakkı bulunduğu ispatlanmadığı sürece, o sulhun gerekliliğine de hükmedilir ve sonuçta, sulh yapan kişinin satış anında aklî dengesi yerinde olsa bile, sulh yapılan malı daha sonra satması sahih olmaz. Sabit olan, sahih ve gerekli olduğuna hükmedilen bu sulh, uzlaşma konusu olan tüm mallar hakkında geçerlidir.

Soru 700: Bir kimse bütün mallarını, hatta bir sağlık kuruluşundaki alacaklarını ve haklarını karısıyla sulh ediyor. Fakat sağlık kuruluşu, onun kuruluştaki hakları konusunda kanunen karısıyla sulh edemeyeceğini bildirerek onun bu talebini kabul etmiyor. Nitekim sulh eden kişi de bunu itiraf ederek başkalarına olan borçlarını ödemekten kaçmak için bu işe giriştiğini söylüyor; bu durumda bu sulhun hükmü nedir?

Cevap: Başkasının malı konusunda veya başkasının malı olan hakta sulh etmek fuzulî olup mal veya hak sahibinin iznine bağlıdır. Tamamen kendisine ait olan mülkü başkalarına olan borcunu ödemekten kaçmak amacıyla yapılan sulha gelince, böyle bir sulhun sıhhat ve geçerliliği sakıncalıdır; özellikle borcunu ödemek için başka bir malî kaynağı bulma ümidi yoksa.

Soru 701: Bir sulh sözleşmesinde babanın bazı mallarını oğluya sulh ettiği ve bu malları oğluna teslim ettiği kaydedilmiştir; acaba bu belge şer'an ve kanunen geçerli midir?

Cevap: Sırf sulh sözleşmesi, içeriğinin doğruluğuna güven oluşmadığı sürece başlı başına sulh akdinin okunduğuna ve niteliğine şer'î delil oluşturmaz. Ancak, sulhun mal sahibi tarafından yapıldığı kesinleştikten sonra onun şer'an sahih bir şekilde gerçekleştiğinden şüphe edilirse, sulh sözleşmesinin şer'an sahih ol-

duğuna hükmedilir ve mal, lehine sulh yapılan kişiye ait olur.

Soru 702: Kocamın babası, oğluyla evlendiğimde bir miktar para karşılığında bir arsayı benimle sulh ederek onu bana verdi ve bununla ilgili olarak birkaç şahidin huzurunda bir sözleşme düzenledi; fakat şimdi o muamelenin formalite icabı olduğunu ileri sürüyor; bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Şer'an mezkur sulhun sıhhatine hükmedilir ve kişinin muamelenin formalite icabı olduğu doğrultusundaki iddiası ispatlanmadıkça, herhangi bir hukukî sonuç doğurmaz.

Soru 703: Babam hayattayken vefatından sonra kız kardeşlerimin her birine belli bir miktar para vermem üzere, bütün menkul ve gayrimenkul mallarını benimle sulh etti; onlar da buna razı oldular ve vasiyet belgesini imzaladılar. Babamın vefatından sonra kız kardeşlerimin haklarını vererek geri kalan malları aldım; acaba bu mallarda tasarruf etmem caiz midir? Ve eğer kardeşlerim buna razı olmazlarsa hüküm nedir?

Cevap: Bu sulhun sakıncası yoktur ve sorudaki varsayımda sulh edilen mal size aittir; diğer mirasçılarının buna razı olmamaları hukukî bir sonuç doğurmaz.

Soru 704: Bir kişi bazı evlâtlarının gıyabında ve hazır bulunan evlâtlarının muvafakati olmadan bütün mallarını oğullarından biriyle sulh ederse, bu sulh sahih olur mu?

Cevap: Mal sahibinin hayattayken mallarını mirasçılarının biriyle sulh etmesi, diğer mirasçılarının kabul etmesine bağlı değildir ve onların buna itiraz etmeye hakkı yoktur. Elbette bu iş kardeşler arasında fitne ve ihtilafa sebep olacaksa caiz değildir.

Soru 705: Eğer bir kimse uzlaşma yaptığı kişinin kendisinin yararlanması şartıyla bir malı onunla sulh ederse, acaba o adamın bu malı sulh eden kişinin rızası olmadan aynı şekilde yararlanması için üçüncü bir kişiye vermesi veya sulh eden kişinin rızası olmadan ondan yararlanması için birini kendisine ortak etmesi caiz midir? Bunun sahih olduğu kabul edilirse, acaba sulh eden kişinin sulhtan vazgeçmesi caiz midir?

Cevap: Kendisiyle sulh edilen kişinin sulh sözleşmesinde uymayı kabul ettiği şartlara aykırı hareket etmesi caiz değildir; aksi durumda sulh eden kişinin sulh sözleşmesini feshetmesi caizdir.

Soru 706: Sulh eden kişinin sulh sözleşmesinin tamamlanmasından sonra sulhtan vazgeçmesi ve kendisiyle sulh edilen kişiye bildirmeden malı başka biriyle sulh etmesi caiz midir?

Cevap: Sulh sahih bir şekilde gerçekleştikten sonra sulh eden kişinin ona uyması gerekir ve kendisi için fesih hakkı şart koşmamışsa sulhtan vazgeçemez. Dolayısıyla eğer aynı malı başka biriyle sulh ederse, bu sulhu fuzulî olup, sulh sözleşmesinin sıhhati kendisiyle uzlaşma yapılan birinci kişinin iznine bağlıdır.

Soru 707: Bir annenin mirasının kanunî aşamalar tamamlanıp oğulları ve kızları arasında taksim edilmesinden ve mirasçılardan her birinin mirastan kendi hisselelerini almaları üzerinden uzun bir zaman geçtikten sonra kızlarından biri annesinin hayattayken bütün mallarını kendisiyle sulh ettiğini iddia ediyor. Bu konuda sadece kendisi ve kocası tarafından imzalanmış ve annesine ait bir parmak izi taşıyan âdî bir sulh belgesi de mevcuttur; şimdi bu kız mirasın hepsini istiyor, bu konuda ne yapmak gerekiyor?

Cevap: Annenin hayattayken malını o kızıyla sulh ettiği ispatlanmadıkça, iddia sahibi kız kardeş, iddia ettiği şey hususunda hiçbir hakka sahip olamaz ve sulh sözleşmesinin de gerçek olduğu anlaşılmadıkça geçerliliği yoktur.

Soru 708: Bir baba bütün mal varlığını kendisi hayatta olduğu müddetçe tasarruf yetkisi olması kaydıyla evlâtlarıyla sulh ediyor; bu konuda aşağıdaki durumlarda hüküm nedir?:

a) Böyle bir şarta bağlı olarak yapılan bu sulh sözleşmesi sahih ve geçerli midir?

b) Eğer sulh sahih ve geçerliyse, acaba sulh eden kişi yaptığı bu sulhtan vazgeçebilir mi? Vazgeçmesi caiz olduğu takdirde, daha sonra sulh ettiği malların bir bölümünü satarsa, onun bu girişimi sulhtan vazgeçmesi sayılır mı? Ve eğer bu girişim sulhtan vazgeçmek sayılıyorsa, acaba sulhun tamamından mı yoksa sadece satılan bu maldan mı vazgeçmek sayılır?

c) Sulh sözleşmesinde, "hayatta olduğu sürece tasarruf yetkisi" tabiri geçiyor; acaba bu tabir feshetme hakkına mı, sulh edilen malı başka birine aktarma hakkına mı, yoksa hayatta olduğu müddetçe sulh edilen maldan yararlanarak pratikte tasarruf etme hakkına mı sahip olduğu anlamına gelir?

Cevap: a) Bu sulh sözleşmesinin, şartıyla birlikte sıhhat ve geçerliliğine hükmedilir.

b) Sulh sözleşmesi uyulması gerekli sözleşmelerden olup, sulh eden kişinin feshetme hakkı olmadıkça onu feshetmesi sahih değildir. Dolayısıyla sulh sözleşmesi gerçekleştiikten sonra sulh edilen malların bir bölümünü, sulhu feshetme hakkına sahip olmaksızın sulh edilen kişilerden birine satarsa, muamele satın alınan malda, alıcının payı miktarında batıldır ve sulh edilen diğer ki-

şilerin paylarında fuzulî olup sıhhati onların iznine bağlıdır.

c) "Hayatta olduğu müddetçe tasarruf yetkisi", cümlesinin zahiri, feshetme hakkını veya malı başkasına vermeyi değil, pratikte tasarruf etme hakkını ifade eder.

VEKÂLET

Soru 709: Ben bir şirketin vekiliyim. Şirketin bana maaş olarak verdiği para karşılığında reklam, satış sonrası müşteri hizmetleri ve uluslararası fuarlara katılma işlerini yürütmekteyim. Bu durumda şirketten aldığım paranın hükmü nedir?

Cevap: Mubah işlerde vekâletle ilgili işleri yürütmek karşılığında ücret almanın sakıncası yoktur.

Soru 710: Bir kimse bir arsayı sahibinin vekilinden taksitle satın almış ve taksitleri ödedikten sonra müvekkil (mülkün sahibi) satışı feshettiğini ve arsayı yeniden kendi mülkiyetine aldığını ileri sürmüştür; acaba müvekkilin satışı feshetmesi sahih midir, yoksa müşteri, malı kendisine teslim etmesini isteyebilir mi?

Cevap: Vekilin, arsayı sahibi adına satmasının sıhhatine ve sözleşmenin uyulması gerekli olduğuna hükmedilir; bu durumda mal müşteriye aittir ve müvekkil onu müşteriye teslim etmelidir. Müvekkil muhayyerlik hakkına sahip olduğunu ispatlamadığı sürece sözleşmeyi feshederek arsayı kendi mülkiyetine geçiremez.

Soru 711: Bir kimse sahibine vekâleten âdî belgelerle birkaç arsayı satar. Arsa sahibi de müşterilerin hiçbirisine tapu verilmemesi konusunu vekille kararlaştırır. Arsaların sahibi öldükten sonra mirasçıları -arsaların mülkiyetinin müşterilere ait olduğunu kabul etmekle birlikte- müşterilere tapu verme sorumluluğunun vekile ait

olduğunu iddia ederler. Oysa vekil daha önce arsaların parasını alarak mülkün sahibine teslim etmiştir. Tapuların ve arsaların şimdiki değerinin vekilden istenmesi karşısında acaba tapuları müşterilerin adına geçirmek mirasçılarının mı vazifesidir, yoksa vekilin mi? Ve acaba mirasçılar, vekilden arsanın şimdiki fiyatıyla o zamanki fiyatı arasındaki farkı isteyebilirler mi?

Cevap: Vekilin tapuları müşterilerin adına geçirme ve kayıt masraflarını üstlenme sorumluluğu yoktur. Arsaların parası konusunda ise eğer vekilin parayı müşterilerden alıp mülk sahibi olan müvekkiline teslim ettiği ispatlanırsa, mirasçılar da, müşteriler de vekilden herhangi bir talepte bulunamazlar. Aynı şekilde mirasçılardan, satış fiyatı ile arsaların şimdiki değeri arasındaki farkı talep etme hakları yoktur.

Soru 712: Müçtehit tarafından izinli vekillerin, müçtehit hayatta iken (imam malı gibi) şer'an müçtehide verilmesi gereken malları başka bir müçtehide vermeleri caiz midir?

Cevap: Vekilin vekâleten aldığı şeyleri, kendisini onları almaya vekil eden kişiye vermesi gerekir; ancak onları başkasına vermeye izinli olması müstesna.

Soru 713: Bana bir telefon hattı satın alması için kardeşimi vekil ettim ve birinci taksiti ödemesi için ona bir miktar para verdim; o da bu parayı ilgili daireye yatırdı. Telefonun geri kalan taksitlerini ise kendim ödedim. Daha sonra telefon adına olan kardeşim vefat etti; acaba bu durumda kardeşimin mirasçıları telefonu isteyebilirler mi?

Cevap: Eğer telefonun birinci taksitini ödemesi için kardeşinize vermiş olduğunuz parayla telefonu vekâleten sizin için satın alırsa, telefon sizindir ve kardeşinizin mirasçılarının onda hakları yoktur.

Soru 714: Vekile vekâletinin ücreti olarak bir miktar

para verdim ve ondan buna karşılık alındı makbuzu vermesini istedim. O ise, vekâlet ücreti olarak aldığı para karşılığında hiç kimseye makbuz vermediğini söyledi. Bir süre sonra vekil vekillik yapmadan önce vefat etti; acaba ben vekilin mirasçılarından bu parayı isteyebilir miyim?

Cevap: Sorudaki varsayımda vekilden alacağınızı onun mirasçılarından isteyebilirsiniz ve onların da vekilin mirasından bu borcu size ödemeleri farzdır.

Soru 715: Vekilin veya müvekkilin ölümüyle vekâlet akdi batıl olur mu?

Cevap: Bunların birinin ölümüyle vekâlet batıl olur.

Soru 716: Asya ülkelerinden birine yaptığı yolculukta geçirdiği trafik kazasında vefat eden bir kişinin mirasçıları (annesi ve karısı) olayı takip etmek amacıyla kazanın gerçekleştiği ülkeye gitmem için beni vekil tayin ettiler. Bu durumda olayın dosyasını takip etmek amacıyla o ülkeye yaptığım yolculuk masraflarını ölenin bıraktığı mirasın kendisinden mi, yoksa bu devletin ölen kişinin mirasçılara ödeyeceği tazminattan mı almam gerekir?

Cevap: Vekâlet ücretini ve yine bu işle ilişkisi olan diğer masrafları, başka türlü anlaşma yapmamışsanız, olayı takip etmeniz için sizi vekil edenler vermelidir.

Soru 717: Vekâlet sözleşmesinde, vekilin -günümüzde yaygın olduğu üzere- azlolunamayacağı kaydedilmiştir. Ancak bu şart, bir sözleşme metnine taraflarca konulmuş bir şart olmayıp başlı başına müstakil bir vekâletnamedir. Acaba sırf bu cümlelerin yazılmış olmasıyla vekâlet caiz¹ olmaktan çıkıp lâzım mı olur ve azletme hakkı düşer mi?

1- [Caiz sözleşme, taraflardan birinin istediği zaman bozabileceği sözleşmeye denir. Lâzım sözleşme, mutlaka uyulması gerekli sözleşmeye denir. Bu sözleşme taraflardan birinin muhayyerlik hakkı olması durumunda veya her iki tarafın anlaşmasıyla bozulabilir.]

Cevap: Lâzım vekâlet, lâzım bir sözleşmede şart-ı netice¹ olarak şart koşulan vekâlettir ve vekâletin lâzım olması için sırf, "vekâlet iptal edilemez" yazılmış olması etkili değildir ve bununla azil hakkı ortadan kalkmaz.

Soru 719: Bir vekilin bir konu veya bir davayı takip ederken veya bir işi yaparken vakit ve çaba harcamasına, yolculuk masrafları ödemesine rağmen teşebbüsleri bazen müvekkilin lehine sonuçlanmamaktadır. Bu konuyla ilgili olarak müvekkilin ödeme yapmasının ve vekilin onu vekâlet ücreti olarak almasının hükmü nedir?

Cevap: Vekâletin sıhhati ve yaptığı iş karşılığında vekilin kararlaştırılan ücrete veya işinin emsalinin ücretine hak kazanması, müvekkilin beklediği ve umduğu sonuca varılmasına bağlı değildir. Ancak vekâlet sözleşmesinde başta başka türlü anlaşmış olmaları müstesna.

Soru 720: Adliyelerde yaygın olan yöntem, vekâlet sınırlarını belirlemektir. Örneğin, "Şu adreste bulunan falan evin satımına vekil kılınmıştır." diye yazılır ve başka hususlar da böylece belirlenir. Fakat bazı el yazma vekâletlerde, "Falan adam vekâlet işleriyle ilgili bütün işleri takip etmeye yetkilidir." tabiri geçmektedir. Bu nedenle bazı işlerin vekâlet işleri alanına girip girmediği konusunda veya vekâletin bazı tasarrufları kapsamına alıp almadığı konusunda vekille müvekkil arasında anlaşmazlık çıkar. Bu konuda sorum şudur: Acaba vekâlet konusu ile ilgili olarak vekilin yapacağı iş ve girişimler tayin edilmediği takdirde vekâlet konusuyla ilgili her türlü tasarrufta bulunması caiz midir?

1- [Şart-ı netice, belli bir sonucun gerçekleşmesini bir akitle şart koşmaya denir; örneğin bir muamele esnasında taraflara ait olan bir malın taraflardan birinin veya üçüncü kişinin mülkiyetine geçmesini şart etmeleri gibi. Şart-i fiil ise, o sonucu meydana getiren işin yapılmasını şart koşmaya denir.]

Cevap: Vekilin, vekil edildiği işlerde vekâlet akdinin -söz veya durumdan anlaşılan karineler yardımıyla-sarih veya zahirî olarak kapsadığı şeylerle yetinmesi gerekir. Elbette bu karine bazen bir şeye vekil olmanın diğer bazı şeyleri gerektirmesine dair yaygın âdet de olabilir. Özetle vekâlet birkaç biçimde olabilir: a) Vekâlet, iş ve taalluk ettiği şey açısından özeldir. b) Her iki açıdan geneldir. c) Sadece birisi açısından geneldir. d) İş ve tasarruf açısından mutlaktır. "Sen evim konusunda vekilsin." demesi gibi. e) Taalluk ettiği şey açısından mutlaktır. "Sen mülkümün satışında vekilsin." demesi gibi. f) Her iki açıdan mutlaktır. "Sen malımla ilgili tasarruflarda vekilsin." demesi gibi. Bu durumlardan her birinde vekil sözleşmesinin kapsamına giren özel, genel veya mutlak tasarruflarla yetinmeli ve bu sınırı aşmamalıdır.

Soru 721: Bir kimse sahip olduğu bir arsasını ve bazı binalarını satın parasıyla küçük oğluna bir daire satın alması ve evi onun adına geçirmesi için karısına vekâlet verir. Fakat karısı bu vekâleti kötüye kullanarak daireyi kendi adına geçirir; acaba karısının yaptığı bu iş şer'an sahih midir? Daire, müvekkilin malının satımından elde edilen parayla satın alındığına göre, acaba bu adamın ölümünden sonra daire onun sadece küçük oğluna mı, yoksa bütün mirasçılara mı aittir?

Cevap: Kocasının vekili olarak arsayı ve bazı binaları satması sahih ve geçerlidir. Fakat daireyi sırf kendi adına geçirmesi şer'an bir sonuç doğurmaz. Dolayısıyla eğer vekâlete uygun olarak müvekkilinin hayatında, müvekkilinin parasıyla daireyi onun küçük oğlu için satın almışsa, bu muamele sahih ve geçerlidir ve daire sadece küçük oğluna aittir. Ancak, daireyi müvekkilinin hayatında kendisi için veya müvekkilinin ölümünden sonra onun küçük oğlu için satın alırsa, bu satın alma fuzulî olup sıhhati izne bağlıdır; eğer mirasçılar izin verirlerse,

her birinin mirastan payı oranınca muamele onlara ait olur.

Soru 722: Bir kimse bazı kişiler tarafından oruç ve namaz kaza etmesi için birilerini ücretle tutması için vekil olarak atanır, yani kazaları yerine getirecek kişilere vermesi için sahiplerinden bir miktar para alır. Fakat o, emanete hıyanet eder ve bu iş için kimseyi ücretle tutmaz. Pişman olarak bu sorumluluktan kurtulmak isteyen bu şahsın, şimdi bu amelleri yerine getirmesi için bazılarını ücretle tutması mı, yoksa bugünkü değerleriyle bu amellerin ücretini mal sahiplerine geri vermesi mi gerekiyor; yoksa sadece aldığı malları mı ödemekle yükümlüdür? Namaz ve orucu kaza etmeyi ücretli olarak vekilin kendisi üstlenirse ve de ameli yerine getirmeden ölürse hüküm nedir?

Cevap: Birilerini ücretle tutmak için vekil olan bu şahıs eğer namaz ve oruçları kaza etmesi için birini ücretle tutmadan vekâlet süresi biterse, bu durumda sadece bu iş için aldığı malı tazmin etmekle yükümlüdür. Aksi durumda (vekâlet süresi bitmemişse), aldığı parayla namaz ve oruçları kaza etmesi için birini ücretle tutmak veya vekâleti feshedip malı sahibine teslim etmek arasında muhayyerdir. Paranın değerinin farkı konusunda birbirleriyle ihtiyat gereği sulh etmeleri daha uygundur. Fakat namaz ve orucu kaza etmesi için ücretle tutulan kişi eğer ameli kendisi şahsen yerine getirmekle yükümlüyse, bu durumda onun ölümüyle ücretlilik sözleşmesi fesholur ve almış olduğu para bıraktığı mallardan ödenmelidir; aksi durumda (eğer ameli şahsen yerine getirmesi için ücretle tutulmamışsa), o amelin yerine getirilmesi konusunda sorumludur. Bu durumda eğer mirası varsa, mirasçılara ameli yerine getirmesi için onun mirasından birini ücretle tutmaları farzdır ve eğer mirası yoksa, bu konuda mirasçılara bir sorumluluk düşmez.

Soru 723: Bazı şirketlerin, mahkemelerde dosya ve davaları takip etmeleri için tuttıkları avukatları vardır. Bu avukatların, şirketin hiçbir haklılık temeli olmayan bir davası konusunda şirketi savunmaları caiz midir? Eğer avukat batıl bildiği bir davada şirketi savunursa ve hatta mahkeme davalının (karşı tarafın) çıkarına hüküm verirse, acaba yine avukatın üzerine bu savunmadan dolayı bir sorumluluk gelir mi? Ve acaba avukatın kendisine göre batıl olan bir şeyi savunması karşısında aldığı ücret haram mıdır?

Cevap: Batılı savunmak ve onun hak olduğunu ispatlamaya çalışmak caiz değildir ve mahkeme tarafından davalının lehine hüküm verilmiş olması, işin haram oluşunu değiştirmez. Batıl ve haram bir savunma karşılığında alınan ücret de haram kazançtır.

Soru 724: Bir kimse birine vekil olur ve işe başlamadan önce ücretini almayı şart koşar. Bu durumda vekil eğer hiçbir işlem yapmazsa, aldığı ücret şer'an helâl olur mu?

Cevap: Vekâlet sözleşmesi tamamlandıktan sonra vekil vekâlet için belirlenen ücrete sahip olur; dolayısıyla vekil edildiği işi yerine getirmeden önce de vekâlet ücretini isteyebilir. Fakat vakti bitinceye kadar veya vekâlet süresi sona erinceye kadar vekil edildiği işi yerine getirmese, vekâlet fesholur; bu durumda aldığı ücreti müvekkiline iade etmesi şarttır.

HAVALE¹

Soru 725: Bir arsayı belli bir meblağa satın alan kimse, satın aldığı arsanın değeri miktarınca üçüncü bir ki-

1- [Havale, borcun bir zimmetten bir başka zimmete intikalini sağlayan sözleşmeye denir.]

şiden alacaktır. Dolayısıyla arsanın parasını, kendisine borçlu olan kişiden alması için satıcıyı ona havale eder. Fakat müşteriye borçlu olan ve kendisine havale edilen üçüncü kişi, müşterinin haberi olmaksızın satıcıya arsanın parasını ödeyerek onu kendisi için satın alır. Şimdi bu durumda satıcının parasının üçüncü kişiye havale edilmesine razı olduğu birinci satış mı sahihtir, yoksa ikinci satış mı ?

Cevap: İkinci satış fuzulîdir ve sıhhati birinci müşterinin iznine bağlıdır; ancak ikinci satış birinci satışın meşru şekilde feshedilmesinden sonra yapılırsa sahih olur.

SADAKA

Soru 726: Bir hayır ve yardım komitesi tarafından, sadaka ve hediyeleri toplayarak müstahak olan fakirlere ulaştırmak için evlere, yollara, şehir ve köylerdeki umumî yerlere sandıklar yerleştirilmiştir. Acaba yardım fonunun, kendi çalışanlarına aylık maaş ve primlere ilâveten bu sandıklarda toplanan paranın belli bir yüzdesini ödül olarak vermesi caiz midir? Ve acaba bu mallardan bir bölümünü fonda çalışmayan, ama bu paraların toplanmasına yardım eden kişilere vermek caiz midir?

Cevap: Mezkur yardım fonunda çalışanlara aylıklarına ilâveten, sadaka sandıklarındaki malların bir bölümünü ödül olarak vermek sakıncalıdır; hatta mal sahiplerinin buna razı oldukları kesin olarak bilinmezse, bu iş caiz olmaz. Ancak sadakaları toplayıp müstahaklara ulaştırmak için yardım fonuna yardım edenlere işlerinin emsalinin ücreti olarak bir miktar para vermenin sakıncası yoktur, ama gerçekten onların yardıma ihtiyaç duyulması şartıyla. Özellikle görünüşte mal sahiplerinin buna razı oldukları anlaşılırsa.

Soru 727: Kapı kapı dolaşan veya caddelerde oturan dilencilere sadaka vermek caiz midir; yoksa yetimlere, miskinlere vermek veya sadaka sandıklarına atarak yardım fonunun yetkisine bırakmak daha mı iyidir?

Cevap: Müstehap sadakaları, iffetli ve dindar fakire vermek daha iyi olmasına rağmen insan istediği herkese verebilir. Nitekim sadaka sandıklarına atmakla da olsa

yardım komitesinin yetkisine vermenin de sakıncası yoktur. Fakat farz sadakaları şahsen veya bir vekil aracılığıyla müstahak fakire vermek gerekir. Yardım fonu sorumlularının onları toplayarak müstahak fakirlere verecekleri bilinirse, sadaka sandıklarına atmanın sakıncası yoktur.

728: Başkalarına el açan, dilenmekle geçinen ve İslâm toplumunun görünümünü çirkinleştiren dilencilere karşı yükümlülüğümüz nedir? Devlet bu dilencileri umumî yerlerden toplamasına rağmen yine de onlara yardım etmemiz caiz midir?

Cevap: Sadakaları, iffetli ve dindar fakirlere ulaştırmaya çalışın.

Soru 729: Ben cami müstahdemiyim. Ramazan ayında caminin işi çok olduğundan bazı hayırsever kişiler yardım olarak bana bir miktar para vermekteler; acaba bu paraları almam caiz midir?

Cevap: İyiliksever kişilerin size verdikleri şeyler, onlar tarafından size yapılan bir ihsandır; dolayısıyla onları almak sizin için helâldir; bunları onlardan kabul etmenin sakıncası yoktur.

ARİYET VE EMANET

Soru 730: Bir fabrika bütün araç-gereçleri, ham maddeleri ve bazı kişilerce fabrikaya emanet bırakılan eşya-lar ile birlikte yanmıştır. Acaba bu eşyaların tazmin et-me sorumluluğu fabrika sahibine mi, yoksa orayı iş-le-ten, idare eden kişiye mi aittir?

Cevap: Eğer yangını belli bir kişi çıkarmamışsa ve fabrikada emanet bırakılan eşyaları korumada kusur da edilmemişse, bu durumda hiç kimse eşyaları tazmin et-mekle yükümlü değildir.

Soru 731: Bir kimse, öldükten sonra büyük oğluna vermesi için vasiyetnamesini birinin yanına emanet bırakır. Ancak ölümünden sonra bu kişi vasiyetnameyi onun büyük oğluna vermekten kaçınır; acaba bu emane-te hıyanet sayılır mı?

Cevap: Emaneti emanet bırakanın belirttiği kişiye teslim etmekten kaçınmak, bir çeşit hıyanet sayılır.

Soru 732: Askerlik hizmeti döneminde, şahsen kullanmak için ordudan teslim aldığım bazı malzemeleri askerlik görevim bittikten sonra geri vermedim; şimdi bu konuda ne yapmam gerekir? Acaba bu eşyaların de-ğeri miktarınca parayı merkez bankasının umumî haz-nesine iade etmem yeterli midir?

Cevap: Ordudan almış olduğunuz eşyaları ariyet (ödünç) olarak aldıysanız ve hâlâ onlar olduğu gibi ya-nınızda mevcutsa, onların aynısını hizmet birliğinize iade

etmeniz gerekir. Eğer iade etmeyi geciktirme sebebiyle de olsa onları korumada kusur etmenizden dolayı zayi olmuşsa, onların emsalini veya kıymetini orduya iade etmeniz gerekir. Ancak bu eşyalar size emanet olarak verilmemişse, onlarla ilgili olarak herhangi bir sorumluluğunuz yoktur.

Soru 733: Başka bir şehre götürmesi için emin bir kişiye verilen bir miktar para yolda çalınır; acaba bu kişi bu parayı tazmin etmekle yükümlü müdür?

Cevap: Emin kimsenin, o parayı korumada ifrat veya tefrit (kusur) ettiği ispatlanmadığı takdirde tazmin etmesi gerekmez.

Soru 734: Caminin tamir ve onarımında harcamak ve demir vs. gibi caminin yapımında gerekli olan malzemeleri satın almak için cami derneğinin, yapılan bağışlardan bana vermiş olduğu bir miktar para yolda diğer şahsî eşyalarımınla birlikte kayboldu; bu konuda benim yükümlülüğüm nedir?

Cevap: Eğer emaneti korumada ifrat veya tefrit etmediyseniz, zararı tazmin etmekle yükümlü değilsiniz.

VASIYET

Soru 735: Bazı şehitler miraslarının üçte birinin İslâm cephelerinin desteklenmesi için harcanmasını vasiyet etmişlerdir; şimdi (savaş bittiği için) vasiyetin öngördüğü şart ortadan kalktığı dikkate alındığında bu gibi vasiyetlerin hükmü nedir ?

Cevap: Vasiyeti yerine getirmeye imkân bulunmadığı durumda vasiyet edilen mal, mirasçılarının mirası olur. Fakat onu mirasçıların izniyle hayır işlerde harcamak ihtiyata daha uygundur.

Soru 736: Kardeşim malının üçte birini belli bir şehirdeki savaş muhacirlerine verilmesini vasiyet etmiştir; fakat şimdi bu şehirde hiçbir savaş muhaciri kalmamıştır; bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Vasiyet eden kişinin onu bu şehirde bilfiil bulunan savaş muhacirlerine (göçmenlerine) tahsis ettiği bilirse, artık savaş göçmeni bulunmadığı için vasiyet ettiği mal mirasçılara kalır. Aksi durumda vasiyet edilen mal şimdi kendi şehirlerine veya başka bir yere göçmüş olsalar bile eskiden o şehirde bulunan savaş muhacirlerine verilmelidir.

Soru 737: Bir kimsenin ölümünden sonra malının yarısının kendisine yas meclisleri düzenlemede harcanmasını vasiyet etmesi caiz midir, yoksa İslâm dini bu konuda belli bir sınır belirlediği için bu miktarı belirlemesi caiz değildir?

Cevap: Malının kendi yas meclislerinde harcanmasını vasiyet etmesinin sakıncası yoktur ve bunun şer'ah belli bir sınırı da yoktur; fakat ölen kişinin vasiyeti mirasının tamamının sadece üçte birinde geçerlidir; üçte birden fazlasında ise mirasçıların iznine bağlıdır.

Soru 738: Vasiyet etmek farz mıdır ? Yani insan vasiyet etmezse günah işlemiş olur mu?

Cevap: Eğer yanında başkalarının vedia ve emanetleri bulunuyorsa veya üzerinde kul hakkı veya Allah hakkı varsa ve hayattayken onları yerine getirme imkânı bulamamışsa, bu durumda bunlar hakkında vasiyet etmesi farzdır, aksi durumda vasiyet farz değildir.

Soru 739: Bir kimse mallarının üçte birinden az bir kısmını karısına vasiyet eder ve büyük oğlunu kendisine vasi kılar; fakat diğer mirasçılar bu vasiyete itiraz ederlerse, bu durumda vasiyin yükümlülüğü nedir?

Cevap: Vasiyet edilen mal mirasın üçte biri kadar veya bundan daha azsa, mirasçıların itiraz etmeleri yersizdir ve hatta vasiyete uygun davranmaları farzdır.

Soru 740: Mirasçılar kesin olarak vasiyeti inkâr ederlerse hüküm nedir?

Cevap: Vasiyetin varlığını iddia eden kişinin onu şer'î bir yolla ispatlaması gerekir. Eğer şer'î bir yolla ispatlanırsa, mirasın üçte biri kadar veya daha az olduğu durumda vasiyete uygun hareket etmek farzdır; bu durumda mirasçıların inkâr ve itirazlarının hiçbir etkisi yoktur.

Soru 741: Bir kimse, aralarında erkek çocuklarından biri de bulunan birkaç güvenilir kişinin huzurunda üzerindeki humus, zekât ve kefaret gibi şer'î hakların ve oruç, namaz ve hac gibi bedenî farizaların eda edilmesi yönünde harcanması için emlakından bazılarının miras-

tan istisna tutulmasını vasiyet eder; fakat bazı mirasçılardan bunu kabul etmeyerek mirasın tümünün mirasçılar arasında bölüştürülmesini isterler; bu durumda hüküm nedir?

Cevap: Vasiyet şer'î delillerle veya mirasçılardan ikrarıyla ispatlandıktan sonra, vasiyet edilen mal mirasın üçte birinden fazla olmadığı takdirde mirasçılar onun bölüştürülmesini isteyemezler. Onların, meyyitin vasiyetine uyarak mirasını vasiyet ettiği malî haklarda ve bedenî farzlarda harcamaları farzdır; hatta şer'î delillerle veya mirasçılardan ikrarıyla meyyitin halktan bazısına borcu olduğu veya Allah Tealâ'ya humus, zekât ve kefaretle gibi malî borçları yahut hac gibi malî ve bedenî borcu olduğu ispatlanırsa, ölen kişi vasiyet etmese bile onun bütün borçlarını mirasından çıkarmaları farzdır ve ancak bundan sonra geri kalan mal varlığı mirasçılar arasında bölüştürülür.

Soru 742: Bir miktar ziraî arazisi olan bir kişi onun caminin tamirinde harcanmasını vasiyet etmiş, fakat mirasçılardan onu satmışlar; acaba bu durumda meyyitin vasiyeti geçerli midir? Ve acaba mirasçılardan mezkur mülkü satmaya hakları var mıdır?

Cevap: Eğer vasiyette arazinin satılarak caminin tamirinde kullanılması istenmişse ve onun değeri de kişinin mirasının üçte birinden fazla olmazsa, vasiyet geçerlidir ve yerin satılmasının sakıncası yoktur. Ancak vasiyet eden kişinin maksadı, arazinin gelirlerinin caminin tamirinde harcanması ise, bu durumda mirasçılardan onu satmaya hakları yoktur.

Soru 743: Bir kimse arsalarından birinin kendisi için namaz kılınması, oruç tutulması ve hayır işlerde harcanması gibi alanlarda kullanılmasını vasiyet etmişse, bu arsayı satmak caiz midir, yoksa bu arsa vakıf mı sayılır?

Cevap: Karine ve belirtilerden arsanın gelirinin kendisi için harcanması amacıyla aynen kalmasını istediği anlaşılmıyorsa ve sadece arsanın kendisi için harcanmasını vasiyet etmişse, bu durumda bu vasiyet vakıf hükmünde değildir. Dolayısıyla eğer arsa mirasın üçte birinden fazla değilse parasını onun lehine harcamak için arsayı satmanın sakıncası yoktur.

Soru 744: Kişinin ölümünden sonra kendi hayrına harcanması için mal varlığının üçte biri kadar bir miktarı ayırarak başka birinin yanında emanet bırakması caiz midir?

Cevap: Öldüğü zaman ayırdığı malın iki katı kadar miktarı mirasçılara kalması şartıyla sakıncası yoktur.

Soru 745: Bir kimse babasına, zimmetinde olan birkaç ay oruç ve namazın kazasını ücret karşılığında birine eda ettirmesini vasiyet etmiştir. Bu kişi şimdi kayıptır. Bu durumda babasının onun namaz ve oruçlarını ücretle birine kaza ettirmesi farz mıdır?

Cevap: Şer'î delillerle veya vasiyetinin bilgisiyle vasiyet eden kişinin öldüğü ispatlanmadıkça, onun namaz ve oruçlarını kaza etmesi için, birini ücretle tutmak sahih değildir.

Soru 746: Babam arsasının üçte birini cami yapılması için vasiyet etmiştir. Bu arsanın yakınında iki caminin bulunduğu ve mahallenin okul yapımına acil ihtiyacı olduğu dikkate alındığında, acaba cami yerine orada okul yapmamız caiz midir?

Cevap: Cami yerine okul yaparak vasiyeti değiştirmek caiz değildir; fakat ölen kişinin maksadı, bizzat o arsanın üzerinde cami inşa edilmesi değilse, bu durumda onu satarak parasını cami ihtiyacı olan başka bir yerde cami yapımı için kullanmanın sakıncası yoktur.

Soru 747: Bir kimsenin, ölümünden sonra cesedinin eğitim ve öğretim amacıyla kadavra olarak kullanılması için tıp fakültesi öğrencilerinin yetkisine bırakılmasını vasiyet etmesi caiz midir? Yoksa bu iş Müslüman ölünün cesedinin müsl¹ edilmesine neden olduğu için haram mıdır?

Cevap: Müsle ve benzeri işlerin haram olduğunu vurgulayan delillerin, başka konularla ilgili olduğu ve meyyitin cesedinin cerrahisindeki önemli maslahatın bulunduğu içeren sorudaki konuyu kapsamadığı sanılmaktadır. Bu gibi meselelerde, kesin bir ilke olarak dikkate alınması gereken Müslüman meyyitin cesedine saygı gösterilmesi şartıyla görünüşte otopsi yapmanın sakıncası yoktur.

Soru 748: Öldükten sonra cesedinin bazı organlarının bir hastaneye veya başka bir şahsa verilmesini vasiyet eden kimsenin böyle bir vasiyeti sahih midir ve uygulanması farz mıdır?

Cevap: Cesetten ayrılması o kişiye saygısızlık sayılmayacak organlar hususunda böyle bir vasiyetin sahih ve geçerli olması uzak bir ihtimal değildir; böyle bir durumda vasiyeti uygulamanın sakıncası yoktur.

Soru 749: Vasiyet eden kişi henüz hayattayken mirasçıları onun mirasının üçte birinden fazlasına vasiyet etmesine izin verdiklerinde acaba bu, vasiyetin geçerliliği için yeterli midir? Eğer yeterliyse acaba vasiyet eden kişinin ölümünden sonra mirasçıların bundan vazgeçmeleri caiz midir?

Cevap: Mirasın üçte birinden fazlasında vasiyetin sahih ve geçerli olması için vasiyet eden kişi hayattayken mirasçıların izin vermeleri yeterlidir ve vasiyet

1- [Müsle, tahkir etmek için birinin vücudundan bir şeyi kesmeye denir.]

eden kişinin ölümünden sonra mirasçılar bundan vazgeçemezler; eğer vazgeçerlerse etkisi yoktur.

Soru 750: Hiçbir mirası olmayan veya mirası sadece bir ev ve o evdeki eşyalar olan ve bunlar da satıldığında küçük çocukları sıkıntıya düşecek olan aziz şehitlerden biri, zimmetindeki oruç ve namazların kaza edilmesini vasiyet etmiştir; bu vasiyet konusunda mirasçıların üzerine düşen nedir?

Cevap: Eğer o aziz şehidin mirası yoksa, bu durumda vasiyetin yerine getirilmesi farz değildir; fakat büyük oğluna bulûğ çağına erdikten sonra babasının kazaya kalan oruç ve namazlarını kaza etmesi farzdır. Ancak geriye mal bırakmışsa, onun üçte birini şehidin vasiyetinde harcamak farzdır. Sırf mirasçılarının ihtiyaç duymaları ve küçük olmaları, vasiyeti ihmal ve terk etmek için şer'î bir mazeret değildir.

Soru 751: Mal konusunda yapılan vasiyetin sıhhat ve geçerliliğinde, vasiyet anında lehine vasiyet edilen kişinin varlığı şart mıdır?

Cevap: Birine bir malı temlik etmekle ilgili vasiyetin sıhhatinde, vasiyet anında annesinin rahminde bebek ve hatta henüz ruhun üflenmediği cenin bile olsa vasiyet edilen kişinin varlığı şarttır; fakat vasiyet edilen kimse annesinin rahmindeyse canlı olarak dünyaya gelmesi şarttır.

Soru 752: Vasiyet eden kişi yazılı vasiyetinde, vasiyetini yerine getirmesi için vasi atamasına ilâveten başka birini de denetleyici olarak tayin etmiştir. Fakat denetleyicinin yetkilerine değinmemiştir; yani vasiyet edenin vasiyetinde aykırı hareket etmemesi amacıyla sadece onun işlerinden haberdar olması için bir gözetici olsun diye mi, yoksa denetleyiciyi vasiyet edenin işlerinde görüş yü-

rütmesi için mi tayin ettiğini açıklamamıştır; bu durumda bu denetleyicinin yetkileri nelerdir?

Cevap: Vasiyet mutlak olduğu durumda vasinin, kendi işlerinde denetleyiciye danışması farz değildir; ancak ona danışması müstehap ihtiyata daha uygundur.

Soru 753: Bir kişi büyük oğlunu vasi ve beni de ona denetleyici tayin ettikten sonra vefat etti. Ardından meyyitin vasisi olan oğlu da bir süre sonra öldü ve hâlihazırda ben onun vasiyetini uygulamak konusunda tek sorumluyum. Fakat şimdi, sahip olduğum özel durumdan dolayı vasiyet edilen şeyleri yerine getirmekte zorlanıyorum; acaba bu durumda mirasın üçte birinden elde edilen geliri hayır işlerde ve bakıma muhtaç olan yoksullara harcaması için sağlık kurumuna vererek vasiyet konusunu değiştirebilir miyim?

Cevap: Denetleyici, vasinin ölümünden sonra bile meyyitin vasiyetlerini uygulamada müstakil olarak hareket edemez; ancak meyyit, vasinin ölümünden sonra onu vasi kılmışsa başka. Dolayısıyla eğer meyyit vasinin ölümünden sonra onu vasi tayin etmemişse, meyyitin vasisinin yerine başka birini tayin etmesi için şer'î hâkime müracaat etmelidir. Kısacası, meyyitin vasiyetinin sınırını aşmak ve onu değiştirmek caiz değildir.

Soru 754: Bir kimse malının bir bölümünün Necef-i Eşref şehrinde Kur'ân tilâveti için harcanmasını vasiyet eder veya bir malını bu iş için vakfederse, vasi veya vakıf sorumlusunun Kur'ân okuması için ücretli tutulması amacıyla malı oraya göndermesi mümkün olmazsa, bu konuda ne yapmak gerekir?

Cevap: Eğer Necef-i Eşref'te Kur'ân okunması için hatta gelecekte parayı oraya gönderme imkânı varsa, vasiyete uyulması farzdır.

Soru 755: Annem ölmeden önce, altın takısının perşembe akşamları hayır işlerde harcanmasını bana vasiyet etti ve ben de şimdiye kadar öyle yaptım. Fakat şimdi büyük ihtimalle, sakinleri Müslüman olmayan yabancı bir ülkeye gideceğim; bu durumda ne yapmam gerekir?

Cevap: Annenizin, Müslüman ve gayrimüslim bütün insanlara harcanmasını kastettiği anlaşılmadığı takdirde Müslümanlara harcanması için İslâm beldesinde emin bir kişinin yanında bırakmakla da olsa, o malı sadece Müslümanların hayır işlerinde harcamak gerekir.

Soru 756: Bir kimse arsalarından bir bölümünün satılarak parasının [Ehlibeyt'in] matem merasimlerinde ve hayır işlerde harcanmasını vasiyet eder; fakat bu arsa mirasçılardan başkasına satılırsa ileride onları sıkıntıya düşürecektir. Çünkü bu arsayla diğer arsaları birbirinden ayırmak birçok sorunlara yol açmaktadır. Bu durumda mirasçıların, vasi ve denetleyicinin denetiminde her yıl vasiyet konusunda harcanması için belli bir meblağ vermek suretiyle bu arsayı taksitle kendilerine almaları caiz midir?

Cevap: Mirasçıların bu arsayı kendilerine satın almalarının bir sakıncası yoktur. Fakat arsayı taksitle kendilerine satın almak isterler ve vasiyet eden kişinin, arsanın nakit olarak satılıp parasının birinci yılda vasiyet konusunda harcanmasını istediği kesin olarak bilinmezse, vasi ve denetleyicinin uygun görmesi ve taksitlerin vasiyetin ihmal edilmemesi ve uygulanmasına engel olmaması şartıyla arsanın adilane bir fiyatla taksitle mirasçılara satılmasının bir sakıncası yoktur.

Soru 757: Bir kimse ölümle sonuçlanan hastalığı sırasında, iki kişiye vasi ve vasinin naibi unvanıyla vasiyet eder. Daha sonra görüşünü değiştirerek vasiyeti iptal

edip bunu vasiye ve vasinin naibine bildirir. Sonra başka bir vasiyetname yazarak orada hazır olmayan akrabalarından birini vasi tayin eder; acaba bu durumda vazgeçilip değiştirilen birinci vasiyet hâlâ geçerli midir? Eğer ikinci vasiyet sahih ve orada bulunmayan kişi vasi ise, vasilikten alınan birinci vasi ve naibi, vasiyet eden kişinin geçersiz kıldığı vasiyete dayanarak vasiyeti uygulamaya kalkışlırlarsa, onların yaptıkları tasarruflar haksız tasarruflar olup, meyyitin malından harcadıkları şeyleri ikinci vasiye iade etmeleri farz mıdır?

Cevap: Bu kimse hayattayken birinci vasiyetten vazgeçip birinci vasiyi azletmişse, azledilen vasi azledildiğini bildiği hâlde bu vasiyeti yerine getiremez. Bu durumda vasiyet eden kişinin mallarında yaptığı tasarruflar fuzulî olup sıhhati vasinin iznine bağlıdır. Eğer vasi izin vermezse, azledilen vasi harcanan malları karşılamakla yükümlüdür.

Soru 758: Bir kimse emlakından birinin çocuklarından birine verilmesini vasiyet eder; ama iki yıl geçtikten sonra vasiyetini tamamen değiştirir; acaba bu adamın önceki vasiyetten vazgeçip başka bir vasiyet yapması şer'an sahih midir? Bu adam hastalanır, bakım ve hizmete ihtiyaç duyarsa, acaba onun bakımı ve ona hizmet etmek sadece vasi olarak belirttiği büyük oğluna mı farzdır, yoksa bundan bütün çocukları eşit olarak mı sorumludur?

Cevap: Vasiyet eden kişi hayattayken aklî dengesi yerinde olduğu sürece vasiyetini değiştirmesinin şer'an sakıncası yoktur; şer'an muteber ve sahih olan vasiyet de son vasiyettir. Hastanın bakımına gelince, eğer malından kendisine bir hasta bakıcısı istihdam edecek güçte değilse, onun bakımı sadece vasinin değil, bakmaya gücü yeten bütün çocuklarının eşit görevidir.

Soru 759: Bir baba mallarının üçte birinin kendisi için harcanmasını vasiyet ederek beni de kendisine vasi tayin etti. Miras bölüştürüldükten sonra üçte biri ayrıldı. Acaba o kişinin vasiyetlerini yerine getirmek için malının üçte birinden bir bölümünü satabilir miyim?

Cevap: Eğer mallarının üçte birinin vasiyetlerinde harcanmasını vasiyet etmişse, mirastan ayırdıktan sonra satıp vasiyetnamede kaydedilen yerlerde harcamanın sakıncası yoktur. Fakat mirasının üçte birinin gelirinin vasiyet ettiği yerlerde harcanmasını vasiyet etmişse, vasiyet edilen konularda harcamak için bile olsa mallarının üçte birini satmak caiz değildir.

Soru 760: Bir kimse kendisi için bir vasi ve bir de denetleyici tayin eder, fakat bunların vazife ve yetkilerini belirtmez ve mallarının üçte birine ve kullanılacağı yerlere de değinmezse, bu durumda vasinin sorumluluğu nedir? Acaba vasinin, vasiyet eden kişinin mirasından üçte birini ayırıp hayır işlerde harcaması caiz midir? Aynı şekilde acaba sırf vasiyet ve vasi tayin etmek, vasiyet edenin kendi malının üçte birine hak kazanması için yeterli midir ve böylece vasinin onun geriye bıraktığı mal varlığından üçte birini çıkararak onun için harcaması gerektiği söylenebilir mi?

Cevap: Karine ve şahitlerden veya o bölgenin kendine has örfünden vasiyet eden kişinin vasiyetten ve vasi tayin etmekten maksadının ne olduğu anlaşılırsa, bu durumda vasinin, vasiyet eden kişinin maksadını ve vasiyetini teşhis etmek için bu yolla anlaşılacak şeye uyması farzdır; aksi durumda müphem olması ve taalluk ettiği şeyin kaydedilmemesinden dolayı vasiyet batıl ve boştur.

Soru 761: Bir kimse şöyle vasiyet etmiştir: "Dikili olan ve dikili olmayan kumaşların hepsi ve ötekiler eşi-

me aittir." Acaba "ötekiler"den maksat bütün taşınır malları mıdır, yoksa maksat sadece kumaş ve elbiseden daha az olan ayakkabı gibi şeyler midir?

Cevap: Vasiyet belgesindeki "ötekiler" kelimesinden maksadın ne olduğu bilinmedikçe ve vasiyet belgesi dışında da vasiyet eden kişinin bu kelimeden maksadının ne olduğu anlaşılmadıkça, vasiyetnamenin bu cümlesi müphem ve anlaşılmaz olduğu için uygulanamaz. Soruda değinilen ihtimallerin birine uyarlanması ise, mirasçılarının rıza ve muvafakatine bağlıdır.

Soru 762: Bir kadın, mirasının üçte biriyle kendisi için sekiz yıl kaza namazı kılınmasını ve geri kalanının ise redd-i mezalim (yapmış olduğu haksızlıkların bedeli), humus ve hayır işlerde kullanılmasını vasiyet etmiştir. Bu vasiyetin kutsal savunma (savaş) dönemine rastladığını ve cephelere yardım etmenin daha zarurî olduğu ve vasinin, onun bir tek kaza namazının bile olmadığını kesin olarak bilmesine rağmen onun için ücretle iki yıl kaza namazı kıldırıldığı ve malının vasiyet ettiği üçte birinden bir miktarını cepheye bağışlayıp, geri kalanı ise redd-i mezalim için harcadığı dikkate alınırsa, acaba bundan dolayı vasinin bir sorumluluğu var mıdır?

Cevap: Meyyitin vasiyet ettiği şekilde vasiyete uymak farzdır ve bazı konularda olsa bile vasinin vasiyeti ihmal etmesi caiz değildir. Dolayısıyla vasi malın bir bölümünü bile vasiyetin konusu dışında harcarsa, kendi malından meyyit adına tazmin etmekle yükümlüdür.

Soru 763: Bir kimse, ölümünden sonra vasiyetnamesinde yazdıklarına uygun hareket etmeleri için iki kişiyi vasi tayin eder ve vasiyetnamenin üçüncü maddesinde bütün menkul, gayrimenkul, nakit para ve halktan alacakları dahil geriye bıraktığı bütün mal varlığının bir araya toplanmasını, borçları ödendikten sonra bıraktığı

malın tümünden üçte birinin çıkarılarak vasiyetname-deki 4, 5 ve 6. maddelere göre harcanmasını ve on yedi yıl sonra üçte birden fazla kalanının mirasçılardan fakir olanlara harcanmasını belirtir. Ancak vasiler, vasiyet eden kişinin ölümünden bu sürenin bitimine kadar üçte biri ayırma işlemini tamamlayamamışlardır; vasiyet maddelerini uygulamaya da imkânları yoktur. Bu durumda mirasçılar da belirtilen süre bittikten sonra vasiyetin batıl olduğunu ve vasilerin vasiyet eden kişinin mallarına karışamayacaklarını iddia etmekte; bu konuda hüküm nedir? Vasilerin sorumlulukları nedir?

Cevap: Vasiyet ve vasiinin vasiliği, vasiyetin uygulanmasının gecikmesiyle batıl olmaz; süresi uzasa bile vasilerin vasiyeti yerine getirmeleri farzdır. Eğer vasilerin vasilikleri geçen belli bir zamanla sınırlı değilse, mirasçılar vasiyetin uygulanmasında onlara engel olmazlar.

Soru 764: Meyyitin bıraktığı malın, mirasçıları arasında bölüştürülüp her birinin adına tapu ve mülkiyet belgesi çıkarıldıktan altı yıl sonra mirasçılardan biri, meyyitin hayattayken, sözlü olarak kendisine evin bir bölümünün oğullarından birine verilmesini vasiyet ettiğini iddia eder ve bazı kadınlar da buna tanıklık ederler, acaba bu kadar zamandan sonra onun bu iddiası kabul edilir mi?

Cevap: Mirasın bölüştürülmesi konusunda zaman aşımı ve kanunî işlemlerin tamamlanması, şer'î bir delille ispatlanan vasiyetin kabul edilmesine engel teşkil etmez. Dolayısıyla eğer vasiyet iddiasında bulunan kişinin davası şer'î bir yolla ispatlanırsa, herkesin ona uyması farzdır; aksi durumda, onun vasiyet konusundaki iddiasını ikrar eden herkesin o vasiyetin içeriğine bağlı olması ve mirastan payına düşen miktarda ona uygun davranması gerekir.

Soru 765: Birisi iki kişiye arazilerinden bir parçasını satıp parasıyla kendisine niyabeten hacca gitmeleri için vasiyet eder; onlardan birini kendisine vasi ve diğerini de vasiye denetleyici tayin eder. Daha sonra üçüncü bir kişi çıkarak vasi ve denetleyiciden izin almadan meyyite niyabeten hac yaptığını iddia eder. Şimdi vasi de ölmüş-tür ve sadece denetleyici yaşıyor; acaba bu durumda denetleyicinin arsanın parasıyla meyyite niyabeten ikinci kez hac farzasını yerine getirmesi farz mıdır? Yoksa satılan arazinin parasını ücret olarak meyyite niyabeten hac yaptığını iddia eden kişiye mi vermelidir? Yoksa bu konuda herhangi bir sorumluluğu yok mudur?

Cevap: Eğer meyyitin üzerine hac farz olmuşsa ve vasiyetinde naibin kendisi adına hac yapmasıyla bunun üzerinden düşmesini istemişse, bu durumda üçüncü kişinin meyyite niyabeten yapmış olduğu hac yeterlidir; fakat naip (üçüncü kişi) bunun için hiç kimseden ücret isteyemez; aksi durumda (eğer üçüncü kişi ona niyabeten hac yapmamışsa) denetleyici ve vasi meyyitin arazisinin parasından onun için hac yaparak vasiyeti yerine getirmelidirler ve eğer vasi vasiyeti yerine getirilmeden ölmüşse, bu durumda vasiyetin yerine getirilmesi için denetleyicinin şer'î hâkime müracaat etmesi farzdır.

Soru 766: Mirasçılar, meyyitin namaz ve oruçlarının kazasının yaptırılması amacıyla belli bir meblağ vermesi için vasiyi [kendi belirledikleri miktarı vermeye] zorlayabilirler mi? Bu konuda vasinin yapması gereken nedir?

Cevap: Meyyitin vasiyetlerini yerine getirmek vasinin sorumluluklarındandır; dolayısıyla meyyitin vasiyetlerini uygun gördüğü şekilde yerine getirmesi gerekir ve mirasçıların buna müdahale etmeye hakkı yoktur.

Soru 767: Vasiyet sahibi bir petrol deposunun bom-

balandığı sırada şehit düşünce yanında bulunan vasiyetname de yanmış veya kaybolmuştur ve kimse içeriğini bilmemektedir. Vasi ise sadece kendisinin mi yoksa başka birinin de vasi olup olmadığını bilmiyor; bu durumda yapması gereken nedir?

Cevap: Vasiyetin varlığı ispatlandıktan sonra vasi kendisinin azledildiğini kesin olarak bilmediği takdirde vasiyetin değiştirildiğini kesin olarak bilmediği konularda vasiyeti yerine getirmesi gerekir.

Soru 768: Vasiyet edenin, mirasçılarında başkasını kendisine vasi seçmesi caiz midir ve acaba birinin buna itiraz etme hakkı var mıdır?

Cevap: Vasiyet edenin, uygun gördüğü kişiler arasından birini vasi seçmesi ve tayin etmesi kendi görüşüne bağlıdır ve mirasçılarında olmayan birisini kendine vasi tayin etmesinin bir sakıncası yoktur; mirasçıları da buna itiraz edemezler.

Soru 769: Meyyitin mirasçılarında bazılarının diğer mirasçılara danışmadan veya vasinin muvafakatini almadan meyyitin malından meyyit lehine ziyafet olarak infak etmeleri caiz midir?

Cevap: Eğer bununla vasiyeti yerine getirmek istiyorlarsa, bu, meyyitin vasisinin görevidir ve mirasçılar vasinin muvafakati olmadan kendi başlarına bunu yapamazlar. Ancak meyyitin bıraktığı malın, mirasçıların payına düşen bölümünden infak etmek isterlerse, bu da diğer mirasçıların iznine bağlıdır; eğer onlar bu işe razı olmazlarsa bu iş, diğer mirasçıların paylarıyla ilgili bölümde gasp hükmündedir.

Soru 770: Bir kimse vasiyetnamesinde "birinci, ikinci ve üçüncü vasi" diye niteleyerek üç kişinin adını vasipleri olarak kaydetmiştir. Bu durumda acaba bu üç kişi

birlikte mi onun vasisidirler, yoksa sadece birinci kişi mi onun vasisidir?

Cevap: Bu konu, vasiyet eden kişinin niyet ve görüşüne bağlıdır. Eğer karine ve belirtilerden bu üçünün birlikte mi, yoksa sırayla mı (birincisi olmadığı takdirde ikincisinin ve yine ikincisi olmadığı takdirde üçüncüsünün) vasi oldukları anlaşılmazsa, bu durumda vasiyeti yerine getirmede birlikte hareket etme üzerine anlaşmaları gerekir.

Soru 771: Vasiyet eden eğer üç kişiyi birlikte kendine vasi tayin eder, ancak bunlar vasiyeti yerine getirme yönteminde anlaşamazlarsa, aralarındaki ihtilâf nasıl giderilmelidir?

Cevap: Birden fazla vasi olduğu durumlarda, vasiyeti yerine getirmenin niteliği konusunda ihtilâfa düşerlerse, şer'î hâkime müracaat etmeleri gerekir.

Soru 772: Babamın büyük oğlu olmam itibariyle babamın kazaya kalan namaz ve oruçlarını kaza etmenin bana farz olduğu dikkate alındığında, babamın kazaya kalan namaz ve oruçları birkaç yıl olmasına rağmen, kendisi için sadece bir yıllık namaz ve orucun kaza edilmesini vasiyet etmiştir; bu konuda benim yükümlüğüm nedir?

Cevap: Meyyit, kaza edilmesini vasiyet ettiği namaz ve oruçların ücretinin, bıraktığı malın üçte birinden ödenmesini vasiyet etmişse, bu durumda onu bıraktığı malın üçte birinden alarak namaz ve oruçlarını ücret karşılığı başkasına kaza yaptırabilirsiniz. Üzerindeki namaz ve oruçlar vasiyet ettiği miktardan fazla olduğu takdirde ise, kendi malınızdan ücret karşılığı birine yaptırmakla da olsa onların kazasını yerine getirmek size farzdır.

Soru 773: Bir kimse büyük oğluna belli bir arazisini satarak parasıyla kendisine niyabeten hac yapmasını vasiyet etmiş ve büyük oğlu da bunu kabul etmiştir. Fakat Hac ve Ziyaret Kurumu'ndan vaktinde hac ziyareti ruhsatı alamadığından, son zamanlarda hac masraflarının yükselmesinden ve arazinin parasının yeterli olmadığından dolayı şahsen vasiyeti yerine getirmesi mümkün olmuyor. Bu nedenle babasına niyabeten hac yapması için birini naip tutmak zorunda kalmıştır. Fakat arazinin parası hac niyabeti ücretine de yetmemektedir. Acaba bu durumda diğer mirasçılara, babanın vasiyetini yerine getirmek için onunla yardımlaşmaları farz mıdır, yoksa babasına niyabeten hac yapmakla yükümlü olan büyük oğlun mu vazifesidir?

Cevap: Sorudaki durumda diğer mirasçılara, hac masraflarını ödemek farz değildir. Fakat vasiyet eden kişinin üzerine hac farz olmuşsa ve kendisine niyabeten hac yapılması için belirttiği arazi de mikattan yapılsa bile niyabeten hac masrafları için yeterli değilse, bu durumda mikattan yapılan hac masraflarını meyyitin bırakmış olduğu asıl maldan tamamlamak farzdır.

Soru 774: Eğer meyyitin belli bir miktarda şer'î hakları (humus, zekât vb.) ödediğine dair bir makbuz mevcut olursa veya birkaç kişi onun şer'î hakları verdiğine tanıklık ederlerse, bu durumda mirasçıların, meyyitin bıraktığı mallardan şer'î hakları ödemeleri farz mıdır?

Cevap: Meyyitin üzerindeki şer'î haklardan (humus, zekât vs.) bir meblağı verdiğine dair bir makbuzun mevcut olması veya şahitlerin tanıklık etmesi, onun üzerinden bu borçların kalktığına ve yine mallarına şer'î hakların taalluk etmediğine dair şer'î bir delil teşkil etmez. Dolayısıyla eğer hayattayken veya vasiyetnamesinde şer'î haklar olarak bir miktar borcu olduğunu veya bıraktığı mallarda şer'î haklar bulunduğunu itiraf ederse

veya mirasçılarının kendileri buna kesin kanaat getirirlerse, bu durumda meyyitin ikrar ettiği veya mirasçılarının kesin kanaat getirdiği şeyi onun bıraktığı asıl maldan vermeleri farzdır; aksi durumda (ikrar ve yakın yoksa) bu konuda onlara hiçbir şey farz değildir.

Soru 775: Bir kimse mallarının üçte birinin kendisi için harcanmasını vasiyet etmiş ve vasiyetnamesinin bahşesinde bahçedeki evinin, mal varlığının üçte birinde yaptığı vasiyetin masraflarını karşılamak için ayrılmasını kaydetmiştir. Vasisinden de, kendi ölümünden yirmi sene sonra onu satarak parasını kendisi için harcamasını istemiştir. Bu durumda acaba üçte biri, meyyitin eviyle diğer mallarından ibaret olan bütün mal varlığından mı hesaplamak gerekir; yani eğer ev mirasın üçte birinden az olursa, meyyitin diğer mallarından hesaplanmalıdır; yoksa üçte bir sadece ev olup vasi mirasçılara ait diğer mallardan bir şey alamaz mı?

Cevap: Bu kimse vasiyetle ve vasiyetnamesinin bahşesinde yazdığı ile kendisi için üçte bir olarak sadece evi belirtmek istemişse ve bıraktığı mallardan borçları ödendikten sonra ev, mallarının tamamının üçte birinden fazla olmazsa, bu durumda meyyite ait olan üçte bir sadece bu evdir. Yine eğer mal varlığının üçte birini kendisi için vasiyet ettikten sonra, evin bıraktığı malın üçte birinde yaptığı vasiyetinin masrafları için harcanmasını belirtmek istemişse ve mirastan borçları ödendikten sonra, ev bıraktığı malın tamamının üçte biri kadar olursa, durum aynıdır; aksi durumda bıraktığı malın üçte biri olacak kadar diğer mallardan eve eklemek gerekir.

Soru 776: Mirasın bölüşülmesinden yirmi yıl ve meyyitin kızının kendi payına düşeni satmasından dört yıl sonra anne kocasının bütün mallarının kendisine ait olduğunu gösteren bir vasiyetnamenin mevcut olduğunu ortaya koyar ve kocasının ölümünden beri bu vasiyet-

namenin kendi yanında bulunduğunu, fakat bunu hiç kimseye söylemediğini itiraf eder. Acaba bu durumda mirasın bölüştürülmesi ve meyyitin kızının mirastan kendi payına düşeni satmasının batıl olduğuna hükmedilir mi? Eğer batıl olduğuna hükmedilirse, acaba kızla annesi arasındaki ihtilâftan dolayı üçüncü kişinin kızıdan satın aldığı mülkün tapu senedini iptal etmek sahih midir?

Cevap: Bu vasiyetin sahih olması ve muteber bir delille ispatlanması durumunda anne, kocasının ölümünden mirasın bölüşülmesine kadar vasiyetten haberdar olmasına ve kıza payı verildiğinde ve kızın da payını sattığında vasiyet belgesi onun yanında bulunmasına rağmen vasiyet konusunda sessiz kalmış ve kıza payının verilmesine ve kızın o zaman payını satmasına itiraz etmemişse, -vasiyeti ilân etmede herhangi bir mahzurun olmadığı farz edildiği takdirde- bütün bunlar annenin, kızın mirastan aldığı ve sattığı şeye razı olduğunu gösterir; dolayısıyla bundan sonra kıza verilen şeyi kızıdan veya müşteriden isteyemez ve kızın yaptığı satışın sıhhatine ve malın müşteriye ait olduğuna hükmedilir.

Soru 777: Bir şehit, babasına hitaben vasiyetnamesinde, kendisine ait olan evini satmaksızın borçlarını ödemesi mümkün olmazsa evini satarak borçlarını ödemesini vasiyet eder. Yine ondan bir meblağın hayır işlerde harcanmasını, arsasının parasının dayısına verilmesini, annesini de hacca göndermesini ve kendisi tarafından birkaç yıl oruç ve namaz kaza edilmesini vasiyet eder. Daha sonra kardeşi onun eşiyile evlenir, o evin bir kısmını şehit eşinin satın aldığını bilerek onun evine yerleşir ve evin tamir ve onarımı için bir miktar para öder ve yine şehidin oğlundan bir Cumhuriyet altını alarak evin tamirinde harcar. Bu durumda şehit kardeşinin, şehidin evinde ve şehit oğlunun mallarında tasarrufta bulunmasının hükmü nedir? Şehit çocuğunu bü-

yüttüğü ve nafakasını üstlendiği göz önünde bulundurulursa, onun şehit çocuğuna ihtisas edilen aylık maaştan yararlanmasının hükmü nedir?

Cevap: Bu aziz şehidin mallarının tümü hesaplanıp malî borçları ödendikten sonra geri kalan malının üçte birini namaz ve orucunu kaza etmek, annesine hac ziyareti masrafını vermek gibi vasiyetlerini yerine getirmede harcamak farzdır. Daha sonra mirasının üçte ikisi ve üçte birinden arta kalanı şehidin mirasçıları olan babası, annesi, oğlu ve karısı arasında Kitap ve Sünnet'e uygun olarak bölüştürülür. Evde ve şehide ait olan eşyalarda yapılan bütün tasarruflar, mirasçıların ve küçük çocuğunun şer'î velisinin izniyle yapılmalıdır ve şehit kardeşi, şehidin küçük çocuğunun şer'î velisinin izni olmaksızın yaptığı ev onarımı masraflarını küçük çocuğun malından alamaz. Aynı şekilde küçük çocuğun altını ve aylık maaşlarını şer'î velilerinin izni olmaksızın evin onarımında, kendi geçimi için ve hatta küçük çocuğun nafakasında harcayamaz; aksi takdirde o malları karşılamakla yükümlü olur ve onları çocuğa iade etmesi gerekir. Nitekim evin satın alımı da mirasçıların ve şehidin küçük çocuğunun şer'î velisinin izniyle olmalıdır.

Soru 778: Bir kimse vasiyetinde, tüm mal varlığının üç hektar meyve bahçesinden ibaret olduğunu ve ölümünden sonra iki hektarını evlâtlarından bir grubuna ve bir hektarının ise vasiyet ettiği yerlerde kendisi için harcanmasına dair karşılıklı sulh edildiğini kaydeder. Fakat bu adam öldükten sonra bahçenin tamamının yüz ölçümünün iki hektardan daha az olduğu ortaya çıkar. Buna göre: 1) Acaba onun vasiyet belgesinde kaydettikleri, belirttiği şekilde malları konusunda sulh mu sayılır, yoksa vefatından sonra malları hakkında vasiyet mi sayılır? 2) Bahçenin yüz ölçümünün iki hektardan az olduğu anlaşıldıktan sonra, acaba onun tamamı evlâtları-

nın olup kendisine ayırdığı bir hektarın mevzuu kalkar mı, yoksa başka bir şekilde mi davranılması gerekir?

Cevap: Sulh eden kişi hayattayken, lehine sulh yapılan kişinin onu kabul etmesiyle sulhun şer'an sahih bir şekilde gerçekleştiği kesin olarak anlaşılmadıkça, onun kaydettiklerinin vasiyet olduğuna hükmedilir. Dolayısıyla meyve bahçesi hakkındaki vasiyeti evlâtları ve kendisi için bıraktığı malın üçte biri oranında geçerlidir; üçte birden fazlasında ise, mirasçılarının iznine bağlıdır; eğer izin vermezlerse, üçte birden fazlası onların mirası olur.

Soru 779: Bir kimse ölümünden sonra, kızlarının her birine mirastan paylarına düşen mal yerine belli bir miktar nakit para vermesi kaydıyla bütün mallarını oğlunun adına geçirir. Ancak babası öldüğü sırada kızlardan biri hazır olmadığı için o zaman hakkını alamaz ve bir süre sonra şehre döndüğünde erkek kardeşinden hakkını talep eder. Fakat kardeşi o zaman ona bir şey vermez; ama aradan birkaç yıl geçtikten ve vasiyet edilen paranın alım gücü oldukça düştükten sonra şimdi mezkur meblağı ona verebileceğini bildirir; fakat kız kardeşi mezkur meblağın o zamanki alım gücünü talep eder, kardeşi ise talep edilen parayı ödemeyerek onu faiz istemekle suçlar; bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Mirasın erkek çocuğa teslim edilişi ve kızlara belli bir meblağın ödenmesi doğrultusunda yapılan vasiyet şer'an sahih bir şekilde gerçekleşmişse, bu durumda kızlardan her biri sadece vasiyet edilen meblağa hak kazanır; fakat vasiyet edilen meblağın ödendiği sıradaki satın alım gücü babalarının öldüğü zamana oranla düşmüşse, ihtiyat gereği fark miktarında tarafların sulh etmesi (uzlaşması) gerekir ve bu da faiz hükmünde değildir.

Soru 780: Annemle babam hayattayken, çocuklarının hepsinin huzurunda bir tarlayı, ölümlerinden sonra kendilerinin kefen, defin, namaz ve oruç gibi masraflarında harcamam için miraslarının üçte biri olarak ayırarak ailenin tek oğlu olan bana vasiyet ettiler. Ebeveynimin ölümünden sonra nakit paraları olmadığı için mezkur masrafların tümünü kendi malımdan karşıladım; acaba şimdi yaptığım bütün bu masrafları bıraktıkları malın mezkur üçte birinden alabilir miyim?

Cevap: Eğer meyyite harcadığınız miktarı, vasiyet adına ve mirasın üçte birinden almak kastıyla ödemişseniz, onları meyyitin mallarının üçte birinden almanız caizdir; aksi durumda caiz değildir.

Soru 781: Bir kimse, ölümünden sonra evlenmediği takdirde içinde oturduğu evin üçte birinin karısına verilmesini vasiyet eder. Ölümünden sonra karısının iddeti bittikten sonra evlenmediği ve gelecekte de evleneceğine dair hiçbir belirti olmadığı dikkate alındığında, bu adamın vasiyetini uygulama konusunda vasinin ve diğer mirasçıların yükümlülüğü nedir?

Cevap: Şimdilik vasiyet edilen mülkü adamın dul karısına vermeleri farzdır, fakat evin verilmesi onun evlenmemesi koşuluna bağlıdır; dolayısıyla eğer daha sonra evlenirse, bu durumda mirasçılar feshetme ve mülkü geri alma hakkına sahiptirler.

Soru 782: Babamın babasından miras olarak aldığı, amcamız ve ninemizle ortak olduğumuz ve onların da dedemizden miras aldıkları malı bölüştürmek istediğimizde, onlar dedemizin, ninemize ve amcamıza bıraktığı maldan alacakları paya ilâveten her birine belli bir meblağ nakit paranın verilmesini de vasiyet ettiğine dair otuz yıl önceki vasiyeti gösterdiler; fakat amcam ve ninem bu meblağı şimdiki değerine dönüştürerek vasiyet

edilen miktarın kaç misli fazlasını ortak maldan kendilerine ayırdılar; acaba onların bu işi şer'an caiz midir?

Cevap: İhtiyat gereği malın satın alım gücünün farkıyla ilgili olarak aranızda uzlaşmalısınız ve eğer bu konuda bir kanun varsa, ona uyulmalıdır.

Soru 783: Aziz şehitlerden biri, kendi evi için satın almış olduğu bir halıyı İmam Hüseyin'in (a.s) Kerbelâ'daki türbesine hediye edilmesini vasiyet etmiştir. Şimdi bu vasiyeti yerine getirme imkânına sahip oluncaya kadar halıyı evde saklarsak, zayi olmasından endişeleniyoruz; acaba bu durumda bir zarar gelmemesi için onu mahallenin camisinde veya hüseyniyesinde kullanmamız caiz midir?

Cevap: Vasiyeti yerine getirme imkânı buluncaya kadar halıyı muhafaza edebilmek, onu geçici olarak camide veya hüseyniyede kullanmaya bağlıysa, bunun sakıncası yoktur.

Soru 784: Bir kimse bazı emlâkinin gelirlerinden bir miktarının cami, hüseyniye, dinî merasimler ve hayır işlere harcanmasını vasiyet etmiştir; fakat mezkur mülk ve onun diğer emlâki gasp edilmiştir ve onları gasp eden kişinin elinden geri alabilmek için bir miktar para harcamaya gerek vardır; acaba bu masrafı vasiyet edilen mallardan almak caiz midir? Ve acaba sırf mülkü gasp edilmiş olmaktan kurtarma imkânına sahip olmak, vasiyetin sıhhati için yeterli midir?

Cevap: Emlâki gaspeden kişinin elinden kurtarmak için yapılan masraf miktarında vasiyet edilen malın gelirlerinden almanın sakıncası yoktur. Mülk konusundaki vasiyetin sıhhatinde, para harcamakla da olsa, gasbın elinden kurtarmaya çalışmaya müteakip vasiyet konusunda harcanabilme kabiliyetine sahip olması yerlidir.

Soru 785: Birisi bütün menkul ve gayrimenkul mallarını oğluna vasiyet ederek altı kızını mirastan mahrum etmiştir, acaba bu vasiyet geçerli midir? Eğer geçerli değilse, bu mallar altı kızla, bir oğul arasında nasıl bölüştürülmelidir?

Cevap: Böyle bir vasiyetin genel olarak bir sakıncası yoktur; fakat bu vasiyet sadece bıraktığı malın tümünün üçte birinde geçerlidir ve üçte birinden fazlasında ise, mirasçılarının hepsinin iznine bağlıdır. Dolayısıyla eğer kızlar izin vermezlerse, her biri bırakılan malın üçte ikisinden kendi payına düşeni miras olarak alır. Buna göre babanın mirası yirmi dörde bölünür. Oğul bundan vasiyet edilen malın üçte biri olarak $\frac{8}{24}$ ve geriye kalan üçte ikiden de payına düşen $\frac{4}{24}$ 'ü alır. Kızların her birinin payı ise, $\frac{2}{24}$ olur. Başka bir tabirle: Mirasın tümünün yarısı oğulun olur, diğer yarısı ise altı kız arasında bölüştürülür.

GASP

Soru 786: Bir kimse, küçük çocuğu adına bir arsa satın alır ve "Satıcı falan kişi ve alıcı filan oğlum" şeklinde, gayri resmî ve âdî bir belge düzenler. Çocuk bulûğ çağına erişince bu arsayı başka birine satar. Fakat babanın mirasçuları o arsanın kendilerine babalarından miras kaldığını iddia ederek arsaya el koyarlar. Oysa söz konusu âdî belgede babanın ismi yoktur (babalarına ait olduğu kaydedilmemiştir); acaba bu durumda mirasçuların ikinci müşteriye engel olma hakları var mıdır?

Cevap: Sözleşmede sırf müşteri olarak küçük oğlum isminin kaydedilmiş olması, onun malikliğinin ölçüsü olamaz. Dolayısıyla eğer babanın kendi parasıyla satın aldığı arsayı oğluna hibe ettiği veya onunla sulh ettiği ispatlanırsa, arsa onun olur. Bu durumda eğer çocuk bulûğ çağına eriştikten sonra arsayı şer'an sahih bir şekilde başka bir müşteriye satarsa, hiç kimsenin ona engel olmaya ve arsayı onun elinden çıkarmaya hakkı yoktur.

Soru 787: Birkaç el değiştiren bir arsayı satın alarak üzerinde bir ev yaptım. şimdi ise biri bu arsanın kendi mülkü ve İslâm inkılâbından önce resmî tapuyla kendi adına kaydedilmiş olduğunu iddia ediyor. Bu nedenle de benimle birlikte bazı komşular aleyhine dava açmış bulunuyor. Bu iddia göz önünde bulundurulduğunda, acaba bu arsada yapılan tasarruflar gasp sayılır mı?

Cevap: Arsayı elinde bulunduran önceki kişiden satın alınanın zahirde şer'an sıhhatine hükmedilir; bu durumda arsa müşteriye aittir. Daha önce bu arsanın sahibi olduğunu iddia eden kişi, şer'î mülkiyetini mahkemede ispatlamadıkça, arsayı şimdi elinde bulunduran ve tasarruf eden kişiye engel olma hakkı yoktur.

Soru 788: Âdî bir belgede babanın adına kaydedilmiş olan bir arsanın tapusu bir süre sonra onun küçük oğlu adına çıkarılmıştır. Ancak bu arsa hâlâ babanın tasarrufundadır. Şimdi bulûğ çağına eren çocuk, tapusu kendi adına olan arsanın kendisine ait olduğunu iddia ediyor; fakat babası gayrimenkulu kendi malıyla kendisi için satın aldığını ve sadece daha az vergi ödemek için gayrimenkulu onun adına geçirdiğini ileri sürüyor; bu durumda eğer oğlu babasının rızası olmadan bu gayrimenkulu alarak onda tasarruf ederse, gasp etmiş sayılır mı?

Cevap: Eğer babası onu kendi malıyla satın almışsa ve oğlu bulûğ çağına erinceye kadar da gayrimenkulda kendisi tasarruf ediyormuşsa, bu durumda oğlu babasının bu yeri kendisine hibe ettiğini ve onun mülkiyetine geçirdiğini ispatlamadıkça, sırf tapunun kendi adına olduğuna dayanarak arsanın mülkiyetinde, tasarrufunda ve kontrol altında tutulmasında babasına engel olamaz.

Soru 789: Bir kimse elli yıl önce bir arazi satın almış ve bu arazinin sınırı olarak tapuda yüksek bir dağın adının kaydedilmiş olmasına dayanarak satılan yerle o dağın arasında kalan umumî araziden milyonlarca metre kare yerin ve bölgede yapılan onlarca eski evin mülkiyetinin kendisine ait olduğunu ileri sürmektedir. Yine bu arazi ve evlerin gasp edilmiş olduğu iddiasıyla burada kılınan namazların batıl olduğunu söylemektedir. Oysa bu adamın daha önce bu arazide ve oradaki eskiden beri oturulan evlerde hiçbir şekilde tasarrufu yoktu ve ortada arazinin durumunu yüzlerce seneden beri be-

lirtecek bir delil de yoktur; anlatılanlar dikkate alındığında meselenin hükmü nedir?

Cevap: Satılan araziyle sınır olarak adı geçen dağ arasında yer alan bu arazi, daha önce belli bir kişinin mülkü olmayan bayır araziden ise veya daha önce başkalarının elinde olup onlar tarafından tasarruf ediliyor-ken şimdi tasarruf eden kişilere intikal etmişse, bu arazinin yetkisi elinde olup oranın maliki şeklinde tasarrufta bulunan herkesin elinde her ne kadar arazi veya ev varsa -mülkiyet iddiasında bulunan kişinin davası yetkili yargı mercii yanında şer'î bir yolla ispatlanıncaya kadar- şer'an oranın maliki sayılır ve orada yaptığı tasarruflar mubah ve helâldir.

Soru 790: Hâkimin zapt edilmesine hükmettiği arsanın üzerinde önceki sahibinin rızasını almadan cami inşa etmek caiz midir? Yine bu gibi camilerde namaz kılmak ve diğer dinî programları yapmak caiz midir?

Cevap: Eğer arsa şer'î hâkimin hükmüyle veya İslâm devletinde geçerli olan kanuna istinaden önceki sahibinden alınmışsa veya iddia eden kişinin geçmişteki şer'î mülkiyeti ispatlanmamışsa, orada yapılan tasarruflar, mülkiyet iddiasında bulunan kişinin veya önceki sahibinin iznine bağlı değildir; dolayısıyla orada cami inşa etmek, namaz kılmak ve diğer dinî programlar yapmanın sakıncası yoktur.

Soru 791: Birisi, nesilden nesle mirasçılarının elinde bulunan bir araziye gasp edip kendi mülkiyetine geçirir. İslâm inkılâbının zafere ulaşması ve şer'î devlet kurulmasından sonra bu araziye gasp eden kişiden geri almaya teşebbüs edilir. Acaba bu durumda bu arazinin mülkiyeti şer'an bu mirasçılara mı aittir, yoksa bu araziye devletten satın alma hususunda onların sadece önceliği mi vardır?

Cevap: Sırf daha önce miras yoluyla tasarrufta bulunmak, o araziye malik olmada ve onu satın almada öncelik hakkı doğurmaz. Ancak aksi ispatlanmadıkça, geçmişteki bu durum mülkiyet için şer'î bir emaredir. Dolayısıyla eğer gayrimenkulun mirasçılarının malı olmadığı veya başkasının mülkü olduğu ispatlanırsa, mirasçılar onu veya karşılığını isteyemezler; aksi durumda zilyed olma (malı elinde bulundurma) kuralı gereğince gayrimenkulun kendisini veya karşılığını isteyebilirler.

KISITLILIK¹ VE BALİĞ OLMA ALÂMETLERİ

Soru 792: Bir kızı ve bir de velâyetinde bulûğ çağına ermiş sefih bir oğlu olan bir babanın ölümünden sonra kız kardeşinin, sefih kardeşine velâyeten onun mallarında tasarruf etmesi caiz midir?

Cevap: Kız ve erkek kardeşin, sefih olan erkek kardeş üzerinde velâyeti yoktur; eğer babasının babası yoksa ve babası da ona veli olması için hiç kimseyi vasiyet etmemişse, bu durumda onun velisi şer'î hâkimdir.

Soru 793: Kızların ve erkeklerin bulûğ yaşı konusunda ölçü şemsî yılı (365 günlük yıl) mıdır, yoksa kamerî yılı (355 günlük yıl) mıdır?

Cevap: Ölçü kamerî yıldır.

Soru 794: Çocuğun bulûğ çağına erip ermediğini anlayabilmek için kamerî yılına göre doğum tarihinin yıl, ay ve günü nasıl teşhis edilebilir?

Cevap: Doğum tarihi şemsî yıla göre biliniyorsa, kamerî yılıyla şemsî yılı arasındaki fark hesaplanarak çıkarılır.

Soru 795: On beş yaşına ulaşmadan önce ihtilâm olan erkek çocuğun bulûğa erdiğine hükmedilebilir mi?

1- [Bu sözcüğün Arapça karşılığı "hacr (hacir)"dir. Sözlük anlamı kısıtlama olan hacr, çeşitli haklarını kullanmaya yetkili olan kişinin ehliyetinin sınırlandırılması, bu haklarını kullanma bakımından kısıtlanması demektir.]

Cevap: İhtilâm olmasıyla bulûğa erdiğine hükmedilir. Çünkü ihtilâm olmak şer'an bulûğ belirtilerinden biridir.

Soru 796: Diğer iki bulûğ belirtisinin teklif yaşından daha önce ortaya çıktığına dair yüzde on ihtimal verilirse, hüküm nedir?

Cevap: Sırf iki bulûğ belirtisinin daha önce ortaya çıkması ihtimaliyle insanın bulûğa erdiğine hükmedilmez.

Soru 797: Cinsel ilişki bulûğ belirtilerinden sayılıp şer'î tekliflerin farz olmasına sebep olur mu? Ve eğer insan bunun hükmünü bilmez ve birkaç yıl sonra öğrenirse, acaba ona cenabet guslü farz olur mu? Ve acaba gusletmeden yerine getirdiği taharetin şart olduğu namaz ve oruç gibi ameller batıl olup onların kaza edilmesi farz mıdır?

Cevap: Meni çıkmaksızın gerçekleşen cinsel ilişki, bulûğ belirtilerinden değildir, ancak bu amel cenabete sebep olur ve bulûğ çağına erdikten sonra ondan dolayı gusül etmek farzdır. Bulûğ belirtilerinden birini görmeyen kimsenin şer'an baliğ olduğuna hükmedilmez ve böyle birisi şer'î hükümlerle mükellef olmaz. Dolayısıyla küçük yaşında cinsel ilişki sebebiyle cünüp olan bir kişi baliğ olduktan sonra cenabet guslü almaksızın namaz kılar ve oruç tutarsa, namazlarını iade etmesi gerekir; ancak cenabetli olduğunu bilmediğinden böyle yapmışsa oruçlarını iade etmesi gerekmez.

Soru 798: Kız ve erkek öğrencilerden bazıları doğum tarihlerine göre bulûğ çağına ermiş olup zekâlarında gözlenen geri kalmışlık ve zaaf nedeniyle zekâ ve akıllarını denemek için onların üzerinde tıbbî araştırmalar yapıldıktan sonra aklî açıdan bazılarının bir ve bazılarının ise birkaç yıl geri kaldıkları kurumumuz tarafından

tespit edilmiştir. Fakat bunlardan bazıları toplumsal ve dinî konuları idrak edebilecek bir seviyede oldukları için deli sayılamaz; acaba bu kurumun teşhisi, doktorların teşhisi gibi bu öğrenciler için delil ve ölçü sayılır mı?

Cevap: İnsanın şer'î tekliflerle yükümlü olmasının ölçüsü, şer'an bulûğ çağına ermesi ve örf'e göre akıllı sayılmasıdır; bu konuda idrak ve zekâ seviyesinin itibar ve etkisi yoktur.

Soru 799: Bazı hükümlerde mümeyyiz çocuk hakkında "iyiyle kötüyü ayırt edebilen çocuk" tabiri kullanılmıştır; iyi ve kötüden maksat nedir? Bir de iyiyle kötüyü ayırt edebilmenin yaşı kaçtır?

Cevap: İyi ve kötüden maksat, örfen iyi veya kötü sayılan şeylerdir; ancak bu konuda çocuğun yaşadığı hayat şartları, yöresel gelenek ve görenekler de dikkate alınmalıdır. İyiyle kötüyü ayırt etme yaşına gelince; bu, kişilerin kabiliyet, idrak ve zekâ seviyesine göre değişir.

Soru 800: Kız çocuklarının dokuz yaşını tamamlamadan önce hayız özellikleri taşıyan kan görmeleri onların bulûğ çağına erdiğini gösterir mi?

Cevap: Bu, kızın bulûğ çağına erdiğini gösteren şer'î bir belirti değildir ve bu kan hayız özellikleri taşısa bile hayız hükmünde değildir.

Soru 801: Herhangi bir nedenle yargı yetkilileri tarafından kendi malları üzerinde tasarruftan men edilen bir kimse ölmeden önce mallarından bir miktarını hizmetlerine karşılık teşekkür etmek amacıyla kardeşinin oğluna verir ve kardeşinin oğlu da bu malları amcasının ölümünden sonra onun cenaze masrafları ve özel birtakım ihtiyaçlarında harcarsa, acaba bu durumda yargı makamının, onun kardeşinin oğlundan harcadığı meblağı istemesi caiz midir?

Cevap: Eğer kardeşinin oğluna vermiş olduğu mallar hacr (elinden alınan mallar) kapsamındaki şeylerdense veya başkasının malı ise, şer'an onları kardeşinin oğluna vermeye hakkı yoktur ve kardeşinin oğlu da onlarda tasarruf edemez, yargı makamı bu malları talep edebilir; aksi durumda (mallar hacr kapsamında değilse ve başkasının malı da değilse) kimsenin bu malları verilen kişiden geri almaya hakkı yoktur.

MUDAREBE¹

Soru 802: Altın ve gümüş dışındaki şeylerle mudarebe yapmak caiz midir?

Cevap: Günümüzde tedavülde olan kâğıt paralarla mudarebe yapmanın sakıncası yoktur; fakat eşya ile mudarebe yapmak sahih değildir.

Soru 803: Üretim, hizmet, dağıtım ve ticaret alanlarında mudarebe akdinden yararlanmak sahih midir? Ve acaba günümüzde ticarî alanlar dışında mudarebe adı altında yaygın olarak yapılan akitler şer'an sahih midir?

Cevap: Mudarebe akdi, sermayenin sadece alım satım yoluyla ticaret yapmakta kullanılmasıyla ilgili olup, sermayenin üretim, dağıtım, hizmet vb. alanlarda mudarebe adına kullanılması sahih değildir. Ancak bu gibi faaliyetleri cüâle (mükâfat vaat etmek), sulh gibi diğer şer'î akitlerin biriyle yapmanın sakıncası yoktur.

Soru 804: Arkadaşlarımdan birinden, bir süre sonra fazlasıyla geri ödemek koşuluyla mudarebe adı altında bir miktar para aldım. Bu paranın bir bölümünü, paraya ihtiyacı olan başka bir arkadaşıma verdim ve o da para sahibine ödeyeceğim kârın üçte birini üstlendi; acaba bu iş sahih midir?

1- [Emekle sermayenin birleştirilmesi suretiyle kurulan şirket. Emek-sermaye ortaklığı. Burada emek sahibi emeğinin, sermaye sahibi de sermayesinin karşılığında kârdan pay almaktadır.]

Cevap: Bir süre sonra aynı parayı fazlasıyla birlikte geri ödemek şartıyla bir kimseden para almak, mudarebe akdinin kapsamına girmez; bu iş haram olan faizli borçtur. Mudarebe olarak alınan para da borç değildir ve çalıştırmanın mülküne geçmez; tersine sahibinin mülkiyetinde kalır, çalıştıran kişi ise sadece anlaşmalarına göre kârda ortak olmak kaydıyla parayla ticaret yapabilir. Parayı çalıştırmak için alan kişi, sahibinin izni olmaksızın onun bir bölümünü borç olarak veya mudarebe unvanıyla başkasına veremez.

Soru 805: Her ay yaklaşık yüzde dört veya beş kâr almak şartıyla mudarebe adı altında borç veren kişilerden, mudarebe adı altında para almanın hükmü nedir?

Cevap: Bu şekilde borç almak hiçbir şekilde mudarebe değildir; bu iş haram olan faizli borç almaktır ve formalite icabı sözleşmenin isminin değiştirilmesiyle faiz helâl olmaz. Ancak bununla birlikte borç almanın kendisi sahihtir ve borç alan kişi borç aldığı malın maliki olur.

Soru 806: Bir kimse, her ay kâr olarak kendisine belli bir miktar para ödemesi ve zararını da kendisi karşılaması şartıyla başka birisine ticaret yapması için bir miktar para verirse; acaba bu muamele sahih midir?

Cevap: İki kişi aralarında sermaye koyanın malı üzerinde şer'an sahih olan bir şekilde mudarebe anlaşması yapar ve parayı çalıştıran kişinin sermaye sahibine, hissesine düşen kârdan alelhesap olarak her ay bir miktar para vermesi ve zarar ettiği takdirde çalıştıran kişinin zararı karşılaması şartını koşarlarsa, bu muamelelerin sakıncası yoktur; aksi durumda bu muamelelerin şer'î bir geçerliliği yoktur.

Soru 807: Birine, elde edilen kârı aramızda eşit olarak bölüştürmek şartıyla birkaç tane nakliye aracını ithal edip satması için bir miktar para verdim. Bir süre

sonra bana bir miktar para vererek, "Bu, kârdan senin hissene düşendir." dedi; acaba benim bu parayı almam caiz midir?

Cevap: Eğer sermayeyi mudarebe sözleşmesi çerçevesinde ona vermişseniz, o da o sermaye ile nakliye araçları satın alıp sattıktan sonra kârdan sizin payınıza düşeni vermişse, bu para size helâldir.

Soru 808: Bir kimse, ticaret yapması için başka bir kişiye bir miktar para verir ve ileride hesaplaşmak üzere her ay kendisinden alelhesap bir miktar para alır ve yıl sonunda kâr ve zararı hesaplarlar; eğer para sahibiyle bu adam kendi rızalarıyla kâr ve zararı birbirlerine bağışlarsa, acaba onların bu ameli sahih midir?

Cevap: Eğer parayı mudarebe olarak sahih bir şekilde çalıştırana vermişse, para sahibinin parayı çalıştıran kişiden her ay paranın kârından alelhesap bir miktar almasının ve yıl sonunda her birinin ötekinden hak ettiği şey üzerinde sulh etmesinin (uzlaşmasının) sakıncası yoktur. Fakat sermaye sahibi parayı borç olarak verir ve borçlunun her ay kendisine kâr olarak bir miktar para vermesini şart koşar da daha sonra yıl sonunda her birinin diğerinden hak ettiği şey üzerinde sulh ederlerse, bu iş haram olan faizli borçtur. Bu durumda her ne kadar borcun kendisi sahihse de akit zımında ileri sürülen şart batıldır ve sırf kâr ve zararı birbirlerine bağışlamaya razı olmalarıyla bu iş helâl olmaz. Dolayısıyla, borç veren zarar konusunda sorumluluğu olmadığı gibi, kârdan da bir şey alamaz.

Soru 809: Bir kimse, kârın üçte ikisinin kendisine, üçte birinin ise para sahibine ait olması şartıyla birisinden mudarebe olarak bir miktar para alır, ama bu parayla satın aldığı malı kendi şehrine gönderirken mal yolda çalınır; bu durumda zararı kimin ödemesi gerekiyor?

Cevap: Sermayenin veya ticaret malının tamamının veya bir bölümünün telef olmasına, parayı çalıştıran kişinin veya başkasının ifrat veya tefriti (ihmalî) neden olmamışsa, zarar para sahibine aittir ve kârla telâfi edilir; ancak (anlaşma metninde) parayı çalıştıran kişinin para sahibinin zararını karşılamasının şart koşulması durumu müstesna.

Soru 810: Faiz nitelendirilmeyecek şekilde, kârını kendi rızalarıyla aralarında bölüşmek şartıyla ticaret yapmak ve kazanç sağlamak için birinden mal almak veya birine mal vermek caiz midir?

Cevap: Eğer ticaret amacıyla alınan veya verilen mal borç çerçevesinde alınıp verilmişse, bu malın kârının hepsi borçluya aittir; nitekim zarar ve ziyânı da ona aittir. Mal sahibi ise borçludan sadece o malın bedelini isteyebilir ve borçludan kâr olarak bir şey istemesi caiz değildir. Ama mudarebe olarak alınıp, mudarebe hükümlerinin geçerli olması için şer'an mudarebenin sahih olması için gerekli şartları gözetilerek aralarında sahih bir şekilde mudarebe akdinin gerçekleşmiş olması gerekir. Mudarebenin sahih olma şartlarından birisi de taraflardan her birinin payına düşen kâr miktarının yüzdelik olarak tayin edilmesidir; aksi durumda malın ve ticaret kârının hepsi mal sahibinindir; onu çalıştıran kişi ise sadece işinin emsalinin ücretini alabilir.

Soru 811: Bankalar yaptıkları muamelelerde zararı hiçbir şekilde kabul etmedikleri için banka muameleleri gerçekten mudarebe sayılmayacağından, acaba para sahiplerinin bankaya yatırdıkları paralarının kârı olarak her ay bankadan aldıkları miktar helâl sayılır mı?

Cevap: Bankanın zararı üstlenmeyi kabul etmemesi, mudarebenin batıl olmasını gerektirmez ve bu iş mudarebe akdinin formalite icabı yapılmış bir muamele ol-

duğunu göstermez; çünkü şer'an para sahibi veya vekilinin (burada banka), mudarebe akdinde parayı çalıştıran kişiye, zarar ve ziyanı üstlenmesini şart koşmasının sakıncası yoktur. Dolayısıyla, formalite gereği yapıldığı ve herhangi bir nedenle batıl olduğu anlaşılmadıkça, para sahipleri tarafından vekil olan bankanın yaptığı işlemin mudarebe olduğunu iddia etmesi durumunda onun sahil olduğuna hükmedilir; bankanın kâr olarak para sahiplerine verdiği paralar da onlara helâldir.

Soru 812: Alış verişte kullanması için bir kuyumcuya belli bir miktar para verdim. Kuyumcu genelde zarar görmeyip devamlı kâr ettiği için acaba ondan kâr olarak her ay belli bir meblağ istemem caiz midir? Eğer bu iş sakıncalıysa, onun yerine kuyumcudan bir miktar mücevher almam caiz olur mu? Ve acaba bu meblağı aramızda aracı olan başka birinin eliyle bana verirse, sakınca giderilir mi? Yine bu paranın karşılığında hediye olarak bana bir meblağ verirse, sakıncası var mıdır?

Cevap: Mudarebede sermaye sahibi ve onu çalıştıran kişiden her birinin kâr hissesinin üçte bir, dörtte bir ve yarı gibi kesirlerin biriyle belirtilmesi şarttır. Dolayısıyla mudarebe sözleşmesinde, para sahibi için sermayenin kârı olarak aylık belli bir meblağ tayin edilirse, mudarebe sahil değıldir. Bu konuda belirtilen aylık kârın nakit para veya eşya ve mücevher olması arasında ve yine para sahibinin o kârı şahsen kendisinin almasıyla başka birisinin vasıtasıyla alması arasında ve yine o kârı payına düşen kâr olarak veya parasıyla ticaret etmesi karşılığında parasını çalıştıran kişiden hediye olarak alması arasında hiçbir fark yoktur. Ancak, kâr edildiği belli olduktan sonra mudarebe sözleşmesinin süresi sona erdiğinde hesaplaşmak üzere sermaye sahibinin kârdan her ay alelhesap belli bir meblağ almayı şart koşmasının sakıncası yoktur.

Soru 813: Bir kimsenin elde edilen kârı, paraları oranında para sahipleri ile kendi arasında bölüşmek şartıyla ticaret yapmak için birkaç kişiden mudarebe sözleşmesi çerçevesinde para almasının hükmü nedir?

Cevap: Ticaret yapmak için paraları birbirine karıştırmayı sahiplerinin izniyle yaparlarsa bunun sakıncası yoktur.

Soru 814: Akd-ı lâzımda (uyulması gerekli bir akitte), parayı çalıştıran kişinin, her ay para sahibinin kârdan hissesine düşen para karşılığında ona belli bir meblağ ödemesi ve fazlalık ve noksanlık konusunda sulh etmelerinin şart koşulması sahih midir? Ayrı bir ifadeyle, acaba akd-ı lâzımda mudarebe hükümlerine ters düşen bir şartın koşulması sahih midir?

Cevap: Kâr ortaya çıktıktan sonra, para sahibinin yüzdellik olarak belirlenen kâr payı ile, aylık olarak kendine ödenecek meblağ arasında sulh etmesi şart koşulmuşsa, bunun sakıncası yoktur; fakat para sahibinin kâr hissesinin, kendisine aylık olarak ödenecek meblağ olarak belirlenmesi şart koşulmuşsa, bu mudarebeye ters düştüğü için batıldır.

Soru 815: Bir tüccar, yapacağı ticaretin kârından belli bir yüzdeliği sermaye sahibine vermek üzere mudarebe olarak bir miktar para alır ve ticaret yapmak için kendi sermayesine karıştırır. İşin başında bu paranın getireceği aylık kârı teşhis etmenin zor olduğunu ikisi de bildikleri için sulh etmeye karar verirler; acaba bu durumda mudarebe akdi şer'an sahih midir?

Cevap: Mudarebenin sıhhati için öteki şartlara uyulmuşsa, para sahibinin aylık kâr oranını teşhis etmesinin imkânsız oluşu, mudarebe akdinin sıhhatine halel getirmez. Dolayısıyla mudarebe sözleşmesini şer'î şartlarına uygun olarak yaptıktan sonra kâr tahakkuk etti-

ğinde para sahibinin hissesine düşen kârı belli bir miktar paraya sulh etmesi konusunda anlaşmalarının sakıncası yoktur.

Soru 816: Bir kimse, üçüncü bir kişinin kefil olması şartıyla mudarebe olarak birine bir miktar para verir ve parayı çalıştıran adam parayla birlikte kaçarsa, para sahibi mudarebe parasını almak için kefile müracaat edebilir mi?

Cevap: Anlatıldığı şekilde mudarebeye yatırılan sermayeye kefil olmayı şart koşmanın sakıncası yoktur. Dolayısıyla eğer parayı çalıştıran kişi mudarebe sermayesi olarak aldığı parayla birlikte kaçarsa ya da ifrat veya tefritle onu zayi ederse, para sahibi parasının karşılığını almak için kefile müracaat edebilir.

Soru 817: Mudarebe olarak parayı çalıştıran kişi, ticaret yapmak için birkaç kişiden aldığı sermayenin tümünden veya belli bir kişinin sermayesinden bir miktarını sahibinden izin almaksızın başka birine borç verirse, bu durumda mudarebe için kendisine verilen paralara karşı yed-i damân¹ (kayı karşılamakla yükümlü) sayılır mı?

Cevap: Sahibinden izin almadan mudarebe parasını birisine borç vermesiyle, o para hususunda onun yed-i emaneti² yed-i damâna dönüşür ve onu tazmin etmesi gerekir; diğer paralar konusunda ifrat ve tefrit etmemişse, onlara göre güvenilir olarak kalır.

1- [Sorumluluk getiren haksız tasarruf türü.]

2- [Yed, yani bir malı bulundurma, yed-i emanet ve yed-i damân olmak üzere ikiye ayrılır. Yed-i emanette, elinde bulunduranın kusuru olmaksızın o mal zayi ya da kaybolursa, tazmin lâzım gelmez. Ama yed-i damânda, malı elinde bulunduranın kusuru olmasa da elinde tuttuğu mal zayi olursa, tazmin etmesi lâzım gelir.]

BANKA İŞLEMLERİ

Soru 818: Bankalar kredi verirken, kredi alan kişiye borcuna ilâveten fazla bir para vermesini şart koşarlarsa, mükellefin bu krediyi almak için şer'î hâkimden veya onun vekilinden izin alması gerekir mi? Ve acaba zaruret ve ihtiyaç yokken bu krediyi almak caiz midir?

Cevap: Devlet bankasından olsa bile kredi almak için şer'î hâkimin izni şart değildir; faizli olsa bile vaz'î hüküm¹ açısından kredi almak sahihtir; fakat faizli olursa, ister Müslümandan olsun, ister gayrimüslimden, ister Müslüman devletten olsun, ister gayrimüslim devletten olsun, teklifi hüküm açısından haramdır [bu muamele sonucu kişi aldığı borca sahip olmasına rağmen haram işlemiş olur]; ancak haram işlemeyi caiz kılacak kadar ona ihtiyaç duyması durumu müstesna. Haram

1- [Şer'î hüküm: İnsanların maddî ve manevî hayatını bir bütün olarak düzenlemek için Allah Tealâ tarafından konulmuş, insanlığın dünyevî ve uhrevî saadeti için belirlenmiş kanunlara denir. Hüküm, teklifi hüküm ve vaz'î hüküm olmak üzere ikiye ayrılır:

Teklifi hüküm: İnsanın fiilleriyle doğrudan ilintili şer'î hükümlere denir. Namazın farz oluşu, şarap içmenin haram oluşu gibi.

Vaz'î hüküm: İnsanın kendisi, davranış ve söylemiyle doğrudan ilintili olmayan şer'î hükme denir. Ayrı bir tanımla, Allah Tealâ'nın bir şeyi başka bir şey için sebep ve şart kılmasına denir. Bu hükümler dolaylı olarak insanın amel ve davranışlarını etkiler. Nikâh hükümleri buna örnek gösterilebilir. Nikâh hükümleri sebebiyle erkek ve kadın birbirlerine karşı birtakım vazifeler üstlenirler, ama bu hükümler onların davranışlarını dolaylı olarak etkiler.]

kredi almak, şer'î hâkimin izniyle helâl olmaz; hatta bu konuda onun iznine başvurmanın anlamı da yoktur. Ancak bu fazlalığı kendisinden alacaklarını bilse bile, fazlalığı vermeyi kastetmeyerek haramdan kurtulabilir. Fazizli olmadığı takdirde kredi almanın caiz olması, zaruret ve ihtiyaç durumuna has değildir.

Soru 819: İslâm Cumhuriyeti'nde, Mesken Bankası ev satın almaları veya ev yaptırmaları ya da evlerini onarmaları için halka kredi vermekte ve ev satın aldıktan veya ev yaptırdıktan ya da evlerini onardıktan sonra verdiği krediyi taksitle geri almaktadır. Fakat bankanın taksit olarak geri aldığı meblağın toplamı, verdiği kredi miktarından fazladır; acaba alınan bu fazla paranın şer'î bir yanı var mıdır?

Cevap: Mesken bankasının ev satın almak veya ev yaptırmak için verdiği paralar borç olarak verilmemektedir; bu paralar ortaklık,¹ cüâle veya kira gibi şer'an sahih olan akitlerden birine uygun olarak verilmektedir. Dolayısıyla bu akitlerin şer'î şartları gözetildiği takdirde sahih olmamaları için bir sebep yoktur.

1- [Faizsiz bankacılık sisteminde banka, bankaya karz-ı hasen olarak yatırılan mevduatları (cari hesap veya tasarruf hesabı olarak) mudilerine bazen hediyeler vermek veya bazı öncelikler tanımak karşılığında müşterilerine belli konularda herhangi bir fazlalık almadan borç olarak verir. Bankaya kısa veya uzun vadeli olarak yatırılan paralar konusunda ise banka mudilerin vekili olarak aşağıdaki sözleşmelerden biri çerçevesinde kredi talebinde bulunan müşterilerine kredi verir: Mudarebe, medenî ortaklık, hukukî ortaklık, doğrudan yatırım, taksitli satış, temlik şartıyla kiralama, selef (selem), cüâle (mükâfat vaat etme), borç satın alma, müzaraa (ekim üzerine anlaşma), müsakat (sulama üzerine anlaşma).

İslâm hukukuna dayalı bu sözleşme türleri çerçevesinde yapılan muameleler helâl olup, faizsiz bankacılık sisteminde bankanın mudilerin vekili olarak müşterilerle bu sözleşmeler çerçevesinde yaptığı muameleleri de helâl sayılmaktadır.]

Soru 820: Ülkemizdeki bankalar halkın mevduatlarına %3'ten %20'ye kadar kâr vermektedir. Acaba bu fazlalığın faiz olmaktan çıkması için enflasyon oranını göz önünde bulundurarak, bu fazlalığı, paranın geri alındığı gün ile, bankaya yatırıldığı gün arasındaki alım gücünün azalması farkı olarak hesaplamak sahih midir?

Cevap: Eğer bankanın verdiği bu kâr ve fazlalık, şer'an sahih olan akitlerden biriyle bankanın mevduat sahibine vekâleten çalıştırarak elde ettiği kârdan olursa, faiz değildir ve şer'î bir muamelenin kârı olduğu için onu almanın sakıncası yoktur.

Soru 821: Geçimini sağlamak için başka bir iş bulamadığı için faiz sistemi üzere kurulu bankada çalışmak zorunda kalan bir kişinin bu bankalarda çalışmasının hükmü nedir?

Cevap: Eğer bankadaki iş faizli muamelelerle ilgiliyse ve o kimsenin herhangi bir şekilde faizli muamelelerin gerçekleşmesinde rolü varsa, orada çalışması caiz değildir ve sırf geçimini sağlamak için helâl olan başka bir iş bulamaması, onun haram bir işle iştigal etmesine cevaz sayılmaz.

Soru 822: Mesken Bankası, parasını aylık taksitlerle ödememiz üzere bize bir ev satın aldı, acaba bu muamele şer'an sahih midir ve biz bu evin sahibi olabilir miyiz?

Cevap: Eğer banka evi kendisi için satın aldıktan sonra taksitle size satmışsa, bunun sakıncası yoktur.

Soru 823: Bankaların ortaklık veya başka bir muamele akdiyle bina inşası için verdiği ve daha sonra %5'le %8 arasında değişen bir fazlalıkla geri aldığı kredilerin ve bu fazlalıkların hükmü nedir?

Cevap: Bankadan ortaklık veya şer'an sahih olan diğer muamelelerin biriyle para almak, borç vermek veya

borç almak değildir ve bankanın bu gibi şer'î muamelelerden elde ettiği kârlar faiz sayılmaz. Dolayısıyla, ev satın almak veya ev yaptırmak ve yine o evi kullanmak için bankadan bu sözleşmelerin biri çerçevesinde para almanın sakıncası yoktur. Bu paranın fazlalık şartıyla borç olarak alınmış olduğu farz edilse bile, faizli borç olduğu için teklifi hüküm açısından haramdır; ancak vaz'î hüküm açısından borcun kendisi borç alan kişiye sahihtir; dolayısıyla onun üzerinde tasarruf etmesinin sakıncası yoktur.

Soru 824: Müslüman olmayan devletlerin bankalarına yatırılan paraların kârını almak ve alındığı takdirde onun üzerinde tasarruf etmek caiz midir? Ve acaba banka sahibinin kitap ehli veya müşrik olması ve yine parayı yatırırken kâr almayı şart koşmakla koşmamak arasında bir fark var mıdır?

Cevap: Kâr payı almak şart koşulsa bile Müslümanın gayrimüslimden kâr alması caizdir.

Soru 825: Banka sermayesinin sahiplerinden bazıları Müslüman olursa, bu bankadan kâr payı (faiz) almak caiz midir?

Cevap: Gayrimüslimlerin hisselerinden kâr payı (faiz) almanın sakıncası yoktur; fakat kâr payı ve faiz almak şartıyla veya buna ulaşmak amacıyla bankaya para yatırılmışsa, bu durumda Müslümanın hissesinden kâr payı almak caiz değildir.

Soru 826: Müslüman ülkelerin bankalarına yatırılan paralar karşılığında kâr payı almanın hükmü nedir?

Cevap: Mevduat eğer kâr almak niyetiyle borç olarak yatırılmışsa veya kâr almak sistemi üzerine ya da fazlalığa ulaşmak amacıyla olursa, fazlalığı almak caiz değildir.

Soru 827: Verdiği krediden faiz alan bir bankadan borç para almak isteyen bir kimse, faizden kurtulmak için bankaya, her ay yüz lirasını ödemek şartıyla, her birinin değeri yüz lira olan on iki bono senedi vererek peşin bin lirayı veresiye olarak bin iki yüz liraya satın alabilir mi veya tamamının değeri bin iki yüz lira olan vadedi on iki bono senedini, on iki ayda ödemek üzere peşin bin liraya satın alabilir mi?

Cevap: Faizli borçtan kaçmak için yapılan böyle biçimsel ve formalite gereği muameleler şer'an haram ve batıldır.

Soru 828: İran İslâm Cumhuriyeti bankalarındaki muamelelerin sahih olduğuna hükmedilebilir mi? Bu bankalardan alınan paralarla satın alınan ev ve diğer şeylerin hükmü nedir? Bu paralarla satın alınan evde alınan gusül abdesti ve kılınan namazın hükmü nedir? Ve acaba halkın bankalardaki mevduatlarına karşılık kâr almak caiz midir?

Cevap: Genel olarak bankaların, İslâmî Şura Meclisi tarafından çıkarılan ve Anayasayı Koruma Konseyi tarafından onaylanan kanunlara uygun olarak gerçekleştirdikleri muamelelerinin sakıncası yoktur ve bunların sahih olduğuna hükmedilir; sermayeyi sahih İslâmî akitlerin birine uygun olarak çalıştırmakla elde ettikleri kâr da şer'an helâldir. Ev ve diğer şeyler satın almak için bankalardan alınan krediler de bu akitlerden biri çerçevesinde gerçekleşirse, sakıncası yoktur; fakat faizli borç şeklinde olursa, her ne kadar bu borcu almak teklifi hüküm açısından haramsa da, borç akdinin kendisi vaz'î hüküm açısından sahihtir ve borç alınan para borçlunun malı olur; dolayısıyla onu ve onunla satın alınan şeyleri kullanması caizdir.

Soru 829: İran İslâm Cumhuriyeti bankalarının ev sa-

tın almak, hayvan beslemek veya ziraat yapmak gibi şeyler için halka verdiği krediler karşılığında aldığı kâr payı helâl midir?

Cevap: Bankaların ev inşa etmek, ev satın almak veya başka işler için halka verdiği kredileri borç olarak verdiği doğruysa, şüphesiz bunun karşılığında bir fazlalık veya kâr payı istemesi şer'an haramdır, bankaların bu fazlalığı isteme hakları yoktur. Ancak bilindiği kadarıyla gerçekte bankalar bu işlemleri borç olarak değil, mudarebe, ortaklık, cüâle ve kiralama gibi helâl olan sözleşmeler çerçevesinde yapmaktadır. Örneğin banka evin yapım masrafının bir bölümünü ödeyerek evin mülkiyetine ortak oluyor, daha sonra kendi hissesini, örneğin yirmi aylık taksitle ortağına satıyor veya belli bir zamana kadar belli bir ücretle ortağına kiraya veriyor. Dolayısıyla bu işlemin ve bankanın böyle bir muamelede elde ettiği kârın sakıncası yoktur ve böyle bir muamelemin borç ve faizle hiçbir ilişkisi yoktur.

Soru 830: Banka belli bir projeye ortak olmam için bana bir miktar kredi verdi. Ben bu kredinin yarısını, bankanın istediği kâr payının hepsini ödemesi şartıyla arkadaşşıma verdim; acaba bu konuda benim bir yükümlülüğüm var mıdır?

Cevap: Eğer banka bu parayı belli bir projeye katılmak ve krediyi alan kimseyle ortak olmak için vermişse, o adam, onu, başka bir projede bile kullanma hakkına sahip olmadığı gibi onu borç olarak başka birine de veremez. Bu para onun elinde emanettir ve onu ya belirlenmiş konuda belirtilen yerde harcaması veya aynen bankaya iade etmesi gerekir.

Soru 831: Birisi sahte senetlerle, bir süre sonra kârıyla birlikte geri ödemek üzere bankadan mudarebe sözleşmesiyle bir miktar para alıyor. Eğer banka senetlerin

sahte olduğunu bilmezse, alınan bu para borç mu sayılır ve kredi alan kişinin bankaya verdiği kâr payı faiz hükmüne mi girer? Yine eğer banka senetlerin sahte olduğunu bildiği hâlde bu parayı ona verirse, hüküm nedir?

Cevap: Bankayla mudarebe akdi yapmak akdin yapıldığı senetlerin sahit olmasına bağılıysa, senetlerin sahte olması durumunda akit batıl olur. Dolayısıyla bankadan alınan para borç kapsamına girmez ve mudarebe de değildir; bu durumda parayı tazmin yükümlülüğü açısından batıl akitle alınan para hükmündedir ve onunla yapılan ticaretin kârının tamamı bankaya aittir. Bu hüküm, bankanın senetlerin sahte olduğunu bilmediği takdirde geçerlidir. Fakat banka senetlerin sahte olduğunu bilirse, bu durumda alınan para gasp hükmündedir.

Soru 832: Mudinin (mevduat sahibi), hissesine düşen kârı dakik bir şekilde belirtmeden, helâl muamelelerin birinde çalıştırılması ve hissesine düşen kârın altı ayda bir kendisine ödenmesi kaydıyla bankaya para yatırması caiz midir?

Cevap: Mudi parayı bankaya yatırmakla bütün yetkileri, hatta çalıştırma çeşidini seçmeyi ve kendi kâr payını belirtmeyi vekâleten bankaya bırakmışsa, bu şekilde para yatırmanın ve şer'an helâl olan bir muamelede çalıştırmakla elde edilen kâr payını almanın sakıncası yoktur; bu durumda para sahibinin, para yatırırken kârdan hissesine düşeni bilmemesi sözleşmenin sıhhatine halel getirmez.

Soru 833: Müslümanlara düşman olan veya Müslümanların düşmanlarıyla ittifak hâlinde olan gayri İslâmî devletlerin bankalarına uzun vadeli para yatırmak caiz midir?

Cevap: İslâm ve Müslümanlara karşı kullanmak istedikleri iktisadî ve siyasî güçlerinin artmasına neden olmadığı takdirde, Müslüman olmayan devletlerin bankalarına para yatırmak özü itibariyle caizdir; aksi durumda caiz değildir.

Soru 834: Müslüman ülkelerdeki bazı bankaların zalim rejimlere ve bazılarının da kâfir devletlere veya Müslümanların ya da gayrimüslimlerin özel kurumlarına ait oldukları dikkate alındığında, bu bankalarla muamele yapmanın hükmü nedir?

Cevap: Bu bankalarla şer'an helâl olan muameleleri yapmanın sakıncası yoktur; ancak İslâmî kurumlar ve bankalarla faizli muameleler yapmak ve borca karşı kâr almak caiz değildir; fakat bankanın sermayesi gayrimüslimlere ait olursa, bunun sakıncası yoktur.

Soru 835: İslâmî bankaların, yatırılan sermayeleri, şer'an helâl geliri olan çeşitli iktisadî alanlarda çalıştırarak mevduat sahiplerine kâr payı verdiği dikkate alındığında, acaba bankalar gibi çeşitli iktisadî alanlarda çalıştırmaları için pazardaki bazı güvenilir tüccarlara da para verip kâr almamız caiz midir?

Cevap: Eğer para karşı tarafa aylık veya yıllık yüzdelik bir kâr almak şartıyla borç olarak verilirse, borç sözleşmesi vaz'î hüküm açısından sahih olsa da, böyle bir muamele teklifî hüküm açısından haramdır ve borç karşılığında alınan kâr payı da şer'an haram olan faizdir. Fakat parayı şer'î muamelelerden biri çerçevesinde çalıştırması ve elde ettiği kârın belli bir yüzdesini para sahibine vermesi şartıyla, şer'an helâl olan bir işte çalıştırması için karşı tarafa verirse, böyle bir muamele sahihtir ve ondan elde edilen kâr da helâldir; bu konuda banka ile özel veya tüzel kişiler arasında hiçbir fark yoktur.

Soru 836: Faize dayalı bankacılık sisteminde bankaya yatırım amacıyla borç vermenin veya ondan borç almanın hükmü nedir?

Cevap: Bankaya karz-ı hasen (faizsiz borç) olarak para yatırmanın ve bankadan bu şekilde borç para almanın sakıncası yoktur; faizli borca gelince, vaz'î hüküm gereğince her ne kadar borcun kendisi sahihse de, teklifî hüküm uyarınca faizli borç almak ve vermek mutlak surette haramdır.

Soru 837: Mudarebe sözleşmesi çerçevesinde bankadan bir miktar para aldım; acaba mudarebe parasını ev alımda kullanmam caiz midir?

Cevap: Mudarebe sermayesi, sahibi tarafından onu çalıştıran kişinin elinde emanettir ve onu üzerinde anlaştıkları ticaretten başka bir şeyde kullanamaz; dolayısıyla eğer o sermayeyi tek taraflı olarak başka bir şeyde kullanırsa, gasp sayılır.

Soru 838: Elde ettiği kâra bankanın ortak olması şartıyla bankadan ticarete kullanmak için sermaye alan bir kimse bu ticarete zarar edecek olursa, acaba banka onun zararına da ortak mıdır?

Cevap: Mudarebede zarar mala ve mal sahibine aittir ve kârla telâfi edilir; fakat zararın tamamının veya bir bölümünün parayı çalıştıran kişiye ait olmasının şart koşulmasının da sakıncası yoktur.

Soru 839: Bankaların birinde hesap açtırıp para yatıran kimsenin bu parasına bir süre sonra kâr verilirse, bankanın verdiği bu kârı almanın hükmü nedir?

Cevap: Eğer parayı hesaba kâr şartıyla veya kâr almak sistemi üzerine veya kâra ulaşmak maksadıyla borç olarak yatırmışsa, bu durumda bu kârı alması caiz de-

ğildir; çünkü bu kâr şer'an haram olan faizdir; aksi durumda sakıncası yoktur.

Soru 840: Bankaların birinde şöyle bir hesap var: Eğer bir kimse bankaya beş yıl boyunca her ay belli bir miktar para yatırır ve bu müddet içerisinde bu paradan hiç çekmezse, bu süre bitince bu sefer banka her ay o hesaba belli bir miktar para yatırır ve hesap sahibi hayatta olduğu sürece ona bu parayı öder; acaba bu muamelenin hükmü nedir?

Cevap: Bu muamelenin şer'î bir yanı yoktur; bu muamele faizli muameledir.

Soru 841: Yüzdelik bir miktar kâr payı sağlayan uzun vadeli mevduatların hükmü nedir?

Cevap: Helâl muamelelerin birinde çalıştırılması için bankalara para yatırmanın ve bu yolla sağlanan kâr payını almanın sakıncası yoktur.

Soru 842: Bankadan formalite icabı belli bir işte harcamak için kredi alınır, fakat gerçekte para elde ederek onu başka bir hayatî işte kullanmak amaçlanır veya parayı aldıktan sonra onu daha önemli başka bir işte kullanmaya karar verilirse, bu işin hükmü nedir?

Cevap: Eğer para borç olarak verilmiş ve alınmışsa, her durumda [vaz'î hüküm açısından] sahihtir ve o para borçlunun mülkü olur; onu belli bir yerde harcaması şart koşulmuş olsa da borçlu onu istediği yerde harcayabilir. Ancak teklifi hüküm açısından bu şarta uyması gerekir. Fakat para bankadan mudarebe olarak veya ortaklık için alınmış ve verilmişse, eğer sözleşme formalite gereği yapılırsa, bu akit sahih değildir; bu durumda mal bankanın mülkiyetinde kalmaya devam eder ve bankadan alan kimsenin onu kullanma hakkı yoktur. Aynı şekilde eğer parayı almak için yaptığı akitte ciddî

olursa, para elinde emanet olur ve parayı aldığı amaç dışında harcaması caiz değildir.

Soru 843: Birisi bankadan mudarebe için bir miktar para alır ve bir süre sonra ana parayı bankanın hissesine düşen kâr payıyla birlikte taksitle bankaya geri öder. Fakat taksitleri almakla görevli olan banka memuru senetleri görünürde iptal ederek o paraları kendi üzerine geçirir ve daha sonra mahkemede de bunu itiraf eder; acaba bu durumda parayı çalıştıran kişi hâlâ bankanın verdiği mudarebe sermayesinden sorumlu mudur?

Cevap: Eğer taksitler bankaya ödenirken ödeme kural ve şartlarına uyulmuşsa ve memurun bankanın mallarını zimmetine geçirmesinde borçlunun borcu ödeme de kanunî kurallara uymazlık gibi kusuru yoksa, bu durumda borçlu maddî kayıpları tazmin etmekle yükümlü değildir; zâmin paraları zimmetine geçiren banka memurudur.

Soru 844: Bankaların, mevduat sahiplerine kur'a çekimiyle kazandıkları ödüllerle ilgili bildirimde bulunmaları farz mıdır?

Cevap: Bu konu bankanın kurallarına bağlıdır; eğer ödülleri sahiplerine teslim etmek, ödülleri almak için bankaya müracaat etmelerini onlara bildirmeye bağlıysa, bildirmek farzdır.

Soru 845: Banka yetkililerinin, banka mevduatlarından elde edilen kârın bir kısmını özel veya tüzel kişilere hediye etmeleri şer'an caiz midir?

Cevap: Eğer o kâr bankanın malıysa, onun hediye edilip edilemeyeceği bankanın kurallarına bağlıdır; fakat kâr mevduat sahiplerine aitse, onu kullanma hakkı da onlara aittir.

Soru 846: Bankalar, vadeli mevduat sahiplerine yatırdıkları para karşılığında her ay bir miktar kâr payı ödemektedir. Bankaya yatırılan sermayeye verilecek olan kârın daha bu sermaye iktisadî faaliyetlerde çalıştırılmadan önce belirlenmiş olması ve mevduat sahiplerinin paranın çalıştırılmasından doğabilecek zarara ortak ol-madıkları göz önünde bulundurulduğunda, acaba bu kâra ulaşmak amacıyla bankaya para yatırmak caiz midir? Yoksa faizli olduğu için bu amaçla bankaya para yatırmak haram mıdır?

Cevap: Eğer para kâra ulaşmak için borç olarak bankaya yatırılmış ise, bunun haram olan faizli borç olduğu ve bu yolla elde edilmek istenen kârın şer'an haram olan faiz olduğu açıktır. Fakat borç olarak değil de, banka aracılığıyla parayı şer'an helâl olan muamelelerde çalıştırarak kâr elde etmek amacıyla yatırılmışsa, bunun sakıncası yoktur; para çalıştırılmadan önce kâr miktarının belirlenmiş olması ve para sahiplerinin muhtemel zarara ortak olmamaları, anlaşmanın sıhhatine hâlel getirmez.

Soru 847: Bir kimse, mudarebe ve taksitle satış gibi bazı sözleşmelerde banka kanunlarının bazı memurlarca doğru bir şekilde uygulanmadığını bilirse, kâr elde etmek için bankaya para yatırması caiz midir?

Cevap: Farz edelim ki bir kimse, banka memurlarının kendi parasını batıl muamelelerde kullandıklarına kanaat getirirse, bu durumda elde edilen kârı alması ve kullanması caiz değildir; fakat sermaye sahipleri tarafından bankaya büyük hacimlerde paralar yatırıldığı, bankanın türlü türlü muameleler yaptığı ve bu muamelelerin çoğunun şer'î açıdan sahih olduğunu bildiğimiz dikkate alındığında o kimse için böyle bir kanaatin doğması oldukça uzak bir ihtimaldir.

Soru 848: Herhangi bir şirket veya devlet dairesi, memurlarıyla vardığı anlaşma uyarınca her ay memurların maaşından belli bir miktarını keserek çalıştırmak için bankalardan birine yatırıyor ve bundan elde edilen kârı yatırımı oranına göre memurlar arasında bölüştürüyor; acaba bu muamele sahih ve caiz midir ve bu kârın hükmü nedir?

Cevap: Eğer paralar bankaya borç olarak ama kâr şartıyla veya kâr vermek sistemi üzerine ya da kâra ulaşmak amacıyla yatırılırsa, parayı bu şekilde bankaya yatırmak haramdır ve bu yolla elde edilen kâr şer'an haram olan faizdir; dolayısıyla bu kârı almak ve kullanmak caiz değildir. Fakat kâr şartı koşmaksızın ve kâra ulaşmayı beklemeden sadece tasarruf korunması kastıyla veya helâl olan başka bir amaçla yatırılırsa, banka da kendiliğinden mevduat sahibine bir şey verirse veya fazlalık, para helâl muamelelerin birinde çalıştırıldığı için verilirse, bankaya bu şekilde para yatırmanın ve fazla bir meblağ almanın sakıncası yoktur ve bu fazlalık onun malı sayılır.

Soru 849: Bankanın, halkı bankada yatırım yapmaya teşvik etmek amacıyla mevduat sahiplerine, paralarını altı ay boyunca bankada tutmaları karşılığında onlara bazı kolaylıklar, krediler tanıyacağı şeklinde bir vaatte bulunması sahih midir?

Cevap: Bu vadin ve mevduat sahiplerine teşvik amacıyla kolaylıklar sağlamanın sakıncası yoktur.

Soru 850: Bankalarda bazen elektrik, su vb. faturalarının parasını alan vezne memurunun yanında ödenmesi gerekenden fazla para birikiyor; örneğin seksen lira vermesi gereken bir kişi yüz lira veriyor ve paranın üstünü almıyor; acaba banka memurunun bu paranın üstünü kendisine alması caiz midir?

Cevap: Fazla paralar, onları veren sahiplerine aittir; dolayısıyla onları alan kişi sahiplerini tanıyorsa, onlara geri vermesi gerekir; aksi durumda bu paralar meçhul'ül malik (sahibi bilinmeyen mal) hükmündedir ve banka memurunun bu paraları kendisine alması caiz değildir. Fakat sahiplerinin, bu paraları kendisine bağışladığına veya ondan vazgeçtiklerine kesin kanaat getirirse, bunları alması caizdir.

BANKA ÖDÜLLERİ

Soru 851: Bankadaki hesabıma bir miktar para yatırdım ve bir müddet sonra banka ödül olarak bana bir miktar para verdi; bu parayı almanın hükmü nedir?

Cevap: Ödülü almanın ve kullanmanın sakıncası yoktur.

Soru 852: Karz-ı hasen (faizsiz borç) olarak yatırılan mevduatlara ödül verilmektedir; bu ödülleri almanın hükmü nedir? Eğer bu ödülleri almak caiz ise, acaba bunlara humus lâzım gelir mi?

Cevap: Karz-ı hasen olarak tasarruf hesabı açmak ve ona verilen ödülleri almak mubahtır ve ödüle humus lâzım gelmez.

Soru 853: Eğer hesap sahipleri, haberleri olmadığı için veya başka bir nedenle ödülleri almak için bankaya müracaat etmezlerse, bankanın bu ödüllerde tasarruf etmesi veya onları banka memurları arasında bölüştürmesi caiz midir?

Cevap: Banka ve banka memurları hesap sahiplerinin kazandıkları ödülleri onların izni olmaksızın sahiplenemezler.

BANKADA ÇALIŞMAK

Soru 854: Ben banka memuruyum ve bankanın yurtdışındaki şubelerinin birinde çalışmaktayım. Bu ülkenin hükümeti bizi faizli ve faizsiz muameleleri kapsamına alan banka sistemi kurallarına uymaya zorluyor; acaba bu görevi kabul etmek ve bu banka sisteminde çalışmak caiz midir? Yine bankanın buradaki şubesinin elde ettiği gelirden aldığım maaşın hükmü nedir?

Cevap: Bu görevi yerine getirmenin özü itibariyle sakıncası yoktur; fakat faizli muameleleri gerçekleştirmekle iştigal etmek caiz değildir; bu iş karşısında ücret ve maaşa da hak kazanılmaz. Bankanın bu şubesinin gelirinden maaş almaya gelince, alınan parada haram paranın olduğu kesin olarak bilinmezse, sakıncası yoktur.

Soru 855: Bankanın kredi, denetleme ve müdürlük bölümünde çalışarak maaş almak caiz midir?

Cevap: Bankanın bu bölümlerinde çalışmak ve bunun karşısında maaş almak, herhangi bir şekilde şer'an haram olan muamelelerle ilişkisi olmazsa, mubahtır.

ÇEK VE SENET HÜKÜMLERİ

Soru 856: Günümüzde yaygın olduğu üzere vadeli çek ve senedi peşin olarak meblağından daha az bir bedele satmanın (kırdırmanın) hükmü nedir?

Cevap: Alacaklı, vadeli çek veya senedi meblağını peşin almak üzere daha az bir meblağ karşılığında borçluya satabilir; bunun sakıncası yoktur; ancak çek ve senetleri daha az bir meblağ karşılığında üçüncü bir kişiye satmak sahih değildir.

Soru 857: Çek nakit para hükmünde midir? Dolayısıyla borçlu adam alacaklıya para yerine çek verirse yükümlülüğünden kurtulur mu?

Cevap: Çek, nakit para hükmünde değildir. Dolayısıyla alacaklıya ya da satıcıya verilmesiyle borç veya mal değerinin tahsil edilmesi, örfen çek kabul etmenin çekin meblağının tahsil edilmesi sayılmasına bağlıdır; bu da konulara ve kişilere göre değişir.

SİGORTA

Soru 858: Hayat sigortasının hükmü nedir?

Cevap: Bunun şer'an sakıncası yoktur.

Soru 859: Sigorta kurumu tarafından verilen sağlık karnesinden, sahibinin aile efradından olmayan birinin karneden yararlanması caiz midir? Ve acaba sağlık karnesi sahibinin, onu kullanması için başkasına vermesi caiz midir?

Cevap: Sağlık karnesinden ancak sigorta şirketinin hizmet sunmayı taahhüt ettiği kişiler yararlanabilirler; başkalarının bu karttan yararlanması zâmin olmalarını (verdikleri zararı ödemelerini) gerektirir.

Soru 860: Sigorta şirketi, hayat sigortası yaptıran kişiyle yaptığı sözleşmede, sigortalının ölümünden sonra onun belirlediği kişilere bir miktar para vermeyi taahhüt ediyor. Bu durumda eğer sigortalının borcu olduğu ortaya çıkar ve mal varlığı onu ödemeye yetmezse, acaba alacaklılar alacaklarını sigorta şirketinin ödediği paradan alabilirler mi?

Cevap: Bu iş, tarafların sigorta sözleşmesindeki anlaşma biçimine bağlıdır; dolayısıyla eğer sigorta sözleşmesinde, belirlenen meblağın sigortalının ölümünden sonra onun belirlediği kişi veya kişilere verilmesi kararlaştırılmışsa, bu durumda sigortanın ödediği bu meblağ onun bıraktığı miras hükmünde değildir; bu para sigortadan yararlanma hakkına sahip olanlara aittir.

DEVLET MALLARI

Soru 861: Birkaç yıldır yanımda beytülmale ait bir miktar mal bulunmaktadır; şimdi bu malların sorumluluğundan kurtulmak istiyorum; bunun için ne yapmam gerekir?

Cevap: Eğer yanınızdaki beytülmale ait olan mallar, belli bir devlet dairesine ait olan devlet mallarından ise, mümkünse onları bizzat o daireye iade etmeniz gerekir; aksi durumda devletin genel hazinesine teslim etmelisiniz.

Soru 862: Beytülmalden kişisel olarak yararlandım; şimdi bu borçtan temizlenmek için ne yapmam gerekir? Ayrıca devlet memurları beytülmal imkânlarından kişisel olarak ne kadar yararlanabilirler? Eğer bu yararlanma, ilgili sorumluların izniyle olursa, hüküm nedir?

Cevap: Devlet memurlarının mesai saati zarfında ihtiyaç ve zaruret miktarınca, iş durumunun müsaade ettiği normal ölçüde ve yine kanunen ve şer'an o konuda izin verme yetkisi olan kişinin izniyle beytülmal imkânlarından yararlanmalarının sakıncası yoktur. Dolayısıyla eğer beytülmaldeki şahsî yararlanmalarınız bu ikisinden biri çerçevesinde olmuşsa, bu konuda sizin üzerinize bir borç ve yükümlülük yoktur; fakat normalin üstünde yararlanmışsanız ve bu yararlanma izin verme yetkisi olan kimsenin izniyle olmamışsa, bu durumda istifade ettiğiniz maldan sorumlusunuz; dolayısıyla eğer o malın kendisi mevcutsa aynısını, mevcut değilse değerini beytülmale iade etmelisiniz. Ayrıca ondan yararlanmanın üç-

reti varsa, böyle bir yararlanmanın emsalinin ücretini de beytülmale ödemeniz gerekir.

Soru 863: Tıp komisyonu sakatlık derecemi tespit ettikten sonra devletten yardım olarak bir miktar para aldım; fakat ben doktorlarla aramızdaki tanışıklık ve ilişkiden dolayı doktorların beni kollamış olabileceklerini düşünerek bu kadar yardımı hak etmediğime ihtimal veriyorum; yaralarımın gerçekten çok olduğunu ve belki bundan fazlasını da hak etmiş olabileceğimi göz önünde bulundurarak nasıl davranmam gerektiğini açıklar mısınız?

Cevap: Tıp komisyonunun sizin için belirlediği sakatlanma oranına göre size verilen meblağı almaya kânen hak etmediğinize kesin olarak inanmadıkça onu almanızın sakıncası yoktur.

Soru 864: Muhasebecinin hatası yüzünden aylık maaşım dışında iki aylık maaşım kadar fazla para aldım. Bunu kuruluşun sorumlusuna bildirmeme rağmen aldığım fazla parayı iade etmedim. Bunun üzerinden tam dört yıl geçti; bu meblağın devlet kuruluşlarının yıllık bütçesinden olduğu göz önünde bulundurulursa, bunu o kuruluşun hesabına nasıl iade edebilirim?

Cevap: Muhasebecinin yanlışlık yapması, şer'an hak etmediğiniz fazla parayı almayı caiz kılmaz; dolayısıyla aldığınız fazla parayı önceki yılların bütçesinden olsa bile mezkur kuruluşu iade etmeniz gerekir.

Soru 865: Kanunlar, sakatlık oranı %25'in üzerinde olan savaş malûllerine ilgili kuruluştan kredi alabilmeleleri için imkânlar sağlamıştır; bu durumda acaba malûliyet oranı bundan az olan kişilerin bu imkânlardan yararlanmaları caiz midir? Eğer biri, bu imkânlardan yararlanarak kuruluştan bir miktar borç alırsa, onu kullanması caiz midir?

Cevap: Beytülmalde kredi alma şartlarına sahip olmayan bir kişi, bu şartlar ve tanınan avantajlar adı altında beytülmalde kredi alma hakkına sahip değildir ve eğer bu adla kredi alırsa onu kullanamaz.

Soru 866: Devlet mallarının devlet bütçesi olan para ile satın alındığı dikkate alındığında, acaba devletten bütçe alan şirketin, fabrika veya dairenin ihtiyaç duyduğu malları, araç ve gereçleri, ham maddeleri ve sair şeyleri, bütçesi yine devlet mallarından olan başka bir şirket, fabrika veya daireden satın alması caiz midir?

Cevap: Muamele şer'i ölçüler ve kanunî kurallara uygun olarak yapılırsa, bunun bir sakıncası yoktur.

Soru 867: Devlet ve hükümetin veya devlete bağlı kuruluşların, şirketlerin ve fabrikaların elinde olan İslâmî veya gayri İslâmî devletin mallarının hükmü nedir? Acaba bu mallar meçhul'ül-malik (sahibi bilinmeyen mallar) hükmünde midir, yoksa devletin malı mı sayılır?

Cevap: Devlet gayri İslâmî olsa bile, devlet malları şer'an devletin mülkü sayılır ve onlara karşı sahibi belli olan mal muamelesi yapılır; onları kullanmanın caiz olması, o mallarda tasarruf yetkisi olan görevlinin iznine bağlıdır.

Soru 868: Küfür beldelerinde kamu mallarında devlet haklarını, özel mallarda ise sahiplerinin haklarını gözetmek farz mıdır? Ve acaba eğitim-öğretim merkezlerinin imkânlarından kanunî kurallarının izin vermediği alanlarda yararlanmak caiz midir?

Cevap: Başkalarının mallarının saygınlığını gözetmenin farz olduğu ve izinleri olmaksızın onları kullanmanın haram olduğu konusunda, kişilerin mallarıyla devlet malları arasında, devletin Müslüman veya gayrimüslim olması arasında, bunun küfür beldesinde veya

İslâm beldesinde olması arasında ve yine sahibinin Müslüman veya gayrimüslim olması arasında hiçbir fark yoktur ve genel olarak başkasının mal ve mülkünde şer'an caiz olmayan bir tasarrufta bulunmak, gasp ve haramdır ve kişinin zarardan sorumlu olmasına yol açar.

Soru 869: Üniversite öğrencilerine verilen yemek fişleriyle belirlenmiş günde yemek alınmazsa, fişlerin parası iade edilmeden geçersiz oluyor; bu durumda acaba yemek almak için geçerli fişler yerine iptal olmuş fişleri vermek caiz midir? Bu yolla alınan yemeğin hükmü nedir?

Cevap: Yemek almak için geçersiz fişleri kullanmak caiz değildir; geçersiz fişlerle alınan yemek gaspedilmiş maldır; onu kullanmak haramdır ve fiyatı miktarınca borcu tazmin etmek gerekir.

Soru 870: Ticaret Bakanlığı ve diğer kuruluşlar tarafından üniversite ve yüksek öğretim kurumlarında öğrencilere tahsis edilen gıda maddeleri ve üniversitede ihtiyaç duyulan malzemeleri, üniversitede çalışan memurlara da dağıtmak caiz midir?

Cevap: Üniversitede fiilen ders okuyan öğrencilere tahsis edilen tüketim malzemelerini orada çalışan diğer kişilere dağıtmak caiz değildir.

Soru 871: İdarî işlerde kullanmaları için devlet kuruluşları müdürlerinin ve askerî yetkililerin hizmetine verilen araçları, idarî işler dışında şahsî işlerde de kullanmaları caiz midir?

Cevap: Müdürlerin, sorumluların ve diğer görevlilerin ilgili kurumların kanunî izni olmaksızın devlet mallarının hiçbirini şahsî işlerinde kullanmaları caiz değildir.

Soru 872: Sorumluların, devlet dairesinin resmî misafirlerine yemek ve meyve temin etmek için tahsis edilen

bütçeyi kötüye kullanarak başka yerlere harcamalarının hükmü nedir?

Cevap: Devlet mallarını izin verilen yerler dışında harcamak gasp hükmündedir ve zararı telâfi etmeyi gerektirir; ancak üst makamın kanunî izniyle olması müstesna.

Soru 873: Devletin kanunen kendisine verdiği bazı hak veya primlerden dolayı devletten alacağı olan bir kimse eğer hakkını ispatlamak için elinde kanunî delilleri yoksa veya hakkını talep etmekten âcizse, acaba yetkisinde bulunan devlet mallarından alacaklı olduğu kadar takas olarak alabilir mi?

Cevap: Eli altında emanet olarak bulunan devlet mallarından kendisi için takas niyetiyle alması caiz değildir; dolayısıyla eğer devletten alacağı olan bir mal veya hakkı varsa ve onu almak isterse, bunu ispatlamak ve almak için kanunî yollara baş vurmaya zorundadır.

Soru 874: Devlet Su İşleri, içinde balık bulunan nehirlerin sularının döküldüğü bir baraja balık üretmek için bir miktar balık salıvermiş ve bu balıkları kendi memurları arasında bölüştürüyor ve halkın oradan balık avlanmasına engel oluyor; acaba başka kimselerin de kendileri için bu balıkları avlamaları caiz midir?

Cevap: Barajın arkasında biriken sudaki balıklar, baraja dökülen suların balıkları olsa bile, işletmesi Devlet Su İşlerinin elinde olan suya tâbidir; dolayısıyla onları avlamak ve onlardan yararlanmak Devlet Su İşleri'nin iznine bağlıdır.

DEVLET DAİRELERİNDE ÇALIŞMAK

Soru 875: Memurların mesai saatinde cemaat namazı kılmaları caiz midir? Eğer caiz değilse, bu durumda

namaz kılmak için geçirdikleri ve çalışmadıkları süreyi mesai saatinden sonra çalışarak telâfi ederlerse, bu durumda mesai saatinde cemaat namazı kılmaları caiz olur mu?

Cevap: Günlük namazların önemi, yine namazı ilk vaktinde kılma hususunda masumlardan ulaşan tavsiye ve vurgulamalar dikkate alındığında ve cemaat namazının fazileti göz önünde bulundurulduğunda, farz namazlarını ilk vaktinde ve cemaatle en kısa zamanda kılabilmeleri için memurlara uygun bir ortam hazırlanmalıdır. Fakat öyle bir yöntem izlenmelidir ki, cemaat namazını ilk vaktinde kılmak, devlet dairesine müracaat eden halkın işlerini geciktirmeye sebep ve bahane oluşturmamalıdır.

Soru 876: Bazı eğitim ve öğretim kurumlarında, idarî bölümlerden birinde görevli olan bir öğretmenin veya müdürün, mesai saatinde çalıştığı dairenin sorumlusunun muvafakatiyle başka okullarda ders verdiği ve bunun karşılığında aylık maaşına ilâveten ücret aldığı gözlenmektedir; acaba bu iş ve bunun karşılığında ücret alınması caiz midir?

Cevap: Bir memurun doğrudan bağlı olduğu sorumlu müdürün izniyle mesai saatinde okullarda ders vermesi, sorumlu kişinin kanunî yetkilerinin sınırlarına bağlıdır. Fakat devlet memurunun mesai saati içinde çalışması karşılığında maaş alması durumunda, aynı mesai saatinde herhangi bir okulda ders vermesi karşılığında ayrı bir maaş alma hakkı yoktur.

Soru 877: Devlet dairelerinin resmî çalışma saatinin bazen yarım saatlik bir süre kadar uzadığı dikkate alındığında, acaba bu süre içinde dairede bir öğün yemek yemenin hükmü nedir?

Cevap: Eğer fazla vakit almaz ve idarî işlerin tatil olmasına sebep olmazsa, sakıncası yoktur.

Soru 878: Eğer bir memurun çalıştığı dairede bolca boş vakti olur ve boş vaktinde başka bölümlerde çalışmasına izin verilmezse, acaba bu boş vakitlerinde özel işleriyle uğraşabilir mi?

Cevap: Bir memurun, dairenin çalıştığı bölümünde mesai saatinde özel işleriyle uğraşabilmesi, kurallara ve ilgili sorumlunun kanunî iznine bağlıdır.

Soru 879: Memurların devlet daireleri ve kurumlarında mesai saatinde cemaat namazı kılmaları veya [Ehli-beyt için] matem merasimi tertiplemeleri caiz midir?

Cevap: Dairede işleri olanların haklarını zayi etmemek şartıyla namaz için cemaat oluşturmak, özellikle mübarek ramazan ayında ve diğer ilâhî günlerde namaz için toplanıldığında, İslâmî hüküm ve öğretileri öğretmenin sakıncası yoktur.

Soru 880: Biz askerî bir kuruluşa bağlı iki ayrı iş yerinde çalışıyoruz. Bu iş yerlerinden birinden ötekine giderken bazı kardeşlerimiz yol boyunca çok vakit alan şahsî işleriyle uğraşıyorlar; acaba onların bu işleri için izin almaları gerekiyor mu?

Cevap: Kararlaştırılmış mesai saatinde şahsî işler yapmak için, buna izin verme yetkisi olan üst sorumludan izin almak gerekir.

Soru 881: Dairemizin yakınında bir cami var; mesai saatinde cemaat namazına katılmak için oraya gitmemiz caiz midir?

Cevap: Dairenin kendisinde cemaat namazı kılınıyorsa, namazı ilk vaktinde camide cemaatle kılmak için daireden çıkmanın sakıncası yoktur; fakat namazı cemaatle kılmak için mesai saatinde daireden mümkün olduğu kadar az bir zaman için ayrı kalacak şekilde namazın ön hazırlıklarını yapmak gerekir.

Soru 882: Eğer bir memur her ay 30 veya 40 saat kadar fazla mesai yaparsa, çalıştığı daire müdürünün, memurları teşvik için onların iş saati dışında yaptıkları mesaiyi iki kat fazla göstermesi, örneğin 40 saati 120 saat olarak göstermesi caiz midir? Eğer caiz değilse, daha önce bu şekilde fazla mesai için alınan ücretin hükmü nedir?

Cevap: Gerçeği olmayan raporlar vermek ve mesai yapılmayan fazla saatler karşılığında ücret almak caiz değildir; dolayısıyla memurun hak etmediği hâlde aldığı fazla paraları iade etmesi farzdır. Fakat daire müdürünün, memurların fazla mesai saatlerini iki kat fazla yazmasına müsaade eden bir kanun varsa, daire müdürünün bunu yapması ve memurların da müdürün vermiş olduğu fazla mesai raporuna uygun olarak ücret alması caizdir.

DEVLET KANUNLARI

Soru 883: Bir işçi, uzman sorumlunun yokluğunda onun işini üstlenir ve böylece o işte uzmanlaşırsa, acaba bu uzmanlığını ispatlayıp avantajlarından yararlanmak için st yetkililere müracaat ederek yazılı bir sertifika alması caiz midir?

Cevap: İş tecrübesi ve uzmanlık avantajlarından yararlanmak ve yetkililerden tasdikname almak suretiyle bunu ispatlamak, konuyla ilgili kanunî kurallara tâbidir; fakat yetkililerin tasdiknamesi gerçeği yansitmezse veya kanunî kurallara aykırı olursa, böyle bir tasdikname almaya çalışmak ve ondan yararlanmak doğru değildir.

Soru 884: Ticaret Bakanlığı'na bağlı ticaret odası, devletin belirlediği fiyattan satılması için mağazalardan birine halı, buzdolabı vs. gibi bir miktar ev eşyası bırakmıştır. Fakat talep, satışa sunulan eşyalardan çok ol-

duğu için mağaza sorumlusu bu eşyaları kur'ayla satma kararı alarak kur'a kartları bastırılmış ve elde edilen parayı hayır işlerde harcamak amacıyla kartları belli bir fiyata satmıştır. Acaba bu eşyaların kur'ayla satışı veya satışa sunulan bu eşyalar için basılan kur'a kartlarının satışı şer'an sakıncalı mıdır?

Cevap: Mağaza sorumlularının, eşyaları, onları kendilerine teslim eden ilgili sorumluların koştuıkları şartlara uygun olarak satışa sunmaları gerekir; satış şartlarını değiştirmeye ve kendilerinden başka şartlar koşmaya hakları yoktur. Kartların satışından elde edilen kârları hayır işlerde harcamayı amaçlamak da eşyaların satımında başka şartlar ileri sürmeye cevaz oluşturmaz.

Soru 885: Devletin sübvansede ederek fırıncılara verdiği unu satmak caiz midir?

Cevap: Devlet tarafından un satma ruhsatı olmayan fırıncının sübvansede edilmiş unu satması ve halkın da ondan un satın alması caiz değildir.

Soru 886: Dükkandaki mevcut eşyanın fiyatı doğal olarak veya beklenmedik bir şekilde artarsa, onu şimdiki fiyatına satmak caiz midir?

Cevap: Devlet tarafından ona belli bir fiyat konulmamışsa, onu şimdiki adilane fiyatı üzerinden satmanın sakıncası yoktur.

Soru 887: Sahipleri razı olmadığı hâlde devletin halkın bayındırlaştırdığı araziye kamulaştırması örneğinde olduğu gibi, kanununun şeriat hükmüyle çeliştiği durumlarda satın alma ve sahiplenmenin hükmü nedir?

Cevap: Devlet ve belediyenin umumî projeler için ihtiyaç duyduğu arazileri satın alma ve kamulaştırmayla ilgili yasaya istinaden özel kanun ve kurallara uygun olarak başkalarının emlakini kamulaştırmanın caiz ol-

ması, sahiplerinin mülkiyetlerinin saygınlığıyla veya şer'î ve kanunî haklarıyla çelişmemektedir.

Soru 888: Birisi, birine işi ve emeği karşılığında bir antika verir ve onun ölümünden sonra bu antika evlâtlarına miras kalırsa, acaba bu şer'an onların mülkü sayılır mı? Bu antikanın devletin tasarrufuna bırakılmasının daha iyi olacağı dikkate alındığında, acaba mirasçılar bu antikayı devlete vermek karşılığında devletten bir şey isteyebilirler mi?

Cevap: Bir şeyin antika ve tarihî eser oluşu, birinin özel mülkü olmasıyla çelişmez ve meşru bir yolla elde edilmiş olduğu takdirde şer'î sahibinin mülkiyetinden çıkmasına neden olmaz; bu mal onun mülkiyetinde kalır ve ona özel mülk muamelesi yapılır. Ancak sanat eserlerini ve tarihî eserleri korumak için devletin özel kanunları varsa, bunu uygulamak için tarihî eserin sahibinin şer'î haklarını gözetmek de farzdır. Fakat kişi, bu tarihî eseri gayrimeşru bir yolla ve İslâm devletinin uyulması farz olan kanunlarına aykırı olarak elde etmişse, onu sahiplenemez.

Soru 889: Eğer devlet daireleri İslâm hükümlerine aykırı bazı kurallar koyarsa, memurların bu kurallara uymaktan kaçınmaları caiz midir?

Cevap: İran İslâm Cumhuriyeti'nde hiç kimse İslâm hükümlerine aykırı kurallar çıkarma ve emirler verme hakkına sahip olmadığı gibi, daire başkanının emrine uymak bahanesiyle Allah'ın kesin hükmüne aykırı davranmak da caiz değildir. Bilindiği kadarıyla devlet dairelerinde İslâm dinine aykırı bir kanun yoktur. Eğer birisi İslâm sistemine aykırı bir kanunla karşılaşarsa, ona karşı koymalı ve bu sorunun halledilip İslâm hükümlerine aykırı olan şeyin ortadan kaldırılması için üst sorumlulara bildirmelidir.

Soru 890: Üst sorumlunun sakıncasız olduğunu iddia ettiği ve yapılmasını istediği, fakat memura göre kanuna aykırı olduğu ileri sürülen işleri yapmanın hükmü nedir?

Cevap: Hiç kimse devlet dairelerine hâkim olan kanun ve kuralları ihmal edip onlara aykırı davranamaz ve müdür de memurdan kanuna aykırı bir şeyi yapmasını isteyemez; bu konuda müdürün görüşü geçerli olmaz.

Soru 891: Devlet dairelerindeki memurların, müracaat edenlerden bazıları hakkında birinin tavsiyesini kabul etmeleri caiz midir?

Cevap: Memurların kanun ve kurallar çerçevesinde müracaat edenlerin isteklerine cevap vermeleri ve işlerini yapmaları farzdır ve memurların kanuna aykırı olan veya diğerlerinin hakkının zayı olmasına sebep olan bir konuda birilerinin tavsiye ve yönlendirmesini kabul etmeleri caiz değildir.

Soru 892: Trafik kurallarına ve genel olarak devletin tüm kanunlarına aykırı davranmanın hükmü nedir? Ve acaba kanunlara aykırı davranma durumları, marufu emir ve münkerden nehiy kapsamına girer mi?

Cevap: Hiç kimsenin, İslâmî Şura Meclisi tarafından çıkarılan ve Anayasayı Koruma Konseyi tarafından onaylanan veya ilgili yetkililerin kanunî izinlerine istinaden çıkarılan İslâm devletinin kanun, kural ve emirlerine aykırı davranması caiz değildir ve biri bunlara aykırı davranırsa, başkaları bu konuda onları uyarmak, irtifat etmek ve münkerden sakındırmak hakkına sahiptir.

Soru 893: Bazı yabancı ülkelerde, üniversitedeki yabancı öğrenciler uyruklarını değiştirerek o ülkenin uyruğuna geçmeyi talep edecek olurlarsa, öğrenci öğrenim süresi boyunca yerli öğrencilere sunulan bütün avantaj-

lardan yararlanabiliyor; bu devletin kanunlarına göre, kişi istediği zamanda uyruğunu değiştirerek tekrar eski uyruğuna dönebiliyor; acaba bu işin şer'i bir sakıncası var mı?

Cevap: Uyulması gerekli olan kanunlara aykırı olmadığı, herhangi bir fesada sebebiyet vermediği ve İslâm devletine hakaret ve ihanet edilmediği takdirde, İslâm ülkeleri vatandaşlarının uyruk değiştirmelerinin sakıncası yoktur.

Soru 894: Yabancı şirketlerde çalışan veya onlarla muamele yapan kişilerin bu şirketlerin kurallarına aykırı hareket etmeleri -özellikle bu iş İslâm ve Müslümanlara karşı kötü bir zihniyet oluşmasına sebep olacaksa- caiz midir?

Cevap: Bütün mükelleflere, gayrimüslim olsalar bile başkalarının haklarını gözetmeleri farzdır.

VERGİLER VE MALÎ HAKLAR

Soru 895: Bazı kişiler veya özel ya da devlete ait şirket ve kuruluşlar, vergiler ve devletin alması gereken fonlardan kaçmak için çeşitli yollarla bazı gerçekleri gizliyorlar; acaba bu iş caiz midir?

Cevap: Hiç kimsenin İslâm Cumhuriyeti'nin kanunlarına uymaktan ve İslâm devletine vergi, fon ve diğer kanunî hakları vermekten kaçınması caiz değildir.

Soru 896: Birisi, bankalardan biriyle yapmış olduğu mudarebe akdiyle ticaret yapıyor ve anlaşmaya göre elde edilen kârın bir bölümünü bankaya veriyor; acaba vergi dairesinin bu adamdan kendi hissesine düşen gelirin vergisine ilâveten bankanın hissesine düşen kârın vergisini de vermesine istemesi caiz midir?

Cevap: Bu mesele kazanç vergisinin kanun ve kurallarına tâbidir; dolayısıyla eğer vergi vermekle mükellef olan kişi, kanunen sadece kendi hissesinin vergisini vermeye mecbursa, ortağının hissesine taalluk eden vergiyi vermek zorunda değildir.

Soru 897: Birisinden, devletin ev satımından alacağı vergiyi yarı yarıya ödemek şartıyla bir ev satın aldım. Daha sonra satıcı, daha az vergi vermek için vergi memuruna, evi satıcıya ödediğim fiyattan daha düşük bir fiyata aldığımı söylememi istedi. Acaba evin gerçek fiyatıyla vergi memuruna söylediğim fiyat arasındaki farkın vergisini vermem farz mıdır?

Cevap: Evin gerçek fiyatına taalluk eden vergiden sizin hissene düşen geri kalan vergiyi ödemeniz farzdır.

Soru 898: Bölgemizde halk arasında, İslâmî olmayan ve Müslüman grupları rahatsız eden, özellikle Ehlibeyt (a.s) izleyicileriyle başka halk kesimleri arasında farklı bir tutum sergileyen devlete su ve elektrik parasını ödemenin farz olmadığı görüşü yaygındır; acaba bizim böyle bir devlete su ve elektrik faturalarını ödemekten kaçmamız caiz midir?

Cevap: Bu iş caiz değildir; devletin su ve elektriğinden yararlanan herkesin, gayri İslâmî olsa bile, devlete su ve elektrik parasını ödemesi farzdır.

Soru 899: Kocam, banka hesabında bir miktar para bırakarak öldü. Banka, kocamın öldüğünü öğrenince onun banka hesabını kapattı. Öte yandan belediye, kocamın iş yerinin inşaat ruhsatı vs. karşılığında vergi ödemesi gerektiğini, bu vergi ödenmediği takdirde de o mekânları kapatacağını bildirdi. Oysa çocuklarımız küçük yaşta ve bu vergiyi ödemeye gücümüz yetmiyor; acaba bu vergiyi vermemiz farz mıdır?

Cevap: Belediye harçları ve resmî vergilerin devlet kanunlarına uygun olarak ödenmesi farzdır. Dolayısıyla eğer bu vergiler ölen kişi adına tahakkuk etmişse, mirasın üçte biri çıkarılmadan ve mirası mirasçılar arasında bölüştürülmeden önce geriye bıraktığı maldan ödenmelidir ve eğer vergiler mirasçılar adına tahakkuk etmişse, onların mallarından ödenmelidir.

VAKIF

Soru 900: Acaba vakfın sahih olması için vakıf akdinin okunması şart mıdır? Eğer şartsa, akdin Arapça olması şart mıdır?

Cevap: Vakfın sözle yapılması şart değildir; fiilî olarak alıp vermekle de gerçekleşebilir; ayrıca sözle yapılan vakıfta akdin Arapça olması şart değildir.

Soru 901: Birisi, meyve bahçesini, elli yıla kadar gelirin kendisine niyabeten kaza namazı kılması ve kaza orucu tutması için ücretli (naip) tutulmasına harcanması, elli yıldan sonra da gelirinin Kadir gecelerinde harcanması için vakfetmiş ve bu vakfı dört oğlunun yönetimine bırakmıştır. Şimdi bu meyve bahçesi bozulmak üzere olduğu için ondan hiçbir şekilde yararlanmak mümkün değildir; fakat satılırsa, parasıyla vakfeden kişiye niyabeten iki yüz senelik kazâ namazı kılması ve bir o kadar da kazâ orucu tutması için naip tutulabilir. Şimdi, vakfeden kişinin oğullarının dördünün de buna muvafakat etmiş olduğu dikkate alınarak acaba bu bahçeyi satın parasını bu yönde harcamak caiz midir?

Cevap: Bu biçimdeki vakıfta, eğer vakfeden kişi meyve bahçesini sırasıyla önce kendisine, daha sonra da başkasına vakfetmişse, kendisine yaptığı vakıf geçersizdir; başkasına yaptığı vakıf ise, baş tarafı kesik ve kopuk olduğu için sahih olması sakıncasız değildir. Ama bununla o meyve bahçesinin elli senelik gelirini kendisi için istisna tutmak istemişse, bu durumda vakfın

sahih olmasının şer'an bir sakıncası yoktur. Bu vakfın sahii olmasi durumunda, vakif ve vasiyeti yerine getirme doğrultusunda harcamak için gelirinin artmasi amacıyla, gelirinin bir b6l6m6n6 vakfi korumak ve onu elverişli hale getirmek y6n6nde harcamayla da olsa bağı korumak m6mk6n oldukça veya bina yapılması vs. için kiraya vererek gelirini vakif ve vasiyet doğrultusunda kullanmayla da olsa, yerden yararlanmak m6mk6n olduğu s6rece onu satmak veya değiştirmek caiz değildir; aksi durumda onu satıp parasıyla vakif ve vasiyeti yerine getirmek için iyi bir yer almanın sakıncası yoktur.

Soru 902: Allah'ın l6tuf ve yardımıyla cami olması niyetiyle k6yde bir bina yaptım. Fakat k6yde bir eğitim merkezi olmadığı, diğer taraftan iki camisi bulunması dolayısıyla k6y6n şimdilik bu camiye ihtiyaı yoktur. şimdiye kadar vakif akdi okunarak binanın cami olarak vakfedilme işlemi yapılmadığı ve cami olarak orada iki rek6t namaz kılınmadığı da g6z 6n6nde bulundurulursa ve şer'6 açıdan bir sakıncası yoksa, niyetimi değiştirerek bu binayı Eğitim M6d6rl6đ6'n6n yetkisine bırakmak istiyorum; meselenin h6km6n6 açıklar mısınız?

Cevap: Vakif akdi okumadan ve namaz kılmaları için namaz kılanlara teslim etmeden, sırf cami olması niyetiyle bina inşa etmek, vakfın gerçekleşmesi ve sahii olması için yeterli değildir; dolayısıyla bu bina h6l6 sahibinin m6lkiyetindedir ve sahibi onda istediği gibi tasarruf edebileceğinden onu Eğitim M6d6rl6đ6'ne vermesinin sakıncası yoktur.

Soru 903: H6seyniyeler için gerekli olan eşyaları satın almak amacıyla yapılan bağışlar vakif h6km6nde midir, yoksa bu bağışlarla satın alınan eşyalara vakif akdini okumak mı gerekir?

Cevap: Sırf bağış toplamak vakif sayılmaz; fakat

onlarla hüseyniyeler¹ için gerekli olan eşyaların satın alınarak kullanılmak üzere hüseyniyelere yerleştirilmesiyle fiilî vakıf gerçekleşmiş olur ve vakıf akdini okumaya gerek kalmaz.

VAKFEDEN KİŞİNİN ŞARTLARI

Soru 904: Vakfetmeye zorlanan bir kişinin yaptığı vakıf sahih midir?

Cevap: Eğer insan vakfetmeye zorlanırsa, daha sonra onu geçerli kılacak izni vermediği sürece vakıf sahih olmaz; sonradan vakfı geçerli kılmasının da vakfın sahih olması için yeterli olup olmayacağı şüphelidir.

Soru 905: Zerdüştilerden bir grup bir hastahane yaptırarak onu hayır yolunda kullanılması için bin yıllığına vakfetmişlerdir. İmamiye fıkhında vakfın kural ve şartları göz önünde bulundurulduğunda, şimdiki vakıf yöneticisinin, vakıf belgesinde "Hastahanenin geliri gide-rinden fazla olursa, bu fazlalıkla yatak satın alınarak hastahanenin mevcut yatakları artırılmalıdır." diye kaydedilen şarta aykırı davranması caiz midir?

Cevap: Müslümanların yaptığı vakfın sahih olduğu yerlerde kitap ehli olsun veya olmasın gayrimüslimlerin yaptığı vakıf da sahihtir; dolayısıyla hayır yolunda kullanılması için hastaneyi bin yıl vakfetmek, her ne kadar sonu kesik bir vakıfısa da, şer'an bu vakfın sahih olmasının bir sakıncası yoktur. Netice itibariyle vakıf yöneticisinin, vakfedenin şartlarına uyması farzdır ve bu ko-

1- [İslâm büyükleri için anma ve matem merasimlerinin, çeşitli dinî etkinliklerin düzenlendiği mekânlara verilen ad. Tekke olarak da adlandırılabilen bu yerlere "Hüseyniye" adının verilmesi, bu mekânlarda daha çok İmam Hüseyin (a.s) ve Kerbelâ şehitlerine matem merasimleri düzenlendiği içindir.]

nuda ihmalkârlık yapmaya ve şartların dışına çıkmaya hakkı yoktur.

VAKIF YÖNETİCİSİNİN ŞARTLARI

Soru 906: Vakfeden kişi veya hâkim tarafından atanan vakıf mütevellisinin (yöneticisinin), vakıf işlerini yürütmesi karşılığında kendisine ücret alması veya kendisinin yerine vakıf işlerini yürütmesi için vekil olarak tuttuğu başka birine ücret vermesi caiz midir?

Cevap: Vakıf mütevellisi (yöneticisi), ister vakfeden kişi tarafından atanmış olsun, ister hâkim tarafından, vakfeden kişi, ona vakıf işlerini yürütmesi karşılığında bir ücret belirlememişse, vakfın gelirinden yaptığı işin emsaline verilen ücreti alabilir.

Soru 907: Özel Hukuk Mahkemesi, vakıf mütevellisinin işlerini denetlemesi için vakıf yöneticisinin yanına emin bir kişi tayin etmiştir. Vakıf yöneticisinin kendisinden sonra vakfa yönetici tayin etme hakkı öngörül-müşse, acaba bu durumda mahkeme tarafından atanan bu kişiye danışıp onayını almadan yönetici tayin edebilir mi?

Cevap: Eğer vakfın şer'î mütevellisinin (yöneticisinin) işlerini denetlemesi için mahkeme tarafından verilen emin atama kararı, yöneticinin vakıf yönetimiyle ilgili bütün işlerini, hatta kendisinden sonra vakfa yönetici tayin etmesini de kapsıyorsa, bu durumda kendisinden sonraki yöneticiyi tayin etmede denetleyici emin kişiye danışmadan kendi başına hareket etme hakkı yoktur.

Soru 908: Bir camiye komşu ev ve arsa sahipleri camiye genişletmek için mülklerinin bir bölümünü camiye bağışlamışlar. Cuma imamı da âlimlerle istişare ettikten sonra bu arazinin vakıf olduğuna dair müstakil bir vak-

fiye düzenlenmesine karar vermiş, araziyi camiye bağışlayanlar da buna muvafakat etmişlerdir; fakat camii ilk yaptıran kişi buna razı olmuyor ve vakfın tamamının yöneticisi olmak için yeni arazinin vakfının da eski vakfın vakfiyesine kaydedilmesini istiyor; acaba onun böyle bir şeye hakkı var mı ve isteğini kabul etmek zorunlu mudur?

Cevap: Camiye yeni ilhak edilen araziye vakfetmek, ona vakfiye düzenlemek ve özel yönetici tayin etmek, yeni vakfedenlerin yetkisindedir ve önceki yöneticinin buna engel olmaya hakkı yoktur.

Soru 909: Hüseyniye vakfı tamamlandıktan sonra yöneticileri bir iç tüzük yazar, ancak tüzüğün bazı maddeleri vakfın gerekleriyle çelişirse, şer'an bu maddelere göre davranmak caiz midir?

Cevap: Vakıf yöneticilerinin, iç tüzükte vakfın gerekleriyle çelişen bir kural koyma hakları yoktur ve şer'an o kurala göre amel etmek caiz değildir.

Soru 910: Vakıf için atanan yöneticiler birkaç kişi olursa, yönetim işlerinde bazılarının diğerlerinin görüşünü almadan tek başına hareket etmesi şer'an sahih midir? Eğer vakıf işlerini yürütmek konusunda yöneticiler arasında görüş ayrılığı çıkarsa, her birinin kendi görüşüne göre davranması caiz midir, yoksa bu konuda hepsinin şer'î hâkime mi müracaat etmesi gerekir?

Cevap: Vakfeden kişi, vakıf yönetimini mutlak olarak onlara devretmişse ve onların bazılarının ve hatta çoğunluğunun müstakil olduğunu gösteren bir belirti ve delil de yoksa, bu durumda vakıf işlerinin tümünün ve hatta bir kısmının idaresinde onlardan hiçbiri ve hatta çoğunluğu müstakil davranamaz; aksine vakıf işlerinin idaresinde aralarında istişare ederek ortak bir karara varmalıdırlar. Aralarında ihtilâf çıktığı takdirde, onları

ortak bir görüş etrafında toplaması için şer'î hâkime müracaat etmeleri farzdır.

Soru 911: Vakıf yöneticilerinden bazılarının ötekileri azletmesi şer'an sahih midir?

Cevap: Bu iş şer'an sahih değildir ve yönetici olarak atanırken kendisine böyle bir yetki verilmeyen birinin, yönetimde olan başka birini yönetimden almasıyla o kişi azledilmiş olmaz.

Soru 912: Eğer yöneticilerden bazıları diğer yöneticilerin vakfa ihanet ettiğini iddia ederek yönetimden alınmalarında ısrar ederlerse, bu konuda şer'an hüküm nedir?

Cevap: Vakfa ihanetle suçladıkları kişilerin durumunun açıklığa kavuşması için şer'î hâkime müracaat etmeleri gerekir.

Soru 913: Eğer bir kimse, bir gayrimenkulü umumun hayrına vakfederek yönetimini hayatta olduğu müddetçe kendisine, ölümünden sonra da büyük oğluna bırakır ve vakfın yönetimi konusunda ona özel birtakım yetkiler verirse, bu durumda Vakıflar ve Hayır İşler Müdürlüğü'nün yöneticinin yetkilerinin tamamını veya bir kısmını ondan almaya hakkı var mıdır?

Cevap: Vakfeden kişi tarafından atanan yönetici vakfı yönetme yetkilerini aşmadıkça, vakfeden kişinin vakıf akdinde belirttiği üzere, vakıf işlerinin idare yetkisi ona aittir ve onun vakfeden kişinin vakıf akdinde belirttiği yetkilerini değiştirmek şer'an sahih değildir.

Soru 914: Bir kimse camiye bir arsa vakfetmiş ve onun yönetimini nesilden nesle kendi soyundan gelenlere, nesli bittikten sonra da o camide beş vakit günlük namazları kıldıran imama bırakmıştır. Bu karar üzerine yöneticinin nesli tükendikten sonra vakıf yönetimini

camide bir süredir günlük namazları kıldırın âlim üstlendi. Fakat şimdi o âlim kalp krizi geçirdiği için orada cemaat namazı kıldırma gücüne sahip değildir. Bu nedenle şimdi Cemaat İmamları Şurası bu camide imamlık yapması için başka bir âlim tayin etmiştir. Bu durumda acaba önceki âlim vakfın yönetiminden alınmış olur mu, yoksa cemaat namazı kıldırması için bir vekil veya temsilci tayin ederek vakfın yöneticiliğinde kalma hakkı var mıdır?

Cevap: Eğer o âlim, beş vakitlik günlük namazlarda o camide cemaat imamı olması vasfıyla vakfın yönetimine getirilmişse, şimdi hastalanması sebebiyle veya herhangi başka bir nedenle o camide namaz kıldırılmıyorsa, vakfın yönetimi kendiliğinden onun yetkisinden çıkar.

Soru 915: Bir şahıs, geliri Resulullah'ın (s.a.a) so-yundan gelen seyyitlere yardım edilmek ve yas merasimleri düzenlenmesi gibi bazı özel hayır işlerde harcanmak üzere emlakini vakfetmiştir. Şimdi vakfın gelirlerinden sayılan kira fiyatlarının yüksek olmasına rağmen bazı kurumlar veya kişiler, imkânlarının olmayışı veya başka kültürel, siyasî, içtimaî ve dinî sebeplerle o vakfedilmiş mülkü çok düşük bir fiyata kiralamak istiyorlar. Bu durumda acaba Vakıf Müdürlüğü'nün vakfi günlük fiyatından düşük bir fiyata kiraya vermesi caiz midir?

Cevap: Vakfın şer'î yöneticisinin ve vakıf işlerini yürüten sorumlunun, vakfi kiraya vermede ve kira miktarını belirlemede vakfın çıkar ve maslahatını gözetmesi farzdır. Dolayısıyla kira miktarının indirilmesi, kiracının özel durumu veya o mülk üzerinde yapılacak iş önemi itibariyle vakfın çıkar ve maslahatına uygunsa, bu-nun sakıncası yoktur; aksi durumda caiz değildir.

Soru 916: Rahmetli İmam Humeyni'nin görüşüne göre, caminin yöneticisi olmaz. Acaba bu hüküm; vaaz, irşat ve ahkâm tebliği toplantıları düzenlemek için camiye vakfedilen emlâki da içerir mi? Eğer içerirse, camilerden birçoğunun vakfedilmiş emlâki ve bu emlâkin sürekli kanunî ve şer'î yöneticileri bulunduğu ve Vakıflar Müdürlüğü'nün de onlara yönetici vasfıyla baktığı dikkate alındığında, acaba vakfedilmiş bu emlâkin yöneticilerinin yönetimi terk etmeleri ve onların idaresi görevini yerine getirmekten kaçınmaları caiz midir? Oysa İmam Humeyni (r.a) bir soruya verdiği cevapta, yöneticinin vakıf yönetimini bırakamayacağını, vakfeden kişinin belirlediği kurallara uygun davranması gerektiğini ve bu konuda müsamaha etmesinin caiz olmadığını belirtiyor.

Cevap: Caminin yöneticisinin olamayacağı hükmü, caminin kendisine ait olup camilerin çıkarları için vakfedilen vakıfları kapsamaz; bu durumda ahkâm tebliği, vaaz, irşat vs. için camiye yapılan vakıfları kapsamayacağı açıktır. Dolayısıyla ister özel vakıflara, ister genel vakıflara, hatta caminin eşyaları, ışıklandırılması, suyu ve temizliği gibi ihtiyaçları gidermek için vakfedilen mülke de yönetici tayin etmenin sakıncası yoktur ve atanan yönetici bu vakıfların yönetimini bırakamaz, aksine bu iş için bir kişiyi vekil tutmakla da olsa vakfeden kişinin vakıf akdinde belirlediği hususlara uygun olarak vakıf işlerini idare etmesi gerekir ve hiç kimsenin ona vakıf yönetiminde engel olma ve ona baskı yapma hakkı yoktur.

Soru 917: Vakfın şer'î yöneticisinin dışında başka birisinin vakıf işlerine karışarak vakıf işlerine müdahale etmesi, vakıfta tasarruf etmesi ve vakıf akdinde belirtilen şartları değiştirerek yöneticiyi güç durumda bırakması caiz midir? Ve acaba bu şahsın vakfın yöneticisinin

den, vakfedilen araziyi onun uygun görmediği birine vermesini istemesi caiz midir?

Cevap: Vakıf işlerini, vakfeden kişinin vakıf akdinde belirttiği şartlara uygun olarak idare etmek, sadece vakfın özel şer'î yöneticisine aittir. Vakfın vakfeden kişi tarafından atanan özel bir yöneticisi olmaması durumunda ise, vakıf işlerinin idaresi Müslümanların hâkimine aittir ve başkalarının bu işe müdahale etme hakkı yoktur; nitekim vakfın şer'î yöneticisinin de vakfın yönünü ve vakıf akdinde belirtilen şartlarını değiştirmeye hakkı yoktur.

Soru 918: Vakfeden kişi vakfı denetlemesi için birini tayin eder ve onu Müslümanların veliyy-i emri dışında hiç kimsenin bu görevden azledemeyeceğini şart koşarsa, acaba o kimse kendisini bu işten azledebilir mi?

Cevap: Vakıf denetleyicisinin denetleme görevini kabul ettikten sonra kendisini bu görevden azletmesi caiz değildir; nitekim bu iş vakıf yöneticisi için de caiz değildir.

Soru 919: Bir bölümü özel ve diğer bölümü de genel olan bir vakıf var; vakfeden kişi, bu vakfın yönetimini şöyle belirtmiştir: "Her birinin ölümünden sonra vakıf işlerini, birinci kuşağın ikinci kuşağa öncelikli olması kaydıyla, nesilden nesle erkek evlâtların en büyüğü, en liyakatlı ve en yetkini üstlenecektir." Bu durumda eğer aynı kuşak içinde bu şartlara sahip olan erkek evlât, vakfın yönetimini üstlenmekten kaçınarak kendisinden daha liyakatlı ve daha yetkin gördüğü küçük evlâdın yönetimine muvafakat ederse, acaba küçük olan evlâdın, diğer şartlara da sahipse, bu vakfın yönetimini üstlenmesi caiz midir?

Cevap: Yönetim şartlarına sahip olan kişi yönetimi kabul etmeyebilir; fakat kabul etmişse ihtiyat gereği ken-

disini azletmesi caiz değildir; ama, vakıf işlerinin idaresi için güvenilir ve liyakatli birini vekil etmesinin sakıncası yoktur. Bunun gibi birinci kuşaktan yönetim şartlarına sahip olan bir kişi bulunduğu ve vakıf yönetimini kabul ettiği sürece, sonraki kuşaktan birinin vakıf işlerinin yönetimini üstlenmesi caiz değildir.

Soru 920: Yönetim şartlarına sahip olmaları durumunda yönetimi üstlenebilecek olan mevkufun aleyhlerinden bazıları, şer'î hâkime müracaat ederek kendilerini yönetime atmasını isterler; fakat yöneticilik şartlarına sahip olmadıkları için hâkim onların bu isteklerini kabul etmez. Acaba onların, yaş bakımından kendilerinden küçük olmasından dolayı şartlara sahip olan kişinin yönetime tayin edilmesine karşı çıkmaları caiz midir?

Cevap: Yöneticilik şartlarına sahip olmayan birinin yönetime geçme ve şartlara sahip olan kişinin bu göreve tayin edilmesine karşı çıkma hakkı yoktur.

Soru 921: Vakıf işlerine atanan kişi, herhangi bir sebeple vakfı idare etmede kusur ve ihmalkârlık gösterirse, onu yönetimden alarak yerine başkasını tayin etmek caiz midir?

Cevap: Sırf vakıf işlerinin idaresinde kusur edip ihmalkâr davranmak, yöneticiyi yönetimden alarak yerine başkasını tayin etmek için şer'î bir ruhsat olamaz; bu durumda onu vakıf işlerini idare etmeye zorlaması için şer'î hâkime müracaat etmek gerekir. Eğer onu zorlamak mümkün olmazsa, ondan, vakıf işlerini idare etmesi için liyakatli birini kendisine vekil seçmesi istenir veya hâkim onun yanına güvenilir bir kişi verir.

Soru 922: Ehlibeyt İmamlarının (selâm üzerlerine olsun) evlâtlarının (imamzadelerin) çeşitli köy, kasaba ve şehirlerinde bulunan türbeleri, özel vakıf olmadıkları

gibi, asırlardan beri belli yöneticileri de bulunmamaktadır. Bu türbelerin korunması, onarımı, tadilatı, halk tarafından yapılan teberru ve nezirleri toplama gibi işleri üstlenme ve tasarrufta bulunma yetkisi kime aittir? Ve acaba bir kimse, eskiden beri cenazelerin defnedildiği bir mezarlık olan imam evlâtlarının türbe ve haremeleri arazisinin mülkiyetinin kendisine ait olduğunu iddia edebilir mi?

Cevap: Özel bir yöneticisi olmayan mübarek türbelerin ve genel vakıfların yönetiminden Müslümanların şer'î hâkimi ve emir sahibi sorumludur ve bu yönetim şimdi veliyy-i fakihin Vakıflar ve Hayır İşler Kurumu'ndaki temsilcisine verilmiştir. Eskiden beri Müslümanların cenazelerinin defnedilmesi için kullanılan türbe ve harem avluları arazisi genel vakıf hükmündedir; ancak hâkim nezdinde şer'î yolla aksinin ispatlanması müstesna.

Soru 923: Vakıftan yararlanan ve tümü Müslüman olan kişilerin, Vakıflar Müdürlüğü'ne, Müslüman olmayan birini vakıf yöneticisi olarak tayin edilmesi için taahhütleri caiz midir?

Cevap: Müslümanlara ait bir vakfın, Müslüman olmayan kimse tarafından yönetilmesi caiz değildir.

Soru 924: Vakfeden kişi tarafından vakıf yönetimine atanan ve atanmayan kişiler kimlerdir? Vakfeden kişi vakfın yönetimine belli bir kişiyi tayin eder ve kendisinden sonraki yöneticinin tayinini de ona bırakırsa, acaba birinci yöneticinin kendisinden sonra vakıf yöneticisi olarak tayin ettiği kişi de [vakfeden kişi tarafından] atanmış yönetici sayılır mı?

Cevap: Vakfeden kişi tarafından atanan yönetici, vakfeden kişinin vakıf akdinde yönetici olarak tayin ettiği kişidir. Eğer vakfeden kişi vakıf akdinde yönetici

tayinini kendisi tarafından atanan yöneticiye bırakmışsa, bu durumda onun kendisinden sonraki yöneticiyi tayin etmesinin sakıncası yoktur ve onun vakıf yöneticisi olarak tayin ettiği kişi, vakfeden kişi tarafından yönetime geçirilen kişi hükmündedir.

Soru 925: Vakıf yöneticisinin, vakıf yönetimini Vakıflar ve Hayır İşler Müdürlüğü'ne devretmesi caiz midir?

Cevap: Vakıf yöneticisinin bunu yapması caiz değildir; fakat vakıf işleriyle uğraşmaları için Vakıflar Müdürlüğü'nü veya başka bir şahsı vakıf işlerinin takibi için vekil tayin etmesinin sakıncası yoktur.

Soru 926: Mahkeme, vakıf işlerinin idaresinde kusur etmekle suçlanan vakıf yöneticisinin uygulamalarını gözetim ve denetim altında tutması için güvenilir birini tayin eder ve vakıf yöneticisi kendisine yöneltilen suçlamalardan aklanıldıktan sonra da ölür. Acaba bu durumda denetleyici güvenilir kişinin, bu göreve mahkeme tarafından atanmasından birkaç yıl önce vakfın asıl yöneticisinin aldığı karar ve uygulamaları onaylayıp geçerli kılmak veya iptal ve feshetmek suretiyle müdahale etme ve görüş yürütme hakkı var mıdır, yoksa sorumluluk ve denetim hakkı, sadece denetleyici tayin olduğu andan yöneticinin ölümüne kadar mıdır? Yöneticinin aklanmasından şimdiye kadar denetleyici kişinin denetiminden alınmadığı dikkate alındığında, acaba yöneticinin kendisine yöneltilen suçlamalardan aklanmasıyla denetleyici kişinin sorumluluk ve yetkisi sona erer mi, yoksa denetleyicinin sorumluluk ve yetkisinin son bulması için mahkeme tarafından görevinden alınması mı gerekir?

Cevap: Eğer şer'î yöneticinin yanına güvenilir bir kişinin verilmesi, vakıf işlerinin idaresi konusunda ona yöneltilen suçlamalardan dolayı ise, bu durumda sadece

belirlenen konularla ilgili olarak gözetim ve denetimde bulunabilir. Suçlanan yöneticinin aklanması ve ithamlardan kurtulmasıyla denetleyicinin denetim konusundaki yetkisi sona erer. Ve yine önceki yöneticinin ölümünden sonra vakıf yönetiminin başkasına geçmesiyle, mezkur güvenilir kişi vakıf işlerine ve vakfın yeni yöneticisinin uygulamalarına müdahale edemez.

VAKFEDİLEN ŞEYİN ŞARTLARI

Soru 927: Bir grup insan, bir ev satın alıp hüseyniye-ye çevirmek amacıyla hayırsever insanlardan yardım toplarsa, acaba onların bu amaçla para toplamaları, evi hüseyniye olarak vakfetme hakkına sahip olmaları için yeterli midir, yoksa bu konuda bağış sahiplerinden vekâlet almaları mı gerekir? Vakıfta, vakfeden kişinin, vak-fettiği şeyin sahibi veya sahibi hükmünde olması şart olduğundan ve yardım toplayanların ise topladıkları bağışların sahibi olmadıkları dikkate alınır, acaba vakfetme hakkına sahip olmaları için bağış toplamaları, bağışların sahibi hükmünde olmaları için yeterli midir?

Cevap: Eğer hayırsever kişiler tarafından evi satın aldıktan sonra onu hüseyniye olarak vakfetmeye vekil iseler, bu durumda bağış sahiplerine vekâleten vakıf akdini okumaları sahihtir.

Soru 928: Oluşumlarında insanın rolü bulunmayan ve anayasada belirtildiği üzere enfalden sayılan tabii meralar ve ormanlar vakfedilebilirler mi?

Cevap: Vakfın sahih olması için vakfedilen şeyin vakfeden kişinin şer'an özel mülkü olması şarttır. Dolayısıyla tabii meralar ve ormanlar enfal ve umumî mallardan olup hiç kimsenin özel mülkü olmadığından herhangi bir kimsenin onları vakfetmesi doğru değildir.

Soru 929: Ziraî bir tarlanın müşa (ifraz edilmemiş) hissesini satın alarak resmen oğlunun adına geçiren bir kimse, oğlu için satın aldığı bu tarlayı vakfetmesi caiz midir?

Cevap: Mülkün sırf birinin adına kaydedilmesi, adına geçirilen kişinin şer'î mülkiyetinin ölçüsü değildir; dolayısıyla eğer babası tarlayı oğlu için satın alıp onun adına kaydettikten sonra onu oğluna hibe etmişse ve hibe sahih bir şekilde teslim alınmışsa, artık onun maliki olmadığı için onu vakfedemez. Fakat sadece tapusunu oğlunun adına geçirmişse ve tarla kendisinin mülkiyetinde kalmışsa, bu durumda tarla şer'an onun mülkü olduğundan onu vakfedebilir.

Soru 930: Eğer Petrol Şirketi ve Şehir Arsaları Kurumu yetkilileri, ellerindeki bazı arsaları cami ve dinî ilimler medreseleri inşa edilmesi için ayırır ve vakıf akdi okunmasından sonra teslim etme ve teslim alma da tamamlanırsa, acaba bu arsalar vakfedilmiş sayılır mı ve bunlara vakıf hükmü uygulanır mı?

Cevap: Bu arsalar eğer devletin umumî mallarından olup belli bir yerde kullanılacakları belirlenmişse cami veya medrese olarak vakfedilemezler; fakat devletin, Petrol Şirketi'nin ya da Şehir Arsaları Kurumu'nun yetkisinde bulunan ve hiç kimsenin mülkü olmayan mevat¹ arazilerdence, bu durumda, ilgili makamların izniyle onları cami veya ilmî medrese vb. yaparak ihya etmenin sakıncası yoktur.

Soru 931: Belediye bazı emlâkini kamu yararına vakfedebilir mi?

Cevap: Bu konu, belediyenin kanunî yetkilerine ve

1- [Mevat, işlenmemiş veya işlendikten sonra tekrar harabeye dönüşmüş boş ve sahihsiz arazi demektir.]

o mülkün özelliklerine bağlıdır; dolayısıyla eğer belediyenin sağlık ocağı, hastane ve cami gibi şehrin kamu yararına hizmetlere ayırması kanunen caiz olan emlakten olursa bunun sakıncası yoktur; fakat belediye-ye ait işlerde kullanılması için tahsis edilen emlakten ise, bunları vakfetmeye hakkı yoktur.

MEVKUFUN ALEYHİN (ADINA VAKIF YAPILANIN) ŞARTLARI

Soru 932: Şehir Arsa Kurumu'ndan aldıkları bir arsa üzerinde cami inşa eden bir bölgenin halkı, sonra bu camiyi umumî olarak mı yoksa özel olarak mı vakfetmeleri konusunda görüş ayrılığına düşerler; bazıları onun özel vakıf olarak kaydedilmesi gerektiğini savunurken, diğer bazıları da yapımında halkın tümünün iştirak ettiğini göz önünde bulundurarak onun umumî vakıf olması gerektiğini ileri sürerler; bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Cami, umumî vakıflardan olduğu için belli bir cemaat veya taife adına vakfedilemez; fakat isim konulurken herhangi bir münasebetle onu bir şahıs veya bir grupla ilişkilendirmenin sakıncası yoktur. Ancak cami inşasına katkıda bulunan müminlerin bu konuda ihtilâf etmeleri uygun değildir.

Soru 933: Sapık bir fırkanın reisi, emlakini bu fırkaya vakfetmiştir. Vakfın sahih olması için vakıf edilen amacın meşru olması şart olduğundan ve bu sapık fırkanın hedef, inanç ve amellerinin saptırıcı, bozguncu ve batıl olduğu dikkate alınırca, acaba bu vakıf sahih midir ve bu mallardan bu fırkanın yararına yararlanılması caiz midir?

Cevap: Eğer mülkün vakfedildiği amacın haram ve günaha teşvik ve yardım örneklerinden olduğu ispatlanırsa, bu durumda böyle bir vakıf batıldır ve bu mallar-

dan şer'an haram olan yollarda yararlanmak sahih değildir.

VAKFİYE İBARELERİ

Soru 934: Mahallelilerin kullanması için hüseyniye inşa edilen mahalle ahalisinin ve yas merasimlerine katılanların, hüseyniyenin vakfiyesinin maddelerini yorumlamak hususunda müdahale hakları var mıdır?

Cevap: Eğer ortada açık olmayan, özet ve genel bir anlatım varsa, vakfın kayıt ve şartlarından maksadın ne olduğunu anlamak için durum ve söylemle ilgili karinelere veya örfe baş vurmak gerekir; hiç kimse vakfın şartlarını kendi görüşüne göre yorumlayamaz.

Soru 935: Dinî ilimler öğretmek ve öğrenmek için vakfedilen bir yerde öğretim görmekte olan öğrenciler bulunmasına rağmen oranın öğrencisi olmayan sıradan insanların ve yolcularla misafirlerin oranının imkânlarından yararlanmaları caiz midir?

Cevap: Eğer o yer sırf dinî ilimler öğrencileri için veya sadece orada dinî ilimler dersi vermek ve öğrenmek için vakfedilmişse, başkalarının oradan yararlanması caiz değildir.

Soru 936: Vakfiyede şöyle bir cümle geçer: "Vakıf akdinde, ahali arasından bir kurulun Eminler Kurulu (idare organı) olarak seçilmesi şart koşulmuştur." Acaba bu cümle seçmenleri belirler mi? Ve eğer bu cümle seçmenleri belirlemiyorsa, bu durumda Eminler Kurulu'nu kimlerin seçmesi gerekir?

Cevap: Bu cümlenin zahiri, Eminler Kurulu seçimine ahalinin genelinin katılması gerektiğini gösteriyor.

Soru 937: Eğer mevkufun aleyhler arasında yaşça en

büyük olan erkek çocuğun vakıf yöneticiliği için onların "en liyakatlı ve en yetkini" olması da şart koşulmuşsa, acaba kişinin liyakat ve yetkinliğinin de ispatlanması gerekir mi, yoksa salâhiyet ve yetkinlikte esas, yaşça en büyük olmak mıdır?

Cevap: Yöneticilik için koşulan bütün şartları haiz olduğu kesin olarak bilinmelidir.

Soru 938: Bir şahıs emlâkını Muharrem ayı vs.de İmam Hüseyin'e (a.s) yas merasimi düzenlenmesi için vakfetmiş, onun yönetimini kendisinden sonra nesilden nesile evlâtlarına ve emlâkin gelirinin üçte birini de yöneticiye tahsis etmiştir. Eğer bir zaman vakfeden kişinin birinci, ikinci ve üçüncü tabakadan kız ve erkek çocukları olursa, acaba hepsi vakıf yönetimine ortak olurlar mı ve böylece yönetici için tahsisi edilen geliri aralarında bölüşmeleri mi gerekir? Eğer bu geliri aralarında bölüşmeleri gerekiyorsa, acaba kızlarla erkekler arasında eşit olarak mı bölüşülür, yoksa fark mı gözetilir?

Cevap: Eğer miras tabakalarına göre sıranın gözetilmesinin ve önceki neslin sonrakine önceliğinin istendiğine dair hiçbir karine ve belirti yoksa, bu durumda her zamanda mevcut tabakaların tümü vakfı ortak ve eşit olarak yönetirler ve yönetici için belirlenen gelir, kızlarla erkekler arasında fark gözetilmeksizin eşit olarak paylaşılır.

Soru 939: Eğer vakfeden kişi, kendisinden sonra vakfın yönetimini mutlak olarak âlimlere ve müçtehitlere bırakırsa, acaba bu durumda müçtehit olmayan bir âlim yönetimi üstlenebilir mi?

Cevap: Vakfeden kişinin âlimlerden maksadının sadece müçtehitler olduğu ispatlanmadıkça, içtihat derecesine ulaşmasa da bir din âliminin vakfın yönetimini üstlenmesinin sakıncası yoktur.

VAKIF HÜKÜMLERİ

Soru 940: Bir grup, vakıf özel yöneticisinden izin almaksızın, merkez camii medresesiyle camiye bitişik olan hüseyniyenin mutfağı arasındaki kütüphaneyi yı-kıp camiye eklemişlerdir. Acaba onların yaptığı bu iş sahih midir? Ve acaba orada namaz kılmak caiz midir?

Cevap: Kütüphane yerinin sadece kütüphane için vakfedildiği ispatlanırsa, bu durumda hiç kimse onu de-ğiştirip camiye dönüştüremez; orada namaz kılmak da caiz değildir; kütüphaneyi yıkan kimseye onu eski hâli-ne getirmesi farzdır; fakat özel olarak kütüphane için vakfedildiği ispatlanmazsa, orada namaz kılmanın sa-kıncası yoktur.

Soru 941: Bir yerin geçici bir süre için, örneğin on yıllığına cami olarak vakfedilmesi ve bu müddet bittik-ten sonra tekrar vakfeden kişinin veya onun mirasçılarını-ın mülkiyetine geçmesi caiz midir?

Cevap: Bu iş geçici vakıf olarak sahih değildir ve bununla cami olma unvanı da gerçekleşmez; fakat o mekânın belli bir zamana kadar namaz kılanlar için tah-sis edilmesinin sakıncası yoktur.

Soru 942: Bölge halkının cenazelerini defnetmeye ye-terli yeri olmayan mezarlığın yanında vakfedilmiş bir arsa bulunmaktadır. Mezarlık için uygun bir konumda bulunan bu arsanın mezarlığa dönüştürülmesi caiz mi-dir?

Cevap: Cenazelerin defnedilmesi dışında bir amaçla vakfedilmiş olan bir yeri bedeli ödenmeksizin mezarlık yapmak caiz değildir; fakat kazanç sağlamak için vak-fedilmişse, bu durumda şer'î yöneticisi, oraya cenaze defnedilmesini vakfın yararına ve maslahatına uygun görürse, bu iş için kiraya verebilir.

Soru 943: Bazı vakıf arsaları yol genişletme, yol açma, umumî parklar ve kamu binaları inşa etme projeleri içerisinde yer almaları dolayısıyla, bazı resmî kuruluşlarca vakıfların şer'î yöneticilerinden izin alınmaksızın ve vakfın ücreti ve kirası ödenmeksizin müsadere edilmiştir. Acaba resmî dairelerin bu teşebbüsü caiz midir? Yine bu vakıflarda tasarrufta bulunanların onun bedelini veya değerini ödemeleri gerekir mi? Ve acaba tasarruf edenlerin tasarruf anından itibaren tasarruflarının emsalinin ücretini mi ödemeleri gerekir? Acaba resmî kuruluşlarca vakıfların değeri veya karşılığında başka bir şey verilirken şer'î hâkimden izin almak gerekir mi, yoksa Vakıflar Müdürlüğü'nün veya vakıf yöneticisinin vakfın bedeli veya değeri konusunda vakfın yarar ve çıkarlarını gözетerek onlarla anlaşması yeterli midir?

Cevap: Herhangi bir kimsenin, vakıfların şer'î yöneticisinden izin almadan onda tasarruf etmesi caiz değildir. Bunun gibi eğer kazanç getirmesi amacıyla yapılan vakıf türünden ise, ancak vakıf yöneticisinden kiralandıktan sonra onda tasarruf etmek caizdir. Yine vakfedildiği yönde yararlanılması mümkün olan vakfı satmak veya başka bir şeye dönüştürmek caiz değildir; bu esnada eğer birisi vakfı zayı ederse, onu karşılamakla yükümlüdür ve eğer şer'î yöneticisinden kiralamadan vakıfta tasarruf eder ve ondan yararlırsa, bu durumda onun emsalinin ücretini ödemekle yükümlü olur ve vakıf yönünde harcaması için emsalinin ücretini vakfın şer'î yöneticisine vermesi farzdır. Bu konuda özel kişiler ve kamu kuruluşları arasında hiçbir fark yoktur. Vakıf yöneticisinin, vakıfların çıkar ve menfaatini gözетerek hâkime müracaat etmeksizin vakıflarda tasarruf eden veya onları zayı eden kişilerle ücret veya vakıfların bedeli üzerinde anlaşması caizdir.

Soru 944: Vakfedilen bir arsanın sadece hayvanların geçmesi için uygun olan bir yolu vardır. Şimdi etrafında evler yapılması nedeniyle [insanların da geçmesini sağlayacak şekilde] yolu genişletmek gerekiyor. Acaba bu yolu, yarısı şahsî emlakten ve yarısı da vakfedilen yerden olmak üzere eşit bir şekilde iki taraftan genişletmek caiz midir? Eğer caiz değilse, acaba yolu genişletmek için vakfın yöneticisinden yerin bu miktarını kiralamak caiz midir?

Cevap: Gerekli bir zaruret veya vakıftan yararlanabilmek için vakfın kendisinin yola ihtiyacı olması dışında, vakfı geçit ve yola dönüştürmek caiz değildir; ancak kazanç sağlamaya yönelik vakıf arsasını vakfın çıkarlarını gözeterek yol genişletmek için kiralamanın sakıncası yoktur.

Soru 945: Yirmi yıl önce bir arsa, cenazelerini defnetmeleri için bir bölge ahalisine vakfedilmiştir. Vakfeden kişi, vakfın yöneticiliğini kendisine ve kendisinden sonra da vakfiyede adını kaydettiği o şehirdeki âlimlerden birine bırakmış ve bu âlimin ölümünden sonra da yöneticinin nasıl seçileceğini belirlemiştir. Acaba vakfın şimdiki yöneticisinin, vakfı veya vakfın bazı şartlarını değiştirmeye ya da ona başka şartlar eklemeye hakkı var mıdır? Eğer bu değişiklik, örneğin arsanın araba parkına tahsis edilmesi gibi vakfedildiği amacı değiştirirse, acaba bu durumda vakfın mevzusu hâlâ geçerli sayılır mı?

Cevap: Vakfın teslim alınmasıyla şer'an gerçekleşip geçerli olmasından sonra vakfeden kişinin veya yöneticisinin vakfı değiştirmesi ve başka bir şeye dönüştürmesi ve yine vakfın bazı şartlarını değiştirmesi ve ona yeni şartlar eklemesi caiz değildir; vakfın önceki durumundan değiştirilmesiyle de o şey vakıf olmaktan çıkmaz.

Soru 946: Bir kimse dükkanını camiye bağlı bir karz-1 hasen¹ fonu kurulması için vakfetmiştir. Bu adamın ölümünden sonra yıllardan beri kapalı olan bu dükkan şimdi yıkılmaya yüz tutmuştur; acaba bu dükkandan başka amaçlar için yararlanmak caiz midir?

Cevap: Eğer karz-1 hasen fonu kurulması için dükkanın vakfı tamamlanmış ve şimdilik o cami için karz-1 hasan fonu kurmaya gerek duyulmuyorsa, bu durumda başka camilere ait karz-1 hasen sandıklarının bu mekândan yararlanmalarının sakıncası yoktur.

Soru 947: Bir kimse bir tarlayı su hissesiyle birlikte belli bir camide muharrem veya safer aylarının gecelerinin birinde İmam Hüseyin (a.s) ve İmam Ali'nin (a.s) şehadet gecesinde mersiye okunması (gelirini bu ağıt merasimlerinde harcamak) için vakfeder. Daha sonra mirasçılarında birine bu yeri, üzerinde hastane yapılması için Sağlık Bakanlığı'na vermesini vasiyet eder; bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Bir vakfı, menfaat vakfından (kazanç sağlamak için yapılan vakıf) intifa vakfına (bir işte yararlanmak için yapılan vakıf) dönüştürmek caiz değildir; fakat vakfın maslahatına uygun olması şartıyla gelirini vakıf doğrultusunda harcamak gayesiyle o yer üzerinde hastahane yapılması için kiraya verilmesinin sakıncası yoktur.

Soru 948: Vakfedilen araziler üzerinde musalla² veya hüseyniye inşa edilmesi caiz midir?

Cevap: Vakfedilen araziler, cami veya hüseyniye vs.

1- [Karz-1 hasen: Faizsiz olarak verilen borç.]

2- [Musalla: Sözcük anlamı namaz kılınan yer olan musalla, daha çok cuma, bayram ve cenaze namazları kılmaya mahsus açık geniş yerlere denir.]

olarak yeniden vakfedilemez ve hiç kimsenin bu yerleri musalla veya halkın ihtiyaç duyduğu umumî bir kurum inşa edilmesi için karşılık almaksızın bırakması câiz değildir. Fakat bu arazi üzerinde musalla, okul veya hüseyniye yapılması için şer'î yöneticisi tarafından kiraya verilmesinin sakıncası yoktur; mezkur arazilerin kira gelirini ise, vakfiyede belirlenmiş amaçlar için kullanmak gerekir.

Soru 949: Umumî (genel) vakıf ve hususî (özel) vakıf ne anlama gelir? Bazıları hususî vakfı, vakfeden kişinin maksadının aksine değiştirmenin ve onu özel mülke dönüştürmenin caiz olduğunu ileri sürerler; acaba bu sahîh midir?

Cevap: Vakıfta umumîyet (genellik) ve hususiyet (özellik) mevkufun aleyhlere, yani vakfedilen kimselere göredir. Dolayısıyla hususî vakıf belli bir kişi veya kişilere yönelik vakıftır; kendi evlâtlarına veya örneğin, "Ahmet'le soyundan gelenlere..." yapılan vakıf gibi. Umumî vakıf ise camiler, dinlenme yerleri, medreseler vb. umumî maslahat ve amaçlara yönelik vakıftır. Üçüncü bir vakıf türü de fakirlere, yetimlere, hastalara ve yolda kalanlara vb. genel sınıflara yönelik vakıflardır. Bu üç vakıf türünün vakıf olmaları açısından aralarında fark yoktur; ama hüküm ve sonuçları bakımından farklıdırlar. Örneğin, umumî maslahat ve amaçlara yönelik vakıfta ve yine genel sınıflara yönelik vakıfta vakfın bir kimse tarafından kabul edilmesi ve vakıf akdi okunurken mevkufun aleyhlerden birisinin varlığı şart değildir; hâlbuki hususî vakıfta bunlar şarttır. Nitekim camiler, okullar, mezarlıklar ve köprüler gibi umumî amaç ve maslahatlara yönelik vakıflar intifa (yararlanma) şeklinde yapılan vakıflar olup, hiçbir durumda ve hatta yıkılıp tahrip olsalar bile satılmaları caiz değildir. Ancak hususî vakıf ve genel sınıflara yönelik vakıf,

menfaat, yani kazanç sağlamak için yapılan vakıflar olup, bunların bazı istisnâî durumlarda satılması ve değiştirilmesi caizdir.

Soru 950: Camiye vakfedilmiş 1884 yılına ait el yazması bir Kur'ân nüshası bakımsızlıktan yıpranıp yok olmak üzeredir; acaba bu kutsal ve değerli eseri ciltlemek ve korumak için şer'î izne gerek var mıdır?

Cevap: Kur'ân-ı Kerim'i ciltlemek, cilt ve yapraklarını ıslâh ederek aynı camide saklamak için şer'î hâkimden özel izin almaya gerek yoktur.

Soru 951: Vakfı gasp etmek ve vakıfta vakıf amacı dışında tasarruf etmek onun emsalinin ücretini karşılamayı gerektirir mi? Yine vakıf binasının yıkılması veya vakıf arsasının caddeye dönüştürülmesi gibi vakfı yok etmeye yönelik davranışlar, onun benzerini veya değerini karşılamayı gerektirir mi?

Cevap: Bir insanın evlâtlarına yaptığı vakıf gibi hususi vakıfta ve yine kazanç elde etmek için yapılan umumî vakıfta, vakfı gasp etmek ve onda vakıf amacı dışında tasarruf etmek veya birincisinde mevkufun aleyhlerin ve ikincisinde ise şer'î yöneticisinin izni olmaksızın gasp veya tasarruf etmek, vakfedilen şeyin kendisini ve menfaatini karşılama yükümlülüğünü gerektirir. Dolayısıyla kullanılan ve kullanılmayan menfaatlerinin kar-şılığını ve yine eğer bizzat kendisi mevcutsa, vakfedilen şeyin kendisini ve eğer kişinin elinde veya fiiliyle zayi olmuşsa, vakfedilen şeyin karşılığını vermesi farzdır ve menfaatlerinin karşılığının vakıf amacıyla ve vakfedilen şeyin karşılığının ise zayi edilen vakfın benzerini almada harcanması gerekir. Camiler, okullar, misafirhaneler, köprüler ve mezarlıklar gibi mevkufun aleyhlerin faydalanması için umumî amaçlara veya genel sınıflara yönelik yaralanma amaçlı umumî

vakıflarda ise, eğer birisi bunları gasp ederek bunlardan amaçlanan menfaatlerin dışında yararlanırsa, medrese, misafirhane ve hamam gibi şeylerde tasarruflarının emsalinin ücretini vermelidir; fakat cami, mezarlık, türbe ve köprü gibi şeylerde emsalinin ücretini vermesi gerekmez. Eğer bu gibi vakıfların kendisini yok ederse, onların benzerini veya değerini vermek suretiyle karşılığını vermesi ve onun da yok edilen vakfın benzerinin temin edilmesinde harcanması zorunludur.

Soru 952: Bir kimse mülkünü bir köyde İmam Hüseyin'e (a.s) yas merasimleri düzenlenmesi için vakfetmiştir. Fakat vakıf yöneticisi şimdi vakfiyede kaydedilen köyde yas merasimi düzenleyebilmek durumunda değildir; acaba vakıf yöneticisinin kendi oturduğu şehirde yas meclisi düzenlemesi caiz midir?

Cevap: Eğer vakıf, sadece o köyde yas merasimi düzenlenmesi için yapılmışsa, bu durumda orada bir kişiyi vekil tutmakla da olsa o köyde vakfı yerine getirmek mümkün olduğu sürece onu başka bir yere aktaramaz; aksine o köyde yas merasimleri düzenlemesi için kendi yerine birini görevlendirmesi farzdır.

Soru 953: Cami komşularının, elektrik parasını fazlasıyla cami yetkililerine ödemek şartıyla caminin elektriğinden inşa hâlindeki kendilerine ait bina demirlerini kaynak yapmak için yararlanmaları caiz midir? Aynı şekilde cami yetkililerinin cami elektriğinden yararlanılmasına izin vermeleri caiz midir?

Cevap: Cami elektriğinden şahsî işler için yararlanılması ve cami yetkililerinin de böyle bir izin veremeleri caiz değildir.

Soru 954: Uzun yıllardan beri halkın genelinin yararlandığı vakfedilmiş su kaynağından acaba çeşitli yerlere veya özel evlere boru çekmek caiz midir?

Cevap: Bu su kaynağından boru çekilmesi vakfı değiştirmez veya bu iş vakfin amacını açmaz ve öteki mevkufun aleyhlerin o kaynağın suyundan yararlanmalarına engel olmazsa, sakıncası yoktur; aksi durumda caiz değildir.

Soru 955: Bir tarla dinî ilimler öğrencilerinin yararlanması ve mersiye merasimi tertiplemek için vakfedilmiştir. Bu tarla köyün ana yolu kenarında yer almıştır. şimdi köy halkı bu tarlanın öte yanında oranın bir kısmını içine alacak başka bir yol daha açmak istiyor; bu yolun açılmasının arsanın değerini artıracacağı farz edilirse, bu iş caiz midir?

Cevap: Vakfedilmiş tarla üzerinde tasarrufta bulunmak veya onu yola dönüştürmek için, sırf değerinin artması şer'î bir ruhsat oluşturmaz.

Soru 956: Birisi caminin yakınındaki bir evini caminin cemaat imamının oturması için vakfetmiştir. Fakat cami imamının ailesinin kalabalık olduğundan, gelip gidenlerin çokluğundan ve başka sebeplerden dolayı bu ev cami imamının kalması için uygun değildir. Diğer taraftan cami imamının kendisine ait evinin tamire ihtiyacı olup yaptırmak için borçlanmıştır. Acaba imamın vakfedilmiş evi kiraya vererek gelirini oturduğu evin borçlarını ödemek için veya onu tamir etmek için harcaması caiz midir?

Cevap: Eğer ev, mevkufun aleyhlerin sadece kendisinden yararlanması (intifa vakfı) şeklinde cami imamının oturması için vakfedilmişe, bu durumda gelirini oturduğu evin borçlarını ödemek ve onun tamirinde kullanmak için de olsa şer'an onu kiraya veremez. Vakfedilmiş ev, küçüklüğünden dolayı eğer ailesinin oturması, misafirlerin ve gelip gidenlerin ağırlanması için yeterli değilse, günün bazı saatlerinde müracaat edenleri

ağırlamak için orayı kullanılabilir veya oturması için başka bir caminin cemaat imamına verebilir.

Soru 957: Kafilelerin dinlenmesi amacıyla kiraya verilen bir kervansarayın binası vakıftır ve kervansarayın karşısındaki caminin imamı da bu vakfın şimdiki yöneticisidir. Mesele ayrıntılarıyla dakik bir şekilde müçtehitlere anlatılmadığı için bu bina yıkılarak yerine hüseyiniye inşa edilmiştir; acaba bu yerin geliri, değişiklik öncesindeki gibi devam eder mi?

Cevap: Menfaat vakfı (gelirinden yararlanan vakıf) olan kervansarayı intifa' vakfı (kendisinden yararlanan vakıf) olan hüseyiniyeye dönüştürmek caiz değildir. Kervansaray binasının kafilelere ve yolculara kiraya verilerek gelirinin vakfeden kişinin istediği yönde harcanması için eski hâline dönüştürülmesi farzdır. Fakat vakfın şer'î yöneticisi, vakfın dinî şiar ve ilkelerin yüceltilmesi doğrultusunda kullanılması amacıyla kiraya verilmesini ve gelirinin de vakıf yönünde harcanmasını vakfın kısa ve uzun süreli maslahatı için uygun görürse, onun bu işi yapması caizdir.

Soru 958: Cami avlusu arsası üzerinde inşa edilmiş cami dükkanının hava parasını satmak caiz midir?

Cevap: Cami avlusu üzerinde inşa edilmiş dükkan şer'an caiz olan bir şekilde yapılmışsa, bu iş, vakfın şer'î yöneticisinin vakfın çıkar ve maslahatını gözeterek izin vermesi durumunda mubahtır. Aksi durumda dükkanın yıkılarak yerini daha önce olduğu gibi cami avlusuna katmak farzdır.

Soru 959: Bazı kamu ve özel kuruluşlar, barajlar, elektrik santralleri ve umumî parklar yapmak gibi teknik işler ve projeler nedeniyle bazen vakfedilmiş arazileri kullanmak zorunda kalıyorlar; acaba bu projeleri uygulayanın şer'an vakfın ücretini veya karşılığını vermesi gerekir mi?

Cevap: Özel vakıflarda, vakfı kiralamak veya satın almak için mevkufun aleyhlere müracaat etmek gerekir. Fakat gelirinin vakıf yönünde harcanması için umumî sınıflara yönelik menfaat vakıflarında ise, tasarruf yapmak için onları vakfın şer'î yöneticisinden kiralayıp, vakıf yönünde harcaması için kira ücretini yöneticiye ödemek gerekir. Bu tür vakıflarda yapılan tasarruflar vakfın aynını yok etmek hükmünde olursa, kaybı karşılama zorunluluğuna sebep olur ve tasarruf eden kişinin, gelirinin vakıf yönünde harcanması amacıyla başka bir mülk satın alıp birinci vakfın yerine vakfetmesi için vakıf belisini vakfın yöneticisine vermesi bir zorunluluktur.

Soru 960: Bir kimse, birkaç yıl önce inşaat hâlindeki bir dükkanı kiralar ve o zaman hava parasını ödeyerek sahibinin izniyle dükkanın kendi kira ücretiyle yapımını tamamlar ve kira süresi içerisinde resmî senetle binanın yarısını sahibinden satın alır; şimdi ise mezkur binanın vakıf olduğu iddia ediliyor ve vakıf yöneticisi hava parasının yeniden ödenmesi gerektiğini ileri sürüyor, bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Eğer bina arsasının vakıf olduğu ispatlanır veya kiracının kendisi bunu itiraf ederse, bu durumda kiracının vakfedilmiş binanın arsasıyla ilgili olarak mülkiyet iddiasında bulunan kişiden aldığı izin ve hakların hiçbir itibarı yoktur; bu binada tasarruflarının devam etmesi için vakfın şer'î yöneticisiyle yeni bir sözleşme yapması gerekir ve kendi parasını malikiyet iddiasında bulunan kişiden geri alabilir.

Soru 961: Bir yerin vakıf olduğu bilinir, fakat hangi amaca yönelik olduğu bilinmezse, o arazide oturanların ve ziraat yapanların ne yapması gerekiyor?

Cevap: Eğer vakfedilen yerin özel bir yöneticisi varsa, onda tasarruf edenlerin yöneticiye müracaat

ederek araziyi ondan kiralamaları gerekir. Fakat özel bir yöneticisi yoksa, bu durumda onun yöneticisi şer'î hâkimdir; dolayısıyla orada tasarruf edenlerin şer'î hâkime müracaat etmeleri gerekir. Birkaç konuda harcanma ihtimali olan vakıf gelirinin hangisinde harcama yapılacağına gelince; eğer bu ihtimaller seyitler, fakirler, ulema ve belli bir şehrin halkı gibi birbirleriyle çelişmeyen ihtimallerse, bu durumda, gelirleri harcanması gerektiğine kesin inanılan kişilere harcanmalıdır. Ama ihtimaller birbirleriyle çelişirse, bu durumda eğer belli şeyler arasında sınırlıysa, harcanması gereken yeri kur'a çekimiyle belirlemek gerekir ve eğer ihtimal sınırlı olmayan şeyler arasında olursa, duruma bakılır: Eğer unvan ve kişiler sınırlı olmazlarsa, örneğin herhangi bir soydan gelenlere vakfedildiği bilinir, fakat onların sınırlı olmayan kişilerden hangisinin soyu olduğu bilinmezse, böyle bir durumda vakfın gelirleri meçhul'ul-malik (sahibi bilinmeyen) hükmünde olup onları fakirlere sadaka vermek gerekir. Ama ihtimaller sınırlı olmayan amaçlara yönelikse, örneğin camiye mi, türbeye mi, köprüye mi, yoksa ziyaretçilere yardım için mi vakfedildiğinden şüphe edilirse, böyle bir durumda gelirlerin ihtimallerden dışarı çıkmaması şartıyla hayır işlerde harcanması gerekir.

Soru 962: Uzun zamandan beridir ahali tarafından mezarlık olarak kullanılan ve içinde bir imamzâdenin de defnedilmiş olduğu bir arazi var. Otuz yıl önce cenazelerin yıkanması için orada bir yer yapıldı; fakat bu arazinin, cenazelerin defnedilmesi için mi, yoksa orada defnedilmiş olan imamzâdenin türbesi için mi vakfedildiği bilinmiyor. Ve yine orada cenaze yıkanması için yapılan binanın meşru olup olmadığını da bilmiyoruz. Dolayısıyla, ahalinin cenazelerini bu binada yıkamaları caiz olur mu?

Cevap: Vakıf amacına ters düştüğü bilinmedikçe, önceden olduğu gibi ahalinin cenazelerini o binada yıkamaları ve yine türbenin avlusuna ait olan o arazide cenazelerini defnetmeleri caizdir.

Soru 963: Bölgemizde, halkın, ekip biçtiği ve ağaçlandırdığı bazı arazilerin halk arasında bölgedeki imamzadelerden birinin türbesine vakfedildiği ve vakıf yöneticisinin de orada oturan seyitler olduğu yönünde yaygın bir söylenti var. Fakat bu arazinin vakıf olduğuna dair hiçbir senet yoktur. Sadece bu arazinin vakıf olduğunu gösteren bir senet olduğu, ancak daha sonra bir yangında yok olduğu denilmektedir. Hatta önceki yönetim (Şah) döneminde halkın bu arazinin bölüştürülmesine engel olmak için vakıf olduğuna tanıklık ettiği bile söylenmektedir. Bazıları da seyitleri seven bölge valilerinden birinin kendi döneminde arazileri, vergiden muaf tutulmak için seyitlere vakfettiğini dile getirmektedir; bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Vakfın ispatlanması için yazılı bir belgenin olması şart değildir. Vakfın ispatlanması için, onu elinde bulundurup tasarruf edenlerin veya onların ölümünden sonra mirasçılarının onun vakıf olduğunu itiraf etmeleri veya daha önce o mülke vakıf muamelesi yapıldığının anlaşılması veya iki adil kişinin onun vakıf olduğuna şahadet etmesi ya da güven verecek şekilde vakıf oluşunun meşhur olması yeterlidir. Dolayısıyla bu delillerden biriyle vakıf olduğu ispatlanırsa, onun vakıf olduğuna hükmedilir; aksi durumda onu elinde bulundurarak onda tasarruf edenin mülkü olduğuna hükmedilir.

Soru 964: Bir mülkün vakıf olduğuna dair beş yüz sene öncesine ait bir vakfiye bulundu; şimdi bu mülkün vakıf olduğuna hükmedilebilir mi?

Cevap: Sırf vakıf belgesinin varlığı, içeriğinin doğ-

ruluğu güven vermediği sürece vakıf için şer'î bir delil olamaz; fakat o mülkün vakıf olduğu ilim veya güvence verecek şekilde halk ve özellikle yaşlılar arasında yaygın olursa veya onu elinde bulunduran kişi bunu ikrar ederse veya daha önce ona vakıf muamelesi yapıldığı anlaşılırsa, bu durumda onun vakıf olduğuna hükmedilir; her hâlükârda zamanın geçmesi vakfedilen mülkün vakıf olmaktan çıkmasına neden olmaz.

Soru 965: Babamdan bir su kanalının üç hissesini miras aldım ve babamın satın almış olduğu bu hissenin gerçekte 15 hissesi vakıf olan 100 hisseden üçü olduğunu yeni öğrendim. Fakat bu üç hissenin vakıftan mı, yoksa satıcının kendi malından mı olduğu belli değil; bu konuda ne yapmam gerekiyor? Acaba babamın yaptığı bu muamele batıl mıdır ve ben hâlâ hayatta olan birinci satıcıdan parayı geri alabilir miyim?

Cevap: Eğer satıcı satış anında ortak sudan sattığı miktara şer'an malik idiyse ve kendisinin sahip olduğu hisseyi mi, yoksa vakıfla ortak olduğu malı mı sattığı bilinmezse, bu durumda muamelenin sıhhatine, müşterinin mala sahip olduğuna ve mirasın mirasçılara intikalinin doğruluğuna hükmedilir.

Soru 966: Ulemadan birisi tarla ve bağ gibi mal varlığından bir bölümünü özel vakıfla vakfetmiş, bu doğrultuda bir belge düzenleyerek vakfın bütün şartlarını yerine getirdiğini, şer'î vakıf akdini de okuduğunu bildirmiş ve bu vakfiyeyi ilim ehlerinden on kişi de imzalamıştır; acaba elde bulunan bu vakfiyeyle bu malların vakfediliğine hükmedilir mi?

Cevap: Onun vakıf akdini okumasıyla birlikte vakfedilen malı mevkufun aleyhlere veya vakfın şer'î yöneticisine teslim ettiği ve aktardığı da ispatlanırsa, bu vakfın sıhhat ve gerekliliğine hükmedilir.

Soru 967: Sağlık Müdürlüğü'ne, üzerinde sağlık ocağı veya hastane yapılması için bir arsa hediye edilmiştir. Fakat Sağlık Müdürlüğü'ndeki yetkililer şimdiye kadar orada sağlık ocağı veya hastane yapma teşebbüsünde bulunmamışlardır; acaba vakfeden kişinin arsayı geri alması caiz midir? Vakfın gerçekleşmesi için arsayı Sağlık Müdürlüğü yetkililerine teslim etmek yeterli midir, yoksa orada bina yapmaları da şart mıdır?

Cevap: Arsa sahibi vakıf işlemlerini şer'î bir şekilde tamamladıktan sonra eğer onu vakfın şer'î yöneticilerine aktarmak anlamında Sağlık Müdürlüğü yetkililerine teslim etmişse, bu durumda bundan vazgeçmesi ve geri istemesi caiz değildir. Fakat bunlardan biri gerçekleşmemişse, bu durumda arsayı onlardan geri alabilir.

Soru 968: Bir kimse cami inşa edilmesi için arsasını bölgenin din âlimi ve iki adil şahit huzurunda vakfetmiştir. Bir süre sonra bazı kişiler o arsayı ele geçirerek üzerinde kendilerine ev yapmışlardır. Bu durumda onların ve yöneticinin yükümlülüğü nedir?

Cevap: Vakıf akdi okunduktan sonra vakfeden kişinin izniyle arsanın teslim işlemi gerçekleşmişse, orada vakfın bütün hükümleri uygulanır ve başkalarının o arsa üzerinde kendileri için ev yapmaları gasp hükmündedir; yapılan binaları yıkmaları, arsayı boşaltmaları ve onu şer'î yöneticisine teslim etmeleri farzdır; aksi durumda (vakıf işlemi şer'an gerçekleşmemişse) arsa şer'î sahibinin mülkiyetinde kalır ve başkalarının onda tasarruf etmesi sahibinin iznine bağlıdır.

Soru 969: Bir kimse seksen sene önce bir arsa satın almış, ölümünden sonra ise mirasçıları o arsa üzerinde birkaç muamele yapmış ve birinci müşteriden satın alanlar öldükten sonra bu yer onların mirasçılarına geçmiştir. Son kuşak da onu kırk yıl önce resmen kendi

adlarına geçirmiş ve resmî tapu belgesi aldıktan sonra arsa üzerinde kendileri için evler yapmışlardır. Şimdi bir kişi bu arsanın, ilk sahibinin çocuklarına vakfedildiğini ve onların bu arsayı satmaya hakları olmadığını iddia ediyor; oysa geçen seksen sene boyunca hiç kimse böyle bir iddiada bulunmamış, bu arsanın vakıf olduğuna dair yazılı bir belge görülmemiş ve hiç kimse buna ta-nıklık etmemiştir; bu durumda arsanın şimdiki sahiplerinin ne yapması gerekir?

Cevap: O arsanın vakıf olduğu ve satılmasının caiz olmadığı iddiasında bulunan kişi bu iddiasını muteber bir yolla ispatlamadıkça, bu arsa üzerinde yapılan muamelelerin sıhhatine ve o arsanın, şimdi elinde bulunduran ve onda tasarruf edenlerin mülkü olduğuna hükmedilir.

Soru 970: Vakfedilmiş bir arazide üç su kuyusu bulunmaktadır. Birkaç yıldan beri süren kuraklık nedeniyle belediye vakfın şer'î yöneticisinden bu çeşmelerden ikisini ahalinin içme suyunu temin etmek için kiralamıştır. Bölgedeki talebelere ve vakfedenin evlâtlarına vakfedilen üçüncü çeşmenin suyu ise çekilip kurmuş ve onun suyuyla sulanan araziler kıraça dönüşmüştür. Şimdi Şehir Arazi Dairesi bu yerlerin kıraç yerler olduğunu iddia ediyor; acaba bu yerler birkaç yıl ekilmediği için kıraç yerlerden mi sayılır?

Cevap: Vakfedilen arazi birkaç yıl ekilmese bile, ekilmediği için vakıf olmaktan çıkmaz.

Soru 971: İmam Rıza'nın (a.s) mukaddes türbesine vakfedilen bazı arazilerin alanı içerisinde mera ve orman da bulunmaktadır. Bazı yetkili kuruluşlar, mera ve ormanlarla ilgili kanunlara dayanarak bu mera ve ormanlara enfal hükmünü uygulamışlardır. Acaba vakfedilen emlak alanındaki bu mera ve ormanlara vakıf alanındaki diğer araziler gibi vakıf hükümleri uygulanır mı ve onlara vakıf muamelesi yapılması farz mıdır?

Cevap: Vakfedilmiş arazinin etrafındaki orman ve meralar eğer vakıf alanından sayılıyorsa, bu durumda vakıf hükmünde olup vakfa tâbidirler, onlara enfal ve umumî mallar hükmü uygulanmaz. Vakıf alanının ve miktarının teşhisinde ise, bölgenin örfüne ve bu konuda uzman kişilerin görüşüne başvurulması gerekir.

Soru 972: Birkaç arsa kırk yıl önce yetimlerin korunması ve idaresi için vakfedilmiş ve o zamandan beri aynı amaçla vakıf devam etmiştir; Vakıflar Müdürlüğü tarafından onaylanmış belli bir yöneticisi de bulunmaktadır. Fakat son zamanlarda bu arazinin üç yüz seneden beri vakıf olduğunu gösteren ve orijinal eski belge üzerinden istinsah edildiği iddia edilen âdî bir belge ortaya çıkmış. Daha eski olduğu iddia edilen vakıf belgesinin orijinalinin mevcut olmadığı, mevcut âdî nüshanın ise noksan olduğu, onda yöneticinin tayin edilmediği ve geçmişte oraya vakıf muamelesi yapıldığına dair bir belirti bulunmadığı ve özellikle de onu elinde bulunduran ve onda tasarruf edenlerin bunu inkâr ettikleri ve daha önce vakıf olduğunun meşhur olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, acaba böyle bir belge yetimhane yapılması doğrultusundaki yeni vakfın gereğini yerine getirmeye engel olabilir mi?

Cevap: İster aslı olsun, ister aslından kopya edilmiş olsun sadece bir vakıf belgesinin varlığı için şer'î bir delil oluşturmaz. Dolayısıyla önceki vakıf muteber bir delille ispatlanmadığı sürece şimdi uygulanmakta olan yeni vakfın sıhhatine, geçerliliğine ve ona uymanın caizliğine hükmedilir.

Soru 973: Bir kişinin Seyyid'uş-Şüheda (İmam Hüseyin -a.s-) adına hüseyniye yapılması için vakfettiği köyün umumî yola dönüştürülmüş hüseyniye arsasından şimdi sadece 42 metrekare kalmıştır; bu miktar arsanın

hükmü nedir? Acaba vakfeden kişinin onu tekrar kendi mülküne geçirmesi caiz midir?

Cevap: Arsanın yola dönüştürülmesi eğer şer'î bir şekilde vakıf akdinin okunup vakıf yöneticisine veya vakıf amacına teslim edildikten sonra gerçekleşmişse, vakfedilen yerden geri kalan bölüm vakıf olarak kalır ve vakfeden kişinin onu geri alması caiz değildir; aksi durumda o yer vakfeden kişinin mülkiyetinde olup ona aittir.

Soru 974: Mirasta hissesi olan bazı mirasçılarının onun tamamını vakfetmeleri caiz midir? Ve acaba vakıf akdinin sadece onlar adına yapılması sahih midir?

Cevap: Onların, mirastan sadece kendi hisselerine düşeni vakfetmeleri sahihtir. Fakat öteki mirasçılarının hisseleriyle ilgili vakıf fuzulî olup sıhhati onların iznine bağlıdır.

Soru 975: Bir kimse, bir arsayı oğullarına vakfetmiş, ama onun ölümünden sonra Vakıflar Müdürlüğü mezkur yerin vakıf niteliğine dikkat etmeksizin vakfı onun kızları ve oğulları adına kaydetmiştir; acaba bu kayıt işlemi mezkur yerden yararlanmada kızlarının oğullarına ortak olmasına sebep oluşturur mu?

Cevap: Vakfedilen yerin sırf Vakıflar Müdürlüğü'nce kızların adına da kaydedilmesi, kız evlâtların vakıfta erkek evlâtlarla ortak olmaları için yeterli değildir. Dolayısıyla, eğer yerin sadece erkek evlâtlara vakfedildiği ispatlanırsa, bu durumda vakıf sadece onlara ait olur.

Soru 976: Su yolu üzerindeki bir mülk yüz sene önce umum yararına vakfedilmiş ve mevkuf arazilerin satışının batıl olduğuna dair kanuna binaen, o mülkün vakıf olduğuna dair resmî bir senet düzenlenmiştir. Fakat şimdi

devlet bu yerden maden taşları çıkararak yararlanmaktadır; acaba bu yer enfalden mi sayılır, yoksa vakıf mıdır?

Cevap: Eğer oranın şer'î bir şekilde vakfedildiği ispatlanırsa, özel veya kamu sektörünün o yeri mülkiyetine geçirmesi caiz değildir; yer vakıf olarak kalır ve ona vakfın bütün hükümleri uygulanır.

Soru 977: Bir eğitim merkezi binasında laboratuvar odası olarak kullanılan bir oda var ki, geçmiş senelerde bitişiğindeki mezarlıktan ayrılan bu odanın arsası mezkur mezarlığa aittir. Bitişikteki arsanın hâlâ mezarlık olarak kullanıldığı dikkate alındığında, bu laboratuvar odasında namaz kılan öğretmen ve öğrencilerle ilgili hükmü açıklar mısınız?

Cevap: Laboratuvar odasının bulunduğu arsanın, cenazelerin defnedilmesi için vakfedildiği ispatlanmadıkça, orada kılınan namaz ve diğer tasarrufların sakıncası yoktur. Fakat muteber bir delille laboratuvar odası yerinin sadece cenazelerin defnedilmesi için vakfedildiği ispatlanırsa, bu durumda onu eski hâline çevirmek, cenazelerin defnedilmesi için boşaltmak farzdır; orada sonradan yapılan binaların gasp olduğuna hükmedilir ve orada namaz kılmak sahih değildir.

Soru 978: Aynı kişiler tarafından vakfedilmiş ve ayrı kimselerin yararına sunulmuş, fakat birbirine bitişik iki vakıf dükkan var. Her iki dükkanı da kiralayan kişi bunların birisinden diğerine veya özel geçidine kapı açabilir mi?

Cevap: Bir vakıftan yararlanmak ve tasarrufta bulunmak, öteki vakfın yararına da olsa, vakfın şartlarına uygun ve yöneticisinin izniyle olmalıdır. Birbirine yakın veya bitişik iki vakfın da kiracısı olan kimse, sırf ötekinin de vakıf olduğu gerekçesiyle vakıfların birin-

den diğerine kapı veya yol açarak onun üzerinde tasarruf hakkına sahip değildir.

Soru 979: Bazı merkez ve evlerdeki sanat eseri, antika kitapların yok olma tehlikesiyle karşı karşıya oldukları ve korunmalarının zor olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu kitapların ilk vakıf hâllerinin korunması şartıyla şehir merkez kütüphanesine aktarılması ve kütüphanenin bir bölümünün bu merkezlerin tasarrufuna bırakılması önerilmektedir; acaba bu iş caiz midir?

Cevap: Vakfedilen bu sanat eseri, antika ve değerli kitaplardan belli bir yerde yararlanılmasının şart koşulduğu anlaşılırsa, kitapları herhangi bir yolla zayi olmaksızın koruyarak bu şarta uymak mümkün olduğu sürece, onları özel yerlerinden başka bir yere aktarmak caiz değildir; aksi durumda onları yerlerinden çıkararak korunacaklarına emin olunan başka bir yere aktarmanın sakıncası yoktur.

Soru 980: Mera ve otlak olmaktan başka bir işe yaramayan bir arazinin sahibi onu mukaddes mekânlara (türbelere) vakfetmiştir. Vakfın yöneticisi ise bu yerin bir bölümünü birkaç kişiye kiraya vermiş, kiracılar da bu yerin hayvan otlatması için uygun olmayan bir bölümünde yavaş yavaş ev yapmış ve ziraat için uygun olan bölümlerini de tarlaya ve meyve bahçesine dönüştürmüşlerdir. Şimdi: 1) Tabii meranın, enfal ve umumî mallardan olduğu dikkate alındığında, bu arazinin vakfi sahih midir ve hâlihazırda ona vakıf hükmü uygulanabilir mi? 2) Otlakta kiracıların çabalarıyla değişiklikler ve düzeltmeler yapılarak eskisinden çok daha iyi bir hâle getirildiği dikkate alındığında, onların vermesi gereken ücretin miktarı ne kadardır? 3) Kiracıların faaliyetleri sonucu ihya edilen ve meydana getirilen tarla ve bahçelerle birlikte bu arazinin nasıl kiraya verilmesi gerekir?

Acaba kira ücreti olarak otlak ücreti mi, yoksa tarla ve bahçe ücreti mi ödenmelidir?

Cevap: Vakıf olduğu ispatlandıktan sonra, otlak arazilerinin vakfedildiği zaman enfalden olduğu ve vakfeden kişinin şer'î mülkü olmadığı ispatlanmadığı sürece vakfedilmelerinin şer'an sahih olduğuna hükmedilir ve kiracıların orayı tarlaya, bahçeye ve oturmak için mesken yerine dönüştürmeleriyle vakıf olmaktan çıkmaz; eğer kiracılar, vakfedilen yeri şer'î yöneticiden kiralandıktan sonra onda tasarruf yapmışlarsa, yerin kira sözleşmesinde belirtilen ücretini, vakıf yönünde harcanması için yöneticiye vermeleri farzdır. Fakat şer'î yöneticisinden kiralamadan önce yerde tasarruf yapmışlarsa, bu durumda kiracılar tasarruf ettikleri süre için adilane fiyat üzere emsalinin ücretini vermeleri gerekir. Ancak bu arazinin vakfedildiği zaman esasen kıraç ve enfal yerleri olduğu ve vakfeden kişinin şer'î mülkü olmadığı ispatlanırsa, bu durumda onun vakfî şer'an batıldır ve kiracıların kanun ve kurallara göre orada ihya ettikleri tarla, bahçe ve mesken yerleri vs. şer'an onlara aittir. Kıraç olarak eski hâlinde kalan araziler ise, tabii servetlerden ve enfalden olup kullanımı İslâm devletinin yetkisindedir.

Soru 981: İfraz edilmemiş bir mülkte sadece altıda bir hissesi olan bir kadın başka çiftçilerle ortak olmasına rağmen o mülkün tamamını vakfediyor. Vakıflar Müdürlüğü'nün müdahalesinden dolayı bu iş ahali için -ahalinin evlerine malikiyet senedi verilmesine engel olması gibi- bir çok sıkıntılar doğurmuştur; acaba bu vakıf, ifraz edilmemiş ortak mülkün tamamında mı, yoksa sadece bu kadının hissesinde mi geçerlidir? Ve eğer sadece bu kadının hissesinde geçerliyse, acaba ifraz edilmemiş ortak yerin bölüştürülmeden (ifrazından) önce vakfedilmesi sahih midir? Eğer ortak yerin ifrazından

önce vakfedilmesi sahihse, bu durumda diğer ortakların ne yapması gerekiyor?

Cevap: Eğer ifrazdan (taksimden) sonra ortak hissedenden vakıf amacı için yararlanmak mümkünse, onun ifrazdan önce vakfedilmesinin şer'an sakıncası yoktur. Fakat sahibinin ortak olduğu malın tamamını vakfetmesi, diğer ortakların hisseleri açısından fuzulî ve batıldır ve ortaklar mülklerinin vakıftan ayrılması için mülkün ifrazını isteyebilirler.

Soru 982: Vakıf şartlarından vazgeçmek caiz midir? Eğer caiz ise bunun sınırı nedir? Ve acaba zamanın uzun sürmesi, vakıf şartlarını yerine getirmede etkili midir?

Cevap: Vakfeden kişinin vakıf akdinde koştuğu sahih şartları yerine getirmek imkânsız veya çok zor olmazsa, onlara aykırı hareket etmek caiz değildir ve bu konuda zamanın uzun sürmesinin bir etkisi yoktur.

Soru 983: Vakfedilen bazı arazilerin içinden, içinde maden taşları bulunan nehir veya sel kanalları geçiyor; acaba vakfedilen arazilerden geçen bu nehir ve kanallardaki maden taşları vakfa mı tâbidir?

Cevap: Vakfedilen yerlerin yanından veya vakfedilen yerlerin içinden geçen büyük umumî nehirler veya sel kanalları vakfın bir parçası değildir; ancak örfen vakfedilen arazinin alanından sayılanlara vakıf muamelesi yapılır. Vakfedilen küçük nehirlere gelince, bunların içindeki maden taşları vs.ye de vakıf muamelesi yapılması gerekir.

Soru 984: Bir dinî medrese, binasının eskimesi ve rutubet almasından dolayı kullanılmaz hâle gelmiştir. Bankaya emanet olarak yatırılan vakıf gelirleriyle bu medresenin binasını yeniden yapmak istiyoruz. Fakat inşaat

ruhsatı alıp bu parayı medresenin yeniden inşasında kullanabilmemiz için uzun bir zaman geçecek. Acaba bu süre içerisinde bu parayı bankalardan birine sermaye olarak yatırıp normal banka muamelelerine göre vakfın yararına kâr almamız caiz midir?

Cevap: Vakfın şer'î yöneticisine vakıf gelirleriyle ilgili olarak farz olan, bu gelirleri vakfın amaçları yönünde harcamasıdır. Fakat vakıf gelirlerini ancak belli bir süre sonra vakıf yönünde harcamak mümkünse ve onu vakıfta harcamak mümkün oluncaya kadar korumak, emanet olarak bankaya yatırmakla mümkün olur ve kâr hesabına yatırmak, vakfa harcanmasının gecikmesine sebep olmazsa, bu durumda şer'î sözleşmelerden biri çerçevesinde onu bankaya yatırıp vakfın yararına kârından yararlanmanın sakıncası yoktur.

Soru 985: Müslümanın Müslümanlara vakfettiği bir yeri Müslüman olmayan birisine kiraya vermek caiz midir?

Cevap: Eğer yer kazanç getirmesi için vakfedilmişse, vakfın çıkarları korunduğu takdirde onu Müslüman olmayan birine kiraya vermenin sakıncası yoktur.

Soru 986: Ulemadan biri birkaç ay önce vakfedenlerin izniyle vakfedilmiş arsaya defnedilmiştir. Şimdi bazıları, vakfedilmiş yere defnetmek caiz değildir diye itiraz etmekte; bunun hükmü nedir? Ve eğer caiz değilse, o âlimin defnedildiği vakıf yerinin karşılığı olarak bir meblağ ödendiği takdirde mesele giderilmiş olur mu?

Cevap: Eğer cenazeyi vakfedilmiş bir arsaya defnetmek o vakfın amacıyla çelişmezse, bunun sakıncası yoktur; ama cenazenin defni o vakfın amacıyla çelişirse caiz değildir ve bir cenaze eğer vakfedilmiş böyle bir yere defnedilirse, bedeni çürümeden önce mezarı açarak onu başka bir yere gömmek ihtiyata daha uygundur; an-

cak mezarı açmanın sıkıntılara yol açması veya mümin birini küçük düşürme ve saygısızlık sayılması durumu müstesna. Her hâlükârda, vakıf yerinin karşılığı olarak yer veya para vermekle sakınca giderilmez.

Soru 987: Eğer bir mülk nesilden nesle erkek evlâtlara vakfedilir ve mevkufun aleyhler herhangi bir sebeple kendi haklarından vazgeçerlerse, acaba vakıf ortadan kalkar mı? Mevcut ilk kuşak mevkufun aleyhler kendi haklarından vazgeçtikleri takdirde sonraki kuşakların hakları ve yükümlülükleri nedir? Aynı şekilde, vakfedilmiş emlâkin şer'î yöneticisinin sonraki kuşakların haklarıyla ilgili olarak ne yapması gerekiyor?

Cevap: Vakıf, mevkufun aleyhlerin kendi haklarından vazgeçmesiyle ortadan kalkmaz. Önceki kuşak mevkufun aleyhlerin kendi haklarından vazgeçmesi, sonraki kuşağın hakkı üzerinde etkili olmaz ve vakıf bununla dağılmaz. Aksine sonraki kuşak, vakıftan yararlanma sırası geldiğinde hakkının tamamını isteyebilir; hatta önceki neslin zamanında vakfın satılması için şer'î bir ruhsat olursa, vakıf satıldıktan sonra vakfedilen şeyin yerine sonraki kuşakların ondan yararlanması için başka bir mülk satın alınması farzdır. Vakıf yöneticisine de, vakfi bütün tabakalardaki mevkufun aleyhler için idare etmesi ve koruması farzdır.

Soru 988: Bir soydan gelenlere yapılan vakıfta, vakfın gelirlerinin mevkufun aleyhler arasında nasıl bölüştürüleceği bilinmezse, acaba böyle durumlarda vakfın gelirleri miras kanununa göre mi, yoksa eşit olarak mı bölüştürülür?

Cevap: Bir soydan gelenlere yapılan vakıfta, mevcut bütün mevkufun aleyhlere eşit olarak mı, yoksa miras kanunundaki gibi kızlarla erkekler arasında fark gözetilerek mi vakfedildiği bilinmezse, mevcut bütün kişilere

eşit olarak vakfedildiği kabul edilir ve gelirler her tabakadaki bütün kızlar ve erkekler arasında eşit olarak bölüştürülür.

Soru 989: Belli bir şehrin dinî ilimler medresesine ait olan vakıf gelirleri oraya gönderme imkânı olmadığından, bu gelirlerin büyük bir bölümü şimdiye kadar biriktirilmiş bulunuyor. Bu gelirleri acaba başka şehirlerdeki dinî ilimler medresesine harcamak caiz midir, yoksa onları o şehre göndermek mümkün oluncaya kadar korumak mı gerekir?

Cevap: Şer'î yöneticinin veya Vakıflar Müdürlüğü'nün vazifesi, vakıf gelirlerini toplayarak vakfın amacı doğrultusunda harcamaktır ve eğer harcanması farz olan şehre göndermek geçici olarak mümkün olmazsa, bu durumda vakfın dağılmasına, kapanmasına sebep olma-ması şartıyla gelirleri korumak ve harcanması gereken şehre göndermek mümkün oluncaya kadar beklemek farzdır; yakın gelecekte de olsa, vakıf gelirlerini söz konusu belli dinî medreseye gönderme imkânından ümit kesilirse, bu durumda onları başka şehirlerdeki dinî med-reselere harcamanın sakıncası yoktur.

HABS (ALIKOYMA)¹

Soru 990: Bir kimse, arsasını, süresi bittikten sonra kendisine dönmesi ümidiyle belli bir süre vakfedilmesi sahih olan bir şeye özgü kılmak üzere alıkoysa, acaba bu yer alıkonma süresi bittikten sonra ona geri döner mi? Ve acaba öteki emlâki gibi andan yararlanma hakkına sahip olur mu?

1- [Habs: Sözcük anlamı tutmak olan habs (hapis), terim olarak bir şahsı veya malı bir yerde alıkoymak, bir hakkı elde edebilmek için bir malı elinde tutmak anlamında kullanılır.]

Cevap: Eğer arsa, bir Şeye hapsederek alıkoyan kişinin Şer'İ mülküyŐe ve onu Şer'İ ölçölere göre alıkoymuŐsa, bu durumda alıkoymanın sıhhatine hükmedilir ve Şer'İ sonuçları arsaya uygulanır. Alıkoyma süresi bitince, mülk alıkoyan kişiye döner ve öteki malları gibi menfaatleri ve gelirleri onun olur.

Soru 991: Sahibinin, vakfedilmesi sahih olan bir Şeye ebedİ olarak özgü kılmak üzere alıkoyduğu mülkü veya ölen kişinin, gelirlerinin belirlediği yerde harcanması için ebedİ olarak aynen korunmasını vasiyet ettiği mirasının üçte birini, eğer mirasçılar miras gibi kendi aralarında bölüŐerek resmİ belgede kendi adlarına kaydederlerse veya Şer'İ izinleri olmaksızın başka birine satarlarsa, acaba buna malların, suların ve vakfedilmiş arazinin temellükü ve satımının haram olma hükmü uygulanır mı?

Cevap: Ebedİ olarak bir Şeye özgü kılınarak alıkonmuş mülk veya mirasın üçte birinin mülk edinilmesi ve satışının caiz olmayışı, vakıf hükmü gibidir ve miras olarak mirasçılar arasında bölüŐülmesi ve satışı geçersizdir.

VAKFIN SATIMI VE DEĞİŞTİRİLMESİ

Soru 992: Bir Şahıs arsalarından birini üzerinde hüseyniye yapılması için vakfetmiş ve hüseyniyenin yapımı tamamlanmıştır. Fakat ahaliden bazıları hüseyniyenin bir bölümünü camiye dönüŐürtmüş, hüseyniyede cemaat namazı kılıyorlar; acaba onların hüseyniyeyi camiye dönüŐürtmeleri caiz midir? Ve onların camiye dönüŐürdükleri yere cami hükümleri uygulanır mı?

Cevap: Hüseyniye olarak vakfedilen binayı, vakfeden kişi veya başka biri camiye dönüŐüremez; orası içinde namaz kılınmakla cami olmaz, orada cami hükümleri ve sonuçları uygulanmaz; fakat orada cemaat namazı kılmanın sakıncası yoktur.

Soru 993: Eğer bir kimse kendisine miras yoluyla ulaşmış bir arsayı birkaç yıl önce kesin bir şekilde satar, fakat daha sonra arsanın vakıf olduğu anlaşılırsa, acaba bu satış geçersiz midir? Eğer geçersiz ise, acaba satıcı arsanın şimdiki değerini mi müşteriye ödemelidir, yoksa satış zamanında müşteriden aldığı meblağı mı?

Cevap: Satılan arsanın geręekte vakıf olduğu ve satıcının onu satma hakkı bulunmadığı anlaşıldıktan sonra satış geçersizdir ve onu daha önce olduğu gibi vakıf durumuna getirmek farzdır; satıcı da arsa karşılığında müşteriden aldığı parayı ona geri vermelidir ve paranın değer kaybetmesi konusunda da farz ihtiyat gereği sulh etmeleri (anlaşmaları) gerekir.

Soru 994: Bir şahıs yaklaşık yüz sene önce mülkünü erkek evlâtlarına vakfetmiş ve vakfiyede, erkek evlâdından birinin fakirleşmesi durumunda şer'an payını diğer mevkufun aleyhlere satabileceğini kaydetmiştir. Birkaç yıl önce oğullarından bazıları kendilerine vakfedilen mülkten paylarına düşeni sattılar. Fakat son zamanlarda, "Ortada vakıf tabiri olduğu için vakfeden kişinin zikrettiği şartlar sahih değerildir; dolayısıyla bu alış veriş batıldır." deniliyor. Bu arsanın umumî vakıf değer değil de özel vakıf olduğu dikkate alındığında, acaba vakfeden kişinin vakfiyede belirttiği üzere hisselerin alış verişi caiz midir?

Cevap: Eğer vakfeden kişinin vakıf akdinde, mevkufun aleyhlerden birinin yoksullaştığında payını mevkufun aleyhlerden başka birine satabileceğini şart koştuğu ispatlanırsa, bu durumda payını mevkufun aleyhlerden başka birine satması caizdir. Dolayısıyla mevkufun aleyhlerden birinin vakıftan kendi payına düşeni fakirlik ve ihtiyacından dolayı satmasının sakıncası yoktur ve bu durumda onun satışının sıhhatine hükmedilir.

Soru 995: Eğitim Bakanlığı'na, üzerinde bir okul yapılması amacıyla bir arsa hediye ettim. Fakat istişare sonucu o arsanın parasıyla şehrin başka mahallelerinde birkaç okul yapılabileceğini öğrendikten sonra Eğitim Bakanlığı'nın gözetimi altında bu arsayı satmak ve parasının tamamını şehrin güneyinde veya mahrum bölgelerinde birkaç okulun yapımında harcamak için bakanlığa müracaat ettim; acaba bu iş caiz midir?

Cevap: Okul yapılması için arsanın, vakıf akdi okunarak ve bu işin sorumlusu ve yöneticisi unvanıyla Eğitim Bakanlığı'na teslim edilerek vakfı tamamlanmışsa, bundan sonra vakıftan dönemez, onda müdahalede bulunamaz ve tasarruf edemezsiniz; fakat Arapça dışında bir lisanla da olsa vakıf akdi okunmamışsa veya vakfı teslim etmek anlamında arsanın Eğitim Bakanlığı'na teslimi tamamlanmamışsa, bu durumda arsa hâlâ sizin mülkiyetindedir ve onu istediğiniz konuda kullanmaya yetkilisiniz.

Soru 996: İmamların (a.s) evlâtlarından (imamzadelardan) birinin türbesinin kubbesinde birbirine bitişik üç kubbe şeklinde 3 kg. altın mevcuttur. Bu altın şimdiye kadar iki defa çalınmış ve bulunarak yerine geri döndürülmüştür. Bu altının çalınma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu dikkate alındığında, acaba onu satarak parasını türbenin tamirinde ve türbeyi genişletmede kullanmak caiz midir?

Cevap: Sırf çalınma tehlikesi ve zayi olmasından korkulması, onun satılmasını ve değiştirilmesini caiz kılmaz. Fakat şer'î yöneticisi, karine ve belirtilerden bu altının türbenin tamiri ve ihtiyaçlarında kullanılması için biriktirildiğine ikna edici bir ihtimal verir veya türbenin tamire ve onarmaya zarurî bir ihtiyacı varsa ve bunu başka bir yolla temin etmek de mümkün değilse, bu durumda altını satarak parasını türbenin za-

zurî tamirinde kullanmanın sakıncası yoktur ve bu işlemin Vakıflar Müdürlüğü'nün gözetiminde yapılması da-ha uygundur.

Soru 997: Bir kimse, sularıyla birlikte tarlalarının bir bölümünü oğullarına vakfetmiştir. Fakat oğullarının sayısının çokluğu, ziraî işlerin zorluğu ve ürünlerin azlığı dolayısıyla kimse tarlayı ekmeye yanaşmıyor; dolayısıyla vakıf yakın bir gelecekte harap olmaya başlayacak ve artık oradan yararlanma imkânı olmayacaktır. Acaba bu nedenle suyuyla birlikte bu tarlayı satarak parasını hayır işlerde harcamak caiz midir?

Cevap: Vakfı, mevkufun aleyhlerden birine veya başka bir şahsa kiraya vererek gelirini vakıf amacı doğrultusunda harcamakla veya ondan yararlanma şeklini değiştirmekle de olsa, yararlanılacak ve vakıf doğrultusunda kullanılacak durumda olduğu sürece satmak ve değiştirmek caiz değildir. Ama ondan yararlanılması hiçbir şekilde mümkün değilse, onu satmak caiz olur; fakat bu durumda onun parasıyla başka bir mülk satın alarak menfaatlerini vakıf doğrultusunda harcamak şarttır.

Soru 998: Camiye bir minber vakfedilmiştir. Fakat çok yüksek olduğu için ondan yararlanmak mümkün değildir; acaba bu durumda onu uygun başka bir minbere dönüştürmek caiz midir?

Cevap: Onu şimdiki hâliyle o camide ve diğer camilerde kullanmak mümkün değilse, şeklini değiştirmenin sakıncası yoktur.

Soru 999: Vakfeden kişinin, arazi reformu kanunu uygulanırken elde ettiği ve özel vakıf yaptığı arazileri satmak caiz midir?

Cevap: Vakfeden kişi, vakfettiği zaman vakfettiği şeye malikse ve vakıf işlemi de şer'an sahih bir şekilde gerçekleşmişse, bu durumda özel vakıf olsa bile vakfeden kişinin veya başka birinin vasıtasıyla onun alım satımı ve değiştirilip başka bir şeye dönüştürülmesi sahih değildir; ancak şer'an satımı ve başka bir şeye dönüştürülmesi caiz olan özel durumlar müstesna.

Soru 1000: Babam, içinde belli sayıda hurma ağacı bulunan bir araziyi Aşura günü ve Kadir gecelerinde halka yemek verilmesi için vakfetmiştir. Şimdi mevcut ağaçların dikilişi üzerinden yaklaşık yüz sene geçmiş ve artık yararlanılamayacak duruma gelmiş bulunuyorlar. Babamın büyük oğlu, vekili ve vasisi olmam hasebiyle, acaba bu yeri satarak parasıyla babamın sadaka-i cariyesi olması için bir medrese ve hüseyniye inşa etmem caiz midir?

Cevap: Eğer arazi de vakıfısa, sırf ağaçlarının yararlanılmayacak hâle gelmesiyle onu satmak ve başka bir şeye dönüştürmek caiz değildir; bilâkis mümkün olduğu takdirde, yararlanılmayacak ağaçların gelirini harcamakla da olsa, bu ağaçların yerine, gelirlerini vakıf yönünde harcamak için o yere yeni hurma fidanları dikmek farzdır; aksi durumda ziraat veya ev yapmak için kiraya vermekle de olsa vakfedilen yerden başka bir şekilde yararlanmak ve elde edilen geliri vakıf yönünde harcamak gerekir. Genel olarak, vakfedilen yerden herhangi bir şekilde yararlanmak mümkün olduğu sürece onu satmak, satın almak ve başka bir şeye dönüştürmek caiz değildir. Ancak meyve vermeyen vakfedilmiş hurma ağacını satarak parasını mümkün surette yeni ağaçlar dikmek için harcamanın sakıncası yoktur ve eğer bu da mümkün değilse, parası vakıf amacı yönünde harcanmalıdır.

Soru 1001: Bir kimse, bir yerde cami yapılması için bir miktar demir ve kaynak malzemeleri bağışlamış ve iş bittikten sonra bunlardan bir miktarı artmıştır. Caminin diğer masraflarından dolayı borçları olduğu dikkate alındığında, acaba bu artan malzemeleri satarak parasını caminin borçlarını ödemek ve diğer ihtiyaçlarını gidermek için harcamak caiz midir?

Cevap: Eğer malzeme ve araç gereçleri bağışlayan kişi onları cami inşası için vermiş ve bu amaçla onları kendi mülkiyetinden çıkarmışsa, bu durumda başka camilerde de olsa kullanılabilir olanını satmak caiz değildir, bu malzemeler başka camilerin tamirinde kullanılmalıdır. Fakat onları bağışlayan kişi eğer sadece o caminin yapımında kullanılmasına izin vermişse, bu durumda malzemenin arta kalanı onundur ve kullanma yetkisi de ona aittir.

Soru 1002: Bir kimse kütüphanesini erkek çocuklarına vakfetmiştir. Fakat çocukları ve torunlarından hiçbiri dinî ilimler tahsil etmeye muvaffak olamadıkları için bu kütüphaneden yararlanmıyorlar. Şimdi bunların bir bölümünü güve yemiş ve geri kalan bölümü de yok olmak üzeredir; acaba bu durumda kitapları satmak caiz midir?

Cevap: Eğer kütüphane evlâtlarının dinî ilimler tahsil etmeleri ve din âlimleri arasına girmeleri ve bunun gerçekleşmesi şartına bağlı olarak vakfedilmişse, şartlı vakıf olduğu için esasen geçersizdir. Eğer onların kütüphaneden yararlanmaları için vakfetmişse ve şimdilik onların arasında bu kütüphaneden yararlanabilecek kimse yoksa ve ileride de yararlanabilmeleri ümit edilmezse, bu durumda vakıf sahihtir ve bu kütüphaneyi ondan yararlanabilecek olan kimselere bırakmaları caizdir. Yine eğer kütüphane ondan yararlanma salâhiyetine sahip kimselerin yararlanmaları için vakfedilmiş ve yönetimi

de çocuklarına bırakılmışsa, kütüphaneden yararlanmaları için bu kimselere sunmaları farzdır; her hâlükârda çocukları bu kütüphaneyi satamazlar ve şer'î yöneticinin uygun bir şekilde, vakfın zarar görmesine ve zayi olmasına engel olması gerekir.

Soru 1003: Seviyesi etrafındaki araziden yüksek olduğu için su ulaştırılmayan vakfedilmiş bir arazinin, bir süreden beri düzeltilerek ortasında toplanmış olan fazla toprakları oranın ekilmesine engel oluşturmaktadır. Acaba bu toprağı satarak parasını yerin yakınındaki imamzadelerin birinin türbesine harcamak caiz midir?

Cevap: Eğer biriktirilmiş topraklar vakfedilmiş araziden yararlanmaya engel oluyorsa, bu durumda onları oradan taşınanın, satmanın ve parasını vakıf amacı yönünde harcamanın sakıncası yoktur.

Soru 1004: Vakfedilmiş bir arsa üzerine yapılmış olan birkaç ticarethane, kiracılardan hava parası alınmaksızın kiraya verilmiştir; acaba kiracıların bu ticarethanelerin hava parasını alarak başkasına devretmeleri caiz midir? Eğer caiz ise, acaba alınan hava parası kiracıya mı aittir, yoksa vakfın gelirlerinden sayılarak vakıf amacı yönünde mi harcanması gerekir?

Cevap: Eğer vakıf yöneticisi vakfın çıkarını gözetecek hava parası hakkının satılmasına izin verirse, bunun karşılığında alınan mal vakfın gelirlerinden sayıldığı için vakıf amacı yönünde harcanması farzdır; fakat vakıf yöneticisi muameleye izin vermezse, bu durumda satış batıldır ve satıcı müşteriden aldığı parayı ona iade etmelidir. Her halükârda, hava parası hakkı olmayan kiracının onu sonraki kiracıya satarak aldığı malda herhangi bir hakkı yoktur.

MEZARLIK HÜKÜMLERİ

Soru 1005: Müslümanların umumî mezarlığını şahsî mülkiyete geçirerek orada şahsî binalar yapmanın ve onu kişilerin mülkü olarak adlarına kaydetmenin hükmü nedir? Acaba Müslümanların umumî mezarlığı vakıf hükmünde midir? Orada yapılan kişisel tasarruflar gasp mıdır? Acaba orada tasarruf eden kişiler tasarruflarının emsalinin ücretini ödemeleri gerekir mi? Ve eğer tasarruf edenler tasarruflarının emsalinin ücretini karşılamakla yükümlü iseler, bu malları nereye harcamak gerekir ve orada yapılan binaların hükmü nedir?

Cevap: Müslümanların umumî mezarlığının tapusunu üzerine almak, başlı başına mülkiyet için şer'î bir delil olamayacağı gibi, oranın gasp edildiği anlamına da gelmez. Nitekim oranın sırf ölüleri defnetmek için umumî mezarlık olması da, oranın vakfedildiğine şer'î bir delil değildir. Dolayısıyla mezarlık eğer örfen halkın ölülerini defnetmek amacıyla kullanılmak vs. için şehrin umuma ait yerlerinden sayılır veya Müslümanların ölülerini defnetmek için vakfedildiğine dair şer'î bir delil bulunursa, şimdi orada tasarruf edenlerin kişisel tasarrufları gasp ve haramdır. Dolayısıyla mezarlık arazisini terk etmeleri, üzerindeki binaları yıkmaları ve orayı eski hâline dönüştürmeleri gerekir; ama yapılan tasarrufların emsalinin ücretini karşılamakla yükümlü olmanın gerekliliği kesin değildir.

Soru 1006: Mezarlarının ömrü 35 seneye ulaşan bir

mezarlık belediye tarafından umumî parka çevrilmiş ve önceki rejim döneminde bir bölümü üzerinde birkaç bina da yapılmıştır; acaba belediye bu arazi üzerinde yeniden ihtiyaç duyduğu binalar yapabilir mi?

Cevap: Eğer mezarlık arazisi Müslüman ölülerin defnedilmesi için vakfedilmişse veya orada bina inşa edilmesi mezarların açılmasına veya ulemanın, salih ve mümin kişilerin mezarlarına saygısızlığa sebep olacaksa veya arazi halkın yararlanması için şehrin ihtiyaç duyduğu umuma ait mekânlardansa, orada tesisler yapmak ve özel tasarruflarda bulunmak, orayı değiştirmek ve başka bir şeye dönüştürmek caiz değildir; aksi durumda özü itibariyle bu işin bir sakıncası yoktur; ancak bu husustaki ilgili kanunlara uyulması gerekir.

Soru 1007: Ölülerin defnedilmesi için vakfedilmiş bir arsanın ortasında, imamzadelerden birinin türbesi de bulunmaktadır ve son zamanlarda bu mezarlığa aziz şehitlerden bir grubun cesetleri de defnedilmiştir. Gençler için uygun bir spor alanı bulunmadığı göz önünde bulundurulduğunda, acaba İslâmî adabı gözeterek mezarlıkta spor yapmaları caiz midir?

Cevap: Mezarlığı spor alanına çevirmek ve vakfedilen arazide vakıf amacı dışında tasarruf etmek caiz değildir. Yine Müslümanların ve aziz şehitlerin mezarlarının saygınlığını çiğnemek caiz değildir.

Soru 1008: İmamzadelerden birinin ziyaretçilerinin, arabalarını, üzerinden yaklaşık yüz sene geçen eski mezarlığa park etmeleri caiz midir? Oranın daha önce köy halkının mezarlığı olarak kullanıldığı, ancak hâlihazırda ölülerini başka bir yerde defnettikleri dikkate alındığında hüküm nedir?

Cevap: Örf'e göre bu iş Müslümanların mezarlarının saygınlığını çiğnemek sayılmıyor ve o imamzadenin

türbesinin ziyaretçilerine engel çıkarmıyorsa, bunun sakıncası yoktur.

Soru 1009: Bazı kişiler umumî mezarlıklarda, ölülerin bazı mezarların yanına defnedilmesini önlemektedirler; acaba ölüleri oraya defnetmeye şer'î bir engel var mıdır? Ve acaba onların ölüleri oraya defnetmeyi engellemeye hakları var mıdır?

Cevap: Eğer mezarlık mevkuf veya herkesin ölülerini oraya defnetmesi mubah addedilmişse, kimsenin umumî mezarlıkta kendi ölüsünün mezarının etrafında bir sınır belirleyip müminlerin cenazelerinin orada defnedilmesine engel olmaya hakkı yoktur.

Soru 1010: Alanı dolmuş bir mezarlığın bitişiğinde mahkeme kararıyla kamulaştırılmış ve başka bir kimseye devredilmiş bir arazi bulunmaktadır. Acaba arazinin şimdiki sahibinden izin alınarak ölüleri defnetmek için oradan yararlanmak caiz midir?

Cevap: Eğer arazinin şimdiki sahibinin şer'an mülk sahibi olduğuna hükmedilirse, onun rızası ve izniyle orada tasarruf etmenin sakıncası yoktur.

Soru 1011: Bir şahıs bir araziyi ölülerin defnedilmesi için vakfetmiş ve orayı Müslümanların umumî mezarlığı kılmıştır. Acaba mezarlık yönetim kurulunun, ölülerini oraya defneden kişilerden mezar parası alması caiz midir?

Cevap: Vakfedilmiş umumî mezarlıkta ölülerin defnedilmesi karşılığında bir şey talep edilemez. Fakat mezarlığa veya ölü sahiplerine ölülerini defnetmeleri için başka hizmetler sunuyorsa, bunun karşılığında ücret olarak bir meblağ istemelerinin sakıncası yoktur.

Soru 1012: Köylerden birinde bir telefon santrali kurmak için köy halkından bize bir arsa vermelerini istedik.

Köyün ortasında bu iş için uygun bir yer bulunmaması dolayısıyla, acaba santrali, kullanılmayan eski mezarlığın bir bölümünde inşa etmemiz caiz midir?

Cevap: Müslümanların umumî mezarlığı, eğer ölülerin defnedilmesi için vakfedilmişse veya orada telefon santrali yapılması mezarın açılmasına ya da Müslümanların mezarlarının saygınlığının çiğnenmesine sebep olacaksa, bu iş caiz değildir; aksi durumda bunun sakıncası yoktur.

Soru 1013: Kasabadaki şehitlikte şehit mezarlarının yanında başka bölgelerde defnedilmiş bizim kasabalı şehitler adına ileride mezarları olması amacıyla anıt taşları dikilmesine karar verdik; acaba bu iş caiz midir?

Cevap: Aziz şehitlerimizin adına sembolik mezarlar yapmanın sakıncası yoktur; fakat o mekân ölüleri defnetmek için vakfedilmişse, başkalarına ölülerini defnetmelerinde sıkıntı çıkarmak caiz değildir.

Soru 1014: Mezarlık yanındaki kıraç arazinin bir bölümünde bir sağlık ocağı kurmaya karar verdik, fakat halktan bazıları o yerin mezarlığın bir parçası olduğunu ileri sürdüler. Yetkililer de bu yerin mezarlık olup olmadığını teşhis edemediler. Bölge halkından bazı yaşlılar sağlık ocağı inşa etmek istediğimiz alanda mezar bulunmadığına tanıklık ederken, diğer bazıları da orada mezar olduğunu ileri sürdüler; fakat her iki grup da sağlık ocağı binası yapmak istediğimiz yerin etrafında mezarlar bulunduğunu söylüyorlar; bu konuda ne yapmamız gerekir?

Cevap: O arazinin, Müslümanların ölülerini defnetmeleri için vakfedildiği ve halkın çeşitli münasebetlerde yararlandıkları umuma ait yerlerden olmadığı ispatlanmadığı sürece, orada sağlık ocağı yapmanın, mezar açmaya ve müminlerin mezarlarının saygınlığının çiğnen-

mesine sebep olmamak şartıyla sakıncası yoktur; aksi durumda caiz değildir.

Soru 1015: Nasıl vakfedildiği bilinmeyen geniş bir mezarlığın cenaze defnedilmemiş bölümünde, cami inşa edilmesi ve bölge halkına sağlık ocağı yapılması gibi umumî hizmetler için kiraya verilerek kira gelirinin mezarlık yararına harcanması caiz midir? Bu bölgede hizmet merkezleri inşa etmek için boş bir alanın olmadığı ve bölgenin bu hizmetlere ihtiyacı olduğunu göz önünde bulundurarak hükmü açıklar mısınız?

Cevap: Eğer arazi sadece cenazelerin defnedilmesi şeklinde yararlanılması için vakfedilmişse, bu durumda kiraya vermek veya orayı cami veya sağlık ocağı gibi mekânlar inşa etmek için kullanmak caiz değildir. Ama mevcut belirtilerden oranın ölülerin defnedilmesi için vakfedildiği sonucuna varılmaz, halkın ölülerini defnetmeleri gibi amaçlara yönelik şehrin umuma ait yerlerinden olmaz, orada mezar da bulunmaz ve belli bir sahibi de olmazsa, bu durumda o araziden bölge halkının umumî menfaatleri için yararlanmanın sakıncası yoktur.

Soru 1016: Enerji Bakanlığı'nın yapmayı tasarladığı, elektrik üretimine yönelik birkaç barajdan biri Karun Nehri üzerinde yapılması amaçlanan barajdır. Bu projenin plânlanan tesislerinin ilk aşaması tamamlanmış ve gerekli bütçe de temin edilmiş bulunuyor. Fakat proje bölgesinin merkezinde, içinde eski mezarlarla birlikte yeni mezarlar bulunan eski bir mezarlık mevcut olup projeyi uygulamak için bu mezarların yıkılması gerekmektedir; bu konuda hüküm nedir?

Cevap: Cesetleri toprağa dönüşmüş mezarları yıkmanın sakıncası yoktur; fakat izi belli olan eskimemiş mezarları açmak ve henüz toprağa karışmayan cesetleri dışarı çıkarmak caiz değildir. Ancak o elektrik üretimi pro-

jesini uygulamak iktisadî ve toplumsal gereklerdence ve projeyi oradan başka bir yere aktarmak veya yönünü mezarlık bölgesinden başka tarafa çevirmek çok zor ve meşakkatli ise, bu durumda barajın orada yapılmasının sakıncası yoktur. Fakat bu durumda mezarın etrafındaki toprağı açmakla da olsa cesetleri henüz toprağı dönüşmeyen mezarları açmaktan kaçınarak başka bir yere aktarmak farzdır. Ve eğer çalışma esnasında ceset dışarı çıkarsa, onu başka bir yere aktararak defnetmek farzdır.

Soru 1017: Mezarlıkların birinin yanında, hiçbir mezar izine rastlanılmayan, ancak eski bir mezarlık olma ihtimalinden söz edilen bir arazi yer almaktadır. Acaba bu yer üzerinde tasarruf etmek ve orada toplumsal etkinlikler için bina yapmak caiz midir?

Cevap: Eger oranın, ölülerin defnedilmesi için vakfedilen umumî mezarlığın bir parçası veya örfen o mezarlığa ait alan sayıldığı kesinlik kazanırsa, bu durumda orası mezarlık hükmündedir ve orada tasarruf etmek caiz değildir.

Soru 1018: İnsanın hayattayken kendisine mülk edinmek amacıyla mezar satın alması caiz midir?

Cevap: Eger mezar yeri bir başkasının şer'î mülküyse, onu satın almanın sakıncası yoktur; fakat müminlerin ölülerinin defnedilmesi için vakfedilmiş olan yerin bir parçasıysa, bu durumda onu satın almak ve zaptetmek ister istemez başkalarını, ölülerini oraya defnetme tasarrufundan alıkoyacağı için sahih değildir.

Soru 1019: Eger bir caddede yaya kaldırımını yapmak, yaklaşık yirmi yıl önce caddenin yanındaki mezarlığa defnedilen birkaç müminin mezarını tahrip etmeyi gerektirirse, acaba böyle bir iş caiz olur mu?

Cevap: Eger bu mezarlık vakıf değilse ve Müslü-

manların mezarlarını açmayı ve onların saygınlığının çiğnenmesini gerektirmezse, bu mekânın yaya kaldırılmasına dönüştürülmesinin sakıncası yoktur.

Soru 1020: Şehir merkezinde, vakfedildiği belli olmayan terkedilmiş bir mezarlık var; acaba bu mezarlıkta cami yapmak caiz midir?

Cevap: Mezarlığın yeri vakfedilmemişse, kimsenin özel mülkü değilse, halkın çeşitli münasebetlerle kullanması için ayrılan umuma ait yerlerden değilse ve orada cami yaptırmak Müslümanların mezarlarını açmayı ve onlara saygısızlık etmeyi de gerektirmezse, bunun sakıncası yoktur.

Soru 1021: Yaklaşık yüz seneden beri umumî mezarlık olan bir yerde birkaç yıl önce yapılan kazıda birkaç mezara rastlandı. Kazı ve toprak alınma işleminden sonra mezarlardan bazıları ortaya çıktı ve içinde kemikler görüldü; bu durumda acaba belediyenin bu yeri satması caiz midir?

Cevap: Eğer mezkur mezarlık vakıfsa, onu satmak ve almak caiz değildir. Aynı şekilde eğer kazı işlemleri mezarların açılmasına sebep olursa, bu da haramdır.

Soru 1022: Eğitim Bakanlığı, eski bir mezarlığın bir bölümünü ahalinin müsaadesini almaksızın okul yaptırmak için zaptederek orada öğrencilerin namaz kıldıkları bir okul inşa etti. Bu işin hükmü nedir?

Cevap: Okul arsasının, ölülerin defnedilmesi amacıyla vakfedildiğine dair muteber bir delil yoksa ve ölülerin defnedilmesi vs. için şehrin umumî alanlarından ya da birisinin özel mülkü değilse, bu durumda ilgili kanunlara uyararak orayı okul olarak kullanmanın ve orada namaz kılmanın sakıncası yoktur.

İÇİNDEKİLER

Haram Alış Verişler	5
Necis Şeylerin Alım Satımı	5
Bazı Kazançlarla İlgili Hükümler	10
Farz Ameller Karşısında Ücret Almak	12
Satranç ve Kumar Aletleri	13
Satranç	13
Kumar Aletleri	15
Müzik ve Teganni	16
Dans	28
Alkış	32
Fotoğraf ve Filmler	33
Uydu Antenleri	41
Tiyatro ve Sinema	44
Ressamlık ve Heykeltıraşlık	45
Sihirbazlık, Göz Bağcılık, Medyumluk ve Cincilik	48
Hipnotizma	49
Talih Oyunları	50
Rüşvet	51
Alım Satım Görevlisi	55
Tıbbî Konular	59
Hamileliği Önlemek	59
Düşük Yapmak (Kürtaj)	61
Yapay Dölleme	65

Cinsiyet Değiştirmek.....	68
Otopsi ve Organ Nakli.....	69
Sünnet.....	76
Tıp Öğrenimi.....	76
Öğretim ve Öğrenim.....	81
Basım, Telif ve Sanat Eserleri Hakları.....	87
Gayrimüslimlerle Muamele.....	91
Zalim Devlette Çalışmak.....	95
Şöhret Elbisesi ve Giyimle İlgili Hükümler.....	97
Batı Kültürünü Taklit Etmek.....	101
Kâfirlere Benzemek ve Onların Kültürlerini Yayımak.....	101
Göç ve Siyasî Sığınma.....	103
Tecessüs, Haber Aktarma ve Sırları İfşa Etmek.....	104
Sigara ve Uyuşturucu Kullanmak.....	109
Sakal Tıraşı.....	113
Günah Toplantılarında Bulunmak.....	117
Dua Yazmak ve İstihare.....	121
Dinî Programlar Düzenlemek.....	125
Matem Programları.....	125
Doğum Günleri ve Bayramlar.....	131
Vurgunculuk ve İsraf.....	133
Alış Veriş Hükümleri.....	135
Akit Şartları.....	135
Müşteri ve Satıcının Şartları.....	137
Fuzulî (Yetkisiz) Satış.....	138
Tasarruf Velileri.....	141
Mal ve Karşılığının Şartları.....	154
Akit Zımında Konulan Şartlar.....	159

Alış Verişle İlgili Çeşitli Hükümler.....	162
Muhayyerlik (Hıyâr) Hükümleri.....	167
1- Alış Veriş Meclisinde Muhayyerlik.....	167
2- Kusurlu Olmaktan Kaynaklanan Muhayyerlik.....	168
3- Geciktirmeden Kaynaklanan Muhayyerlik	168
4- Şarttan Kaynaklanan Muhayyerlik	169
5- Görmekten Kaynaklanan Muhayyerlik.....	169
6- Aldatmadan Kaynaklanan Muhayyerlik	170
7- Muhayyerli Satış	173
8- Şarta Aykırı Davranmaktan Kaynaklanan Muhayyerlik.....	174
Muhayyerlikle İlgili Çeşitli Hükümler.....	176
Alış Verişte Mala Tâbi Olan Şeyler.....	180
Malı Teslim Almak ve Karşılığını Vermek	181
Veresiye ve Peşin Satış.....	184
Selef (Selem) Satışı	186
Altın, Gümüş ve Döviz Satışı	188
Ticaretle İlgili Çeşitli Konular.....	191
Faiz Hükümleri.....	195
Şufa (Ön Alım) Hakkı.....	201
Kira	205
Hava Parası Hükümleri.....	217
Malî Kefalet	225
Rehin (İpotek).....	227
Ortaklık.....	233
Hibe	245
Borç	261
Sulh	273
Vekâlet	279

Havale.....	285
Sadaka.....	283
Ariyet ve Emanet	285
Vasiyet.....	287
Gasp	311
Kısıtlılık ve Baliğ Olma Alâmetleri	315
Mudarebe.....	319
Banka İşlemleri.....	327
Banka Ödülleri.....	340
Bankada Çalışmak	341
Çek ve Senet Hükümleri.....	341
Sigorta.....	342
Devlet Malları	343
Devlet Dairelerinde Çalışmak.....	347
Devlet Kanunları.....	350
Vergiler ve Malî Haklar.....	354
Vakıf.....	357
Vakfeden Kişinin Şartları	359
Vakıf Yöneticisinin Şartları.....	360
Vakfedilen Şeyin Şartları.....	369
Mevkufun Aleyhin (Adına Vakıf Yapılanın) Şartları.....	371
Vakfiye İbareleri.....	372
Vakıf Hükümleri.....	374
Habs (Alıkoyma)	397
Vakfın Satımı ve Değiştirilmesi	398
Mezarlık Hükümleri.....	405